

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - [CC BY-NC-SA 2.5](#) אסור
בשימוש מסחרי
וספרי ויקיטקסט תחת רשיון [GNU Free Doc. License](#)
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל' פנחס ראובן שליט"א

מדרש רבה - שיר השירים רבה

• [פתיחתא דחכימי](#) • [סדרא תנינא](#)

[פתיחתא דחכימי](#)

[פרשה א](#) [פרשה ב](#)

[סדרא תנינא](#)

[פרשה ג](#) [פרשה ד](#) [פרשה ה](#) [פרשה ו](#) [פרשה ז](#) [פרשה ח](#)

[דחכימי](#)

[פתיחתא](#)

[פרשה א](#)

א (א) שיר השירים, זה שאמר הכתוב על ידי שלמה (משלי כב, כט): חזית
איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשפים. חזית
איש מהיר במלאכתו, זה יוסף, דכתוב ביה (בראשית לט, יא): ויבא הביתה
לעשות מלאכתו, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר יום נבול וזבול
היה, יום טיאטרון היה. ורבי נחמיה אומר יום טיאטרון של נילוס היה,

וְהָלְכוּ כָּל־מִלְחָמָה וְהָיָה נֶכְנֵס לְמַלְאכְתּוֹ לְחַשֵּׁב חֲשַׁבּוֹנוֹתָיו שֶׁל רַבּוֹ. רַבִּי פִּנְחָס אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר אַבָּא כָּל שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ אֶת רַבּוֹ כְּרָאוּי הוּא יוֹצֵא לְחַרּוֹת, מִנִּין אָנוּ לְמַדִּין מִיוֹסֵף, עַל יְדֵי שֶׁשִּׁמַּשׁ אֶת רַבּוֹ כְּהִגֹּן יוֹצֵא לְחַרּוֹת, לְפִיכָךְ לְפָנֵי מְלָכִים יִתְיַצֵּב, זֶה פְּרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרַאשִׁית מֵא, יד): וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר. בַּל יִתְיַצֵּב לְפָנֵי חֲשָׁפִים, זֶה פּוֹטִיפַר, שֶׁהַחֲשִׂיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עֵינָיו וְסָרְסוּ.

ב דָּבָר אַחֵר, חֲזִיתָ אִישׁ מְהִיר וְגוֹ', זֶה מְשֶׁה רַבֵּנוּ בְּמַלְאכְתּוֹ הַמְּשַׁכֵּן, לְפִיכָךְ לְפָנֵי מְלָכִים יִתְיַצֵּב, זֶה פְּרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ח, יז): הִשְׁכַּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לְפָנֵי פְּרָעָה. בַּל יִתְיַצֵּב לְפָנֵי חֲשָׁפִים, זֶה יִתְרוֹ.

אָמַר רַבִּי נְחֻמִּיהַ עֲשִׂיתָ קֹדֶשׁ חַל, אֵלֶּא לְפָנֵי מְלָכִים יִתְיַצֵּב, זֶה מְלָךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לד, כח): וַיְהִי שָׁם עִם ה' אֲרַבְעִים יוֹם. בַּל יִתְיַצֵּב לְפָנֵי חֲשָׁפִים, זֶה פְּרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת י, כב): וַיְהִי חֲשָׁד אֶפְלָה וְגוֹ'.

ג דָּבָר אַחֵר, חֲזִיתָ אִישׁ מְהִיר בְּמַלְאכְתּוֹ וְגוֹ', אֵלּוּ הַצְּדִיקִים שֶׁהֵם עוֹסְקִין בְּמַלְאכְתּוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ לְפָנֵי מְלָכִים יִתְיַצֵּב, שֶׁמִּתְיַצֵּבִים בְּתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשִׁלֵּי ח, טו): בֵּי מְלָכִים יִמְלְכוּ. בַּל יִתְיַצֵּב לְפָנֵי חֲשָׁפִים, אֵלּוּ הַרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יִשְׁעִיָּה כט, טו): וְהָיָה בְּמַחְשָׁד מַעֲשֵׂיהֶם, וַיִּכְתִּיב (תְּהִלִּים לה, ו): יְהִי דַרְכָּם חֲשָׁד וְחִלְקִלְקִלְתָּ.

ד דָּבָר אַחֵר, חֲזִיתָ אִישׁ מְהִיר בְּמַלְאכְתּוֹ, זֶה רַבִּי חֲנִינָא, אָמְרוּ פְּעַם אַחַת רָאָה אֲנָשִׁי עִירוֹ מַעֲלִים עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, אָמַר כָּל־מַעֲלִים שְׁלָמִים לִירוּשָׁלַיִם וְאֲנִי אֵינִי מַעֲלָה כְּלוּם, מָה אַעֲשֶׂה, מִיָּד יוֹצֵא לְמַדְבָּרָה שֶׁל עִירוֹ בְּחוֹרְבָה שֶׁל עִירוֹ, וּמִצָּא שָׁם אֶבֶן אַחַת, יוֹצֵא וְסִדְקָה וְסִתְתָּהּ וְכִרְכַּמָּה, אָמַר הָרִי עָלַי לְהַעֲלוֹתָהּ לִירוּשָׁלַיִם, בְּקֶשׁ לְשֹׁכֵר לוֹ פּוֹעֲלִים, אָמַר לָהֶם מַעֲלִים לִי אַתֶּם אֶת הָאֶבֶן הַזֹּאת לִירוּשָׁלַיִם, אָמְרוּ לוֹ, תֵּן לָנוּ שְׂכָרְנוֹ מֵאָה זְהוּבִים וְאָנוּ מַעֲלִים לָךְ אֶת אֶבֶן לִירוּשָׁלַיִם. אָמַר לָהֶם, וְכִי מִנִּין לִי מֵאָה זְהוּבִים אוֹ חֲמִשִּׁים לְתֵת לָכֶם, וְלֹא מִצָּא לְשַׁעָה, מִיָּד הָלְכוּ לָהֶם. מִיָּד זָמַן לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲמִשָּׁה מִלְּאָכִים בְּדָמוֹת בְּנֵי אָדָם, אָמְרוּ לוֹ רַבִּי תֵּן לָנוּ חֲמִשָּׁה סָלְעִים וְאָנוּ מַעֲלִים אֶבֶן לִירוּשָׁלַיִם, וּבִלְבַד שְׁתַּתֵּן יָדְךָ עִמָּנוּ, וְנִתֵּן יָדוֹ עִמָּהֶם וְנִמְצָאוּ עוֹמְדִין בִּירוּשָׁלַיִם, בְּקֶשׁ לְתֵן לָהֶם שְׂכָרָם וְלֹא מִצָּאוּ. בָּא הַמַּעֲשֶׂה לְלִשְׁכַּת הַגְּזִית, אָמְרוּ לוֹ דוֹמָה רַבֵּנוּ שֶׁמִּלְּאָכֵי הַשָּׂרֵת הָעֵלוּ לָךְ אֶת הָאֶבֶן לִירוּשָׁלַיִם, מִיָּד נָתַן לְחַכְמִים אוֹתוֹ הַשְּׂכָר שֶׁהַשְּׂפִיר עִם הַמְּלָאכִים.

ה דָּבָר אַחֵר, חֲזִיתָ אִישׁ מְהִיר בְּמַלְאכְתּוֹ, זֶה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד. לְפָנֵי מְלָכִים יִתְיַצֵּב, שֶׁהָיָה זָרִיז בְּבָנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (מְלָכִים א ו, לח): וַיְבַנְהוּ שִׁבְעַ שָׁנִים, וְכָתוּב אַחַד אָמַר (מְלָכִים א ז, א): וְאֵת בֵּיתוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, נִמְצָא מִיָּפָה וּמְרַבָּה בָּנִין בֵּית שְׁלֹמֹה מִבְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,

אֵלָא כְּדָ אָמְרוּ, בְּבִנְיָן בֵּיתוֹ נִתְעַצֵּל, בְּבִנְיָן בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ הָיָה זָרִיז וְלֹא נִתְעַצֵּל. הוֹנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף, הַכֵּל מְסִיעִין אֶת הַמֶּלֶךְ, כֹּל שְׂכֵן הַכֵּל מְסִיעִים בְּשִׁבְלֵי כְבוֹד מְלָךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאֶפְלוּ רוּחוֹת, וְאֶפְלוּ שְׂדִים, וְאֶפְלוּ מְלָאכֵי הַשָּׁרֵת. יִצְחָק בְּרִיה דְרַב יְהוּדָה בַּר יְחִזְקִאל אָמַר, כְּתִיב [\(מלכים א ח, יג\)](#): בָּנָה בְּנִיתִי בֵּית זָבַל לָךְ, בְּנִין בָּנָה בְּנִיתִי. רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר, הַבַּיִת אֲשֶׁר הָיוּ בּוֹנִים, אֵין כְּתִיב כָּאוּן, אֵלָא [\(מלכים א ו, ז\)](#): וְהַבַּיִת בְּהִבְנָתוֹ, מֵאֲלוֹ הָיָה נִבְנָה, שְׁנֵאמַר [\(מלכים א ו, ז\)](#): אָבֹן שְׁלֵמָה מְסַע נִבְנָה. בְּנוֹי אֵין כְּתִיב כָּאוּן, אֵלָא נִבְנָה, מְלַמֵּד שֶׁהֵיטָה הָאָבֹן נוֹשֵׂאת אֶת עֲצָמָה וְנִתְנָה עַל גְּבִי הַדִּימוּס.

אָמַר רַב אֵל תְּתַמָּה עַל זֶה, מַה כְּתִיב לְהִלְךְ [\(דניאל ו, יח\)](#): וְהִיתִית אָבֹן חֲדָה וְשָׁמַת עַל פְּסֵי גִבְא, וְכִי אָבְנִים יֵשׁ בְּבִבְלָא, אֵלָא מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל פְּרָחָה לָהּ לְשַׁעָה וּבָאָת וַיִּשְׁבָּה לָהּ עַל פִּי הַבּוֹר. רַב הוֹנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף אָמַר מְלָאךְ יָרַד בְּדַמּוֹת אָרִי שֶׁל אָבֹן וַיִּשָּׁב עַל פִּי הַבּוֹר, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב [\(דניאל ו, יח\)](#): אֵלָהִי שְׁלַח מְלָאכָה וְיִסְגַר פְּסֵי אַרְיֹתָא, וְאֵל תְּתַמָּה אִם בְּכַבּוֹד אוֹתוֹ צְדִיק כְּתִיב: וְהִיתִית אָבֹן חֲדָה, בְּכַבּוֹדוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצֵּב, לִפְנֵי מְלָכֵי תוֹרָה יִתְיַצֵּב. בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשָׁכִים, אֵלוֹ חַבּוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּשַׁעָה שְׁנַמְנוּ וְגַמְרוּ שְׁלֹשָׁה מְלָכִים וְאַרְבַּעַה הַדְּיוֹטוֹת אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, בְּקִשּׁוֹ לְצַרְרֵי שְׁלֵמָה עִמָּהֶם, יִצְתָה בֵּית קוֹל וְאָמְרָה [\(תהלים קה, טו\)](#): אֵל תִּגְעוּ בַּמְּשִׁיחִי.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן וְלֹא עוֹד אֵלָא שְׁנַתְיַחַס רֹאשׁ לְשִׁלְשֵׁלַת יוֹחֲסִין, שְׁנֵאמַר [\(מלכים א יז, כא\)](#): וַיִּרְחַבְעֵם בֶּן שְׁלֵמָה.

אָמַר רַבִּי יוֹדֵן בַּר סִימוֹן וְלֹא עוֹד אֵלָא שְׁשָׁרְתָה עֲלֵיו רוּחַ הַקְּדוּשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים הִלְלוּ: מִשְׁלִי; שִׁיר הַשִּׁירִים; וְקִהְלַת.

1 הֲדָא הוּא דְכְּתִיב [\(תהלים מה, יז\)](#): תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יְהִיוּ בְּנֵיךָ, אֶת מוֹצֵא צְדִיק מוֹלִיד צְדִיק, רָשָׁע מוֹלִיד רָשָׁע, צְדִיק מוֹלִיד רָשָׁע, רָשָׁע מוֹלִיד צְדִיק, וְכִלְהוֹן יֵשׁ לָהֶם מְקָרָא, וַיֵּשׁ לָהֶם מְשָׁל, וַיֵּשׁ לָהֶם מְלִיצָה. צְדִיק מוֹלִיד צְדִיק, יֵשׁ לוֹ מְקָרָא, וַיֵּשׁ לוֹ מְשָׁל, מְקָרָא דְכְּתִיב: תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יְהִיוּ בְּנֵיךָ. מְשָׁל, סְרַכָּא דְאֵקִים תְּאֲנִיתָא. רָשָׁע מוֹלִיד רָשָׁע, יֵשׁ לוֹ מְקָרָא, וַיֵּשׁ לוֹ מְשָׁל, וַיֵּשׁ לוֹ מְלִיצָה, מְקָרָא דְכְּתִיב [\(במדבר לב, יד\)](#): וְהִנֵּה קִמַּתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבּוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים, מְשָׁל [\(שמואל א כד, יג\)](#): כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשָׁל הַקְּדָמְנִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע. מְלִיצָה מִנִּין, מַה יִּלְדַּת חַפּוּשִׁיתָא קְרוּצִי בִישִׁי מִנָּה. צְדִיק מוֹלִיד רָשָׁע, יֵשׁ לוֹ מְקָרָא [\(איוב לא, מ\)](#): תַּחַת חֲטָה יֵצֵא חוֹת, מְשָׁל, מוֹלִידִין דְלִית כְּוִתְהוֹן, מְרַבִּין דְלָא דַמְּנִין לְהוֹן. רָשָׁע מוֹלִיד צְדִיק, יֵשׁ לוֹ מְקָרָא [\(ישעיה נה, יג\)](#): תַּחַת הַנְּעֻצוֹץ יַעֲלֶה בְרוּשׁ, מְשָׁל, מִן סַנְיָא נֶפֶק וְרָדָא, אָבֵל שְׁלֵמָה מְלָךְ בֶּן מְלָךְ, חֲכָם בֶּן חֲכָם, צְדִיק בֶּן צְדִיק, אֲוֹגִיטוּס בֶּן אֲוֹגִיטוּס, אֶת מוֹצֵא כֹּל מַה שְׁכַתּוּב בְּזָה כְּתוּב בְּזָה, דְּוֹד מְלָךְ אַרְבַּעִים שָׁנָה, וְזָה מְלָךְ אַרְבַּעִים שָׁנָה. דְּוֹד מְלָךְ עַל יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה, וּבְנוֹ מְלָךְ עַל

יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה. אָבִיו בָּנָה אֶת הַיְסוּדוֹת, וְהוּא בָּנָה אֶת הָעֲלִיוֹנוֹת. אָבִיו
 מִלְךְּ מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, וְזֶה מִלְךְּ מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ. דָּוִד כָּתַב
 סְפָרִים, וּשְׁלֹמֹה כָּתַב סְפָרִים. דָּוִד אָמַר שִׁירִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר שִׁירִים. דָּוִד
 אָמַר הַבָּלִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר הַבָּלִים. דָּוִד אָמַר דְּבָרִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר דְּבָרִים.
 דָּוִד אָמַר מְשָׁלִים, וּשְׁלֹמֹה אָמַר מְשָׁלִים. דָּוִד קָלַס בְּאֵז, וּשְׁלֹמֹה קָלַס בְּאֵז.
 דָּוִד בָּנָה מִזְבֵּחַ, וּשְׁלֹמֹה בָּנָה מִזְבֵּחַ. דָּוִד הִקְרִיב קָרְבָּן, וּשְׁלֹמֹה הִקְרִיב
 קָרְבָּן. דָּוִד הֵעֲלָה אֶת הָאָרוֹן, וּשְׁלֹמֹה הֵעֲלָה אֶת הָאָרוֹן. דָּוִד מִלְךְּ אַרְבַּעִים
 שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(מלכים א ב, יא\)](#): וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מִלְךְּ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבַּעִים
 שָׁנָה, וּשְׁלֹמֹה מִלְךְּ אַרְבַּעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברי הימים ב ט, ט\)](#): וַיִּמְלֹךְ שְׁלֹמֹה
 בִּירוּשָׁלַיִם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אַרְבַּעִים שָׁנָה. דָּוִד מִלְךְּ עַל יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה,
 שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברי הימים א כח, ד\)](#): וַיִּבְחַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּי מִכָּל בֵּית אָבִי וּגְוִי,
 וּשְׁלֹמֹה מִלְךְּ עַל יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(מלכים א ד, כ\)](#): יְהוּדָה וַיִּשְׂרָאֵל רַבִּים
 וּגְוִי. דָּוִד בָּנָה אֶת הַיְסוּדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברי הימים א כח, ב\)](#): וַיִּקֶּם דָּוִד הַמִּלְךְּ
 עַל רִגְלָיו וּגְוִי, וּשְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הָעֲלִיוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר [\(מלכים א ח, יג\)](#): בָּנָה בְּנִיתִי
 בֵּית זָבַל לָךְ. דָּוִד אָמַר דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמואל ב כג, א\)](#): וְאַלֶּה דְבָרֵי דָוִד
 הָאֲחֵרִים וּגְוִי, וּשְׁלֹמֹה אָמַר דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(קהלת א, א\)](#): דְּבָרֵי קֹהֶלֶת בֶּן
 דָּוִד מִלְךְּ בִּירוּשָׁלַיִם. דָּוִד אָמַר הַבָּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים לט, ו\)](#): אֵדָּךְ כָּל הַבַּל כָּל
 אָדָם נֶצֶב סָלָה, וּשְׁלֹמֹה אָמַר הַבָּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(קהלת א, ב\)](#): הַבַּל הַבָּלִים אָמַר
 קֹהֶלֶת הַבַּל הַבָּלִים הַכֹּל הַבַּל. דָּוִד אָמַר מְשָׁלִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמואל א כד, יג\)](#):
 כֹּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשַּׁל הַקְּדַמְנֵי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וּגְוִי, וּשְׁלֹמֹה אָמַר מְשָׁלִים,
 שֶׁנֶּאֱמַר [\(משלי א, א\)](#): מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מִלְךְּ יִשְׂרָאֵל. דָּוִד כָּתַב סְפָרִים,
 דִּתְהַלִּים נִכְתָּב עַל שְׁמוֹ, וּשְׁלֹמֹה כָּתַב סְפָרִים, מִשְׁלֵי, קֹהֶלֶת, שִׁיר הַשִּׁירִים.
 דָּוִד קָלַס בְּאֵז, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים קכז, ב\)](#): אֵז יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֵז
 יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם וּגְוִי, וּשְׁלֹמֹה קָלַס בְּאֵז, שֶׁנֶּאֱמַר [\(מלכים א ח, יב\)](#): אֵז אָמַר שְׁלֹמֹה
 ה' אָמַר וּגְוִי. דָּוִד הֵעֲלָה אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברי הימים א טו, כה\)](#): וַיְהִי דָוִד
 וַזְּקַנֵי יִשְׂרָאֵל וּגְוִי, וּשְׁלֹמֹה הֵעֲלָה אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר [\(מלכים א ח, א\)](#): אֵז יִקְהַל
 שְׁלֹמֹה אֶת זְקַנֵי יִשְׂרָאֵל וּגְוִי. דָּוִד אָמַר שִׁירִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמואל ב כב, א\)](#): וַיִּדְבֹּר
 דָּוִד לֵה' אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת וּגְוִי, וּשְׁלֹמֹה אָמַר שִׁירִים, שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁיר
 הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשְׁלֹמֹה. רַבִּי סִימּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן דְּבִית גּוֹבְרִין בְּשֵׁם רַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִי אָמַר, הוֹאִיל וְאֵת מְקִישׁוֹ, מְקִישׁוֹ מִכָּל צַד, מָה אָבִיו נִמְחַל
 לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמואל ב יב, יג\)](#): גַּם ה' הִעֲבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת,
 אַף זֶה פִּיּוּצָא בּוֹ, וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֶׁשְׁרִתָּה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה
 סְפָרִים: מִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

דְּבָר אַחַר, שִׁיר הַשִּׁירִים, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכֶּתוּב [\(משלי טז, כג\)](#): לֵב חָכָם יִשְׁפִּיל
 פִּיהוּ, לְבוֹ שֶׁל חָכָם מִלֵּא חֲכָמָה, מִי יִשְׁפִּיל עָלָיו וּמִי מִחֲכִים עָלָיו, פִּיהוּ,
 פּוֹמִיָּה מִחֲכִים עָלָיו, פּוֹמִיָּה מוֹרָה עָלָיו. [\(משלי טז, כג\)](#): וְעַל שְׁפָתָיו יִסִּיף לִקְחַת,
 מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מוֹצִיא דְבָרֵי תוֹרָה מִלְּבוֹ מוֹסִיף עַל לִקְחָהּ שֶׁל תוֹרָה, מִשְׁלוֹ
 מִשַּׁל לָמָּה הַדְּבָר דּוֹמָה, לְחֻבִּית שֶׁהִיא מְלֵאָה אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת
 וּמְקַפֵּת צָמִיד פְּתִיל וְהִיא נְתוּנָה בְּזוּיָת אַחַת וְאִין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּתוֹכָהּ,
 בָּא אַחַד וּפְנָה אוֹתָהּ וַיִּדְעוּ הַכֹּל מַה בְּתוֹכָהּ. כֵּן לְבוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הִיָּה מִלֵּא
 חֲכָמָה וְלֹא הִיָּה יוֹדֵעַ אָדָם מַה בְּתוֹכָהּ, כִּיּוֹן שֶׁשְׁרִתָּה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר

שְׁלֹשָׁה סְפָרִים, יִדְעוּ הַכֹּל חֻכְמָתוֹ. וְעַל שְׁפָתָיו יִסְיף לֶקַח, לֶקַח שֶׁהוֹסִיף עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, עֵינָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(קהלת א, יג\)](#): וְנָתַתִּי אֶת לְבִי לְדָרוֹשׁ וְלַתּוֹרָה בְּחֻכְמָה, מֵהוּ וְלַתּוֹרָה, לְהַעֲשׂוֹת תִּזְרָר בְּחֻכְמָה, הַדָּא הוּא דְכָתִיב [\(במדבר יג, ב\)](#): וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, מֵאֵן דְּקָרָא טְבוּאוֹת נִיזִיל לְגַבְיָהּ, מֵאֵן דְּתִנִּי טְבוּאוֹת נִיזִיל לְגַבְיָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: לַתּוֹרָה בְּחֻכְמָה.

דְּבַר אַחַר, לְדָרוֹשׁ וְלַתּוֹרָה, לַתּוֹרָה וְלַהוֹתֵיר, הַדִּין פִּיטְנָא כַּד עָבִיד אֲלֵפָא בֵּיתָא זְמַנִּין מִיחְסָל לָהּ וְזְמַנִּין דְּלִית מִיחְסָל לָהּ, בְּרַם שְׁלֹמֹה עָבַד אֲלֵפֵי בֵּיתָא וְחֻמְשָׁא אֲתִין יִתְרִין עָלָיו, דְּכָתִיב [\(מלכים א ה, יב\)](#): וַיְהִי שִׁירוֹ חֻמְשָׁה וְאֲלֵפֵי, וַיְהִי שִׁירוֹ שֶׁל אֲלֵפֵי חֻמְשָׁה. וְלֹא עַל דְּבָרֵי תוֹרָה בְּלִבְדָּהּ הִיא תִּייר שְׁלֹמֹה, אֲלֵא [\(קהלת א, יג\)](#): עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ, כְּגוֹן הַיֵּאָדָּה מִמֵּתִיקִין אֶת הַחֶרֶד, הַיֵּאָדָּה מִמֵּתִיקִין אֶת הַתּוֹרָמָסִין. אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַחַר דְּבָרֵי תוֹרָה אֵילֵלֶת, חֵיידָּהּ שְׁאִין אֲנִי מְקַפֵּחַ שְׁכָרָה, הַרִינִי מִשְׁרָה עָלֶיךָ רוּחַ הַקְדוֹשׁ, מִיַּד שְׁרָתָה עָלָיו רוּחַ הַקְדוֹשׁ וְאֲמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים הִלְלוּ: מְשָׁלִי, קְהֵלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

ח דְּבַר אַחַר, שִׁיר הַשִּׁירִים, זֶהוּ שֶׁאֲמַר הַכְּתוּב [\(קהלת יב, ט\)](#): וַיִּתֵּר שְׁהִיָּה קְהֵלֶת חֻכִּים, אֱלוֹ אָדָם אַחַר אֲמָרָן הֵייתָ צָרִיד לְכוּף אֲזַנִּיד וְלִשְׁמַע הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וַיִּתֵּר שֶׁאֲמָרָן שְׁלֹמֹה. וְאֱלוֹ מִדְּעֵתוֹ אֲמָרָן, הֵייתָ צָרִיד לְכוּף אֲזַנִּיד וְלִשְׁמַע, וַיִּתֵּר שֶׁאֲמָרָן בְּרוּחַ הַקְדוֹשׁ, וַיִּתֵּר שְׁהִיָּה קְהֵלֶת חֻכִּים עוֹד לְמַד דַּעַת אֶת הָעַם וְאֵזֶן וְחֻקֵּי תִקּוּן מְשָׁלִים הִרְבֵּה, וְאֵזֶן דְּבָרֵי תוֹרָה, וְחֻקֵּי דְבָרֵי תוֹרָה, עָשָׂה אֲזַנִּים לַתּוֹרָה. וְאֵת מוֹצֵא שְׁעַד שְׁלֹמֹה לֹא הֵייתָ דוּגְמָא. רַב נַחְמָן [אמר תרתיין], רַב נַחְמָן אֲמַר לְפִלְטִין גְּדוּלָּה שְׁהִיָּה בַּהּ פְּתִיחִים הִרְבֵּה, וְכָל שְׁהִיָּה נִכְנַס בְּתוֹכָהּ הִיא טוּעָה מִדְּרָךְ הַפְּתַח, בָּא פְּקַח אֶחָד וְנָטַל הַפְּקַעַת וְתִלְאָה דְרָךְ הַפְּתַח, הֵיָּו הַכֹּל נִכְנָסִים וַיּוֹצֵאִין דְרָךְ הַפְּקַעַת. כֶּךָ עַד שְׁלֹמֹה עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הִיא אָדָם יָכוֹל לְהַשְׁפִּיל דְּבָרֵי תוֹרָה, וְכִיּוֹן שֶׁעָמַד שְׁלֹמֹה הִתְחִילוּ הַכֹּל סוּבְרִין תוֹרָה. רַב נַחְמָן [אמר לישנא חורין], לְחוּרְשָׁא שְׁלֹמֹה קָנִים וְלֹא הִיא אָדָם יָכוֹל לְהַכְּנִס בָּהּ, וְבָא פְּקַח אֶחָד וְנָטַל אֶת הַמַּגֵּל וְכִסְתָּהּ, הִתְחִילוּ הַכֹּל נִכְנָסִין דְרָךְ הַכְּסוּחַ וַיּוֹצֵאִין, כֶּךָ שְׁלֹמֹה.

אֲמַר רַבִּי יוֹסִי לְקַפָּה גְּדוּלָּה מְלָאָה פְּרוּת וְלֹא הִיא לָהּ אֵזֶן, וְלֹא הֵייתָ יָכוֹלָה לְהַטְלִיט, וְבָא פְּקַח אֶחָד וְעָשָׂה לָהּ אֲזַנִּים וְהִתְחִילָה לְהַטְלִיט עַל יְדֵי אֲזַנִּים. כֶּךָ עַד שְׁלֹמֹה עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הִיא אָדָם יָכוֹל לְהַשְׁפִּיל דְּבָרֵי תוֹרָה, וְכִיּוֹן שֶׁעָמַד שְׁלֹמֹה הִתְחִילוּ הַכֹּל סוּבְרִין תוֹרָה.

אֲמַר רַבִּי שִׁילָא לְקִיתוֹן גְּדוּלָּה שֶׁהוּא מְלָא רוֹתְחִין וְלֹא הִיא לוֹ אֵזֶן לְהַטְלִיט, וְבָא אֶחָד וְעָשָׂה לוֹ אֵזֶן וְהִתְחִיל לְהַטְלִיט עַל יְדֵי אֲזַנּוֹ.

אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא לְבָאָר עֲמָקָה מְלָאָה מִים וְהִיּוּ מִימֵיהּ צוּנְנִין וּמִתּוֹקִים וְטוֹבִים, וְלֹא הֵייתָ בְּרִיָּה יָכוֹלָה לְשַׁתּוֹת מִמֶּנָּה, בָּא אָדָם אֶחָד וְסִפֵּק לָהּ חֶבֶל בְּחָבֵל, מְשִׁיחָא בְּמְשִׁיחָא, וְדָלָה מִמֶּנָּה, וְשָׁתָהּ, הִתְחִילוּ הַכֹּל דוֹלִין וְשׁוֹתִין. כֶּךָ מִדְּבַר לְדְבַר, מִמְּשָׁל לְמְשָׁל, עָמַד שְׁלֹמֹה עַל סוּדָה שֶׁל תוֹרָה, דְּכָתִיב [\(משלי א, א\)](#): מְשָׁלִי שְׁלֹמֹה בּוֹ דוֹד מְלֵךְ יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי מְשֻׁלְתָיו שֶׁל

שְׁלֹמֹה עָמַד עַל דְּבַרֵי תוֹרָה. וּרְבֵנוֹן אָמְרִין אֵל יְהִי הַמְּשָׁל הַזֶּה קַל בְּעֵינֵינוּ, שְׁעַל יְדֵי הַמְּשָׁל הַזֶּה אָדָם יְכוּל לְעַמֵּד בְּדְבַרֵי תוֹרָה, מְשָׁל לְמַלְךְ שְׂאָבֵד זְהוּב מִבֵּיתוֹ אוֹ מִרְגְּלִית טוֹבָה, לֹא עַל יְדֵי פְתִילָה כְּאִסּוּר הוּא מוֹצֵא אוֹתָהּ, כִּי הַמְּשָׁל הַזֶּה לֹא יִהְיֶה קַל בְּעֵינֵינוּ, שְׁעַל יְדֵי הַמְּשָׁל אָדָם עוֹמֵד עַל דְּבַרֵי תוֹרָה. תִּדְעֵ לָךְ שֶׁהוּא כֵן, שֶׁהָרִי שְׁלֹמֹה עַל יְדֵי הַמְּשָׁל הַזֶּה עָמַד עַל דְּקֻדּוּקִיָּה שֶׁל תוֹרָה.

אָמַר רַבִּי יוֹדֵן לְלַמְּדֵךְ שְׁכָל מִי שֶׁהוּא אוֹמֵר דְּבַרֵי תוֹרָה בְּרַבִּים זוֹכֵה שְׁתִּשְׁרָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו, וּמִמֵּי אֶתֶּה לָמַד, מְשָׁלֵמָה, שְׁעַל יְדֵי שְׂאָמַר דְּבַרֵי תוֹרָה בְּרַבִּים, זָכָה שֶׁשְׁרָתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סִפְרִים: מְשָׁלִי, קֹהֶלֶת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים.

ט רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֶאֱרִי פָתַח [\(משלי ב, ד\)](#): אִם תִּבְקֹשֶׁנָּה כִּכְסֵף וּגוֹי, אִם אֶתֶּה מִחֲפֵשׂ אַחַר דְּבַרֵי תוֹרָה כְּמִטְמוֹנִים הַלְלוּ, אִין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׁכָרְךָ. מְשָׁל לְאָדָם אִם מְאָבֵד סָלַע אוֹ כִילָרִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, הוּא מְדַלֵּק כְּמָה גֵרוֹת, כְּמָה פְתִילוֹת, עַד שֶׁיַּעֲמִד עֲלֵיהֶם, וְהָרִי דְבַרִים קַל וְחֹמֶר, וְיָמָה אֵלוֹ שֶׁהֵם חֲיֵי שְׁעָה שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה אָדָם מְדַלֵּק כְּמָה גֵרוֹת וְכְמָה פְתִילוֹת עַד שֶׁיַּעֲמִד עֲלֵיהֶם וְיִמְצָאֵם, דְּבַרֵי תוֹרָה שֶׁהֵם חֲיֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, אִין אֶתֶּה צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרֵיהֶם כְּמִטְמוֹנִים הַלְלוּ, הוּי: אִם תִּבְקֹשֶׁנָּה כִּכְסֵף וּגוֹי.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִיָּמִי לֹא קָדְמֵנִי אָדָם לְבֵית הַמְּדַרְשׁ, וְלֹא הִנְחִיתִי שָׁם אָדָם וְיִצְאֵתִי, פַּעַם אַחַת הִשְׁכַּמְתִּי וּמִצְאֵתִי הִזְבָּלִים וְתַבְנִיִם, וְאָמַרְתִּי: אִם תִּבְקֹשֶׁנָּה כִּכְסֵף וְכְמִטְמוֹנִים תִּחְפֹּשְׁנָהּ, אִזּוֹ תִּבְיִן יִרְאֵת הִי, אֶנְחִנוּ לֹא נִזְבָּלִים וְלֹא נִתְבַּנִּים, אֶפְלוֹ כְּתַבְנִיִם אֶפְלוֹ כְּזַבָּלִים, מִכָּאֵן תִּנְיָנָא הַזֶּה רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֶאֱרִי אוֹמֵר, זְרִיזוֹת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיוֹת, נְקִיוֹת מְבִיאָה לִידֵי טְהָרָה, טְהָרָה מְבִיאָה לִידֵי קְדוּשָׁה, קְדוּשָׁה מְבִיאָה לִידֵי עֲנוּה, עֲנוּה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאֵת חֹטָא, יִרְאֵת חֹטָא מְבִיאָה לִידֵי חֲסִידוֹת, חֲסִידוֹת מְבִיאָה לִידֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיאָה לִידֵי תַחֲנִית הַמֵּתִים, תַחֲנִית הַמֵּתִים מְבִיאָה לִידֵי אֱלֹהֵי הַנְּבִיאָה זְכוּר לְטוֹב. זְרִיזוֹת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיוֹת, שְׁנֵאָמַר [\(ויקרא טו, כ\)](#): וְכִפֵּר עָלֶיךָ הַכַּהֵן וְטָהַרְהָ. טָהַרְהָ לִידֵי קְדוּשָׁה, שְׁנֵאָמַר [\(ויקרא טו, יט\)](#): וְטָהַרוּ וְקִדְּשׁוּ. קְדוּשָׁה לִידֵי עֲנוּה, שְׁנֵאָמַר [\(ישעיה נ, טו\)](#): כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשְׂאָ שָׁכֵן עַד וְקִדְּוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקִדְּוֹשׁ אֲשַׁכּוֹן וְאֶת דְּכָא וְשִׁפְלָ רוּחַ. עֲנוּה לִידֵי יִרְאֵת חֹטָא, שְׁנֵאָמַר [\(משלי כב, ד\)](#): עֵקֶב עֲנוּה יִרְאֵת הִי. יִרְאֵת חֹטָא לִידֵי חֲסִידוֹת, שְׁנֵאָמַר [\(תהלים פט, כ\)](#): אִזּוֹ דְּבִרְתָּ בְחִזּוֹן לְחֲסִידֶיךָ. חֲסִידוֹת לִידֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שְׁנֵאָמַר: אִזּוֹ דְּבִרְתָּ בְחִזּוֹן לְחֲסִידֶיךָ. רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לִידֵי תַחֲנִית הַמֵּתִים, שְׁנֵאָמַר [\(יתחזקאל לו, יד\)](#): וְנִתַּתִּי רוּחִי בְכֶם וְחִיִּיתֶם. תַחֲנִית הַמֵּתִים לִידֵי אֱלֹהֵי הַנְּבִיאָה זְכוּר לְטוֹב, שְׁנֵאָמַר [\(מלאכי ג, כג\)](#): הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאָה.

אָמַר רַבִּי מִתְנָא, מַה שֶׁעָשִׂית חֲכָמָה עֵטְרָה לְרֵאשָׁה עָשִׂית עֲנוּה סְנַדְל לְעֵקֶבָה. מַה שֶׁעָשִׂית חֲכָמָה עֵטְרָה לְרֵאשָׁה, שְׁנֵאָמַר [\(תהלים קיא, ז\)](#): רֵאשִׁית חֲכָמָה

יראת ה', עשת ענוה סנדל לעקבה, שנאמר (משלי כב, ד): עקב ענוה יראת ה'. תחית המתים על ידי אליהו הנביא זכור לטוב, הדא הוא דכתיב (משלי ב, ה): אז תבין יראת ה' ודעת [קדושים] [אלהים תמצא], זו רוח הקדש. רבי סימון בשם רבי שמעון בן חלפתא, לבליוטוס שהיה גדל בביתו של מלך, אמר ליה המלך שאל מה אתן לך, אמר הבליוטוס אם שואל אני כסף וזהב הוא נותן לי, אבנים טובות ומרגליות, הוא נותן לי, אמר הריני שואל בתו של מלך והכל בכלל. כף (מלכים א ג, ה): בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך, אמר שלמה אם אשאל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות הוא נותן לי, אלא הרי אני שואל את החכמה, והכל בכלל, הדא הוא דכתיב (מלכים א ג, ט): ונתת לעבדך לב שמע. אמר לו הקדוש ברוך הוא שלמה חכמה שאלת לך, ולא שאלת עשר וינקסים ונפש אויביך, חייך החכמה והמדע נתון לך, ועל ידי כך עשר וינקסים אתן לך, מיד (מלכים א ג, ט): ויקץ שלמה והנה חלום, אמר רבי יצחק חלום היה עומד על פנו, חמור נוהק והוא יודע מה נוהק, צפור מצוץ והוא היה יודע מה מצוץ, מיד (מלכים א ג, ט): ויבוא ירושלים ויעמד לפני ארון ברית ה' ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו, אמר רבי אלעזר מפאן שעושין סעודה לגמרה של תורה.

אמר רבי יודן ללמדך שכל מי שמלמד תורה ברבים זוכה ששורה עליו רוח הקדש, שפך עשה שלמה שלמד ושרתה עליו רוח הקדש, ואמר שלשה ספרים: משלי, וקהלת, ושיר השירים.

דבר אחר, שיר השירים, רבי איבו ורבי יהודה, רבי איבו אמר שיר חד, השירים תרין, הא תלתא. ורבי יהודה בר סימון אמר שיר השירים כלה חד, ואלין תרתין אחרניאתא מה את עבד לון, שיר המעלות לשלמה, וחד מזמור שיר הנפת הבית לדוד, סברין מימר דוד אמרו, ואת תולה בדוד, שנאמר (שיר השירים ד, ד): כמגדל דויד צוארך, אלא מה שיר השירים שלמה אמרה ותלה אותה בדוד. כשתמצא אומר כל מעשיו של אותו האיש משלשין היו, שלש מעלות עלה שלמה, במעלה הראשונה כתיב (מלכים א ה, ד): כי הוא רדה בכל עבר הנהר. במעלה שניה, שנאמר (מלכים א ה, א): ושלמה היה מושל במעלה שלישית, שנאמר (דברי הימים א כט, כג): וישב שלמה על כסא ה' למלך.

אמר רבי יצחק וכי אפשר לו לאדם לישב על כסא ה', אותו שפתוב בו (דברים ד, כד): כי ה' אלהיך אש אכלה הוא, וכתיב (דניאל ז, י): נהר די נור נגד ונפק וגו', וכתיב (דניאל ז, ט): כרסיה שביבין די נור, ואת אמרת וישב שלמה על כסא ה', אלא מה כסאו של הקדוש ברוך הוא שולט מסוף העולם ועד סופו, אף כסאו של שלמה שולט מסוף העולם ועד סופו. מה כסא ה' דן בלא עדים והתראה, אף כסא שלמה דן בלא עדים והתראה, ואי זה הוא, זה דינין של זונות, הדא הוא דכתיב (מלכים א ג, ט): אז תבאנה שתים נשים, מי היו, רב אמר רוחות היו, ורבנן אמרין יבמות היו. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אמר זונות ממש היו והוציא דינן בלא עדים והתראה. שלש

ירידות ירד שלמה, ירידה ראשונה, מאחר שהיה מלך גדול מסוף העולם ועד סופו, נתמעטה מלכותו ולא היה מלך אלא על ישראל, הלא הוא דכתיב (משלי א, א): משלי שלמה בן דוד מלך ישראל. ירידה שניה, מאחר שהיה מלך על ישראל, נתמעטה מלכותו ולא היה מלך אלא על ירושלים, הלא הוא דכתיב (קהלת א, יב): אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים. ירידה השלישית, מאחר שהיה מלך על ירושלים, נתמעטה מלכותו ולא היה מלך אלא על ביתו, שנאמר (שיר השירים ג, ז): הנה מטתו של שלמה, (שיר השירים ג, ח): כלם אחזי חרב, ואפלו על מטתו לא היה מלך, שהיה מפחד מן הרוחות. שלשה עולמות ראה, רבי יודן ורבי חוננא, רבי יודן אמר, מלך, הדיוט, ומלך, חכם, טפש, וחכם. עשיר, עני, ועשיר. מה טעם (קהלת ז, טו): את הכל ראיתי בימי הבלי, לית בר נש מתני אויבקי דידיה אלא בשעת רוחיה. רבי חוננא אמר, הדיוט, מלך, והדיוט. טפש, חכם, וטפש. עני, עשיר, ועני. מה טעם אני קהלת הייתי מלך על ישראל, הייתי הוינא פד הוינא, ברם כען לית אנא. שלש, עברות עבר, הרבה לו סוסים, הרבה לו נשים, הרבה לו כסף וזהב, שנאמר (דברי הימים ב ט, כז): ויתן המלך את הכסף בירושלים פאבנים, ולא היו נגבבות.

אמר רבי יוסי בר חנינא אבני עשר אמות ואבני שמונה אמות. תני רבי שמעון בן יוחאי אפלו משקלות שהיו בימי שלמה, של זהב היו, הלא הוא דכתיב (דברי הימים ב ט, כ): אין כסף נחשב בימי שלמה. הרבה לו נשים, שנאמר (מלכים א יא, א): והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה וגו' מן הגוים אשר אמר ה' אל בני ישראל לא תבאו בהם והם לא יבאו בכם וגו', רבי יהושע בן לוי אמר על שם (דברים ז, ג): לא תתחתן בם, רבי שמעון בן יוחאי אומר לאהבה, אהבה ממש לזנות. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר כתיב (נחמיה ג, כו): גם אותו החטיאו הנשים הנכריות, מלמד שהיה בועלן כשהן נדות ולא היו מודיעות אותו. רבי יוסי בן חלפתא אומר לאהבה, להאהבו ולקרבו ולגירן ולהכניסן תחת כנפי השכינה, נמצאת אומר רבי יהושע בן לוי, ורבי שמעון בן יוחאי, ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו דבר אחד, רבי יוסי בן חלפתא פליג אתלתייהו. שלשה שטנים נזדווגו לו, הלא הוא דכתיב (מלכים א יא, יד): ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדמי, וכתיב (מלכים א יא, כג): ויקם אלהים לו שטן את רזון בן אלידע, וכתיב (מלכים א יא, כה): ויהי שטן לישראל כל ימי שלמה. הרבה לו סוסים, שנאמר (מלכים א י, כט): ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה. שלש משלות אמר (משלי א, א): משלי שלמה בן דוד מלך ישראל. (משלי י, ט): משלי שלמה בן חכם ישמח אב, (משלי כה, א): גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה. שלשה הבלים אמר (קהלת א, ב): הבל הבלים אמר קהלת וגו', הבל חד, והבלים תרין, הא תלתא. שלשה שירים אמר: שיר חד, השירים תרין, הא תלתא. שלשה שמות נקראו לו: ידידה, שלמה, קהלת. רבי יהושע בן לוי אמר הנהו תלתא, אגור, יקה, למואל, איתאאל, הא שבעה.

אמר רבי שמואל בר נחמן ועקר אותנטיה שלהן, ידידה, קהלת, שלמה. מודה רבי שמואל בר נחמן באלו ארבעה שנתוספו לו ונתפנה בהן, הן

צְרִיכִין לְהַדְרִישׁ: אָגוּר, שְׁאָגוּר דְּבָרֵי תוֹרָה. בֶּן יָקָה, בֶּן שְׁהִקְיָא לְשַׁעָה, כְּסִפְל הִזָּה שְׁנַתְמַלָּא בְּשַׁעְתּוֹ וְנִשְׁפָּד בְּשַׁעְתּוֹ, כְּדָ לְמַד שְׁלֵמָה תוֹרָה בְּשַׁעְתָּהּ וְשִׁכְחָה בְּשַׁעְתָּהּ. לְמוֹאֵל, שְׁנָם לֵאל בְּכָל לְבוֹ, אָמַר יָכוֹל אֲנִי לְהַרְבוֹת וְלֹא לְחַטּוֹא. לְאִיתִיָּאל, לְאִיתִיָּאל וְאָכַל, אִיתִיָּאל, אֲתִי אֵל וְאָכַל. שְׁלֹשָׁה סְפָרִים כְּתָב: מְשָׁלִי, וְקִהְלֵת, שִׁיר הַשִּׁירִים. אִי זֶה מֵהוּן כְּתָב תְּחִלָּה, רַבִּי חֵיָא רַבָּה וְרַבִּי יוֹנָתָן, רַבִּי חֵיָא רַבָּה אָמַר מְשָׁלִי כְּתָב תְּחִלָּה, וְאַחֲרָיָהוּ כְּדָ שִׁיר הַשִּׁירִים, וְאַחֲרָיָהוּ כְּדָ קִהְלֵת, וּמִיָּתִי לָהּ מֵהֵאֵי קָרָא (מַלְכִים א ה, יב): וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁל, מְשָׁל זֶה סְפָר מְשָׁלִי, וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאַלְפֵי, זֶה שִׁיר הַשִּׁירִים, וְקִהְלֵת בְּסוּף אָמַר. מִתְּנִיָּתָא דְרַבִּי חֵיָא רַבָּה פְּלִיגָא עַל הַדִּין שְׁמַעְתָּא, מִתְּנִיָּתָא אָמַרָה שְׁלֹשֶׁתוֹן כְּתָב כְּאַחַת, וְשְׁמַעְתָּא אָמַרָה כָּל חַד וְחַד בְּפִנֵי עֲצָמוֹ. תְּנִי רַבִּי חֵיָא רַבָּה רַק לַעֲת זְקִנַת שְׁלֵמָה שְׁרַתָּה עָלֵיו רִוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: מְשָׁלִי, וְקִהְלֵת, וְשִׁיר הַשִּׁירִים. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר שִׁיר הַשִּׁירִים כְּתָב תְּחִלָּה, וְאַחֲרָיָהוּ כְּדָ מְשָׁלִי, וְאַחֲרָיָהוּ כְּדָ קִהְלֵת, וּמִיָּתִי לָהּ רַבִּי יוֹנָתָן מְדַרְשׁ אָרְצָא, כְּשִׁפְטָדָם נֵעַר אֹמֵר דְּבָרֵי זְמַר, הַגְדִּיל אֹמֵר דְּבָרֵי מְשָׁלוֹת, הַזְקִין אֹמֵר דְּבָרֵי הַבָּלִים. רַבִּי יִנְאִי חֲמוּי דְרַבִּי אֲמִי אָמַר הַכֹּל מוֹדִים שְׁקִהְלֵת בְּסוּף אָמַרָה.

יא רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּר אַבִּינָה מְשׁוּם רַבִּי אַחָא וְרַבִּינּוּ, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁל, עַל כָּל דְּבָר וְדְבָר. וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאַלְפֵי, אֶלְפֵי וְחֲמִשָּׁה טַעְמִים עַל כָּל דְּבָר וְדְבָר. וְרַבִּינּוּ אָמַרִין: וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁל, עַל כָּל פְּסוּק וּפְסוּק. וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאַלְפֵי, אֶלְפֵי וְחֲמִשָּׁה טַעְמִים עַל כָּל מְשָׁל וּמְשָׁל. וַיְהִי מְשָׁלוֹ, אִין כְּתִיב כָּאוּן, אֶלָּא וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאַלְפֵי, שִׁירוֹ שֶׁל מְשָׁל, טַעְמִיָּה דְמַלְתָּא טַעְמִיָּה דְמַלְתָּא.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן, חֲזַרְנוּ עַל כָּל סְפָר מְשָׁלִי וְלֹא מְצִינוּ שְׁכַתְּבָא בּוֹ אֶלָּא תִשַׁע מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּסוּקִים, וְאַתְּ אֹמֵר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁל, אֶלָּא שְׁאִין לָךְ כָּל פְּסוּק וּפְסוּק שְׁאִין בּוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה טַעְמִים, כְּגוֹן (מְשָׁלִי כה, ו): כְּה, יב): נְזִים זְהָב וְחֲלִי כְתָם, (מְשָׁלִי יא, כב): נְזִים זְהָב בְּאֵף חֲזִיר; (מְשָׁלִי כה, ו): אֵל תִּתְּהַדָּר לְפָנֵי מֶלֶךְ וּבְמִקּוֹם גְּדֻלִים אֵל תַּעֲמֹד, אִין צְרִיף לּוֹמַר תִּשָּׁב, תִּשָּׁב אִין צְרִיף לּוֹמַר שְׁלֵא תִדְבֵּר. תְּנִינּוּ אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא חֶסֶד וְשָׁלוֹם לֹא נִחְלַק אָדָם אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עַל שִׁיר הַשִּׁירִים שְׁלֵא תִטְמָא אֶת הַיְדֻדִים, שְׁאִין כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ כְּדָאִי כִּיּוֹם שְׁנַתְנָה בּוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים, לָמָּה, שְׁכָל הַכְּתוּבִים קִדְשׁ וְזֶה קִדְשׁ קִדְשִׁים, וְעַל מָה נִחְלָקוּ עַל קִהְלֵת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲמִי שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא כְּדָבָרֵי בֶּן עֲזַאי כְּדָ נִחְלָקוּ וְכָד גְּמָרוּ, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה עֲבָד לָהּ מִתְּלָא, לְאַחַד שְׁהוֹלִיף סָאָה שֶׁל חֲטִים אֶצֶל הַנְּחִתּוֹם, אָמַר לוֹ הוֹצֵא לִי מִמֶּנָּה קֶמַח. סֵלֶת, הוֹצֵא לִי מִמֶּנָּה קְלוֹסְקִיָּא קֶמַח וְסֵלֶת אַחַת. כְּדָ כָּל חֲכָמֵיָה דְשְׁלֵמָה לֹא סֵלֶת אֶלָּא שִׁיר הַשִּׁירִים לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיר הַשִּׁירִים, הַמְשַׁבַּח שְׁבַשְׁרִים, הַמְעֵלָה שְׁבַשְׁרִים, הַמְסַלְסֵל שְׁבַשְׁרִים. נֹאמַר שִׁירִים וְנִשְׁבַּח לְמִי שְׁעֵשְׂאָנוּ שִׁירִים בְּעוֹלָם, הָאִיף מָה דָּאֵת אָמַר (עַמּוֹס ח, ג): וְהִלִּילוּ שִׁירוֹת הַיְכָל, שְׁבַחוֹת דְּהִיכְלָא.

דָּבַר אַחַר, שִׁיר הַשִּׁירִים, הַמְּשֻׁבָּח שֶׁבַּשִּׁירִים הַמְּעֵלָה שֶׁבַּשִּׁירִים, הַמְּסֻלָּסֵל שֶׁבַּשִּׁירִים, נֹאמֵר שִׁירִים לְמִי שֶׁעָשָׂאנוּ שִׁירִים לְעוֹלָם, הָאֵיךְ מָה דָּאֵת אָמַר [\(דברים לב, יב\)](#): ה' בָּדַד יִנְחֵנוּ, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר אָבָא נֹאמֵר שִׁירִים וְשֻׁבַח לְמִי שֶׁעֲתִיד לְהַשְׁרוֹת עָלֵינוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, נֹאמֵר לְפָנָיו שִׁירִים הַרְבֵּה, בְּכָל הַשִּׁירִים אוֹ הוּא מְקַלְסֵן, אוֹ הוּן מְקַלְסֵן אוֹתוֹ, בְּשִׁירַת מֹשֶׁה הוּן מְקַלְסֵן אוֹתוֹ, וְאוֹמֵר [\(שמות טו, ב\)](#): זֶה אֵלֵי וְאַנְהוּ, וּבְשִׁירַת מֹשֶׁה הוּא מְקַלְסֵן [\(דברים לב, יג\)](#): יִרְכִּיבֵהוּ עַל בְּמַתֵּי אֶרֶץ. בְּרַם הֵכָא הוּן מְקַלְסֵן אוֹתוֹ וְהוּא מְקַלְסֵן, הוּא מְקַלְסֵן [\(שיר השירים א, טו\)](#): הִנֵּךְ יִפָּה רַעֲיָתִי, וְהוּן מְקַלְסֵן אוֹתוֹ [\(שיר השירים א, טו\)](#): הִנֵּךְ יִפָּה דוּדֵי אֶף נַעִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִין דְּצַפְרִין אָמַר שִׁיר כְּפוּל. רַבִּי סִימוֹן אָמַר כְּפוּל וּמְכַפֵּל. רַבִּי לִוִי אָמַר, כְּנֶגֶד שְׁנוֹת אָבוֹת וְעֵשְׂרַת הַדְּבָרוֹת נֶאֱמָרָה מִנֵּן שִׁיר, שִׁיר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, וְאֵי תֵימַר דָּאֵית בְּהוֹן יִתִּיר, צֵא מֵהוּן שְׁנֵי רַעְבוֹן שְׁאִין עוֹלִין מִן הַמִּנְיָן.

דָּבַר אַחַר, רַבִּי יוֹדָן וְרַבִּי לִוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַגְלָה זֹו בְּמַלְךְ שְׁלֹמֹה, בְּמַלְךְ שְׁלֹמֹה הַכְּתוּב מְדַבֵּר, בְּמַלְךְ סֵתֵם, בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְרַבִּינָן אָמְרִין כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַלְךְ שְׁלֹמֹה, בְּמַלְךְ שֶׁהַשְּׁלוֹם שְׁלוֹ הַכְּתוּב מְדַבֵּר, בְּמַלְךְ סֵתֵם בְּכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

א [\(ב\)](#) יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ, הֵיכֵן נֶאֱמָרָה, רַבִּי חִינְנָא בֶר פִּפְא אָמַר בֵּימֵי נֶאֱמָרָה, הֵיכֵן מָה דָּאֵת אָמַר [\(שיר השירים א, ט\)](#): לְסִסְתֵי בְּרַכְבֵי פְרָעָה. רַבִּי יוֹדָא בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר בְּסִינֵי נֶאֱמָרָה, שְׁנֶאֱמַר: שִׁיר הַשִּׁירִים, שִׁיר שְׁאֲמָרוּ אוֹתוֹ הַשִּׁירִים הַשְּׁוֹרְרִים, שְׁנֶאֱמַר [\(תהלים סח, כו\)](#): קִדְמוּ שְׁרִים אַחַר נִגְנָיִם. תְּנִי מִשׁוּם רַבִּי נֶתָן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּד גְּדֻלְתּוֹ אָמַרָה, שְׁנֶאֱמַר: שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשְׁלֹמֹה, לְמַלְךְ שֶׁהַשְּׁלוֹם שְׁלוֹ. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מְלֶאכִי הַשְּׁרַת אָמְרוּהוּ, שִׁיר הַשִּׁירִים, שִׁיר שְׁאֲמָרוּהוּ שְׁרִים שֶׁל מַעְלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּסִינֵי נֶאֱמָרָה, שְׁנֶאֱמַר: יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּאֵהֶל מוֹעֵד נֶאֱמָרָה, וּמִיָּתִי לָה מִן הַדָּא קָרִיא [\(שיר השירים ד, טז\)](#): עוֹרֵי צַפּוֹן וּבוֹאֵי תִימָן. עוֹרֵי צַפּוֹן, זֹו הָעוֹלָה הַנְּשַׁחֲטָת בְּצַפּוֹן. וּבוֹאֵי תִימָן, אֵלוּ שְׁלָמִים שֶׁנְּשַׁחֲטִין בְּדָרוֹם. הַפִּיחֵי גְנִי, זֶה אֵהֶל מוֹעֵד. יִזְלוּ בְּשָׁמִי, זֶה קִטְרַת הַסַּמִּים. יָבֵא דוּדֵי לְגָנוֹ, זֹו הַשְּׂכִינָה. וַיֵּאכַל פְּרִי מְגִדִּי, אֵלוּ הַקְּרָבָנוֹת. רַבָּנִין אָמְרִין בְּבֵית עוֹלָמִים, וּמִיָּתִין לָה רַבָּנִין אֶף אֵינְוּ מֵהֵאֵי קָרָא; עוֹרֵי צַפּוֹן, זֹו הָעוֹלָה הַנְּשַׁחֲטָת בְּצַפּוֹן. וּבוֹאֵי תִימָן, הַשְּׁלָמִים שֶׁנְּשַׁחֲטִים בְּדָרוֹם. הַפִּיחֵי גְנִי, זֶה בֵּית הָעוֹלָמִים, יִזְלוּ בְּשָׁמִי, זֹו קִטְרַת הַסַּמִּים. יָבֵא דוּדֵי, זֹו הַשְּׂכִינָה. וַיֵּאכַל פְּרִי מְגִדִּי, אֵלוּ הַקְּרָבָנוֹת. וְרַבָּנִין אָמְרִי כְּלֵהוֹן חֲרִי, כְּלֵה בְּבֵית הָעוֹלָמִים נֶאֱמָרָה אָמַר רַבִּי אַחָא אֶפְרַיִם וּדְבַתְרִיָּה, וְרַבָּנִין עֶבְדִּין יִתְהוֹן פְּתִיחָה [\(במדבר ז, א\)](#): לְוִיָּהֵי בְיוֹם כְּלוֹת מֹשֶׁה, עַל דְּעֵתִיָּה דְרַבִּי חִינְנָא בֶר פִּפְא דְאָמַר בֵּימֵי נֶאֱמָרָה, יִשְׁרֵי עָלֵינוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְנֹאמֵר לְפָנָיו שִׁירֹת הַרְבֵּה. וְעַל דְּעֵתִיָּה דְרַבָּן גַּמְלִיאֵל דְאָמַר מְלֶאכִי הַשְּׁרַת אָמְרוּהוּ, יִתְנֵן לָנוּ מִנְשִׁיקוֹת שֶׁנֶּשֶׁק לְבָנָיו. עַל דְּעֵתִיָּה דְרַבִּי מֵאִיר דְאָמַר בְּאֵהֶל מוֹעֵד נֶאֱמָרָה, יוֹרִיד לָנוּ הָאֵשׁ וַיִּקְבַּל קְרָבָנוֹתֵינוּ. עַל דְּעֵתִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן דְאָמַר בְּסִינֵי

נִאמְרָה, יוֹצֵיא לָנוּ נְשִׁיקוֹת מִתּוֹךְ פִּיהוּ, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ.

ב דָּבָר אַחַר, יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִלֶּאֱדָה הִיא מוֹצֵיא הַדְּבוּר מִלִּפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר, וּמְחַזְרֵוּ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לוֹ מִקְּבֵל אֶתְּהָ עֲלֶיךָ אֶת הַדְּבוּר הַזֶּה, כֶּךָ וְכֶךָ דִּינִין יֵשׁ בּוֹ, כֶּךָ וְכֶךָ עֲנִשִׁין יֵשׁ בּוֹ, כֶּךָ וְכֶךָ גְּזֵרוֹת יֵשׁ בּוֹ, וְכֶךָ מִצְוֹת, וְכֶךָ קָלִים וְחִמּוּרִים יֵשׁ בּוֹ, כֶּךָ וְכֶךָ מִתֵּן שְׂכָר יֵשׁ בּוֹ, וְהִיא אוֹמֵר לוֹ יִשְׂרָאֵל, הֵן, וְחוּזָר וְאוֹמֵר לוֹ מִקְּבֵל אֶתְּ אֱלֹהוֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ, הֵן וְהוּ, מִיָּד הִיא נוֹשְׁקוֹ עַל פִּיו, הֲדָא הוּא דְכָתִיב [\(דְּבָרִים ז, לַה\)](#): אֶתְּהָ הֲרֵאתָ לְדַעַת, עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. וְרַבְנִין אָמְרִין, הַדְּבוּר עֲצָמוֹ הִיא מְחַזֵּר עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לוֹ מִקְּבֵלְנִי אֶתְּ עֲלֶיךָ, כֶּךָ וְכֶךָ מִצְוֹת יֵשׁ בִּי, וְכֶךָ דִּינִין יֵשׁ בִּי, כֶּךָ וְכֶךָ עֲנִשִׁין יֵשׁ בִּי, כֶּךָ וְכֶךָ גְּזֵרוֹת יֵשׁ בִּי, כֶּךָ וְכֶךָ מִצְוֹת יֵשׁ בִּי, כֶּךָ וְכֶךָ קָלִין וְחִמּוּרִין יֵשׁ בִּי, כֶּךָ וְכֶךָ מִתֵּן שְׂכָר יֵשׁ בִּי, וְהוּא אוֹמֵר, הֵן וְהוּ, מִיָּד הַדְּבוּר נוֹשְׁקוֹ עַל פִּיו לְאֲדָקוּלְאִין בֶּן הַדִּימָה וְלִמְדוֹ הַתּוֹרָה, הֲדָא הוּא דְכָתִיב דְכָתִיב [\(דְּבָרִים ז, ט\)](#): פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ, דְּבָרִים שָׂאוּ עֵינֶיךָ, אֵיךְ הִיא הַדְּבוּר מְדַבֵּר עִמָּךְ, דָּבָר אַחַר, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים, שְׁנֵי דְבוּרִים שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר טַעֲמוֹן דְּרַבְנִין אַחַר כָּל הַדְּבָרוֹת כְּתִיב [\(שְׁמוֹת כ, טז\)](#): דָּבָר אֶתְּהָ עֲמֵנוּ וְנִשְׁמָעָה, מָה עֵבֵד לָהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּלִיג שְׂאִין מִקְּדָם וּמֵאַחַר בְּתוֹרָה, אוֹ אֵינוּ מְדַבֵּר דָּבָר אֶתְּהָ עֲמֵנוּ וְנִשְׁמָעָה אֶלָּא לְאַחַר שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דְבָרוֹת, רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי תַפְסִיחוּ שִׁיטְתִּיהָ, אָמְרִי כְּתִיב [\(דְּבָרִים ל, ג\)](#): תּוֹרָה צָוָה לָנוּ מֹשֶׁה, כָּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת הֵיוּ, בְּגִימְטְרִיא תּוֹרָה עוֹלָה שֵׁשׁ מֵאוֹת וְאַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, דָּבָר עֲמֵנוּ מֹשֶׁה, בְּרַם אֲנָכִי וְלֹא יְהִיהָ לָךְ לֹא שָׁמְעֵנוּ מִפִּי מֹשֶׁה אֶלָּא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הֵיוּ: יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ. וְכִיצַד הִיא הַדְּבוּר יוֹצֵא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי וְרַבְנָן, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אוֹמֵר מְלִמַּד שֶׁהִיא הַדְּבוּר יוֹצֵא מִימֵינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׁמְאֵלוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחוּזָר וְעוֹקֵף אֶת מַחְנֶה יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מִיל עַל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מִיל וְחוּזָר וּמְקִיף מִימֵינוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְאֵלוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבְּלוֹ מִימֵינוּ וְחוֹקֵקוֹ עַל הַלּוּחַ, וְקוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, לְקַיֵּם מָה שֶׁנֶּאֱמַר [\(תְּהִלִּים כט, ז\)](#): קוֹל ה' חֲצַב לְהַבּוֹת אֵשׁ. וְרַבְנִין אָמְרִין וְכִי יֵשׁ שְׁמַאל לְמַעְלָה וְהֵלָא כְּתִיב [\(שְׁמוֹת טו, ו\)](#): יְמִינֶךָ ה' נֶאֱדָרִי בְּכַח יְמִינֶךָ ה', אֶלָּא הַדְּבוּר הִיא יוֹצֵא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִימֵינוּ לִימֵינוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחוּזָר וְעוֹקֵף אֶת מַחְנֶה יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מִיל עַל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מִיל, וְחוּזָר וּמְקִיף מִימֵינוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִימֵינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבְּלוֹ מִימֵינוּ וְחוֹקֵקוֹ עַל הַלּוּחַ, וְקוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: קוֹל ה' חֲצַב לְהַבּוֹת אֵשׁ.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה שָׁנָה לִי רַבִּי חֲלָבוֹ, הַדְּבוּר עֲצָמוֹ הִיא נְחָקֵק מֵאֲלֵיו, וְכִשְׁהוּא נְחָקֵק הוֹלֵךְ קוֹלוֹ מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: קוֹל ה' חֲצַב לְהַבּוֹת אֵשׁ. אָמְרֵתִי לְרַבִּי חֲלָבוֹ וְהָא כְּתִיב [\(שְׁמוֹת לא, יח\)](#): כְּתָבִים בְּאֲצָבַע

אלהים, אמר לי חנוקה סברת לחנקני, אמרית ליה ומהו דין דכתיב: לחת אבן כתבים באצבע אלהים, אמר לי כתלמיד שהוא פותב ורבו מנישב על ידו. רבי יהושע בן לוי ורפנין, רבי יהושע אומר שני דברות שמעו ישראל מפי הקדוש ברוך הוא, אנכי ולא יהיה לך, הך הוא דכתיב: ישקני מנשיקות פיהו, ולא כל הנשיקות. ורפנין אמרין כל הדברות שמעו ישראל מפי הקדוש ברוך הוא. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי טעמון דרפנין דכתיב: ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה, מה עבד ליה רבי יהושע בן לוי פליג שאין מקדם ומאחר בתורה, או אינו מדבר דבר אתה עמנו ונשמעה אלא אחר שנים ושלשה דברות, רבי עזריה ורבי יהודה בר סימון בשם רבי יהושע בן לוי תפשי שיטתיה, אמרי כתיב [\(דברים ל, ד\)](#): תורה צוה לנו משה, כל התורה כלה שש מאות ושלש עשרה מצוות הוי, תורה בגימטריה עולה כמנן תרי"א מצוות דבר עמנו משה, ברם אנכי ולא יהיה לך, לא דבר עמנו משה אלא מפי הקדוש ברוך הוא שמענום.

א רבי יוחנן פתר קריה בישראל בשעה שעלו להר סיני, למלך שמבקש לקח לו אשה בת טובים ובת גנוסים, שלח אצלה שליח, דבר לה, אמרה איני כדאית לשפחתו אלא רצוני לשמע מפיו, כיון שחזר אותו השליח אל המלך היו פניו שוחקות ושיחותיו אינן נשמעות למלך, המלך שהיה פקח אמר זה פניו שוחקות, דומה שקבלה עליה ושיחותיו אינן נשמעות לי, דומה שאמרה רצוני לשמע מפיו. כך ישראל היא בת טובים, השליח זה משה, המלך זה הקדוש ברוך הוא, בשעה ההיא [\(שמות יט, ח\)](#): וישב משה את דברי העם אל ה', ומה תלמוד לומר [\(שמות יט, ט\)](#): ויגד משה את דברי העם אל ה', אלא על ידי שנאמר [\(שמות יט, ט\)](#): הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ה', אמר ליה כך תבעו, אמר ליה ושמעו למינינוקא מה דהוא בעי, רבי פנחס בשם רבי לוי אמר מתלא אמר דנכית ליה חיויא חבלא מדחיל ליה, כך אמר משה, אתמול על ידי שאמרתי לו [\(שמות ד, א\)](#): והן לא יאמינו לי, נטלתי את שלי מתחת ידיהם, עכשיו מה אני עושה להם, תני רבי שמעון בן יוחאי, כך תבעו, אמרו, רצוננו לראות כבוד מלכנו. רבי פנחס בשם רבי לוי גלוי היה לפני הקדוש ברוך הוא שעתידים ישראל להמיר כבודו באחר, שנאמר [\(תהלים קו, ב\)](#): וימירו את כבודם, שא יהו אומרים אלו הראנו את כבודו ואת גדלו, היינו מאמינים לו, ועכשו שלא הראנו כבודו ואת גדלו, אין אנו מאמינים לו, לקיים מה שנאמר [\(תהלים קמג, א\)](#): ואל תבוא במשפט את עבדך.

ד רבי יודן בשם רבי יודא בר רבי סימון ורבי יהודה ורבי נחמיה. רבי יהודה אומר בשעה ששמעו ישראל [\(שמות כ, ב\)](#): אנכי ה' אלהיך, נתקע תלמוד תורה בלבם, והיו למדים ולא היו משפחין, באו אצל משה ואמרו: משה רבנו, תעשה את פרוזביון שליח בינותינו, שנאמר [\(שמות כ, טז\)](#): דבר אתה עמנו ונשמעה [\(דברים ה, כב\)](#): ועתה למה נמות, ומה הננייה יש באבדה שלנו, חזרו להיות למדים ושוכחים, אמרו: מה משה בשר ודם עובר, אף תלמודו עובר, מיד חזרו באו להם אל משה, אמרו לו: משה רבנו לואי

יגלה לנו פעם שנייה, לואי ישקני מנשיקות פיהו, לואי יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה. אמר להם: אין זו עכשיו אבל לעתיד לבוא הוא, שנאמר [\(ירמיה לא, לב\)](#): ונתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה, רבי נחמיה אמר בשעה ששמעו ישראל [\(שמות כ, ג\)](#): לא יהיה לך, נעקר מלבם יצר הרע, באו אצל משה אמרו לו: משה רבנו תעשה את פרוזביון שליח בינותנו, שנאמר: דבר אתה עמנו ונשמעה, ועתה למה נמות, ומה הננייה יש באבדה שלנו, מיד חזר יצר הרע למקומו, חזרו על משה ואמרו לו: משה רבנו לואי יגלה לנו פעם שני, הלואי ישקני מנשיקות פיהו. אמר להם אין זו עכשיו אבל לעתיד לבוא הוא, דכתיב [\(יחזקאל לו, כו\)](#): והסירתי את לב האבן מבשרכם.

ה רבי עזריה ואמרי לה רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא ורבנן, רבי אלעזר אומר משל למלך שהיה לו מרתף של יין, בא אחד אורח ראשון, מזג לו את הכוס ונתן לו, ובא השני ומזג לו את הכוס ונתן לו, כיון שבא בנו של מלך, נתן לו המרתף בלו. כך אדם הראשון נצטווה על שבע מצוות, הדא הוא דכתיב [\(בראשית ב, טז\)](#): ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מפל עץ הגן אכל תאכל, ויצו, זו עבודת כוכבים, האיך מה דאת אמר [\(הושע ה, יא\)](#): כי הואיל הלך אחרי צו. ה', זו קללת השם, שנאמר [\(ויקרא כד, טז\)](#): ונקב שם ה' מות יומת. אלהים, אלו הדינים, שנאמר [\(שמות כב, ח\)](#): עד האלהים יבא דבר שניהם. על האדם, זו שפיכות דמים, דכתיב [\(בראשית ט, ו\)](#): שפך דם האדם. לאמר, זו גלוי עריות, דכתיב [\(ירמיה ג, א\)](#): לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו. מפל עץ הגן, זה הגזל, דכתיב [\(בראשית ג, יא\)](#): המן העץ אשר צויתיה. נח נתוסף לו אבר מן החי, דכתיב [\(בראשית ט, ד\)](#): אף בשר בנפשו דמו. אברהם, נצטווה על המילה. יצחק, חנכה לשמונה ימים. יעקב, על גיד הנשה, שנאמר [\(בראשית לב, לב\)](#): על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. יהודה על היבמה, שנאמר [\(בראשית לח, ח\)](#): ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אתה. ישראל אכל מצוות עשה ומצוות לא תעשה. רבי יוסי ברבי חנינא ורבנן אמרין למלך שהיה מחלק אפסיניות ללגיונותיו על ידי דכסין ואיפרכין ואיסטרטליו, כיון שבא בנו נתן לו מיד ליד. רבי יצחק אומר למלך שהיה אוכל איפסטליו, כיון שבא בנו נתן לו מיד ליד. רבנן אמרי למלך שהיה אוכל חתיכות, כיון שבא בנו נתן לו מיד ליד. ויש אומרים שמנעה מפיו ונתן לו, שנאמר [\(משלי ב, ו\)](#): כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. רבי אבהו ואמרי לה רבי יהודה ורבי נחמיה. רבי נחמיה אמר שני חברים שהיו עסוקים בדבר הלכה, זה אומר בית אב של הלכה וזה אומר בית אב של הלכה, אמר הקדוש ברוך הוא שוקיותהון על ידי. רבי יהודה אמר אפלו הבל היוצא מפיו, כמה דתימא [\(איוב לה, טז\)](#): ואיוב הבל יפצה פיהו. אמר הקדוש ברוך הוא משוקיותהון עלי. ורבנן אמרין עתידין נפשיהון של אלו לנטל בנשיקה.

אמר רבי עזריה מצאנו שנפשו של אהרן לא נטלה אלא בנשיקה, הדא הוא דכתיב [\(במדבר לג, לח\)](#): ויעל אהרן הכהן אל הר הקדש על פי ה' וימת שם. ונפשו של משה מנין, שנאמר [\(דברים לד, ה\)](#): וימת שם משה עבד ה' על פי ה'.

מְרִים מִנּוֹן, דְּכָתִיב (במדבר כ, א): וַתָּמַת שָׁם מְרִים, מֵה שָׁם שֶׁנֶּאֱמַר לְהִלּוֹךְ עַל פִּי ה', אֲף כָּאן כּוֹ, אֶלָּא שֶׁגִּנְאֵי לְפָרְשׁוֹ. וְשָׂאֵר כָּל הַצְּדִיקִים מִנּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ, אִם עֲסֻקֶת בְּדַבְרֵי תוֹרָה שֶׁשִּׁפְּתֶיהָ מְנַשְׁקוֹת, סוּף שֶׁהַכֹּל מְנַשְׁקִין לָהּ עַל פִּיהָ.

דָּבָר אַחֵר, יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת, יִזְיַנְנִי, יִטְהַרְנִי, יְדַבְּקֵנִי, יִשְׁקֵנִי, יִזְיַנְנִי, מִדְּכָתִיב (דברי הימים א יב, ב): נִשְׁקִי קִשֶׁת מִיְמִינִים וּמִשְׂמָאלִים, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר נַחֲמָן מְשֻׁלוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה כְּזֵין, מָה הַזֵּין הַזֶּה מִתְּקִים לְבַעְלֵיו בְּשַׁעַת מְלַחְמָה, כְּדָ דְבָרֵי תוֹרָה מִתְּקִימַת עִם מִי שֶׁעֲמַל בְּהוֹן כָּל צָרְכּוֹ. רַבִּי חֲנָנִי בֶר אַחָא מִיִּיתֵי לָהּ מִהֲכָא (תהלים קמט, ו): רוּמָמוֹת אֵל וְגוֹי, מָה הַחֲרָב שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת מִשְׁנֵי צְדָדִים, כְּדָ תוֹרָה נוֹתְנַת חַיִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה וְחַיִּים לְעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה וְרַבִּינּוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמָרָה בְּפֶה אַחַת נֶאֱמָרָה בְּפִיּוֹת הַרְבֵּה. רַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר שְׁתֵּי תוֹרוֹת נֶאֱמָרוּ, אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּכַתָּב. וְרַבִּינּוּ אָמְרִין שֶׁהוּן גּוֹזְרִין עַל הָעֲלִיוֹנִים וְעוֹשִׁין, עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְעוֹשִׁין. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִיכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי אָמַר טַעֲמוֹן דְּרַבִּינּוּ דְּכָתִיב (דברי הימים א כד, ה): כִּי הָיוּ שָׂרֵי קִדְשׁ וְשָׂרֵי הָאֱלֹהִים, שָׂרֵי קִדְשׁ אֵלוּ מְלָאכֵי הַשָּׁרֵת, (ישעיה מג, כח): וְאַחֲלַל שָׂרֵי קִדְשׁ. שָׂרֵי הָאֱלֹהִים, אֵלוּ יִשְׂרָאֵל, דְּכָתִיב בְּהוֹן (תהלים פב, ו): אֲנִי אֶמְרָתִי אֱלֹהִים אַתֶּם, שֶׁהוּן גּוֹזְרִין עַל הָעֲלִיוֹנִים וְעוֹשִׁין, עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְעוֹשִׁין, כְּשֶׁהוּן עוֹשִׁין בְּטַהֲרָה.

דָּבָר אַחֵר, יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ, יִטְהַרְנִי כְּאָדָם שֶׁהוּא מְשִׁיק שְׁנֵי גְבִין זֶה אֶל זֶה וְהוּא מְדַבְּיָקוּ, כְּמָה דְּתִימָא (ישעיה לג, ד): כְּמִשְׁק גְּבִים שִׁקֵּק בּוֹ.

דָּבָר אַחֵר, יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ. יִשְׁקֵנִי, יְדַבְּיָקֵנִי, הָאִידָּה מָה דְּאֵת אָמַר (יחזקאל ג, יג): וְקוֹל כְּנָפֵי הַחַיּוֹת מְשִׁיקוֹת אִשָּׁה אֶל אַחוֹתָהּ.

דָּבָר אַחֵר, יִשְׁקֵנִי, יוֹצֵיא לִי קוֹל נְשִׁיקוֹת מִתּוֹךְ פִּיהוּ.

א (ב) כִּי טוֹבִים דְּדִידָּה מִיִּינוּ, תַּמּוֹן תְּגִינּוּן שָׂאֵל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין בְּדַרְדָּרָה, מִפְּנֵי מָה אָסְרוּ אֶת גְּבִינַת הַגּוֹיִם, אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שְׁמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּקִיבַת נְבִלָה. אָמַר לוֹ וְהֵלָא קִיבַת הָעוֹלָה חֲמוּרָה מְקִיבַת נְבִלָה וְאָמְרוּ כִּהוֹן שְׁדַעְתּוֹ יָפָה שׁוֹרְפָה חֲזָה, וּמָה שׁוֹרְפָה חֲזָה, גְּמִיעַ לָהּ, וְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשׁוֹתָהּ בְּכוֹס מְזֻהָם, לֹא נִהְיָה וְלֹא מוֹעֵל. אָמַר לוֹ אִם כֵּן לָמָּה לֹא אָסְרוּהָ בְּהִנְיָה, וְהַשִּׂיאוּ לְדָבָר אַחֵר, אָמַר לוֹ יִשְׁמַעְאֵל אַחֵי הֵיאָדָּה אַתָּה קוֹרָא כִּי טוֹבִים דְּוִדְיָה מִיִּינוּ אוֹ דְּוִדְיָה מִיִּינוּ. אָמַר לוֹ אֵין הַדְּבָר כְּדָ שְׁהָרֵי חֲבָרוּ בָּא לְמַד עָלֵינוּ כּוֹ, לְרִיחַ שְׁמִנְיָה טוֹבִים. וְלָמָּה לֹא גָלָה לוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מִפְּנֵי שֶׁבְּקָרוֹב אָסְרוּהָ, וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל הָיָה קָטָן. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא וְרַבִּי חַגִּי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָן, כְּתִיב (משלי כז, כו): כְּבָשִׂים לְלְבוּשָׁה, כְּבָשִׂים כְּתִיב, בְּשַׁעַת שְׁתַּלְמִידִיָּה קִטְנִים, תְּהִיָּה מְכַבֵּשׁ לְפָנֵיהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה, הַגְּדִילוּ וְנַעֲשׂוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים, תְּהִי מְגֻלָּה לָהֶם סִתְרֵי תוֹרָה. תְּנִי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי (שמות כא, א): וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׂם לְפָנֵיהֶם, מָה שִׂימָה זֶה אֵינָה נְגִלִית לְכָל אָדָם, כְּדָ

הו דברי תורה. רבי הונא בעי ורבי חמא בר עוקבא מקשי אם להפליגו
היה מבקש היה לו להפליגו מחמשה הכרעות שבתורה, ואלו הן [\(בראשית ד,](#)
[ז\):](#) שאת, [\(בראשית מט, ז\):](#) ארור, [\(שמות יז, ט\):](#) מחר, [\(שמות כה, לד\):](#) משקדים,
[\(דברים לא, טז\):](#) וקם. הלא אם תטיב שאת, או שאת אם לא תטיב.

אמר רבי תנחומא אית לי חורי [\(בראשית לד, ז\):](#) ובני יעקב באו מן השדה
כשמעם, או כשמעם באו מן השדה.

אמר רבי יצחק כתיב [\(דברים ד, יד\):](#) ואתי צנה ה', יש דברים שאמר לי בני
לבין עצמי, ויש דברים שאמר לי לומר לבני, אמר רבי אילא יש דברים
שמשיקין אותן על פה, כיצד, כתוב אחד אומר [\(תהלים קיט, יא\):](#) בלבי צפנתי
אמרתך למען לא אחטא לך, וכתוב אחד אומר [\(תהלים קיט, יג\):](#) בשפתי
ספרתי כל משפטי פיך, באי זה צד יתקומו שני כתובים הללו, אלא כל
זמן שהיה עירא היאירי רבו של דוד קים, בלבי צפנתי אמרתך, כיון
שנסתלק בשפתי ספרתי.

ב דבר אחר, כי טובים דדיך מיין, דברי תורה דומין זה לזה, דודין זה
לזה, קרובין זה לזה, האיך מה דאת אמר [\(ויקרא כה, מט\):](#) או דדו או בן דדו.
[\(ויקרא יא, לו\):](#) אד מעין ובור מקוה מים שמכשירין, שנאמר [\(ויקרא יא, לח\):](#) וכי
יתן מים על זרע. שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן, חביבין דברי סופרים
כדברי תורה, מה טעם וחכך כיון הטוב. חבביא בשם רבי יוחנן, חביבין
דברי סופרים מדברי תורה, שנאמר: כי טובים דדיך מיין. האומר אין
תפלין לעבור על דברי תורה, פטור. ה' טוטפות, להוסיף על דברי סופרים,
חייב. רבי אבא בר כהנא בשם רבי יהודה בן פזי שמע ליה מן הדא, אמר
רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והייתי לקרות כדברי בית שמאי וספנתי
בעצמי מפני הליסטין. את חמי אם לא קרא היה עובר על מצות עשה
בלבד, עכשו שקרא נתחייב בנפשו, הוי חביבין דברי סופרים מדברי תורה.
רבי חנינא בריה דרבי אדא בשם רבי תנחום בר אחא אמר, וחמורים
מדברי תורה ונבואה, כתיב [\(מייכה ב, ו\):](#) אל תטפו יטיפון, משל למלך ששלח
פלמנטרין שלו למדינה, על אחד מהן כתב, אם מראה לךם חותמי
וסימנטרין שלי האמינו לו, ואם לאו אל תאמינו לו. ועל אחד מהם כתב
אפלו אינו מראה לךם חותמי וסימנטרין שלי, האמינו לו. כך בדברי
נבואה, כתיב [\(דברים ג, ב\):](#) כי יקום בקרבך נביא בדברי סופרים כתיב [\(דברים](#)
[יז, יא\):](#) על פי התורה אשר יורוד, אשר תורה אין כתיב כאן, אלא
אשר יורוד, ועל המשפט אשר תאמר, אין כתיב כאן, אלא אשר יאמרו
לך. לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, על הימין שהוא ימין
ועל השמאל שהוא שמאל, שמע להם, ואפלו שיאמרו לך על הימין שהוא
שמאל ועל השמאל שהוא ימין.

ג דבר אחר, כי טובים דדיך מיין, נמשלו דברי תורה במים, ביין, בשמן,
בדבש וחלב. במים [\(ישעיה נה, א\):](#) הוי כל צמא לכו למים, מה מים מסוף
העולם ועד סופו, דכתיב [\(תהלים קלו, ו\):](#) לרקע הארץ על המים, כך תורה

מסוף העולם ועד סופו, שְׁנֵאָמַר (איוב יא, ט) : אֶרְכָּה מֵאַרְץ מִדְּבָר. מֵה מַיִם חַיִּים לְעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר (שיר השירים ד, טו) : מַעֲיֵן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים, כָּד תּוֹרָה חַיִּים לְעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר (משלי ד, כב) : כִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם, וּכְתִיב (ישעיה נה, א) : לָכוּ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ. מֵה מַיִם מִן הַשָּׁמַיִם, שְׁנֵאָמַר (ירמיה י, יג) : לְקוֹל תִּתְּנוּ הַמּוֹן מַיִם בְּשָׁמַיִם, כָּד תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, שְׁנֵאָמַר (שמות כ, יט) : כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם. מֵה הַמַּיִם בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, שְׁנֵאָמַר (תהלים כט, ג) : קוֹל ה' עַל הַמַּיִם, כָּד תּוֹרָה בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, שְׁנֵאָמַר (שמות יט, טז) : וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַת הַבֶּקֶר וַיְהִי קֶלֶת וּבִרְקִים. מֵה הַמַּיִם מְשִׁיבֵי הַנֶּפֶשׁ, שְׁנֵאָמַר (שופטים טו, יט) : וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בִּלְחֵי וְגו', כָּד תּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר (תהלים יט, ח) : תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ. מֵה הַמַּיִם מְטַהְרִים אֶת הָאָדָם מִטְּמָאָה, שְׁנֵאָמַר (יחזקאל לו, כה) : וְזָרְקֹתִי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, כָּד תּוֹרָה מְטַהְרֶת הַטְּמֵא מִטְּמָאָתוֹ, שְׁנֵאָמַר (תהלים יב, ז) : אֲמֵרוֹת ה' אֲמֵרוֹת טְהוֹרוֹת. וּמֵה הַמַּיִם מְטַהְרִים הַגּוֹף, שְׁנֵאָמַר (ויקרא יד, ט) : וְרַחַץ אֶת בְּשׂוֹרְבֵימֵי, כָּד תּוֹרָה מְטַהְרֶת הַגּוֹף, שְׁנֵאָמַר (תהלים קיט, קמ) : צְרוּפָה אֲמַרְתָּדָּ מֵאֵד. וּמֵה מַיִם מְכַסִּים עֲרוֹתָו שֶׁל יָם, שְׁנֵאָמַר (ישעיה יא, ט) : כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים, כָּד תּוֹרָה מְכַסֶּה עֲרוֹתָו שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאָמַר (משלי י, יב) : וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תִּכְסֶּה אֶהְבֶּה. וּמֵה מַיִם יוֹרְדִין טַפִּין טַפִּין וְנַעֲשׂוֹת נַחְלִים נַחְלִים, כָּד תּוֹרָה אָדָם לוֹמֵד שְׁתֵּי הַלְכוֹת הַיּוֹם וּשְׁתֵּי לַמָּחָר עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּנַחַל נוֹבֵעַ. מֵה מַיִם אִם אֵין אָדָם צָמָא אֵינָה עֲרֵבָה בְּגוֹפּוֹ, כָּד תּוֹרָה אִם אֵין אָדָם עֵינֵי בָהּ, אֵינָה עֲרֵבָה בְּגוֹפּוֹ. וּמֵה הַמַּיִם מְנִיחִין מְקוֹם גְּבוּהָ וְהוֹלְכִים בְּמְקוֹם נְמוּדָּ, כָּד תּוֹרָה מְנַחֵת מִי שֶׁדַּעְתּוֹ גְּבוּהָ עָלָיו, וּמַדְבִּקַת בְּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ נְמוּכָה עָלָיו. וּמֵה מַיִם אֵין מִתְקַיְמִין בְּכָלִי כֶסֶף וְזָהָב אֶלָּא בְּיָרוּד שֶׁבַכְלִים, כָּד תּוֹרָה אֵין מִתְקַיְמַת אֶלָּא בְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה עֲצָמוֹ בְּכָלִי חָרָס. וּמֵה מַיִם אֵין אָדָם גָּדוֹל מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמֵר לְקָטָן הַשְּׁקֵנִי מַיִם, כָּד דְּבַרֵי תּוֹרָה אֵין הַגָּדוֹל מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמֵר לְקָטָן לְמַדְנִי פֶּרֶק אֶחָד, דְּבַר אֶחָד, אוֹ פְּסוּק אֶחָד, וְאֶפְלוֹ אוֹת אַחַת. וּמֵה מַיִם כְּשֵׁאֵין אָדָם יוֹדֵעַ לְשׁוּט בְּהוֹן סוּף שֶׁהוּא מִתְבַּלֵּעַ, כָּד דְּבַרֵי תּוֹרָה, אִם אֵין אָדָם יוֹדֵעַ לְשׁוּט בְּהוֹן וּלְהוֹרוֹת בְּהוֹן, סוּף שֶׁהוּא מִתְבַּלֵּעַ.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא דְקִיסְרִין, מֵה הַמַּיִם נִמְשָׁכִין לְגִנּוֹת וּפְרֻדְסִים וּלְבָתַי כְּסֵאוֹת וּמְרַחְצָאוֹת, יְכוֹל אֵף דְּבַרֵי תּוֹרָה כֵּן, תִּלְמוּד לּוֹמֵר (הושע יד, ט) : כִּי יִשְׂרָיִם דְּרָכֵי ה'.

אָמַר רַבִּי חֲמָא בַר עוֹקְבָא, מֵה הַמַּיִם מְגַדְלִין אֶת הַצְּמָחִים, כָּד דְּבַרֵי תּוֹרָה מְגַדְלִין אֶת כָּל מִי שֶׁהוּא עֹמֵל בְּהוֹן כָּל צָרְכּוֹ. אֵי מֵה הַמַּיִם מְבַאֲשִׁים וּמְחַמְצִים בְּקִנְקוֹן אֵף דְּבַרֵי תּוֹרָה כֵּן, תִּלְמוּד לּוֹמֵר יֵין, מֵה יֵין כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְתִישׁוֹן בְּקִנְקוֹן מְשִׁתַּבֵּחַ, כָּד דְּבַרֵי תּוֹרָה, כָּל זְמַן שֶׁהֵם מְתִישְׁנִין בְּגוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם הוֹן מְשִׁתַּבְּחִין בְּגִדְלָה. אֵי מֵה הַמַּיִם אֵינָן נִכְרִין בְּגוֹף אֵף דְּבַרֵי תּוֹרָה כֵּן, תִּלְמוּד לּוֹמֵר יֵין, מֵה הַיֵּין נִכְרַ בְּגוֹף, כָּד דְּבַרֵי תּוֹרָה נִכְרִין בְּגוֹף וּמְרַמְזִין וּמְרַאֲיִן בְּאַצְבָּע וְאוֹמֵר זֶה הוּא תִּלְמִיד חָכָם. אֵי מֵה הַמַּיִם אֵין מְשִׁמְחִין אֶת הַלֵּב יְכוֹל אֵף דְּבַרֵי תּוֹרָה כֵּן, תִּלְמוּד לּוֹמֵר יֵין, מֵה יֵין מְשִׁמַּח אֶת הַלֵּב, דְּכִתִּיב (תהלים קד, טו) : וַיֵּין יִשְׁמַח לִבִּב אֲנוּשׁ, כָּד דְּבַרֵי תּוֹרָה מְשִׁמְחִין הַלֵּב, שְׁנֵאָמַר (תהלים יט, ט) : פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָיִם מְשִׁמְחֵי לֵב. אֵי מֵה

היין פֿעמױם שׂהוא רע לראש וְלגוף, יְכוּל אַף דְּבַרֵי תוֹרָה פֿון, תְּלַמּוּד לומר שָׁמוֹן, מֵה שָׁמוֹן מַעֲדוֹ הָרֵאשׁ וְהַגּוּף, כִּד דְּבַרֵי תוֹרָה מַעֲדָנִים הָרֵאשׁ וְהַגּוּף, שְׁנֵאמַר (תהלים קיט, קה): נֵר לְרַגְלֵי דְבָרְךָ. אֵי מֵה הַשָּׁמוֹן מֵר מִתְחַלְתּוֹ וּמִתּוֹק בְּסוּפוֹ, יְכוּל אַף דְּבַרֵי תוֹרָה פֿון, תְּלַמּוּד לומר דְּבִשׁ וְחֶלֶב, מֵה הֵם מִתּוֹקִין אַף דְּבַרֵי תוֹרָה מִתּוֹקִין, שְׁנֵאמַר (תהלים יט, יא): וּמִתּוֹקִים מִדְּבִשׁ, אֵי מֵה דְּבִשׁ יֵשׁ בּוֹ קֶצֶרִים, יְכוּל אַף דְּבַרֵי תוֹרָה פֿון, תְּלַמּוּד לומר חֶלֶב, מֵה חֶלֶב נָקִי אַף דְּבַרֵי תוֹרָה נְקִיִּים, דְּכִתִּיב (איוב כח, יז): לֹא יַעֲרֹכְנָה זָהָב וְזָכוּכִית. אֵי מֵה חֶלֶב תִּפְּל, יְכוּל אַף דְּבַרֵי תוֹרָה פֿון, תְּלַמּוּד לומר דְּבִשׁ וְחֶלֶב, מֵה דְּבִשׁ וְחֶלֶב כְּשֶׁמַּעֲרָבִים זֶה בְּזֶה אֵין מִזִּיקִין הַגּוּף, כִּד דְּבַרֵי תוֹרָה, שְׁנֵאמַר (משלי ג, ח): רַפְאוֹת תִּהְיֶה לְשַׁרְךָ, (משלי ד, כב): כִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם.

דְּבַר אַחַר, כִּי טוֹבִים דְּדִידָךְ, אֱלוֹ הָאֲבוֹת. מִיִּין, אֱלוֹ הַנְּשִׂאִים.

דְּבַר אַחַר, כִּי טוֹבִים דְּדִידָךְ, אֱלוֹ הַקְּרַבְנוֹת. מִיִּין, אֱלוֹ הַנְּסֻכִים.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אֱלוֹ הָיָה יוֹדֵעַ מַשֶּׁה מֵה הַקְּרַבְנוֹת חֲבִיבִין בְּשַׁעָה שְׂבִאוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, הָיָה מְקַרֵּב כָּל קְרַבְנוֹת שְׂבִיתוֹרָה, אֶלָּא רַחֵף לוֹ לְזָכוֹת אֲבוֹת, שְׁנֵאמַר (שמות לב, יג): זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ.

דְּבַר אַחַר, כִּי טוֹבִים דְּדִידָךְ אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל. מִיִּין, אֱלוֹ אֲמוֹת הָעוֹלָם, יי עֲשֶׂה, יי עֲשֶׂה, נִי חֲמִשִּׁים, שְׁבַעִים אֲמוֹת. לְלַמֶּדְךָ שְׁחֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִכָּל הָאֲמוֹת.

א (ג) לְרִיחַ שְׁמֹנֶיךָ טוֹבִים, רַבִּי יִנְאִי בְּרִיָּה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן, כָּל הַשִּׁירִים שְׂאֲמָרוּ לְפָנֶיךָ הָאֲבוֹת, רִיחוֹת הָיוּ, אֲבָל אָנוּ שְׁמוֹן תּוֹרַת שְׁמָךְ, כְּאֲדָם שְׁמִירִיק מִכָּלִי לְכָלִי חֲבֵרוֹ. כָּל הַמְצוּוֹת שְׁעָשׂוּ לְפָנֶיךָ הָאֲבוֹת רִיחוֹת הָיוּ, אֲבָל אָנוּ שְׁמוֹן תּוֹרַת שְׁמָךְ, מְאֵתִים וְאַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה מְצוּוֹת עָשָׂה וּשְׁלֹשׁ מְאֵוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשׁ מְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם יִהְיֶה כָּל הַיָּמִים דִּיו, וְאַגְמִים קוּלְמוּסִין, וְשָׁמִים וְאַרְץ מְגֻלוֹת, וְכָל בְּנֵי הָאָדָם לְבַלְרִים, אֵין מְסַפִּיקִין לְכַתּוּב [דְּבַרֵי תוֹרָה שְׁלַמְדַתִּין], וְאַנִּי לֹא חֲסַרְתִּיהָ אֶלָּא כְּאֲדָם שְׁמַטְבִּיל זְכוּרוֹתוֹ כְּמַכּוּחַל בַּיָּם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אִם יִהְיֶה כָּל הַיָּמִים דִּיו, וְאַגְמִים קוּלְמוּסִין, וְשָׁמִים וְאַרְץ יְרִיעוֹת, וְכָל בְּנֵי אָדָם לְבַלְרִין, אֵין מְסַפִּיקִין לְכַתּוּב דְּבַרֵי תוֹרָה שְׁלַמְדַתִּי, וְלֹא חֲסַרְתִּיהָ רַק כְּאֲדָם שְׁמַטְבִּיל זְכוּרוֹתוֹ כְּמַכּוּחַל בַּיָּם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲנִי אֵין בִּי כֹחַ לומר כְּמוֹ שְׂאֲמָרוּ רַבּוֹתִי, אֶלָּא רַבּוֹתִי חֲסָרוּהָ, וְאַנִּי לֹא חֲסַרְתִּיהָ, אֶלָּא כְּמַרְיַח בְּאַתְרוּג, הַמְרִיחַ נְהֻנָּה, וְהַאֲתָרוּג לֹא חֲסָר, וְכַמְמַלָּא מְאֵמַת הַמִּים, וְכַמְדְּלִיק מִנֵּר לִנֵּר. פֿעַם אַחַת שָׁהָה רַבִּי עֲקִיבָא לְבוֹא לְבֵית הַמְּדַרְשׁ, בָּא וַיֵּשֶׁב לוֹ מִבְּחוּץ, נִשְׁאַלָּה שְׂאֵלָה זֹו הַלְכָה, אָמְרוּ הַלְכָה מִבְּחוּץ, חֲזָרָה וְנִשְׁאַלָּה שְׂאֵלָה, אָמְרוּ וְנִשְׁאַלָּה שְׂאֵלָה, אָמְרוּ עֲקִיבָא מִבְּחוּץ פָּנּוּ לוֹ מְקוֹם, בָּא וַיֵּשֶׁב לוֹ לְפָנֵי רַגְלָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּבֵית מְדַרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיָה עָשׂוּי כְּמִין רִיס, וְאַבּוֹן אַחַת הָיְתָה שֶׁם וְהָיְתָה מִיַּחַדָּת לוֹ לִישִׁיבָהּ, פֿעַם אַחַת נִכְנַס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַתַּחִּיל מְנַשֵּׁק אוֹתָהּ הָאֲבּוֹן, וְאָמַר הָאֲבּוֹן הַזֹּאת דּוֹמָה לְהַר סִינַי, וְזֶה שֵׁיטְבַּע עָלֶיהָ דּוֹמָה לְאַרוֹן הַבְּרִית.

ב דָּבַר אַחֵר, לְרִיחַ שְׁמָנִיךָ טוֹבִים, רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי תַנְחוּם בְּרַבִּי חִיא, שְׁנֵי שְׁמָנִים הֵם, שְׁמֹן כְּהֵנָה וְשְׁמֹן מַלְכוּת. וְרַבְּנָן אָמְרִין שְׁתֵּי תוֹרוֹת הֵן, תּוֹרָה שֶׁבְכָתָב וְשֶׁבְעַל פֶּה.

אָמַר רַבִּי יוֹדָן שְׁמֹן תּוֹרַק שְׁמֵךְ שְׁמֹן מִתְגַּדֵּל עַל כָּל מִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּשִׁמְנָה שֶׁל תּוֹרָה, הִיא דְעֵתִיָּה דְרַבִּי יוֹדָן, דְּאָמַר [\(ישעיה נ, כז\)](#): וְחָבַל עַל מַפְנֵי שְׁמֹן, חָבַל עָלוּ שֶׁל סִנְחָרִיב מַפְנֵי חִזְקִיָּהוּ וְסִיעֵתוֹ, שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּשִׁמְנָה שֶׁל תּוֹרָה.

דָּבַר אַחֵר, שְׁמֹן תּוֹרַק שְׁמֵךְ, מָה הַשְׁמֹן הַזֶּה מֵר מִתְחַלְתּוֹ וְסוֹפּוֹ מִתּוֹק, כִּדְ [\(איוב ח, ז\)](#): וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצֶּעַר וְאַחֲרֵיתְךָ יִשְׁגָּה מְאֹד. מָה הַשְׁמֹן הַזֶּה אֵין מִשְׁתַּבַּח אֶלָּא עַל יְדֵי כְּתִישָׁה, כִּדְ יִשְׂרָאֵל אֵין עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין. מָה הַשְׁמֹן הַזֶּה אֵין מִתְעַרֵּב בְּשָׂאֵר מִשְׁקִין, כִּדְ יִשְׂרָאֵל אֵין מִתְעַרְבִים בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם, דְּכָתִיב [\(דברים ז, ג\)](#): וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם. מָה הַשְׁמֹן הַזֶּה כּוֹס מְלֵא אֵינוֹ מְזֻרְזָף כְּשָׂאֵר כָּל הַמִּשְׁקִים, כִּדְ דְּבַרֵי תּוֹרָה אֵין מְזֻרְזָפִים בְּדַבְרֵי לִיצְנוּת. מָה הַשְׁמֹן הַזֶּה כּוֹס מְלֵא שְׁמֹן בִּידְךָ וְנִפְּל לְתוֹכוֹ טֶפֶה שֶׁל מִים וְיִצְאָת כְּנֶגְדָה טֶפֶה שֶׁל שְׁמֹן, כִּדְ אִם נִכְנַס דְּבַר שֶׁל תּוֹרָה לְלֵב יִצְא כְּנֶגְדּוֹ דְּבַר שֶׁל לִיצְנוּת, נִכְנַס לְלֵב דְּבַר שֶׁל לִיצְנוּת, יִצְא כְּנֶגְדּוֹ דְּבַר שֶׁל תּוֹרָה. מָה הַשְׁמֹן הַזֶּה מְבִיא אוֹרָה לְעוֹלָם, כִּדְ יִשְׂרָאֵל אוֹרָה לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר [\(ישעיה ס, ג\)](#): וְהִלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ. מָה הַשְׁמֹן הַזֶּה עֲלִיוֹן עַל כָּל הַמִּשְׁקִין, כִּדְ הֵם יִשְׂרָאֵל עֲלִיוֹנִים עַל כָּל הָאֲמוֹת, שְׁנֵאמַר [\(דברים כח, א\)](#): וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ עֲלִיוֹן. מָה הַשְׁמֹן אֵין לוֹ בֵּית קוֹל, כִּדְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָהֶם בֵּית קוֹל בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לְעוֹלָם הַבָּא כְּתִיב [\(ישעיה כט, ד\)](#): וְשִׁפְלַת מֵאֲרָץ תִּדְבְּרֵי.

ג רַבִּי יוֹחָנָן פֶּתַר קְרִיָּא בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, בְּשַׁעָה שְׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [\(בראשית יב, א\)](#): לֵךְ לָךְ מֵאֲרָצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ, לָמָּה הָיָה דוּמָה, לְצַלּוּחִית שֶׁל פּוֹלִיטוֹן שֶׁהִיָּתָה מִנְחַת בְּזוּיִת אַחַת וְלֹא הָיָה רִיחָה נוֹדָף, בָּא אַחַד וְטִלְטֵלָה מִמְּקוֹמָה וְהָיָה רִיחָה נוֹדָף, אֵף כֵּן אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, אַבְרָהָם הִרְבֵּה מַעֲשִׂים טוֹבִים יֵשׁ לָךְ, הִרְבֵּה מִצְוֹת יֵשׁ לָךְ, טִלְטֵל עֲצָמְךָ בְּעוֹלָם וְשִׁמְךָ מִתְגַּדֵּל בְּעוֹלָמֵי, לֵךְ לָךְ, מָה כְּתִיב בְּתֵרִיָּה [\(בראשית יב, א\)](#): וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל. עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֶהְבֹּד, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵא לָךְ עֲלָמוֹת הִרְבֵּה, דְּכָתִיב [\(בראשית יב, ה\)](#): וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן, וְהִלָּא אִם מִתְכַּנְּשִׁים כָּל הָעוֹלָם לְבִרְאָת יְתוּשׁ אַחַד אֵינָן יְכוֹלִים לְבִרְאָתוֹ, אֶלָּא אֵלוֹ הַגְּרִים שְׁגִירוֹ אַבְרָהָם וְשָׂרָה, לְכִדְ נֵאמַר: וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן.

אָמַר רַבִּי חוֹנִיָּא אַבְרָהָם הָיָה מְגִיר אֲנָשִׁים, וְשָׂרָה הַנְּשִׂים, וּמָה תִלְמוּד לומר: אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן, מְלִמֵּד שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ מְכַנְיָסוֹן לְבֵיתוֹ וּמְאָכִילוֹ וּמְשָׁקוֹ וּמְאֵהִיבּוֹ וּמְקַרְבּוֹ וּמְגִירָן וּמְכַנְיָסוֹן תַּחַת כְּנֶפֶי הַשְּׂכִינָה, הֵא לְמִדַּת שְׁכָל הַמְכַנִּים בְּרִיָּה אַחַת לְתוֹדָף כְּנֶפֶי הַשְּׂכִינָה מְעַלְוֵן עָלָיו כְּאֵלוֹ הוּא בְּרָאוֹ וַיְצַרוֹ וַרִיקְמוֹ.

אמר רבי ברכיה אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, ממה שאתה מביא אוֹרָה לעולם, שמך מתגדל בעולם, ומה היא האוֹרָה, גְּאֻלָּה, שְׁבִשְׁעָה שְׁאֵתָה מְבִיא לָנוּ אוֹרָה, הַרְבֵּה גְרִים בָּאִים וּמִתְגִּירוּ וְנוֹסְפִים עָלֵינוּ, כְּגוֹן יִתְרוֹ וְרַחֲב, יִתְרוֹ שָׁמַע וְאַתָּה, רַחֲב שְׁמֵעָה וְאַתָּה, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּשַׁעָה שְׁעָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִס לְחֲנֻנָּה מִשְׁאֵל וְעִזְרָה, הַרְבֵּה גְרִים נִתְגִּירוּ, דְּכָתִיב [\(ישעיה כט, כג\)](#) : כִּי בְרָאוֹתוֹ יִלְדוּ מַעֲשֵׂה יְדֵי בְקָרְבוֹ יִקְדִישׁוּ שְׁמִי, מַה כְּתִיב בְּתַרְיָה : וַיִּדְעוּ תַעֲרִי רוּחַ בֵּינָה.

דבר אחר, על כן עלמות אהבוך, על שנתת לנו בַּזַּת מְצָרִים, וּבַזַּת הַיָּם, וּבַזַּת סִיחּוֹן וְעוֹג, וּבַזַּת שְׁלֹשִׁים וְאַחַד מְלָכִים, אָנוּ אוֹהֲבִים אוֹתְךָ.

דבר אחר, על כן עלמות אהבוך, על שהעלמת מהם יום המיתה ויום הנחמה, אהבוך.

דבר אחר, על כן עלמות אהבוך, בעלמות ובזריזות.

דבר אחר, על כן עלמות אהבוך, אלו בעלי תשובה.

דבר אחר, על כן עלמות אהבוך, זו פת השלישית, שֶׁנֶּאֱמַר [\(זכריה יג, ט\)](#) : וְהִבֵּאתִי אֶת הַשְּׁלִשִׁית בְּאֵשׁ וְצָרְפְתִּים כְּצָרֶף וְגוֹ'.

דבר אחר, על כן עלמות אהבוך, אלו הגרים, הַדָּא הוּא דְּכָתִיב [\(חבקוק ג, ב\)](#) : ה' שְׁמַעְתִּי שְׁמַעְךָ יִרְאֵתִי ה' פָּעַלְךָ בְּקָרֵב שָׁנִים וְגוֹ'.

דבר אחר, על כן עלמות אהבוך, זה דורו של שמד, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים מד, כג\)](#) : כִּי עָלִיף הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם נַחֲשָׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה.

דבר אחר, על כן עלמות אהבוך, אלו ישראל, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברים ז, ח\)](#) : כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת הַשְּׁבִעָה וְגוֹ'.

דבר אחר, על כן עלמות אהבוך, על שהעלמת מהם מתן שכרן של צדיקים, דָּאֵמַר רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי חֵלְבֹו, עֵתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת רֵאשׁ חוּלָה לְצַדִּיקִים לַעֲתִיד לְבוֹא, מַה טַּעַם [\(תהלים מח, יד\)](#) : שִׁיתוּ לְבַבְכֶם לְחִילָה, לְחוּלָה כְּתִיב, צַדִּיקִים מִכָּאן וְצַדִּיקִים מִכָּאן וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאִמְצָעָם, וְהֵם חָלִים לְפָנָיו בְּעֵלְמוֹת, וּמִרְמִזִּין אֱלֹהִים לְאֱלוֹ בְּאִצְבַּע וְאוֹמְרִים [\(תהלים מח, טו\)](#) : כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וְעַד הוּא יִנְהַגְנוּ עַל-מוֹת, בְּשָׁנֵי עוֹלְמוֹת יִנְהַגְנוּ, בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא.

דבר אחר, הוא ינהגנו על-מות, בעלימות ובזריזות.

דבר אחר, על-מות, כְּאֵילִין עוֹלִימְתָא, כְּמָה דְּאֵת אָמַר [\(תהלים סח, כו\)](#) : בְּתוֹךְ עֵלְמוֹת תּוֹפְפוֹת.

דָּבַר אַחַר, עַל-מוֹת, תִּרְגַּם עֶקְלִיס אֶתְנַסֶּיָא, עוֹלָם שְׂאִין בּוּ מוֹת, וּמְרַמְזִין אֱלוֹ לְאֱלוֹ בְּאַצְבַּע וְאוֹמְרִים: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וְעַד הוּא יְנַהַגְנוּ עַל-מוֹת, בְּשֵׁנֵי עוֹלָמוֹת יְנַהַגְנוּ, בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, בְּעוֹלָם הַזֶּה דְּכָתִיב (דְּבָרִים טו, ו): כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּרַכָּךְ, וּבְעוֹלָם הַבָּא דְּכָתִיב (שְׁעִיָה נח, יא): וְנַחֵף ה' תַּמִּיד.

א (ד) מְשַׁכְנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, אָמַר רַבִּי מֵאִיר בְּשַׁעָה שְׁעַמְדוֹ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲלַעֲיָקִי אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה, אֲלֹא הִבִּיאוּ לִי עֲרָבִים טוֹבִים שֶׁתִּשְׁמְרוּהָ, וְאֲנִי נוֹתֵנָה לָכֶם. אָמְרוּ לִפְנֵינוּ רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֲבוֹתֵינוּ עֲרָבִים לָנוּ. אָמַר לָהֶם אֲבוֹתֵיכֶם צְרִיכִין עֲרָבִים, לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמָה לְאֶחָד שֶׁהִלָּךְ לְלוֹוֹת מִן הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ הִבֵּא לִי עֲרָב וְאֲנִי מְלוּה אֹתָךְ, הִלָּךְ וְהִבִּיאוּ לוֹ עֲרָב אֶחָד, אָמַר לוֹ עֲרָבֶיךָ צְרִיךְ עֲרָב, הִלָּךְ וְהִבִּיאוּ לוֹ עֲרָב שְׁנַי, וְאָמַר לוֹ עֲרָבֶיךָ צְרִיךְ עֲרָב, כִּינּוּן שֶׁהִבִּיאוּ לוֹ עֲרָב שְׁלִישִׁי אָמַר תִּדַע כִּי מִפְּנֵי זֶה אֲנִי מְלוּה לָךְ. כֶּךָ בְּשַׁעָה שְׁעַמְדוֹ יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל הַתּוֹרָה אָמַר לָהֶם אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם תּוֹרַתִי הִבִּיאוּ לִי עֲרָבִים טוֹבִים שֶׁתִּשְׁמְרוּהָ וְאֶתְנַנֶּה לָכֶם, אָמְרוּ אֲבוֹתֵינוּ עוֹרְבִים אוֹתָנוּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲבוֹתֵיכֶם יֵשׁ לִי עֲלֵיהֶם, אֲבָרְהֶם יֵשׁ לִי עָלָיו, שְׁאָמַר (בְּרַאשִׁית טו, ח): בְּפֹה אִדַּע. יִצְחָק יֵשׁ לִי עָלָיו, שְׁהִיָה אוֹהֵב לַעֲשׂוֹ וְאֲנִי שְׁנֵאתִיו, שְׁנֵאֲמַר (מְלָאכִי א, ג): וְאֶת עֲשׂוֹ שְׁנֵאתִי. יַעֲקֹב שְׁאָמַר (יִשְׁעִיָה מ, כז): נִסְתַּרְהָ דְרַפִּי מֵה'. אֲלֹא הִבִּיאוּ לִי עֲרָבִים טוֹבִים, וְאֲנִי נוֹתֵנָה לָכֶם. אָמְרוּ לִפְנֵינוּ רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם נְבִיאֵינוּ עֲרָבִין לָנוּ. אָמַר לָהֶם יֵשׁ לִי עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאֲמַר (יִרְמִיָה ב, ח): וְהִרְעִים פִּשְׁעוֹ בִי וְגו', וְכָתִיב (יִחְזָקָאֵל י, ד): כְּשַׁעֲלִים בְּחַרְבוֹת נְבִיאֶיךָ יִשְׂרָאֵל הָיוּ, אֲלֹא הִבִּיאוּ לִי עֲרָבִים טוֹבִים וְאֶתְנַנֶּה לָכֶם, אָמְרוּ הֲרִי בְּנֵינוּ עוֹרְבִים אוֹתָנוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָא וְדָאֵי עֲרָבִים טוֹבִים, עַל יְדֵיהֶם אֶתְנַנֶּה לָכֶם, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (תְּהִלִּים ח, ג): מִפִּי עוֹלָלִים וִינָקִים יִסְדַּתְתָּ עוֹ, וְאִין עוֹ אֲלֹא תוֹרָה, שְׁנֵאֲמַר (תְּהִלִּים כט, יא): ה' עוֹ לַעֲמוֹ יִתֵּן. בְּשַׁעָה שֶׁהוּא נִתְבַּע וְאִין לוֹ לְשַׁלֵּם, מִי נִתְפָּשׁ לֹא הָעֲרָב, הוּוּי מֵה שְׁנֵאֲמַר (הוֹשַׁע ד, ו): וְתִשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ אֲשַׁכַּח בְּנִיךָ גַם אֲנִי.

אָמַר רַבִּי אַחָא גַם אֲנִי כְּבִיכּוֹל אֲפֵי אֲנִי בְּשַׁכְּחָה, מִי יֵאמַר בְּתוֹרָה לִפְנֵי בְּרַכּוֹ אֶת ה' הַמְּבַרָךְ, לֹא הִיוֹנָקִים, הוּוּי מְרַפִּיּוֹן הַתּוֹרָה שְׁכַכְסֶם נִתְפָּשׁוּ בְּנִיכֶם, שְׁנֵאֲמַר (יִרְמִיָה ב, ט): לִשְׂוֹא הַפִּיתִי אֶת בְּנִיכֶם, כְּבִיכּוֹל גַּם אֲנִי בְּשַׁכְּחָה, מִי יֵאמַר בְּרַכּוֹ אֶת ה' הַמְּבַרָךְ לִפְנֵי. לְפִיכָךְ צְרִיךְ אָדָם לְהַכְנִיס בְּנוֹ לַתּוֹרָה וּלְחַנְכוֹ בְּלַמוּד, שְׁיִאֲרִיךְ יָמִים בְּעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר (מְשַׁלִּי ט, יא): כִּי בִי יִרְבוּ יָמֶיךָ.

ב רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִמָּה שֶׁהַכְּנִסְתָּנוּ לְאַרְצָה טוֹבָה וּרְחֹבָה, אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, לְאַרְעָא טְבַתָּא דְּאִיתְקַרִּיאַת מְשַׁכְּנוּתָא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אָמַר, מִמָּה שֶׁנִּתְתָּ לָנוּ אַרְעָא טְבַתָּא רַבְתָּא דְּאִיתְקַרִּיאַת מְשַׁכְּנוּתָא, אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִמָּה שֶׁהַשְּׂרִיתָ שְׁכִינְתָךְ בְּתוֹכָנוּ, כְּדָכָתִיב (שְׁמוֹת כה, ח): וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִי חוֹרִי, עַל שֶׁשְׁלַקְתָּ שְׁכִינְתָךְ מִתּוֹכָנוּ, אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה. תִּדַע לָךְ שֶׁהוּא כֶּן, שֶׁכָּל צְרוֹת שְׁבָאוֹ עֲלֵיהֶן בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל לֹא נִתְאַבְּלוּ, כִּינּוּן שֶׁאָמַר לָהֶם

מֹשֶׁה (שמות לג, ג) : כִּי לֹא אָעָלָה בְּקִרְבֶּךָ, מִיַּד וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדְּבָר הַרְעָה זֶה וַיִּתְאַבְּלוּ. תָּנִי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי זִין שְׁנַתָּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּחוֹרֵב וְשֵׁם הַמִּפְרָשׁ הָיָה חֲקוֹק עָלָיו, וְכִשְׁחָטְאוּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל נָטַל מֵהֶם, כִּי־צַד נָטַל מֵהֶם, רַבִּי אִיבּוֹ וְרַבִּי רַבִּי אִיבּוֹ אָמַר מֵאֲלֵיו הָיָה נִקְלָף, וְרַבִּי אֶמְרִי מִלְּאָדָּה הָיָה יוֹרֵד וּמִקְלָפוֹ, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם כָּלוּם הָאִשָּׁה מִתְקַשְׁטֶת אֶלָּא לְבַעֲלָהּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי לְהוֹטִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי שְׂכִינָהּ, כְּמָה דָּאֵת אָמַר : יבא דודי לגנו, לגנונו.

ג רַבִּי יוֹדָן וְרַבִּי עֲזַרְיָה. רַבִּי יוֹדָן אָמַר אֲמַרְהָ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם עַל שְׁנֵהֲגַת עִם שְׂכֵנוֹתֵי בְּמִדַּת הַדִּין, וְעַמִּי בְּמִדַּת רַחֲמִים, אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה. דָּאֲמַר רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר נַעֲשֵׂה בַעֲשֻׁרַת הַשְּׂבָטִים מַה שָּׂא נַעֲשֵׂה בְּדוֹר הַמַּבּוּל, בְּדוֹר הַמַּבּוּל כְּתִיב (בְּרַאשִׁית ו, ה) : רַק רַע כָּל הַיּוֹם, וּבַעֲשֻׁרַת הַשְּׂבָטִים כְּתִיב (מִיכָה ב, א) : הוּא חֲשָׁבִי אֶן וּפְעָלִי רַע עַל מִשְׁכַּבּוֹתֵם, הֲרִי זֶה בְּלִילָה, בְּבִקְרָה מִנִּין, בְּאֹר הַבִּקְרָה יַעֲשׂוּהָ כִּי יֵשׁ לְאֵל יָדָם, אוֹתָם לֹא נוֹתֵר מֵהֶם פְּלִטָה, וַיִּמְאַלוּ נוֹתֵר פְּלִטָה, בְּאִיזָה זְכוּת, רַבִּי יִצְחָק פֶּתֵר לְהוֹ לְשַׁבַּח, רַבִּי אָמַר בְּזְכוּת (יְחֻזְקָאֵל יד, כב) : וְהִנֵּה נוֹתֵרָה בְּהָ פְּלִטָה הַמּוֹצִיאִים אֵין כְּתִיב כְּאֵן אֶלָּא הַמּוֹצִיאִים, בְּזְכוּת הַצְּדִיקִים וְהַצְּדִיקוֹת הַנְּבִיאִים וְהַנְּבִיאוֹת שֶׁיַּעֲמְדוּ מִמֶּנּוּ.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא נְאֻמַר בְּכַרְכֵּי הֵיָם מַה שָּׂא נְאֻמַר בְּדוֹר הַמַּבּוּל (צַפְנִיָה ב, ה) : הוּא יִשְׁבִּי חֶבֶל הֵיָם גּוֹי כְּרֵתִים, גּוֹי שְׁחִיב כְּרֵת, וּבְזְכוּת מִי נָצַל, בְּזְכוּת יִרְאָ שְׂמִים אֶחָד שְׁמַעְמִידִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. רַבִּי לִוִּי פֶתֵר לִיהָ לְשַׁבַּח, הוּא יִשְׁבִּי חֶבֶל הֵיָם גּוֹי כְּרֵתִים, גּוֹי שְׁפָרַת בְּרִית, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (נְתִמְיָה ט, ח) : וְכָרוֹת עַמּוֹ הַבְּרִית. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נַחֲמִיָה מְשׁוּם רַבִּי אַחָא אָמַר נְאֻמַר בְּשַׁבֵּט יְהוּדָה וּבְנִימִין מַה שָּׂא נְאֻמַר בְּסְדוֹמִיִים, דְּבִסְדוֹמִיִים כְּתִיב (בְּרַאשִׁית יח, כ) : וְחֲטָאֲתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד, אֲבָל בְּשַׁבֵּט יְהוּדָה וּבְנִימִין כְּתִיב (יְחֻזְקָאֵל ט, ט) : וַיֹּאמֶר אֵלֵי עוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה גְּדוֹל בְּמֹאד מְאֹד. רַבִּי תַנְחוּמָא אָמַר כְּתוּב חוֹרֵי אֵית לֹן (אִיכָה ד, ו) : וַיִּגְדַּל עוֹן בֵּת עַמִּי וְגוֹי, אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא לֹא חֲלָתָה יָד לֵיד, אוֹתָן לֹא פִשְׁטוּ יְדֵיהֶן לְמַצּוֹת, אֲבָל אֵלוֹ פִּשְׁטוּ יְדֵיהֶם לְמַצּוֹת, (אִיכָה ד, ו) : יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיוֹת, כָּל כְּדָ לְמָה, שְׂיֵהִיו לְבָרוֹת לְמוֹ עַל שֶׁבֶר בֵּת עַמִּי.

ד אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה, אֲמַרְהָ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם מִמָּה שְׁנַתָּת לִי בְּזַת שְׂכֵנוֹתֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, שְׁנַנְאֲמַר (שְׁמוֹת ג, כב) : וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׂכַּנְתָּהּ, בְּזַת מְצָרִים, וּבְזַת סִיחוּן וְעוּג, וּבְזַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַד מְלָכִים, אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה.

דְּבַר אַחַר, מְשַׁכְּנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, מִמָּה שְׁגָרִית בִּי שְׂכֵנֵי הָרַעִים, אָמַר רַבִּי אָבוֹן לְמִלְדָּה שְׁכַעַס עַל מְטְרוּנָה וְגָרָה בְּהָ שְׂכֵנִים רַעִים, וְהַתְּחִילָה צוֹחַת אֲדוּנֵי הַמְּלָדָה הוֹשִׁיעֵנִי. כְּדָ יִשְׂרָאֵל (שׁוֹפְטִים ג, יב) : וְצִידוֹנִים וְעַמְלָק [ומעון לחצו אתכם] וַתַּצְעֲקוּ אֵלַי וְאוֹשִׁיעָה אֶתְכֶם מִיָּדָם.

דָּבַר אַחַר, מְשַׁכְּנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, מְסַפֵּינֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה.

דָּבַר אַחַר מִמְסַפֵּינֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, כִּהְיִיתָ דֹּאמֵר רַבִּי אַחָא, צְרִיךְ יְהוּדָאָה לְחַרוּבָא עֵבִיד תְּתוּבָא, כִּהְיִיתָ דֹּאמֵר רַבִּי עֲקִיבָא, יֵאָזֵר הִיא מְסַפְנוּתָא לְבִרְתֵיהָ דִּינְעֻקָב, כְּעֶרְקָא סוּמְקָא בְּקַדְלָא דִּסּוּסֵינָא חִינְרָא.

דָּבַר אַחַר, מְשַׁכְּנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, מְשַׁכְּנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, מִמְשַׁכְּנֵי שְׁנֵטְלָתָּ מִמְנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, מִמְשַׁכְּנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, דֹּאמֵר רַבִּי מְנַחֲמָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כְּתִיב [\(נחמיה א, ז\)](#): חִבַּל חִבְלֵינוּ לָךְ, זֶה חֲרַבֵּן רֵאשׁוֹן וְחֲרַבֵּן שְׁנֵי שְׁלֹא נִתְמַשְׁכְּנוּ אֵלָא עַל יְדֵינוּ. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֲלֵעָאי, כְּתִיב [\(שמות טו, כב\)](#): וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, הִסִּיעַן מִחֲטָאוֹ שֶׁל יָם, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבְּנוּ לְהִיכֵן אֶתְּהָ מוֹלִיכֵנוּ, אָמַר לְהֵם לְאִילִים, וּמַאִילִים לְאֵלוֹשׁ, וּמַאֲלוֹשׁ לְמַרְהָ, וּמַמְרָה לְרַפִּידִים, וּמַרְפִּידִים לְסִינֵי, אָמְרִין לְכָל הֵן דְּאֵת אֲזִיל וּמוֹבִיל לֵן אֲנִן עֲמָדָא, מְשַׁל לְאֶחָד שְׁהַלְדָּא וְנִשְׂאָ אִשָּׁה מִן הַכְּפָר, אָמַר לָהּ קוּמִי וְאֶתִית עִמִּי, אָמְרָה לִיהָ מִן הַכָּא לְהָן, אָמַר לָהּ מִן הַכָּא לְטַבְרִיָא, וּמִתְמָן לְבוּרְסִקִי, וּמִבוּרְסִקִי לְשׁוּקָא עֲלָאָה, וּמִתְמָן לְשׁוּקָא אֲרַעֲיִיתָא, אָמְרָה לִיהָ לְכָל הֵן דְּאֵת אֲזִיל וְנִסִּיב לִי אֲנָא אֶתִּיא עֲמָדָא, כְּדָא אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל [\(תהלים סג, ט\)](#): דְּבַקָּה נַפְשֵׁי אַחֲרֵיךָ.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר אֵיקָא וְהָרִי מְקָרָא מְכָרִיז וְאוּמַר: מְשַׁכְּנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, אִם לְמַקְרָא, לְמַקְרָא. אִם לְמִשְׁנָה, לְמִשְׁנָה. אִם לְתַלְמוּד, לְתַלְמוּד. אִם לְתוֹסַפְתָּא, לְתוֹסַפְתָּא. אִם לְאֲגַדְתָּא, לְאֲגַדְתָּא.

א (ד) הֵבִיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרְיוֹ, תְּמָן תִּגִּינֵן אַרְבַּעָה נְכֻסֵי לְפָרְדֵּס, בֶּן עֲזַאי, וּבֶן זוּמָא, אֲלִישֵׁעַ בֶּן אַבּוּיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא. בֶּן עֲזַאי, הִצִּיץ וְנִפְגַּע, וְעָלִיו נֶאֱמַר [\(משלי כה, טז\)](#): דָּבַשׁ מִצֵּאת אָכַל דִּינָךְ. בֶּן זוּמָא, הִצִּיץ וּמָת, וְעָלִיו נֶאֱמַר [\(תהלים קטז, טו\)](#): יָקָר בְּעֵינַי הִ' הַמְּוֹתָה לְחִסִּידָיו. אֲלִישֵׁעַ בֶּן אַבּוּיָה קִצֵּץ בְּנִטְיַעוֹת, כִּיצַד קִצֵּץ בְּנִטְיַעוֹת, בְּשַׁעָה שְׁהִיָּה נְכֻסָּה לְבֵתִי כְּנִסְיוֹת וּמִדְרָשׁוֹת וְרוּאָה תִינּוּקוֹת שְׁמַצְלִיחִין בְּתוֹרָה, הִיָּה אוּמַר עֲלִיהוֹן מְלִיא וּמִסְתַּתְמִין, וְעָלִיו נֶאֱמַר [\(קהלת ה, ה\)](#): אֵל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לְחֲטִיאָ אֶת בִּשְׁרָף. רַבִּי עֲקִיבָא נְכֻסָּה בְּשָׁלוֹם וְנִצָּא בְּשָׁלוֹם, וְאָמַר, לֹא מִפְּנֵי שְׁגָדוֹל אֲנִי מַחְבְּרִי, אֵלָא כְּדָא שְׁנוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנָה, מַעֲשֵׂיךָ יִקְרְבוּךָ וּמַעֲשֵׂיךָ יִרְחֲקוּךָ, וְעָלִיו נֶאֱמַר: הֵבִיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרְיוֹ.

ב רַבִּי יֵנְאִי אָמַר, לֹא הִיָּתָה הַתּוֹרָה צְרִיכָה לְהַדְרִישׁ אֵלָא מִהַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם, וּמִפְּנֵי מָה גָּלָה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל מָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן וּמָה בְּיוֹם שְׁנֵי עַד יוֹם שְׁשֵׁי, בְּזָכוֹת שְׁאָמְרוּ [\(שמות כד, ז\)](#): כָּל אֲשֶׁר דָּבַר הִ' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, מִיָּד גָּלָה לָהֶם. רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר כְּתִיב [\(דברים ז, ג\)](#): וַיַּגִּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ, וַיַּגִּד לָכֶם אֶת סֵפֶר בְּרִיאֵת שֶׁהוּא תַחֲלַת בְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם. אֲשֶׁר צָוָה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, אֵלוֹ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, עֲשֶׂרֶת לְמַקְרָא וְעֲשֶׂרֶת לְתַלְמוּד, וְכִי מִנִּין יְבוּא אֵלֶיהוּא בֶּן בְּרַכְיָה הַבּוּזִי וַיִּגְלָה לְיִשְׂרָאֵל חֲדָרֵי

בהמות ולויתן, ומנין יבוא יחזקאל ויגלה להם חדרי מרכבה, אלא הדא הוא דכתיב: הביאני המלך חדריו.

א (ד) נגילה ונשמחה בך, בעשרה לשונות של שמחה נקראו ישראל, גילה, שישה, שמחה, רנה, פצה, צהלה, עלצה, עלזה, חדנה, תרועה. גילה (זכריה ט, ט): גילי מאד בת ציון. שישה (ישעיה סא, ט): שוש אשיש בה'. שמחה (ישעיה סו, ט): שמחו את ירושלים. רנה (זכריה ב, יד): רני ושמחי בת ציון. פצה (ישעיה נד, א): פצחי רנה וצהלי. צהלה (ישעיה יב, ו): צהלי ורני. עלצה (שמואל א ב, א): עלץ לבי בה'. עלזה (תהלים כח, ז): ויעלז לבי ומשירי אהודנו. חדנה, שנאמר (עזרא ו, טז): ועבדו בני ישראל [וגו']. תרועה (תהלים צח, ד): הריעו לה' כל הארץ, וכתיב (תהלים מז, ב): הריעו לאלהים בקול רנה. ואית דמפקין תרועה ומעילין דיצה, האיך מה דאת אמר (איוב מא, יד): ולפניו תדוץ דאבה, מקרטעא כהדא חפיתא.

ב דבר אחר, נגילה ונשמחה בך, תמן תנינן, נשא אדם אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, אינו רשאי לבטל, אמר רבי אידי מעשה באשה אחת בצידון ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה, אתון גבי רבי שמעון בן יוחאי בעין למשתבקה דין מדין, אמר להון חייכון כשם שנזדוגתם זה לזה במאכל ובמשתה, כך אין אתם מתפרשים אלא מתוד מתוד ומשתה. הלכו בדרךך ועשו לעצמן יום טוב ועשו סעודה גדולה ושפרתו יותר מדאי, כיון שנתישבה דעתו עליו אמר לה בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית, וטלי אותו ולכי לבית אביך, מה עשתה היא, לאחר שישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם, שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא. בחצי הלילה ננער משנתיה כיון דפג חמריה, אמר לה בתי היכן אני נתון, אמרה ליה בבית אבא, אמר לה מה לי לבית אביך, אמרה ליה ולא כך אמרת לי בערב, כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך. אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך. הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי ועמד והתפלל עליהם ונפקדו, ללמדך מה הקדוש ברוך הוא פוקד עקרות אף צדיקים פוקדים עקרות, והרי דברים קל וחמר, ומה אם בשר ודם על שאמר לבשר ודם שכמותו אין לי חפץ בעולם טוב ממך נפקדו, ישראל המחכים לישועת הקדוש ברוך הוא בכל יום ואומרים אין לנו חפץ טוב בעולם אלא אתה, על אחת כמה וכמה, הוי נגילה ונשמחה בך. למטרונה שהלך המלך בעלה ובניה וחתניה למדינת היס, ובאו ואמרו לה באו בניך, אמרה מה איכפת לי, תשמחנה פלותי. כיון שבאו חתניה, אמרו לה באו חתניך, אמרה, מה איכפת לי תשמחנה בנותי. אמרו לה בא המלך בעליך, אמרה, האי חדותא שלמה, חדו על חדו. כך לעתיד לבוא באין הנביאים ואומרים לירושלים (ישעיה ס, ד): בניך מרחוק יבאו, והיא אומרת להם מה איכפת לי, (ישעיה ס, ד): ובנתיך על צד תאמנה, אמרה מה איכפת לי, כיון שאמרו לה (זכריה ט, ט): הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע, אמרה הא חדותא שלמה, דכתיב (זכריה ט, ט): גילי מאד בת ציון, וכתיב (זכריה ב, יד): רני ושמחי בת ציון, באותה שעה היא אומרת (ישעיה סא, ט): שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי.

ג דָּבַר אַחַר, נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ, רַבִּי אֲבִין פָּתַח [\(תהלים קיח, כד\)](#): זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ, אָמַר רַבִּי אֲבִין אֵין אָנוּ יוֹדְעִין בְּמָה לְשַׂמְחָה, אִם בַּיּוֹם אִם בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בָּא שְׁלֵמָה וּפְרִשׁ נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ, בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בָּךְ בִּישׁוּעָתְךָ, בָּךְ בְּתוֹרָתְךָ, בָּךְ בְּיִרְאַתְךָ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בָּךְ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שְׁפַתְבֶּתָּ לָנוּ בְּתוֹרָה, בִּי"ת שְׁנַיִם, כ"ף עֶשְׂרִים, הָרִי בָּךְ.

א נִזְכְּרָה דְדִיךָ מֵיַיִן, מֵיַיִנָּה שֶׁל תּוֹרָה, כְּגוֹן הַלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הַלְכוֹת עֶצְרָת בְּעֶצְרָת, הַלְכוֹת חַג בְּחַג.

דָּבַר אַחַר, נִזְכְּרָה דְדִיךָ מֵיַיִן מֵיַיִן שֶׁל אֲבוֹת, מַה פָּעַל לְפָנֶיךָ אָדָם הָרָאשׁוֹן, מִי פָּעַל לְפָנֶיךָ כְּאַבְרָהָם, מִי פָּעַל לְפָנֶיךָ כְּיִצְחָק, מִי פָּעַל לְפָנֶיךָ כְּיַעֲקֹב.

א מִישְׁרִים אֶהְבּוּךָ, מַה יִּשְׁרִיךְ רַחֲמֶיךָ, מַה תִּקְיִפִּין אֵינוֹן רַחֲמֶיךָ.

אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ מִישְׁרוֹת גְּדוּלוֹת פָּעֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ כֹּל שֶׁפָּעֲלוּ.

אָמַר רַבִּי חֲנִין [\(בראשית כב, טז\)](#): כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, נִסְיוֹן עָשִׂירִי הִזְיָה, וְאַתָּה קוֹרָא אוֹתוֹן דָּבַר, הָא אֵלוֹ לֹא קִבֵּל עָלָיו הַדָּבָר הַזֶּה הִזְיָה מִפְּסִיד וּמֵאֲבֵד כֹּל הָרָאשׁוֹנִים, הָיוּ מִישְׁרִים אֶהְבּוּךָ.

א (ה) שְׁחוּרָה אֲנִי וְנֶאֱוָה, שְׁחוּרָה אֲנִי בְּמַעֲשֵׂי, וְנֶאֱוָה בְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתַי. שְׁחוּרָה אֲנִי וְנֶאֱוָה, אֲמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל, שְׁחוּרָה אֲנִי בְּפָנֶי עַצְמִי, וְנֶאֱוָה בְּפָנֶי קוֹנִי, דְּכַתִּיב [\(עמוס ט, ז\)](#): הֲלוֹא כִּבְנֵי כְּשִׂיִם אַתֶּם לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּבְנֵי כְּשִׂיִם אַתֶּם בְּפָנֶיכֶם, אֲבָל אַתֶּם לִי כְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר ה'.

דָּבַר אַחַר, שְׁחוּרָה אֲנִי בְּמַצְרַיִם, וְנֶאֱוָה אֲנִי בְּמַצְרַיִם. שְׁחוּרָה אֲנִי בְּמַצְרַיִם [\(יחזקאל כ, ח\)](#): וַיֹּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לְשִׁמְעַע אֵלַי, וְנֶאֱוָה אֲנִי בְּמַצְרַיִם, בְּדָם הַפֶּסַח וּבְדָם הַמִּילָה, דְּכַתִּיב [\(יחזקאל טז, ז\)](#): וְאֶעֱבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ וְאֶמַר לָךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, זֶה דָם הַפֶּסַח, וְאֶמַר לָךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, זֶה דָם הַמִּילָה.

דָּבַר אַחַר, שְׁחוּרָה אֲנִי בַּיָּם, שְׁנֵאָמַר [\(תהלים קו, ז\)](#): וַיֹּמְרוּ עַל יָם בַּיָּם סוּף. וְנֶאֱוָה אֲנִי בַּיָּם, שְׁנֵאָמַר [\(שמות טו, ב\)](#): זֶה אֵלַי וְאֶנְוָהוּ. שְׁחוּרָה אֲנִי בְּמַרְהָ, שְׁנֵאָמַר [\(שמות טו, כד\)](#): וַיִּנּוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתָּה. וְנֶאֱוָה אֲנִי בְּמַרְהָ, שְׁנֵאָמַר [\(שמות טו, כח\)](#): וַיִּצְעַק אֵל ה' וַיֹּרְהוּ ה' עַץ וַיִּשְׁלַךְ אֵל הַיָּם וַיִּמָּתְקוּ הַיָּם. שְׁחוּרָה אֲנִי בְּרַפְיָדִים, שְׁנֵאָמַר [\(שמות יז, ז\)](#): וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה, וְנֶאֱוָה אֲנִי בְּרַפְיָדִים, שְׁנֵאָמַר [\(שמות יז, טו\)](#): וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי. שְׁחוּרָה אֲנִי בְּחוּרְבַּי, שְׁנֵאָמַר [\(תהלים קו, יט\)](#): יַעֲשׂוּ עֵגֶל בְּחוּרְבַּי. וְנֶאֱוָה אֲנִי בְּחוּרְבַּי, שְׁנֵאָמַר [\(שמות כד, ז\)](#): כֹּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע. שְׁחוּרָה אֲנִי בְּמִדְבָּר, שְׁנֵאָמַר [\(תהלים עח, מ\)](#): כִּמָּה יִמְרוּהוּ בְּמִדְבָּר. וְנֶאֱוָה אֲנִי בְּמִדְבָּר בְּהַקְמַת הַמִּשְׁכָּן, שְׁנֵאָמַר [\(במדבר ט, טו\)](#): וּבַיּוֹם הַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן.

שְׁחוּרָה אֲנִי בַמְרַגְלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, לב) : וַיִּצְיֵאוּ דַבַּת הָאָרֶץ. וְנֹאֵה אֲנִי בִיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, יב) : בְּלַתִּי כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה הַקְּנִזִּי. שְׁחוּרָה אֲנִי בִשְׂטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, א) : וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׂטִים. וְנֹאֵה אֲנִי בְּשִׂטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, ט) : וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיִּפְּלֵל. שְׁחוּרָה אֲנִי בְּעֶכָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, א) : וַיִּמְעְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַל בַּחֲרָם. וְנֹאֵה אֲנִי בִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, יט) : וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עֶכָן בְּנֵי שִׁים נָא כְבוֹד. שְׁחוּרָה אֲנִי בְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְנֹאֵה אֲנִי בְּמַלְכֵי יְהוּדָה. אִם בְּשְׁחוּרִים שֶׁהָיוּ שְׁלִי כֶּדָּ אֲנִי נֹאֵה, בְּנִבְיָאִים שְׁלִי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ב שְׁחוּרָה אֲנִי, מְדַבֵּר בְּאַחָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א כא, כז) : וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אַחָאָב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּקְרַע בְּגָדָיו [וישם שק על בשרו ויצום] [וישכב בשק ויהלך אט]. כַּמָּה נִתְעַנְּהָ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אָמַר שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, אִם הָיָה לָמוּד לֶאֱכֹל סְעוּדָתוֹ בְּשֹׁלֵשׁ שָׁעוֹת אוֹכֵל בְּשֵׁשׁ, וְאִם הָיָה אוֹכֵל בְּשֵׁשׁ אוֹכֵל בְּתִשְׁעִי. (מלכים א כא, כז) : וַיִּשְׁכַּב בְּשֶׁק וַיִּהְלֹךְ אֹט, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אָמַר שֶׁהֲלֹךְ יַחַף, בִּיהוֹרָם מִה כְּתִיב (מלכים ב, ו) : וַיֵּרָא הָעָם וְהִנֵּה הַשֶּׁק עַל בְּשָׂרוֹ מִבֵּית. רַבִּי לִוִּי בַר חִיְתָא אָמַר בְּהַ תִּלְתַּת שָׁטִין, שְׁחוּרָה אֲנִי כָּל יָמוֹת הַשְּׁבוּעָה, וְנֹאֵה אֲנִי בְּשִׁבְתָּה. שְׁחוּרָה אֲנִי כָּל יָמוֹת הַשָּׁנָה, וְנֹאֵה אֲנִי בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. שְׁחוּרָה אֲנִי בְּעֶשְׂרֵת הַשְּׁבָטִים, וְנֹאֵה אֲנִי בְּשִׁבְטֵי יְהוּדָה וּבְנִימִין. שְׁחוּרָה אֲנִי בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְנֹאֵה אֲנִי לְעוֹלָם הַבָּא.

ג (ה) בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם. רַבֵּנָן אָמְרִי אֵל תִּקְרִי בְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, אֵלֶּה בּוֹנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, זֹאת סִנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל שִׁיּוֹשְׁבֵינוּ וּמְבִינֵינוּ אוֹתוֹ בְּכָל שְׂאֵלָה וּמְשָׁפֵט.

דָּבָר אַחֵר, בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לְהַעֲשׂוֹת מְטָרוֹפּוֹלִין לְכָל הַמְּדִינּוֹת, וּלְהַמְשִׁיךְ כְּנֶהֱרַ אֵלֶיהָ לְכַבּוּדָּהּ. כַּמָּה דָּאֵת אָמַר (יהושע ט, מז) : אֲשֶׁדּוּד בְּנוֹתֶיהָ וְחִצְרֶיהָ עֲזָה בְנוֹתֶיהָ וְחִצְרֶיהָ עַד [לשען] [לשעת] הִיא דְעֵתִיהָ דְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (יחזקאל טו, סא) : וְנִתְתִּי אֶתְהוֹן לָךְ לְבָנוֹת וְלֹא מִבְּרִיתֶךָ, מֵהוּ לְבָנוֹת, לְכוֹפְרֵינוּ. וְלֹא מִבְּרִיתֶךָ, לֹא מִן פְּרִינִיךָ אֵלֶּה מִן פְּרִינֵינוּ דִּידֵי. רַבִּי יְבִיבִי מְשׁוּם רַבִּי רֵאֲבוּבִן אָמַר (ישעיה נד, א) : רַבִּי עֶקְרָה, הִיא רִנָּה עֶקְרוּתָא הִיא, אֵלֶּה רַבִּי עֶקְרָה שָׂא יְלָדָה בְּנִים לְגִיהֵנָם. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אָמַר, נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כְּנִקְבָה, מֵה נִקְבָה זֹאת נוֹטְלַת עֲשׂוֹר נְכָסִים מֵאַבְיָה וְיוֹצְאָה, כֶּדָּ יִרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ שְׁבַעַה עֲמָמִים, שֶׁהוּא עֲשׂוֹר שְׁבַעִים אַמּוֹת, וְעַל יְדֵי שִׁירְשׁוּ יִשְׂרָאֵל כְּנִקְבָה, אָמְרוּ שִׁירָה בְּלִשׁוֹן נִקְבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, א) : אִזּוּ יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה'. אֲבָל לְעֵתִיד לְבוֹא הוּן עֲתִידִין לִירֵשׁ כְּזֹכֵר הַיּוֹרֵשׁ לְכָל נְכָסֵי אָבִיו, הַדָּא הוּא דְכְּתִיב (יחזקאל מת, ז) : מִפְּאֵת קָדִים עַד פְּאֵת יָמָה יְהוּדָה אֶחָד, (יחזקאל מת, א ב) : דָּן אֶחָד, אֲשֶׁר אֶחָד, וְכִלְהוֹן כֶּדָּ, וְהוּן אוֹמְרִין בְּלִשׁוֹן זֹכֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צו, א) : שִׁירוּ לַה' שִׁיר חֲדָשׁ, שִׁירָה חֲדָשָׁה אֵין כְּתִיב, אֵלֶּה שִׁיר חֲדָשׁ. רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כְּנִקְבָה, מֵה נִקְבָה זֹאת טוֹעֲנַת וּפּוֹרְקַת, טוֹעֲנַת וּפּוֹרְקַת, וְחוֹזְרַת וּפּוֹרְקַת, וְשׁוֹב אֵינָה טוֹעֲנַת, כֶּדָּ יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּעֲבָדִין וּנְגָאֵלִין, מִשְׁתַּעֲבָדִין וּנְגָאֵלִין, וְחוֹזְרִין וּנְגָאֵלִין וְשׁוֹב אֵין

משתעבדיו לעולם. בעולם הזה על ידי שצרתו צרת נקבה יולדת, הן אומרים שירה לפניו בלשון נקבה, אבל לעולם הבא על ידי שצרתו אין צרת יולדת, הן אומרים שירה בלשון זכר, הדא הוא דכתיב [\(ישעיה כו, א\)](#): ביום ההוא יושר השיר הזה.

א (ה) כְּאֵהְלִי קִדְרָה, מֵה אֵהְלִי קִדְרָה אֵף עַל פִּי שְׁנֵרְאִין מִבְּחוּץ כְּעוֹרִים וּשְׁחוֹרִים וּסְמֵרְטוּטִין, וְהֵם מִבְּפָנִים אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, כִּד תְּלַמִּידי חֲכָמִים, אֵף עַל פִּי שְׁנֵרְאִין כְּעוֹרִים וּשְׁחוֹרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל בְּפָנִים יֵשׁ בָּהֶם תּוֹרָה, מְקָרָא, מְשֻׁנָּה, מְדַרְשׁוֹת, הִלְכוֹת, תְּלַמוּד, תּוֹסֵפְתוֹת וְאֲגָדוֹת. אִי מֵה אֵהְלִי קִדְרָה אֵין צְרִיכִין תְּכַבּוּסֶת, יְכוֹל אֵף יִשְׂרָאֵל כִּד, תְּלַמוּד לּוֹמֵר כִּירְעוֹת שְׁלֵמָה, מֵה יְרִיעוֹת שְׁלֵמָה זֹו מִתְּלַכְלַכְתָּ וּמִתְּכַבֵּסֶת וְחוֹזְרֶת וּמִתְּלַכְלַכְתָּ וּמִתְּכַבֵּסֶת, כִּד יִשְׂרָאֵל אֵף עַל פִּי שְׁמִתְּלַכְלַכִּין בְּעוֹנוֹת כָּל יָמוֹת הַשָּׁנָה, יוֹם הַכְּפוּרִים בָּא וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאָמֵר [\(ויקרא טו, ט\)](#): כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם, וְכָתִיב [\(ישעיה א, יח\)](#): אִם יִהְיוּ חֲטָאִיכֶם כְּשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינוּ, אִי מֵה אֵהְלִי קִדְרָה מִטְּלִטְלִין מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, יְכוֹל אֵף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תְּלַמוּד לּוֹמֵר כִּירְעוֹת שְׁלֵמָה, כִּירְעוֹתֵינוּ שֶׁל מִי שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ, מִי שְׁאָמֵר וְהִיא הָעוֹלָם, שְׁמִשְׁעָה שְׁמִתְחֵן עוֹד לֹא זָזוּ מִמְּקוֹמָן. תְּנִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב [\(ישעיה לג, ב\)](#): אֵהֵל בַּל יִצְעוּן, בַּל יֵצֵא וּבַל יִנוּעַ. מֵה אֵהְלִי קִדְרָה אֵין עֲלֵיהָ עַל כָּל בְּרִיָּה, כִּד יִשְׂרָאֵל לְעֵתִיד לְבוֹא אֵין עֲלֵיהֶם עַל כָּל בְּרִיָּה. תְּנִי רַבִּי חֵיָא [\(ויקרא כו, ג\)](#): וְאוֹלָדְךָ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת, בְּקוֹמָה זְקוּפָה שְׁאִינָן יִרְאִין מִכָּל בְּרִיָּה. רַבִּי יוֹדֵן אָמֵר כְּיוֹסֵף, מֵה יוֹסֵף נִמְכַר לְאֵהְלִי קִדְרָה, שְׁנֵאָמֵר [\(בראשית לו, כח\)](#): וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לִישְׁמַעֲאֵלִים, וְחִזְרָה וְקָנָה אֶת קוֹנֵיו, שְׁנֵאָמֵר [\(בראשית מז, ב\)](#): וַיִּקַּן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדָמַת מִצְרַיִם, כִּד יִשְׂרָאֵל [\(ישעיה יד, ב\)](#): וְהָיוּ שְׂבִיִּים לְשְׂבִיִּיהֶם,

א (ו) אֵל תְּרַאוּנִי שְׁאֵנִי שְׁחַרְחַרְתָּ, רַבִּי סִימוֹן פֶּתַח [\(משלי ל, ט\)](#): אֵל תִּלְשׁוּן עֶבֶד אֵל אֲדוֹנָיו, נִקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל עֶבְדִּים, שְׁנֵאָמֵר [\(ויקרא כה, נח\)](#): כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֶבְדִּים, וְנִקְרָאוּ הַנְּבִיאִים עֶבְדִּים, שְׁנֵאָמֵר [\(עמוס ג, ז\)](#): כִּי אִם גָּלָה סוּדוֹ אֵל עֶבְדֵי הַנְּבִיאִים, כִּד אֶמְרָה כְּנִסֶּת יִשְׂרָאֵל לְנְבִיאִים, אֵל תְּרַאוּנִי בְּשְׁחַרְחַרוֹתֵי, אֵין לָךְ שְׂמִחַ בְּבְנֵי יוֹתֵר מִמִּשְׁעָה, וְעַל יְדֵי שְׁאָמֵר [\(במדבר כ, ט\)](#): שְׂמֵעוּ נָא הַמְּרִים, נִגְזַר עֲלֵינוּ שְׁלֵא יִכְנַס לְאַרְצָךְ.

דָּבָר אַחֵר, אֵין לָךְ שְׂמִחַ בְּבְנֵי יוֹתֵר מִיִּשְׁעֵיהוּ, וְעַל יְדֵי שְׁאָמֵר [\(ישעיה ו, ה\)](#): וּבִתְוֹךְ עִם טָמֵא שְׁפִתַיִם אֲנֹכִי יוֹשֵׁב, אָמֵר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יִשְׁעֵיהָ בְּנִפְשָׁךְ אֶת רְשָׁאֵי לּוֹמֵר [\(ישעיה ו, ה\)](#): כִּי אִישׁ טָמֵא שְׁפִתַיִם אֲנֹכִי, נִיחָא, שְׂמָא וּבִתְוֹךְ עִם טָמֵא שְׁפִתַיִם אֲנֹכִי יוֹשֵׁב, אֶתְמַהָא. תָּא חֲמִי מֵה כְּתִיב תַּמָּן: וַיִּעַף אֵלֵי אַחַד מִן הַשְּׂרָפִים וּבִידוֹ רָצְפָה, אָמֵר רַב שְׂמוּאֵל, רָצְפָה, רוּץ פָּה, רָצוּץ פָּה, לְמִי שְׁאָמֵר דִּילְטוּרְיָא עַל בְּנֵי. וְדְכֹוֹתִיהָ כְּתִיב בְּאֵלֵיהוּ, שְׁנֵאָמֵר [\(מלכים א ט, יד\)](#): וַיֹּאמֶר קִנְאָה קִנְאָתִי לְה' אֱלֹהֵי [יִשְׂרָאֵל] [צַבָּאוֹת] כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמֵר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּרִיתִי, שְׂמָא בְּרִיתְךָ. אֶת מִזְבְּחֶתִיךָ הֲרִסוּ, אָמֵר לוֹ, מִזְּבֻחוֹתֵי, שְׂמָא מִזְּבֻחוֹתֵיךָ. וְאֶת נְבִיאֵיךָ הֲרִגוּ בְּחַרְב, אָמֵר לוֹ נְבִיאֵי, וְאֶת מֵה אֵיכְפַת לָךְ, אָמֵר לוֹ וְאוֹתֵר אֲנִי לְבִדֵי וַיִּבְקְשׁוּ אֶת נַפְשֵׁי

לְקַחְתָּהּ. תָּא חָמִי מַה כְּתִיב תַּמּוֹן וַיִּבֶט וְהִנֵּה מְרַאשְׁתָּיו עֲגַת רִצְפִים, מַה הוּא רִצְפִים, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ נַחֲמָן, רוֹץ פָּה, רִצּוֹץ פִּיּוֹת בְּכָל מִי שֶׁאָמַר דִּילְטוּרְיָא עַל בְּנֵי. רַבִּי יוֹחָנָן מֵיִיתִי לָהּ מִן הַדָּא [\(ישעיה יז, א\)](#): מִשָּׂא דַמְשֶׁק הִנֵּה דַמְשֶׁק וּגּוֹי עֲזָבוֹת עָרֵי עֲרָעַר, מַה זֶה עוֹמֵד בְּדַמְשֶׁק וּמִזְכִּיר עֲרוּעֵר, וְהִלָּא עֲרוּעֵר בְּתַחֲוִים אֲרָץ מוֹאָב, אֵלֶּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁשִׁים וְחַמְשָׁה בְּתֵי עֲבוּדוֹת כּוֹכְבִים הָיוּ בְּדַמְשֶׁק כְּמִנְיָן יָמוֹת הַחַמָּה, וְהָיוּ עוֹבְדִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹמוֹ, וְהָיָה לָהֶם יוֹם אֶחָד שֶׁהָיוּ עַל כָּלָן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְעוֹבְדִין אוֹתָם, וְכֻלָּם עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל הַגְּמוּנִיָּא וְעַבְדוּ אוֹתָם, שְׁנַאֲמַר [\(שופטים י, ו\)](#): וַיִּסִּיפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וּגּוֹי, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁאָמַר אֱלֹהֵיהֶם עַל יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן הָרַע, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֱלֹהֵיהֶם, עַד שֶׁאֲתָהּ מְקַטְרֵג אֶת אֱלֹהֵי בּוֹא וְקַטְרֵג אֶת אֱלֹהֵי הַדָּא הוּא דְכְּתִיב [\(מלכים א יט, טו\)](#): לָךְ שׁוֹב לְדַרְכֶּךָ מִדְּבַרְהָ דַמְשֶׁק. רַבִּי אֲבָהוּ וְרִישׁ לְקִישׁ הָיוּ עֹלְלִין לְחַדָּא מְדִינְתָא דְקִיסְרִין, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֲבָהוּ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ, מַהוּ כֹּן עֲלִינוּ לְמְדִינְתָא דְחִירוּפִיָּא וְגִידוּפִיָּא, נַחַת לֵיהּ רִישׁ לְקִישׁ מִן חֲמַרְיָה וּסְפָא חֲלָא וַיִּהְיֶה בְּפוּמִיָּה, אָמַר לֵיהּ מַהוּ כֹּן, אָמַר לוֹ אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹצֵחַ בְּמֵי שְׁאוּמֵר דִּילְטוּרְיָא עַל יִשְׂרָאֵל.

ב שֶׁשְׁזַפְתָּנִי הַשֶּׁמֶשׁ, אָמַר רַבִּי אֲבָא בְרַ כְּהֵנָּא בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא רַבָּה, כְּתִיב [\(ירמיה ב, יג\)](#): כִּי שִׁתִּים רְעוֹת עָשָׂה עִמִּי, הָא וּוְתֵרוּ לְמָאֵד, אֵלֶּא מְלַמֵּד שְׁעָשׂוּ אַחַת שְׁקֻשָּׁה כְּשִׁתִּים, שְׁהוּ מְשִׁתְּחוּין לַעֲבוּדוֹת כּוֹכְבִים וּפּוֹרְעִין עֲצָמוֹן כְּנֻגְדַּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַדָּא הוּא דְכְּתִיב [\(יחזקאל ח, טז\)](#): וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֵצֵר בַּיִת ה' הַפְּנִימִית, הָאִידָּ מַה דְּאֵתָּ אָמַר [\(ויקרא כב, כה\)](#): מְשַׁחְתֶּם בָּהֶם מוֹם בָּם.

דְּבַר אַחַר, שֶׁשְׁזַפְתָּנִי הַשֶּׁמֶשׁ, עַל שֶׁעָשִׂיתִי מְרִימוֹת שֶׁל סוּסִים לְשֶׁמֶשׁ, דְּכְתִיב [\(מלכים ב כג, יא\)](#): וַיִּשְׁבֹּת אֶת הַסּוּסִים אֲשֶׁר נָתַנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה לְשֶׁמֶשׁ מִבְּאֵ בֵּית ה'.

ג רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קֶרְיָה בְּמַלְחַמַת מְדִין, אֵת מוֹצָא בְּשָׁעָה שֶׁהָלְכוּ יִשְׂרָאֵל לְמַלְחַמַת מְדִין הָיוּ נִכְנָסִין זּוּגוֹת זּוּגוֹת אֶצֶל הָאִשָּׁה, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן מִפְּתַח פְּנִיָּה, וְאֶחָד מִפֶּרֶק נְזֻמִּיָּה, וְהָיָה אוֹמְרַת לָהֶם אֵין אָנוּ מִבְּרִיּוֹתֵינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁאַתֶּם עוֹשִׂים לָנוּ כֹּן, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם לֹא דִיכֶם שְׁנִטְלָנוּ שְׁלָנוּ מִתַּחַת יְדֵיכֶם, הַדָּא הוּא דְכְּתִיב [\(במדבר כה, ד\)](#): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רֹאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לְה' נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר בְּאִיזָה חֲטָא [\(תהלים קו, כח\)](#): וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק מַעֲשֵׂה בְּקִרְתָּנִית אַחַת שֶׁהָיָה לָהּ שִׁפְחָה כּוֹשִׁית שֶׁיִּרְדָּה לְמֵאת מִן הָעֵין הִיא וְחִבְרָתָהּ, אָמְרָה לְחִבְרָתָהּ חִבְרָתִי לְמַחַר אֲדוּנִי מְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנוֹטְלָנִי לְאִשָּׁה, אָמְרָה לָהּ לָמָּה בְּשִׁבִיל שְׂרָאָה יְדִיָּה מִפְּחָמוֹת, אָמְרָה לָהּ אֵי שׁוּטָה שְׁבַעוֹלָם יִשְׁמְעוּ אֲזַנֶּיךָ מַה שֶּׁפִּיךָ מְדַבֵּר, וּמָה אִם אִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא חִבְיָבָה עֲלֵיו בְּיוֹתֵר אֵת אוֹמְרַת מִפְּנֵי שְׂרָאָה יְדִיָּה מִפְּחָמוֹת שָׁעָה אַחַת רוֹצֵחַ לְגִרְשָׁהּ, אֵת שֶׁכָּלֵךְ מִפְּחָמַת וּשְׁחוֹרָה מִמַּעֲי אֵמֵךְ כָּל יְמִיךָ עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. כָּךְ לְפִי שְׁאֵמוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים אָמָּה זֶו הַמִּירוֹ כְּבוֹדָם, שְׁנַאֲמַר [\(תהלים קו, כ\)](#): וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם, אוֹמְרִים לָהֶם יִשְׂרָאֵל, וּמָה אִם

אָנוּ לְשַׁעֲהַ כִּדְ נִתְחַיְבֵנוּ, אַתֶּם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְעוֹד יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְאַמוֹת הָעוֹלָם, נֹאמַר לְכֶם לָמָּה אָנוּ דוֹמִין, לְבֵן מְלָכִים שֶׁיֵּצֵא לְמַדְבָּרָה שֶׁל עִיר וְקִפְחָתוֹ הַחֲמָה עַל רֹאשׁוֹ, וְנִתְפָּרְכְמוּ פָּנָיו, נִכְנַס לְמַדְיָנָה, בְּמַעַט מִיָּם וּמַעַט מִרְחָץ מִן הַמְּרֻחָצוֹת נִתְלַבֵּן גּוּפוֹ וְחִזַּר לִיְפָיו כְּמוֹ שֶׁהָיָה, כִּדְ אָנוּ אִם שְׂמֵשָׁה שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁזִּפְתָנוּ, אָבֵל אַתֶּם שְׂזוּפִים מִמְּעֵי אִמְכֶם, עַד שֶׁאַתֶּם בְּמַעֵי אִמְכֶם עֲבַדְתֶּם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כִּי צַד בְּזִמְן שֶׁהָאִשָּׁה מִתְעַבְּרַת נִכְנָסֶת לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שְׁלָה וְכוֹרַעַת וּמִשְׁתַּחֲוֹת לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הִיא וּבָנָה.

ד בְּנֵי אֲמֵי נַחְרוּ בִּי, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסִי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּנֵי אֲמֵי, בְּנֵי אֲמָתִי, אֱלוֹ הֵן דָּתָן וְאַבְיָרָם, נַחְרוּ בִּי, נִתְגָּרוּ בִּי, מְלֹאוּ הַדִּין חֲרוֹן אָף עָלַי. שְׂמֵנִי נִטְרָה אֶת הַכְּרָמִים, עַל שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה דִין בֵּין בְּנוֹתָיו שֶׁל יִתְרוֹ לֹא הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת דִּין בֵּינִי וּבֵין אַחֵי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם, הָיָה: כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בְּנֵי אֲמֵי נַחְרוּ בִּי, בְּנֵי אֲמָתִי, אֱלוֹ הַמְּרַגְלִים. נַחְרוּ בִּי, נִתְגָּרוּ בִּי, מְלֹאוּ הַדִּין חֲרוֹן אָף עָלַי. שְׂמֵנִי נִטְרָה אֶת הַכְּרָמִים, עַל שֶׁנִּתְעַכְּבַתִּי בְּמַדְבַּר אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם מִסָּעוֹת לֹא הָיָה לִי לִכְנָס לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, הָיָה: כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי.

דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אֲמֵי נַחְרוּ בִּי, בְּנֵי אֲמָתִי, זֶה יִרְבְּעָם בֶּן נֶבֶט. נַחְרוּ בִּי, נִתְגָּרוּ בִּי, מְלֹאוּ הַדִּין חֲרוֹן אָף עָלַי. שְׂמֵנִי נִטְרָה אֶת הַכְּרָמִים, מִשְׁמִירַת שְׁנֵי עֲגָלָיו שֶׁל יִרְבְּעָם. כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי, לֹא הָיִיתִי מְשַׁמֵּר מִשְׁמֶרֶת כְּהֵנָה וּלְוָיָה, הָיָה: כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי.

אָמַר רַבִּי לְוִי יוֹם שֶׁנִּתְחַתֵּן שְׁלֵמָה לְבַת פְּרַעָה נָכָה, יָרַד מִיכָאֵל הַשֵּׁר הַגְּדוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְנָעַץ קִנְיָה גְּדוֹל בָּיָם וְעָלָה לְחִלּוּחִית מִכּוֹן וּמִכּוֹן וְעָשׂוּ אוֹתוֹ מְקוֹם כְּחֹרֶשׁ, וְהוּא הָיָה מְקוֹמָה שֶׁל רוֹמִי. יוֹם שֶׁהֶעֱמִיד יִרְבְּעָם בֶּן נֶבֶט שְׁנֵי עֲגָלָיו זָהָב, נִבְנוּ שְׁנֵי צָרִיפִין בְּרוֹמִי, וְהוּוּ בְּנִין לְהוֹן וְאִינוּן נִפְלִין בְּנִין לְהוֹן וְנִפְלִין, הָיָה תַפְּסוֹן גְּבָרָא סָב וּשְׁמִיָּה אֲבָא קוֹלוֹן אָמַר לוֹן אִי לִית אַתּוֹן מְטִין מִיָּא מִנְהַר פְּרַת וְגִבְלִין בְּהָדָא טִינָא וּבְנִין לְהוֹן לִית אִינוּן קִימִין, אָמְרוּ לִיה מָאן עָבִיד כּוֹן, אָמַר לוֹן אָנָּא, עָבִד גְּרָמִיָּה שְׁפִי דְחִמְרָא, הָיָה עָלִיל לְקָרִיא וְנִפְיָק לְקָרִיא, עָלִיל לְמַדְיָנָה וְנִפְיָק לְמַדְיָנָה, עַד זְמַן דְאַתָּא לְתַמּוֹן, כִּיּוֹן דְמִטָּא לְתַמּוֹן אָזַל וְאַמְטִי מִיָּא מִן פְּרַת וְגִבְלוֹן בְּטִינָא וּבְנוֹן יִתְהוֹן וְקִמּוֹן, מִן הַהִיא עָנְתָה הוֹן אָמְרִין כָּל מַדְיָנָה וּמַדְיָנָה דְלִית אֲבָא קוֹלוֹן לֹא תִיתְקַרִי מַדְיָנָה, וְהוּוּ קָרִיין לִיה רוֹמִי בְּבָלוֹן. יוֹם שֶׁנִּסְתַּלַּק אֵלָיְהוּ זְכוּר לְטוֹב, נָצַב בְּאֵדוֹם מְלָךְ, הָדָא הוּא דְכְּתִיב [\(מלכים א כב, מח\)](#): וּמְלָךְ אִין בְּאֵדוֹם נָצַב מְלָךְ.

דָּבָר אַחֵר, בְּנֵי אֲמֵי נַחְרוּ בִּי, בְּנֵי אֲמָתִי, זֶה אַחְאָב. נַחְרוּ בִּי, נִתְגָּרוּ בִּי, מְלֹאוּ הַדִּין חֲרוֹן אָף עָלַי. שְׂמֵנִי נִטְרָה אֶת הַכְּרָמִים, מִפְּטָם וּמִמְאָכִיל לְצַדִּיקָיְהוּ בֶּן כְּנַעֲנָה וְחִבְרִיו, וְנִבְיָא אֶחָד שֶׁל אֲמָתִי הָיָה לִי, זֶה מְכִיָּהוּ, וּפְקִיד הַכִּי וְאָמַר [\(מלכים א כב, כז\)](#): וְהָאֶכְלָהוּ לְחֶם לְחָץ וּמִיָּם לְחָץ עַד בָּאִי בְּשָׁלוֹם, הָיָה: כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי.

דָּבַר אַחַר, בְּנֵי אַמִּי, אֲמַתִּי, זוֹ אֵיזֹבֵל. נַחְרוּ בִּי, נִתְגָּרוּ בִּי, מְלֵאוּ הַדִּין חֲרוֹן אַף עָלַי, שְׁמַנִּי נֹטְרָה אֶת הַכֶּרְמִים, מֵאֲכַלְתָּ וּמִפִּטְמַת לִנְבִיאֵי הַבַּעַל וְהָאֲשֵׁרָה, וְאֵלֵיהֶוּ הִנְבִּיא זְכוּר לְטוֹב שֶׁהָיָה נְבִיא הָאֲמַת, שֶׁלַּחָה וְאִמְרָה לוֹ [\(מלכים א יט, ב\)](#): כָּעֵת מָחָר אָשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ כְּנַפֵּשׁ אֶחָד מֵהֶם, הֲוִי: כְּרַמִּי שְׁלִי לֹא נֹטְרָתִי.

דָּבַר אַחַר, בְּנֵי אַמִּי, זֶה צְדָקָהּ הַמֶּלֶךְ. נַחְרוּ בִּי, נִתְגָּרוּ בִּי, מְלֵאוּ הַדִּין חֲרוֹן אַף עָלַי. שְׁמַנִּי נֹטְרָה אֶת הַכֶּרְמִים, שֶׁהָיָה מִפִּטְמַת לְפִשְׁחוֹר בֶּן מְלֻכָּיָה וְחִבְרִיו. וְנְבִיא אֶחָד שֶׁל אֲמַת הָיָה לִי, זֶה יִרְמְיָהוּ, וְכָתַב בּוֹ [\(ירמיה לו, כא\)](#): וְנָתַן לוֹ כֹּפֶר לָחֵם לַיּוֹם מִחוּץ הָאֲפִים, מֵהוּ מִחוּץ הָאֲפִים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק זֶה פֶת קִיבֵר, שֶׁנִּמְכְּרָת חוּץ לְפִלְטִיָּא שֶׁהִיא שְׁחוּרָה מִסַּבִּים שֶׁל שְׁעוּרִים, הֲוִי: כְּרַמִּי שְׁלִי לֹא נֹטְרָתִי, עַל שֶׁכְּרַמִּי שְׁלִי לֹא נֹטְרָתִי.

ה רַבִּי חִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם עַל שֶׁלֹּא שְׁמַרְתִּי חֻלָּה אַחַת כְּתֻבָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֲרִינִי מִשְׁמֵרֶת שְׁתֵּי חִלּוֹת בְּסוּרְיָא, סְבוּרָה הֵייתִי שְׁאֵנִי מְקַבְּלַת שְׁכָר עַל שְׁתֵּים וְאֵינִי מְקַבְּלַת שְׁכָר אֶלָּא עַל אַחַת. רַבִּי אַבְא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אֲמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל שֶׁלֹּא שְׁמַרְתִּי יוֹם טוֹב אֶחָד כְּתֻבָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֲרִינִי מִשְׁמֵרֶת שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלוּיּוֹת בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, סְבוּרָה הֵייתִי שְׁאֶקְבֵּל שְׁכָר עַל שְׁנֵיהֶם, וְאֵינִי מְקַבְּלַת שְׁכָר אֶלָּא עַל אֶחָד. רַבִּי יוֹחָנָן הָוָה קָרִי עֲלֵיהוֹן [\(יחזקאל כ, כה\)](#): וְגַם אֲנִי נִתְתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים.

א (ז) הַגִּידָה לִי שְׁאֵהָבָה נַפְשִׁי, רַבִּי יְהוּדָה בֵּר רַבִּי סִימוֹן פְּתַר קְרִיָּה בְּמִשְׁהָ, בְּשַׁעָה שְׁאֲמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [\(שמות ג, י\)](#): וְעַתָּה לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה, אָמַר לוֹ, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם [\(שמות ד, יג\)](#): בִּי אֲדֹנָי, כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ יְכוּלִין לְהַעֲשׂוֹת, מָה אֲנִי יְכוּל לַעֲמוֹד בְּכָל הָאֲכֻלוּסִין הַלָּלוּ, כַּמָּה חִיוֹת יֵשׁ בְּהוֹן, כַּמָּה מְעַבְרוֹת יֵשׁ בְּהוֹן, כַּמָּה תִינּוּקוֹת יֵשׁ בְּהוֹן, כַּמָּה מֵינִי אֲנוּנִס הַתְּקַנְתָּ לָהֶם לַחִיוֹת שְׁבָהוֹן, כַּמָּה מֵינִי רְכוּכִין הַתְּקַנְתָּ לְמַעַבְרוֹת שְׁבָהוֹן, כַּמָּה מֵינִי קְלוּיּוֹת וְאִגּוּזִים הַתְּקַנְתָּ לְתִינּוּקוֹת שְׁבָהוֹן. אֵיכּוֹן פְּרוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר כָּאֵן, הַגִּידָה לִי שְׁאֵהָבָה נַפְשִׁי, אֲמַה שְׁאֵהָבָה נַפְשִׁי, אֲמַה שְׁנִתְתִּי נַפְשִׁי עָלַיָּה, אֵיכָה תִרְעָה בִּימּוֹת הַחַמָּה, אֵיכָה תִרְבִּיץ בְּצִהָרִים בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים. שְׁלֵמָה אֵהָיָה כְּעֵטָיָה, רַבִּי חֲלָבוּ בְּשֵׁם רַבִּי הוּנָא אָמַר שֶׁלֹּא אֵהָיָה כְּאֶבֶל הַזֶּה שֶׁהוּא עוֹטָה עַל שְׁפָמוֹ וּבּוֹכָה, הֵיאָד מָה דָּאֵת אָמַר [\(ויקרא יג, מה\)](#): וְעַל שְׁפָם יַעֲטָה.

דָּבַר אַחַר, שְׁלֵמָה אֵהָיָה כְּעֵטָיָה, שְׁאָ אֵהָיָה כְּרוּעָה זֶה שֶׁנִּכְנָסוּ זְאֲבִים בְּתוֹךְ עֲדָרוֹ וּבִקְעוּהוּ, וְעֵטָה אֶת בְּגָדוֹ וְיִצָּא, הֵיאָד מָה דָּאֵת אָמַר [\(ירמיה מג, יב\)](#): וְעֵטָה אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם. עַל עֲדָרֵי חִבְרִיָּד, כְּשֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ אֶצֶל חִבְרִיָּד, וְיִשְׁאָלוּנִי עַל עֲדָרִיהוֹן, מָה אֲנִי מְשִׁיבּוֹן.

ב רבי ברכיה פתר לה בקריה הדין (במדבר כז, טז): יפקד ה' אלהי הרוחות, יפקד ה', אמר לפניו רבונו של עולם, הואיל ואתה מסלקני מן העולם הודיעני מי ומי הרועים שאתה מעמיד על בניך, היכן פרושו של דבר כן, הגידה לי שאהבה נפשי, אמה שאהבה נפשי, אמה שנתתי נפשי עליה, איכה תרעה, בימי מלכיות. איכה תרביץ בצהרם, בשעבוד מלכיות. שלמה אהיה כעטיה, רבי עזריה אמר שלמה, שא אעשה למה בעיני חבריך על עדריהן, חלול שמים בדבר, בניך בצרה ועדרי חבריך ברוחה.

אמר רבי יודן בר סימון שלא יהו אמות העולם אומרים טעת מדת הדין, הנה יודע שמבקש לשחטן במדבר, ושחטן במדבר, האיך מה דאת אמר (במדבר יד, יז): וישחטם במדבר. ורבנן אמרין שלא יראו בניך שצרתו צרה ויטו מאחריך וידבקו בעדרי חבריך, האיך מה דאת אמר (תהלים צד, ב): היחברך פסא הוות. באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא למשה, משה אתה אומר לי איכה תרעה איכה תרביץ, חייך אם לא ידעת סופך שיש לך לידע, שנאמר (שיר השירים א, ח): אם לא תדעי לך היפה בנשים.

דבר אחר, אם לא תדעי לך היפה בנשים, היפה שבנביאים, המעלה שבנביאים.

אמר רבי יוסי בר ירמיה, למה נמשלו הנביאים בנשים, לומר לך, מה אשה זו אינה מתבישת לתבוע צרכי ביתה מבעלה, כך הנביאים אין מתבישים לתבוע צרכיהן של ישראל מן אביהם שבשמים.

ג צאי לך בעקבי הצאן, רבי אליעזר ורבי עקיבא ורבנן. רבי אליעזר אומר מחררה שנטלו ישראל בידם ממצרים אכלו ממנה שלשים ואחד ימים, דאמר רבי שילא ששים ושתים סעודות את יודע שהיו לישראל מחררה זו, מה אני עושה להם בסוף בעקב, הדין הוא דכתיב (תהלים עב, טז): יהי פסת בר בארץ. רבי עקיבא אומר ממה שהקפתי אותם בעניי כבוד, האיך מה דאת אמר (שמות יג, כא): וה' הלך לפניו יומם לא ימיש עמוד הענן יומם, את יודע מה אני עושה להם בסוף בעקב, הדין הוא דכתיב (ישעיה ד, ו): וסכה תהיה לצל יומם. ורבנן אמרי ממה שהאכלתים במדבר שמתוק מדבש וחלב, את יודע מה אני עושה להם בסוף בעקב, שנאמר (יואל ד, ח): והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס.

דבר אחר, צאי לך בעקבי הצאן, אמר לו סוף כל הצאן לצאת ואתה יוצא באחרונה, ולא שנתעצל משה, אלא שהיו ישראל עסוקין בבזה ומשה עסוק במצות יוסף, היאך מה דאת אמר (שמות יג, יט): ויקח משה את עצמות יוסף עמו.

דבר אחר, צאי לך בעקבי הצאן, אמר לו סוף כל הדור למות, ואת תהוי כותיהון, מהיכן היה לו הדבר הזה, רבי שמואל בר נחמן אמר מהסנה, דאמר רבי שמואל בר נחמן כל שבעת ימי הסנה היה הקדוש ברוך הוא

מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים, שנאמר (שמות ד, ט): ויאמר משה אל ה' בי ה' לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך, הרי ששה ימים ויומא דהנה קאים בגויה הרי שבועה ימים, ובסוף אמר להקדוש ברוך הוא (שמות ד, יג): שלח נא ביד תשלח, אמר לו הקדוש ברוך הוא חידך שאני צוררה לך בכנפיך, ומתי פרע לו הקדוש ברוך הוא, רבי ברכיה ורבי חלבב ורבי לוי, חד אמר כל שבעת ימי המלואים היה משמש בכהנה גדולה, סבור שהיא שלו, ובסוף נאמר לו אינה שלך של אהרן אחיך הוא, שנאמר (ויקרא ט, א): ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן, רבי חלבב אמר, כל שבעת ימי אדר היה משה מפייס ומתחנן לפני הקדוש ברוך הוא שיפנס לארץ, ולבסוף אמר לו (דברים ג, כז): כי לא תעבר את הירדן הזה. ורעי את גדיתיך, אמר לו גדיים נכנסים, תישים אין נכנסין. על משכנות הרעים, אמר לו הקדוש ברוך הוא אמר לך עד מתי אתה קים על עמי ותרעה בם, על משכנות הרעים, על הקוצין, זה על ארעהון של רעים וקשים שהיו בה סיחון ועוג.

א (ט) לססתי ברכבי פרעה, דרש רבי פפיס (איוב כג, יג): והוא באחד ומי ישיבנו, דן יחידי לכל באי עולם ואין להשיב על דברי מי שאמר והיה העולם. אמר לו רבי עקיבא דידך פפיס שלא להשיב על דברי מי שאמר והיה העולם, לפי שהכל באמת והכל בדיון, שכן כתיב (ישעיה ו, א): ואראה את ה' ישב על כסא רם ונשא.

אמר רבי סימון כסא שמפריש בין מיתה לחיים, (מלכים א כב, יט): וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו, וכי יש שמאל למעלה, והלא הכל ימין, שנאמר (שמות טו, ו): מינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב, ומה תלמוד לומר מימינו ומשמאלו, אלא אלו מימינים ואלו משמאילים, אלו מכריעין לכף זכות ואלו מכריעין לכף חובה. רבי יוחנן בשם רבי אחא מיייתי לה מן הדא (דניאל י, א): ואמת הדבר וצבא גדול, אמת הדבר כשנעשה צבא גדול, דכתיב (ירמיה נ, ט): וה' אלהים אמת, מהו אמת, אמר רבי איבון שהוא אלהים חיים ומלך עולם.

אמר רבי אלעזר כל מקום שנאמר וה', הוא ובית דינו, ובגין אב שבכלן (מלכים א כב, כג): וה' דבר עליך רעה, זה בגין אב שבכלן, ומה מקים רבי אלעזר הדין קריה דרבי פפיס והוא באחד ומי ישיבנו, אלא הוא חותם יחידי לכל באי עולם ואין בריה חותמת עמו, ומהו חותמו של הקדוש ברוך הוא, רבי ביבי בשם רבי ראובן אמר, אמת, שנאמר (דניאל י, כא): אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת, אם אמת למה רשום, ואם רשום למה אמת, אלא עד שלא נחתם הדין רשום, משנחתם גזר דין, אמת.

אמר ריש לקיש ולמה הוא אמת, אל"ף בראש האותיות, מ"ם באמצע, תי"ו בסופן, לומר (ישעיה מד, ו): אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים, אני ראשון, שא קבלתי מלכותי מאחר, ואני אחרון, שאיני מוסרה לאחר שאינו בעולם. ומבלעדי אין אלהים, שאין לי שני.

ב דַּרְשׁ רַבִּי פֶּפֶיֶס (בראשית ג, כב) : הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ וְגוֹ', כִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דִּיף פֶּפֶיֶס, אָמַר לוֹ מָה אֶת מְקַיִם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ, אָמַר לוֹ כְּאֶחָד מִמְּלַאכֵי הַשָּׁרֵת. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא כְּדַבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדַבְרֵי זֶה אֲלָא מְלַמֵּד שְׁנֵתָן לְפָנָיו הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁנֵי דַרְכֵי דִרְף הַחַיִּים וְדִרְף הַמּוֹת, וּבִרְר לֹא דִרְף הַמּוֹת וְהַיִּח לֹא דִרְף הַחַיִּים.

ג דַּרְשׁ רַבִּי פֶּפֶיֶס (תהלים קו, ב) : וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּשׁוֹר שֶׁל מַעְלֹן, תִּלְמוּד לֹמַר : אֲכַל עֵשֶׂב, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דִּיף פֶּפֶיֶס, אָמַר לוֹ וּמָה אֶתָּה מְקַיִם וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר, בְּשׁוֹר שֶׁל שְׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה, תִּלְמוּד לֹמַר : אֲכַל עֵשֶׂב, אֵין לָךְ מִנְיָל וּמִשְׁקָץ כְּשׁוֹר בְּשַׁעַה שְׂאוּכַל עֵשֶׂב. רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אוֹמַר חֲרֻטְמֵי מְצָרִים עָשׂוּ לָהֶם כְּשֶׁפִּיִם וְהָיָה נִרְאָה כְּמִרְטֻט לְפָנֵיהֶם, הָאִיד מָה דְאֵת אָמַר (ירמיה מט, כד) : רַפְתָּה דְמִשְׁק הַפְּנֵתָה לְנוּס וְרֻטֵט הַחֲזִיקָה.

ד דַּרְשׁ רַבִּי פֶּפֶיֶס לְסַסְתֵּי בְּרַכְבֵּי פְרָעָה, לְסַסְתֵּי כְתִיב, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּשֵׁם שְׁשִׁשְׁתֵּי עַל הַמְצָרִיִּים לְאַבְדֹן בְּיָם, כָּף שְׁשִׁתֵּי לְאַבְדֹן שׁוֹנְאִיָּהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמִי גָרַם לָהֶם לְהַנְצֵל, מִימִינָם וּמִשְׁמַאלָם, בְּזָכוֹת הַתּוֹרָה שְׁעֵתִידִין לְקַבֵּל מִימֵינוּ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנַאָמַר (דברים לג, ב) : מִימֵינוּ אֵשׁ דֵּת לָמוֹ. וּמִשְׁמַאלָם, זֹו מְזוּזָה.

דָּבָר אַחֵר, מִימֵינָם, זֹו קְרִיאַת שְׁמַע. וּמִשְׁמַאלָם, זֹו תַפְלָה. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דִּיף פֶּפֶיֶס כָּל מְקוֹם שְׁנַאָמַר שִׁישָׁה כְתִיב בְּשִׁי"ן וְכֹאן בְּסַמ"ד. אָמַר לִיָּה וּמָה אֶת מְקַיִם לְסַסְתֵּי בְּרַכְבֵּי פְרָעָה, אֲלָא רָכַב פְּרָעָה עַל סוּס זָכָר וְכַבֵּיכּוֹל נִגְלָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל סוּס זָכָר, הִדָּא הוּא דְכְתִיב (תהלים יח, א) : וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיַּעֲף, אָמַר פְּרָעָה מָה הַסוּס זָכָר הַזֶּה הוֹרֵג בְּעַלְיוֹ בְּמִלְחָמָה אֲלָא הֲרִינֵי רוֹכֵב עַל סוּסָה נִקְבָּה, הִדָּא הוּא דְכְתִיב : לְסַסְתֵּי בְּרַכְבֵּי פְרָעָה, חִזֵּר וְרָכַב פְּרָעָה עַל סוּס אָדוּם עַל סוּס לָבָן אוּ בְשַׁחוּר, כְּבִיכּוֹל נִגְלָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל סוּס אָדוּם לָבָן שַׁחוּר, הִדָּא הוּא דְכְתִיב (חבקוק ג, טו) : דַּרְכֵת בַּיָּם סוּסִידָה, סוּסוֹן פְּגִינֹו, יָצָא פְרָעָה הַרְשַׁע בְּשַׁרְיוֹן וְכוּבַע, כְּבִיכּוֹל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹן, שְׁנַאָמַר (ישעיה נט, יז) : וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כְּשַׁרְיֹן. הִבִּיא נִפְטָ, כְּבִיכּוֹל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹן, שְׁנַאָמַר (תהלים יח, יג) : עָבִיו עָבְרוּ בְרֵד וְגַחְלֵי אֵשׁ. הִבִּיא אַבְנֵי בְלִיסְטְרוֹת, כְּבִיכּוֹל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹן, שְׁנַאָמַר (שמות ט, כג) : וְהִ' נָתַן קִלְת וּבִרְד. חֲרָבוֹת וּרְמָחִים, כְּבִיכּוֹל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹן, שְׁנַאָמַר (תהלים יח, טו) : וּבִרְקִים רַב. הִבִּיא חֲצִים, כְּבִיכּוֹל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹן, שְׁנַאָמַר (תהלים יח, טו) : וַיִּשְׁלַח חֲצִיו.

אָמַר רַבִּי לְוִי וַיִּשְׁלַח חֲצִיו וַיִּפְיָצֵם, שְׁהִיו חֲצִים מְפִזְרִים אוֹתָם, וּבִרְקִים רַב וַיְהִיָּם, מְלַמֵּד שְׁהִיו מְעַרְבְּבִין אוֹתָם, עַרְבְּבוּ, הַמְמֹן, נִטַל סְגִיּוֹת שְׁלָהֶם וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים מָה הֵם עוֹשִׂים, יָצָא פְרָעָה קַטְפָּרְקוּטוּס, כְּבִיכּוֹל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹן, שְׁנַאָמַר (ישעיה מב, יג) : הִ' כְּגַבּוֹר יָצָא. הַרְעִים קוּלוֹ, כְּבִיכּוֹל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹן, שְׁנַאָמַר (שמואל ב כב, יד) : יָרַעַם מִן שָׁמַיִם הִ'. לְבָלָב

בְּקוּלוֹ, כְּבִיכּוֹל (שְׂמוּאֵל ב כב, יד) : וְעֲלִיוֹן יִתֵּן קוּלוֹ. יֵצֵא פְּרָעָה בְּזַעַם, כְּבִיכּוֹל (חֲבֻקָּק ג, יב) : בְּזַעַם תִּצְעַד אַרְצִי. בְּקִשְׁתִּי, כְּבִיכּוֹל (חֲבֻקָּק ג, ט) : עֲרִיָּה תִּעוֹר קִשְׁתִּי. בְּצִנָּה וּמְגוֹן, כְּבִיכּוֹל (תְּהִלִּים לה, ב) : הַחֲזֹק מְגוֹן וְצִנָּה. בְּבִרְק חֲנִית, כְּבִיכּוֹל (חֲבֻקָּק ג, יא) : לְנִגְהָ בָּרַק חֲנִיתִי. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׂמוּאֵל בַּר נַחֲמָן כִּינּוּן שְׂכֵלָה פְּרָעָה כָּל כְּלִי זֵין שְׁלוֹ הַתְּחִיל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְּנַאֶה עָלָיו, אָמַר לוֹ רְשַׁע יֵשׁ לְךָ רוּחַ, יֵשׁ לְךָ כְּרוֹב, יֵשׁ לְךָ כְּנָפַיִם. מִהֵיכָן הִטִּיסוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָמַר רַבִּי יוֹדֵן מִבֵּין גְּלַגְלֵי הַמְּרַכְבָּה שְׂמִטּוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהִטִּיסוֹן עַל הַיָּם.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פִּפְא בְּשֵׁר וְדָם שֶׁהוּא רוֹכֵב עַל טוֹעֵנִי עַל דְּבַר שְׂיֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, אֲבָל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כּוֹ טוֹעֵן אֶת רֹכִיבוֹ וְרוֹכֵב עַל דְּבַר שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (תְּהִלִּים יח, יא) : וַיִּרְכַּב עַל כְּרוֹב וַיַּעֲרֹ וַיֵּדָא עַל כְּנָפַי רוּחַ, כְּתוּב אֶחָד אֹמֵר וַיֵּדָא, וְכָתוּב אַחֵר אֹמֵר (שְׂמוּאֵל ב כב, יא) : וַיֵּרָא עַל כְּנָפַי רוּחַ, בְּאִיזָה צַד יִתְקַיְמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, אָמַר רַבִּי אַחָא מִכָּאן שֶׁהָיָה לוֹ לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹלָמוֹת וַיֵּצֵא לְהַרְאוֹת בְּהוֹן.

ה דְּמִיתִיךְ רַעֲיָתִי, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְבַת מְלָכִים שְׁנִשְׁבִּית, וְהָיָה אָבִיהָ עוֹמֵד לְפָדוּתָהּ, וְהָיָה מְרַמְזֵת לְשִׁבְאִים וְאוֹמֶרֶת לָהֶם לָכֵם אֲנִי, וְשִׁלְכֶם אֲנִי, וְאַחֲרֵיכֶם אֲנִי. אָמַר לָהּ אָבִיהָ, מָה אַתְּ סְבוּרָה שְׂאִין בִּי כַח לְפָדוּתִיךְ, דִּימָה דְּמִיתִיךְ, דּוּמִי בְּשִׁתִּיקָה. כֶּף בְּשַׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים עַל הַיָּם (שְׂמוּת יד, ט) : וַיִּרְדְּפוּ מִצָּרִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיִגּוּ אוֹתָם חֲנִים עַל הַיָּם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל רוּמְזִים לְמִצָּרִים מִפְּחָדָם וְאוֹמְרִים לָהֶם, אָנּוּ שְׁלַכְכֶם, וְלָכֶם אָנּוּ, וְאַחֲרֵיכֶם אָנּוּ הוֹלְכִים. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מָה אַתְּ סְבוּרִים שְׂאִין בִּי כַח לְפָדוּתְכֶם, דּוּמוֹ דְּמִיתִיךְ, שִׁתְּקַתִּיךְ, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (שְׂמוּת יד, ט) : הִ' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתְּם תִּתְּרוּן.

ו דְּבַר אַחֵר, דְּמִיתִיךְ רַעֲיָתִי, רַבְּנָן אָמְרִי לְפִי שְׁנִדְמוּ יִשְׂרָאֵל לְסוּסִים נְקֻבוֹת וּמִצָּרִים הִרְשָׁעִים זְכָרִים מְזֻהָמִים, וְהָיוּ רָצִים אַחֲרֵיהֶם עַד שְׁשׁוּקְעִים בָּיָם.

אָמַר רַבִּי סִימּוֹן חֶסֶד וְשְׁלוֹם לֹא נִדְמוּ יִשְׂרָאֵל לְסוּסִים נְקֻבוֹת, אֲלָא גְלִי הַיָּם נִדְמוּ לְסוּסִים נְקֻבוֹת, וּמִצָּרִים לְסוּסִים זְכָרִים מְזֻהָמִים, וְרָצוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שְׁשׁוּקְעוּם בָּיָם, וְהָיָה הַמִּצָּרִי אֹמֵר לְסוּסוֹ אֶתְמוֹל הָיִיתִי מוֹשֶׁכְּךָ לְנִילוּס וְלֹא הָיִיתְּ בָּא אַחֲרַי וְעַכְשָׁו אַתָּה מְשַׁקְּעֵנִי בָּיָם. וְהָיָה הַסּוּס אֹמֵר לְרוֹכְבוֹ (שְׂמוּת טו, א) : רָמָה בָּיָם, רָאָה מָה בָּיָם, אֵיפְתִּיכִי נַעֲשִׂית לָכֶם בָּיָם. תִּנִּי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל (שְׂמוּת יד, כז) : וַיִּנְעַר ה' אֶת מִצָּרִים בְּתוֹךְ הַיָּם, מִלְּמַד שֶׁהַסּוּס הָיָה זוֹרֵק רוֹכְבוֹ לְמַעְלָה, וְהוּא יוֹרֵד לְמַטָּה, וְהַסּוּס לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, אָמַר רַבִּי לְוִי כְּזֶה שְׂמִנְעַר בְּקִדְרָה, תַּחְתּוֹן עוֹלָה לְמַעְלָה וְעֲלִיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה. רַעֲיָתִי, מִהוּ רַעֲיָתִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מִפְּרֻסְתִּי הוּן שְׂיָרְעוּ אוֹתִי בְּשָׁנֵי תְּמִידוֹן בְּכָל יוֹם, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (בְּמִדְבָר כח, ד) : אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימּוֹן שְׁנֵי תְּמִידוֹן הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִקְרִיבִין בְּכָל יוֹם, אֶחָד בְּשַׁחְרִית וְאֶחָד בֵּין הָעֶרְבִים, שֶׁל שַׁחַר הָיָה קָרֵב עַל עֲבֵרוֹת שְׁנַעֲשׂוּ בְּלִילָה, וְשֶׁל בֵּין

הַעֲרַבִּים הָיָה קָרֵב עַל עֲבֹרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַיּוֹם, וְלֹא הָיָה אָדָם לֹן בִּירוּשָׁלַיִם וּבִגְדוֹ עוֹוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, כא): צִדְקָה יִלְוֶנָה בָּהּ.

דָּבָר אַחֵר, דְּמִיתִיךָ רַעֲיִתִי, רַבְּנֵי אֲמָרֵי רַעֲיִתָא דְעוֹלָמִי, שֶׁקָּבְלוּ תוֹרָתִי, שֶׁאֵלּוּ לֹא קָבְלוּהָ הֵייתִי מַחֲזִיר עוֹלָמִי לְתַהוֹ וְבַהוּ, דְּאֲמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, כְּתִיב (תהלים עה, ד): נִמּוּגִים אָרְץ וְכָל יִשְׁבֵיָהּ אֲנֹכִי תִכְנַתִּי עֲמוּדֶיהָ סָלָה, אֱלוֹלָיִי שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי וְאֲמָרוּ (שמות כד, ז): כָּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, הָיָה הָעוֹלָם מִתְמַגְמַג וְחוֹזֵר לְתַהוֹ וְבַהוּ, וּמִי בָּסֵס הָעוֹלָם אֲנֹכִי תִכְנַתִּי עֲמוּדֶיהָ סָלָה, בְּזָכוֹת (שמות כ, ב): אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ תִכְנַתִּי עֲמוּדֶיהָ סָלָה.

א (י) נֶאֱוֹו לְחַיִּיךָ, מַה לְחַיִּים הִלְלוּ לֹא נִבְרָאוּ אֶלָּא לְדַבּוּר, כֶּךָ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא נִבְרָאוּ אֶלָּא לְדַבּוּר. בְּתַרְסִים, בְּשִׁתֵּי תוֹרוֹת, שֶׁבִּכְתָּב וְשֶׁבַעַל פֶּה.

דָּבָר אַחֵר, בְּתַרְסִים, בְּתוֹרוֹת הַרְבֵּה, הֵדָּא הוּא דְכְּתִיב (ויקרא ו, ב): זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה, (ויקרא ו, ז): זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה, (ויקרא ו, יח): זֹאת תּוֹרַת הַחֻטָּאת, (ויקרא ז, א): זֹאת תּוֹרַת הָאֵשֶׁם, (ויקרא ז, יא): זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, (במדבר יט, יד): זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי יָמוֹת בָּאֵהָל.

דָּבָר אַחֵר, בְּתַרְסִים, בְּשִׁנֵּי תַאֲרִים, בְּשִׁנֵּי אַחִים, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁתַּאֲרוּ טוֹבָה זֶה עַל זֶה, זֶה שְׂמַח בְּגִדְלָתוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה שְׂמַח בְּגִדְלָתוֹ שֶׁל זֶה.

אֲמַר רַבִּי פִּנְחָס כְּתִיב (שמות ד, טו): וְדָבָר הוּא לְךָ אֵל הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִיָּה לְךָ לִפְנֵי וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים, לְתַרְגָּמוֹ. וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים, וְכִי עֲבוּדָת כּוֹכָבִים נַעֲשֶׂה מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, דְּאֵת אֲמַרְתָּ וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים, אֶלָּא כֶּךָ אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה כָּשֵׁם שֶׁמּוֹרָאֵי עָלֶיךָ כֶּךָ יְהִיָּה מוֹרָאֵךְ עַל אַחֶיךָ, וְהוּא לֹא עָשָׂה כּוֹ, אֶלָּא (שמות ד, כט): וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְדַבְּרוּ אֶת אֲהֲרֹן אֶת כָּל הַדְּבָרִים, הַקִּישׁ כְּתִיב לְכַתְּפוּ, שֶׁעֲדִין הָיָה שְׂמַח זֶה בְּגִדְלָתוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה בְּגִדְלָתוֹ שֶׁל זֶה, וּמִנִּין שֶׁהָיָה אֲהֲרֹן שְׂמַח בְּגִדְלַת מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יד): וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאֲתֶךָ וְרָאֶךָ וְשִׂמַח בְּלִבּוֹ. תְּנִי רַבִּי שְׂמֵעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי לֵב שֶׁשְׂמַח בְּגִדְלַת מֹשֶׁה אַחִיו יִלְבֹּשׁ אוֹרִים וְתַמִּים, הֵדָּא הוּא דְכְּתִיב (שמות כח, ל): וְנָתַתְּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוֹרִים וְאֵת הַתַּמִּים וְהָיוּ עַל לֵב אֲהֲרֹן. וּמִנִּין שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שְׂמַח בְּגִדְלַת אֲהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלג, ב): כִּשְׂמֹן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֵרַד עַל הַזָּקוֹן זָקוֹן אֲהֲרֹן.

אֲמַר רַבִּי אַחָא וְכִי שְׁנֵי זָקֵנִים הָיוּ לְאַהֲרֹן, דְּכְּתִיב: עַל הַזָּקוֹן זָקוֹן אֲהֲרֹן, אֶלָּא פִּינּוֹן שֶׁהָיָה רוֹאֶה מֹשֶׁה שְׂמֹן הַמִּשְׁחָה יוֹרֵד עַל זָקְנוֹ שֶׁל אֲהֲרֹן, הָיָה דוֹמָה עָלָיו כְּאֵלוֹ יוֹרֵד עַל זָקְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְהָיָה שְׂמַח, לְכֶךָ נֶאֱמַר: עַל הַזָּקוֹן זָקוֹן אֲהֲרֹן.

ב צוֹאֲרֵךְ בַּחֲרוּזִים, אֵלּוּ שְׁבַעִים סְנֵהֲדָרִין, שֶׁהֵיוּ חוֹרְזִים אַחֲרֵיהֶם בְּלוּנָא שֶׁל מְרַגְלִיּוֹת.

דָּבָר אַחֵר, נֶאֱוֹו לְחִינֵךְ בַּתְּרִים, אֵלּוּ סוּפְרִים, וּמִשְׁנֵים, מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת בְּאֻמוּנָה. צוֹאֲרֵךְ בַּחֲרוּזִים, אֵלּוּ הַתִּינוּקוֹת.

דָּבָר אַחֵר, נֶאֱוֹו לְחִינֵךְ בַּתְּרִים, אֵלּוּ הַרְבְּנִין. צוֹאֲרֵךְ בַּחֲרוּזִים, אֵלּוּ הַתְּלַמִּידִים שְׁחוּזְרִין צוֹאֲרֵיהֶם לְשִׁמְעַ דְּבָרֵי תוֹרָה מִפִּיהֶם, כְּאִדָּם שֶׁלֹּא שָׁמַע דְּבָרֵי תוֹרָה מִיָּמָיו.

דָּבָר אַחֵר, נֶאֱוֹו לְחִינֵךְ בַּתְּרִים, בְּשַׁעָה שְׁמִיִּלְלִין הַהֲלָכָה אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, כְּגוֹן רַבִּי אֲבָא בַר מִימֵי וְחִבְרִיו. צוֹאֲרֵךְ בַּחֲרוּזִים, בְּשַׁעָה שֶׁהֵיוּ חוֹרְזִים בְּדְבָרֵי תוֹרָה, וּמִדְּבָרֵי תוֹרָה לְנִבְיָאִים, וּמִנְבִיאִים לְכַתוּבִים, וְהָאֵשׁ מִתְּלַהֲטָת סְבִיבוֹתֵיהֶם וְהֵיוּ הַדְּבָרִים שְׁמַחִים כְּנִתְיָנְתוֹן מְסִינִי. וְכִי עֶקֶר נִתְיָנְתוֹן מֵהָר סִינִי לֹא בָּאֵשׁ הָיוּ נִתְנִין, שְׁנֵאֲמַר [\(דְּבָרִים ד, יא\)](#): וְהָהָר בָּעַר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם. בֵּן עֲזָאִי הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ סְבִיבוֹתָיו, אֲזַלוּן וְאִמְרוּן לְרַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי בֵּן עֲזָאִי יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ מְלַהֲטָת סְבִיבוֹתָיו, הֲלֵךְ אֲצִלוּ וְאִמְרוּ לוֹ שְׁמַעְתִּי שֶׁהֵייתָ דוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ מְלַהֲטָת סְבִיבְךָ. אִמְרוּ לוֹ הוּן. אִמְרוּ לוֹ, שְׁמָא בַּחֲדָרֵי מְרַכְבָּה הֵייתָ עָסוּק, אִמְרוּ לוֹ לָאוּ, אֵלֶּא הֵייתִי יוֹשֵׁב וְחוֹרְזוּ בְּדְבָרֵי תוֹרָה, וּמִתוֹרָה לְנִבְיָאִים, וּמִנְבִיאִים לְכַתוּבִים, וְהֵיוּ הַדְּבָרִים שְׁמַחִים כְּנִתְיָנְתוֹן מְסִינִי, וְהֵיוּ עֲרָבִים כְּעֶקֶר נִתְיָנְתוֹן, וְכֵן עֶקֶר נִתְיָנְתוֹן מְסִינִי לֹא בָּאֵשׁ הָיוּ נִתְנִין, הֲדָא הוּא דְכָתִיב [\(דְּבָרִים ד, יא\)](#): וְהָהָר בָּעַר בָּאֵשׁ. רַבִּי אֲבָהוּ הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְאֵשׁ מְלַהֲטָת סְבִיבוֹתָיו, אִמְרוּ שְׁמָא אֵינִי חוֹרְזוּ בְּדְבָרֵי תוֹרָה כְּתַקְנִין, דְּאִמְרוּ רַבִּי לִוִי אֵית דְּיַדְעַ לְמַחְרוּז וְלֹא יַדְעַ לְמַקְדָּח, וְאֵית דְּיַדְעַ לְמַקְדָּח וְלֹא יַדְעַ לְמַחְרוּז, בְּרַם אֲנָא הוּינָא חְרוּזָא וְאֲנָא הוּינָא קְדוּחָא.

ג דָּבָר אַחֵר, נֶאֱוֹו לְחִינֵךְ בַּתְּרִים, בְּשַׁעָה שֶׁקוֹרִין בְּדְבָרֵי תוֹרָה בְּתוֹרֵיהוֹן, הַלְכוֹת פְּסַח בְּפֶסַח, הַלְכוֹת עֶצְרַת בְּעֶצְרַת, הַלְכוֹת הַחֵג בְּחֵג, הֲדָא דְאֵתָא אִמְרוּ [\(אֶסְתֵּר ב, יב\)](#): וּבְהִגִּיעַ תֵּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה. צוֹאֲרֵךְ בַּחֲרוּזִים, רַבִּי לִוִי בְּשֵׁם רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אִמְרוּ אֵלּוּ פְּרָשׁוֹתֶיהָ שֶׁל תוֹרָה, שֶׁהֵן חְרוּזוֹת זוּ בְּזוּ, וּמוֹשְׁכוֹת זוּ בְּזוּ, וּמְדַלְגוֹת זוּ מִזוּ, וְדוּמוֹת זוּ לְזוּ, וּקְרוּבוֹת זוּ לְזוּ.

אִמְרוּ רַבִּי מְנַחֲמָא כְּגוֹן הֲדִין דְכָתִיב [\(בְּמִדְבָר כו, נג\)](#): לֹאֵלֶּה תִחַלַּק הָאָרֶץ בְּנִחְלָה, מֵה כְּתִיב תִּמְן [\(בְּמִדְבָר כו, א\)](#): וְתִקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד, [\(בְּמִדְבָר כו, ז\)](#): כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דְּבָרַת, וְכָתִיב בַּתְּרִיהָ [\(בְּמִדְבָר כו, יב\)](#): עֲלֶה אֶל הָר הָעֵבְרִים הַזֶּה הָר נָבוּ, וְכִי מָה עֲנִין לָזֶה, כִּינּוּן דְאֵתְפֻלְגַת אֲרַעָא, בָּאוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד לְטַל חֲלָקוֹן אֲצֵל מִשָּׁה, וְנִסְתַּלַּק מִשָּׁה מְדִינָן, הֲדָא הוּא דְכָתִיב [\(בְּמִדְבָר כו, ה\)](#): וַיִּקְרַב מִשָּׁה אֶת מִשְׁפָּטוֹ, אִמְרוּ לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְדִינָן אֶת מִסְתַּלַּק וּמְלַפְנִי אֵין אֶת מִסְתַּלַּק, עֲלֶה אֶל הָר הָעֵבְרִים הַזֶּה. אִמְרוּ לְפָנָיו רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם הוּאֵיל וְאֵתָה מְסַלְקֵנִי מִן הָעוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי מֵה פְּרָנְסִים אֵתָה מְעַמִּיד לְיִשְׂרָאֵל, אִמְרוּ לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִשָּׁה, עַל בְּנֵי אֵתָה צְרִיךְ צוּוִי [\(ישעיהו](#)

מה, יא): ועל פעל ידי אתה מצוני, עד שאתה מצוני על בני צוה את בני עלי, הדא הוא דכתיב **(במדבר כח, ב):** צו את בני ישראל ואמרת אליהם, משל למה הדבר דומה לאשתו של מלך שהיתה מסתלקת מן העולם, אמרה לו חי אדוני המלך אני מפקדת אותך על בני, אמר לה עד שאת מצוה אותי על בני צוה בני עלי, כך בשעה שאמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם הואיל ואתה מסלקני מן העולם הודיעני מה פרנסים אתה מעמיד עליהם.

יא) תורי זהב נעשה לך. תורי זהב נעשה לך, זו בזהת היס. עם נקדות הכסף, זו בזהת מצרים. כשם שהפרש בין כסף לזהב, כך יש שבח ממון היס מזהת מצרים, שנאמר **(יחזקאל טו, ז):** ותבאי בעדי עדיים, בעדי, זו בזהת מצרים. עדיים, זו בזהת היס.

דבר אחר, תורי זהב נעשה לך, זו התורה שלמד אלקולאין בדעתו של הקדוש ברוך הוא. עם נקדות הכסף, רבי אבא בר כהנא אמר, אלו האותיות. רבי אחא אמר אלו התבות.

דבר אחר, תורי זהב נעשה לך, זה הכתב. עם נקדות הכסף, זה הסרגל.

דבר אחר, תורי זהב, זה המשכן, הדא הוא דכתיב **(שמות כו, כט):** ואת הקרשים תצפה זהב. עם נקדות הכסף, היאך מה דאת אמר **(שמות כו, ז):** ווי העמידים וחשקיהם כסף. רבי ברכיה פתר קריה בארון, תורי זהב, זה הארון, דכתיב **(שמות כה, יא):** וצפית אתו זהב טהור. עם נקדות הכסף, אלו שני העמודים העומדים לפניו, שהיו של כסף כמין אצטיון. וכיצד נעשה הארון, רבי חנינא ורבי שמעון בן לקיש. רבי חנינא אמר שלש תבות עשאו, שתיים של זהב ואחת של עץ, נתן של עץ על של זהב, ושל זהב על של עץ, וחפה שפתיו העליונות בזהב. ריש לקיש אמר תבה אחת עשאו וחפהו מבפנים ומבחוץ, דכתיב **(שמות כה, יא):** מבית ומחוץ תצפנו, ומה מקים רבי חנינא קריה דריש לקיש, אמר רבי פנחס שחפה בין נסר לנסר. יהודה ברבי אומר, נאוו לחייד בתרים, זו התורה. צוארך בחרוזים, אלו הנביאים. תורי זהב, אלו הכתובים. עם נקדות הכסף, זה שיר השירים, מלה חתומה ומלה מסימה.

יב) עד שהמלך במסבו, רבי מאיר ורבי יהודה, רבי מאיר אומר עד שהמלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא במסבו, ברקיע, נתנו ישראל ריח רע, ואמרו לעגל **(שמות לב, ז):** אלה אלהיך ישראל. אמר ליה רבי יהודה דידך מאיר אין דורשין שיר השירים לגנאי אלא לשבח, שלא נתן שיר השירים אלא לשבחן של ישראל, ומהו עד שהמלך במסבו, עד שהמלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא במסבו, ברקיע, נתנו ישראל ריח טוב לפני הר סיני, ואמרו **(שמות כד, ז):** כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. היא דעתיה דרבי מאיר למימר סירי נתן ריחו, אלא מסכתא עלתה בידם מן הגולה ושנו בה, שקפץ להם מעשה העגל והקדים להם מעשה המשכן. רבי אליעזר

ורבי עקיבא ורבי ברכיה. רבי אליעזר אומר, עד שהמלך במסבו, עד שמלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא במסבו, ברכיע, כָּבֵר הַר סִינִי מִתַּמֹּר בָּאוֹר, שְׁנֵאמַר (דברים ד, יא): וְהָהָר בֵּעֵר בָּאֵשׁ. רבי עקיבא אומר עד שמלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא במסבו, ברכיע, כָּבֵר (שמות כד, טז): וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינִי. רבי ברכיה אומר, עד שמשֶׁה בְּמִסְבּוֹ, בְּרַקִּיעַ, שְׁנֵקְרָא מְלֶכֶךְ, שְׁנֵאמַר (דברים לג, ה): וַיְהִי בִישְׁרוֹן מְלֶכֶךְ בְּהִתְאַסֹּף רֵאשִׁי עִם, כָּבֵר (שמות כ, א): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר. רבי אליעזר בן יעקב ורַבִּנּוּ. רבי אליעזר אומר, עד שמלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא בְּמִסְבּוֹ, בְּרַקִּיעַ, כָּבֵר יָרַד מִיְכָאֵל הַשָּׁר הַגָּדוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְהֲצִיל אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ מִכַּבְּשׁוֹן הָאֵשׁ. ורַבִּנּוּ אָמַרִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יָרַד וְהֲצִילוֹ, שְׁנֵאמַר (בראשית טו, ז): אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. וְאִמַּתִּי יָרַד מִיְכָאֵל, בִּימֵי חֲנָנִיָּה מִישָׂאֵל וְעֲזַרְיָה.

אמר רבי טביומי, עד שיעקב אבינו מסב במטתו, נצנצה בו רוח הקדש ואמר לבניו (בראשית מח, כא): וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, אָמַר לָהֶם עֲתִיד הוּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיכֶם.

אמר רב נחמן כתיב (בראשית מו, א): וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע, לְהִיכֹן הַלֶּךְ, הַלֶּךְ לְקֹץ אַרְזִים שֶׁנִּטַּע אַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְאֵר שֶׁבַע, שְׁנֵאמַר (בראשית כא, לג): וַיִּטַּע אֵשֶׁל בְּבְאֵר שֶׁבַע.

אמר רבי לוי, כתיב (שמות כו, כח): וְהַבְּרִיחַ הַתֵּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים, הַבְּרִיחַ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמָּה הָיָה, וּמֵהִיכֹן הָיְתָה נִמְצָאת בִּידָם לְשַׁעָה, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מִצְנַעִים עִמָּהֶם מִימֹת יַעֲקֹב אֲבִינוּ, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (שמות לה, כד): וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שֹׁטִים, אֲשֶׁר נִמְצָא עֲצֵי שֹׁטִים, אִין כְּתִיב כָּאן, אֵלֶּא אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ, מִתְחַלָּה.

אמר רבי לוי בר חיאי במגדלא דצבעיאי קצצום והורידום עִמָּם לְמִצְרַיִם, וְלֹא נִמְצָא בָּהֶם קֶשֶׁר וּפְקַע אֲעִין דְּשֹׁטִים הוּוּ בְּמִגְדָּלָא וְהוּוּ נוֹהֲגִים בָּהֶם בְּאֶסוּר מִפְּנֵי קִדְשַׁת הָאָרוֹן, אֲתוֹן וּשְׂאֵלוֹן לְרַב חֲנָנִיָּה חֲבָרִין דְּרַבִּנּוּ, וְאָמַר לוֹן אֵל תִּשְׁנוּ מִמְּנַהֵג אֲבוֹתֵיכֶם.

ב רבי פנחס בשם רבי הושעיא אומר: עד שהמלך במסבו, עד שהמלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא במסבו, ברכיע, כָּבֵר הַקְּדִים, שְׁנֵאמַר (שמות יט, טז): וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִית הַבֶּקֶר. לְמֶלֶךְ שֶׁנֶּזֶר לְיוֹם פְּלוּנִי אֲנִי נִכְנַס לְמִדְיָנָה, וַיִּשְׁנוּ לָהֶם בְּנֵי הַמְּדִינָה כָּל הַלַּיְלָה, וּכְשָׁבָא הַמְּלֶכֶךְ וּמִצְאָם יִשְׁנִים הָעֵמִיד עֲלֵיהֶם בְּקִלְאִין, בּוֹקִינַס וְשׁוֹפֵר, וְהָיָה הַשָּׁר שֶׁל אוֹתָהּ מְדִינָה מְעוֹרָרָן וּמוֹצִיאָן לְאִפְנֵיתִי שֶׁל מְלֶכֶךְ, וְהָיָה הַמְּלֶכֶךְ מְהַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם עַד שֶׁהֲגִיעַ לְפִלְטִין שְׁלוֹ, כֶּךָ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַקְּדִים, דְּכְּתִיב: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִית הַבֶּקֶר, וּכְתִיב (שמות יט, יא): כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יָרַד ה' לְעִינֵי כָּל הָעָם, וַיִּשְׁנוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, לְפִי שֶׁשָּׁנָה שֶׁל עֲצָרַת עֲרָבָה, וְהַלַּיְלָה קִצְרָה.

אמר רבי יודן אפלו פורטענא לא עקץ בם, בא הקדוש ברוך הוא ומצאון ישנים, התחיל מעמיד עליהם בקלאנין, הדא הוא דכתיב: ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים, והיה משה מעורר לישראל ומוציאן לאפנתי של מלך המלכים הקדוש ברוך הוא, הדא הוא דכתיב [\(שמות יט, יז\)](#): ויוצא משה את העם לקראת האלהים, והיה הקדוש ברוך הוא מהלך לפניהם עד שהגיע להר סיני, דכתיב [\(שמות יט, יח\)](#): והר סיני עשן פלו, אמר רבי יצחק זה הוא שמקנתרן על ידי ישעיהו, שנאמר [\(ישעיה נ, ב\)](#): מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הקצור קצרה ידי מפדות.

ג אמר רבי יודן, עד שחזקיהו וסיעתו אוכלין פסחיהם בירושלים, כבר הקדים הקדוש ברוך הוא בפליקה ההוא, שנאמר [\(מלכים ב, ט, לה\)](#): ויהי בפליקה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור.

אמר רבי אבהו עד שמשה וישראל מסבין ואוכלין פסחיהם במצרים, כבר הקדים הקדוש ברוך הוא, שנאמר [\(שמות יב, כט\)](#): ויהי בנחצי הלילה והי הכה כל בכור בארץ מצרים, היא דעתיה דרבי אבהו למימר סיריי נתן ריחו, מלמד שהיה ריחו של אותו הדם קשה, והופיע להם הקדוש ברוך הוא ריח טוב מבשומי גן עדן, והיתה נפשם קוהא לאכל, אמרו לו משה רבנו תן לנו מה נאכל, אמר להם משה כך אמר לי הקדוש ברוך הוא [\(שמות יב, מג\)](#): כל בן נכר לא יאכל בו, עמדו והפרישו הנכרים שביניהם, והיתה נפשם קוהא לאכל, אמרו לו משה רבנו תן לנו מה נאכל, אמר להם כך אמר לי הקדוש ברוך הוא [\(שמות יב, מד\)](#): וכך עבד איש מקנת כסף ומלתה אתו אז יאכל בו, עמדו ומלו את עבדיהם, והיתה נפשם קוהא לאכל, אמרו לו תן לנו מה נאכל, אמר להם כך אמר לי הקדוש ברוך הוא, סינטומוס [\(שמות יב, מח\)](#): כל ערל לא יאכל בו, מיד כל אחד ואחד נתן חרבו על ירכו ומהל עצמו. מי מלן, רבי ברכיה אמר משה היה מוהל ואהרן פורע ויהושע משקה. ויש אומרים יהושע היה מוהל ואהרן פורע ומשה היה משקה, הדא הוא דכתיב [\(יהושע ה, ב\)](#): בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית, ולמה שנית, מכאן שמלן בראשונה, מיד [\(יהושע ה, ג\)](#): ויעש לו יהושע חרבות צרים וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות, מהו אל גבעת הערלות, אמר רבי מכאן שעשו אותה גבעה בערלה.

א (יג) צרור המר דודי לי, מהו צרור המר, רבי עזריה בשם רבי יהודה פתר קריה באברהם אבינו, מה המור הזה ראש לכל מיני בשמים, כך אברהם ראש לכל הצדיקים. מה המור הזה אין ריחו מפית אלא באור, כך אברהם לא נודעו מעשיו עד שהשלך לכבשן האש. ומה המור הזה כל מי שלקטו ידיו מתמרמות, כך אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורים. בין שדי יליון, שהוא מתאם בין שכינה למלאך, שנאמר [\(בראשית ב, א\)](#): וירא וירץ לקראתם. וירא בשכינה, וירץ במלאך.

א (יד) אֲשֶׁל הַכֹּפֵר, זֶה יִצְחָק, שֶׁנִּכְפַּת עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּאֲשֶׁכּוֹל. הַכֹּפֵר, שֶׁמְכַפֵּר עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, זֶה אָבִינוּ יַעֲקֹב, שֶׁנִּכְנָס בְּכָרוֹם פָּנָיו מִתְפַּחַד בְּהַכְּלָמוֹ אֶצֶל אָבִיו, וְלָבַשׁ בְּגָדֵי גֶדִי עֲזִים, וְנָטַל הַבְּרָכוֹת שֶׁהָיוּ עֵין עוֹלָם. רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אֵין לֵה חֲבִיב לְאִשָּׁה הַזֹּאת יוֹתֵר מִצְרוּר הַבְּשָׂם אֵיכֵן הִיא מְלִינָה אוֹתוֹ בֵּין שְׂדֵיהָ. וְאָמַר רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רִישׁ לְקִישׁ, אֲמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם הַצְרַתָּה לְמִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם, הַמְרַתָּה לָהֶם בְּנַפְשׁוֹתֵיהֶם, וְלִי בֵּין שְׂדֵי יָלִין, הֵא כִּיצַד, הִיָּה מִצְרֵי אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל הַטְּמוֹן לִי הַבְּכוֹר הִיָּה בֵּין בְּנֵיךָ, וְהִיָּה נוֹטְלוֹ וּמִטְמִינוֹ, וְהַמְלֵאךְ נִכְנָס וְנוֹגֵפוֹ, וְלִי בֵּין שְׂדֵי יָלִין.

ב רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר, אֲמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּשַׁעָה שֶׁאַתָּה מִצֵּר לִי, מְמַר לִי, דוֹדֵי לִי, אֶתְּ נַעֲשֶׂה דוֹדֵי, וְרוּאָה אֵי זֶה הוּא אָדָם גְּדוֹל שֵׁישׁ בִּי שֶׁיִּכּוֹל לֹאמַר לְמִדַּת הַדִּין דִּי, וְאֶתְּ נוֹטְלוֹ וּמִמְשַׁכְּנוֹ בַּעֲדֵי, הַדָּא הוּא דְכַתִּיב: אֲשֶׁל הַכֹּפֵר, מֵהוּ אֲשֶׁל, אִישׁ שֶׁהִכַּל בּוֹ, מְקַרָּא, מְשַׁנָּה, תִּלְמוּד, תּוֹסַפְתּוֹת וְאֲגָדוֹת. הַכֹּפֵר, שֶׁמְכַפֵּר עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, אֵלוֹ אַבוֹת הָעוֹלָם שֶׁנִּמְשָׁכוּ אַחֲרֵיךָ כְּגֹדֵיִים, וְנָטְלוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁהָיוּ עֵין עוֹלָם.

ג רַבִּי יוֹחָנָן פֶּתֵר קַרְיָה בְּקִטְרֵת בֵּית אַבְטִינָס, צְרוּר הַמֵּר, זֶה אֶחָד מֵאֶחָד עֶשֶׂר סַמְמָנִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ. רַבִּי הוּנָא אָמַר לֵה [\(שְׁמוֹת ל, לד\)](#): וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים, הִרִי שְׁתֵּים. נָטַף וּשְׁחַלַּת וְחִלְבֵּנָה, הִרִי חֲמִשָּׁה. סַמִּים, אֵי תִימַר דְּאֵינוֹן תִּרְיִן וְהִלָּא כְּבָר נֶאֱמַר סַמִּים, בְּדַ בְּבַד יִהְיֶה, תֵּן חֲמִשָּׁה כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה, הִרִי עֶשְׂרֵה. וְלִבְנָה זָכָה, הִרִי אֶחָד עֶשֶׂר. מִכֵּן בְּדָקוּ חֲכָמִים וּמִצְאוּ שֶׁאֵין יָפָה לְקִטְרֵת אֶלָּא אֶחָד עֶשֶׂר סַמְמָנִים הִלְלוּ בְּלִבָּד. בֵּין שְׂדֵי יָלִין, שֶׁהִיָּתָה מְצַמְצָמֵת בֵּין שְׁנֵי בְּדֵי הָאָרוֹן. אֲשֶׁל הַכֹּפֵר, שֶׁמְכַפֵּר עֲוֹנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֲשֶׁל, שֶׁהִיָּתָה מִתְמַרְתָּ וְעוֹלָה עַד הַקּוֹרוֹת וְאַחַר כֵּן פּוֹסָה וְיוֹרְדָת כְּאֲשֶׁכּוֹל. הַכֹּפֵר, הַמְכַפֵּר עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק כְּתִיב [\(ויקרא טו, יג\)](#): וְכִסָּה עֵנֶן הַקִּטְרֵת, הַכִּסּוּי הִיָּה אֵין אָנוּ יוֹדְעִין מֵהוּ, עַד שֶׁבָּא דָּוִד וּפְרָשׁוֹ [\(תהלים פה, ג\)](#): נְשִׂאתָ עוֹן עַמְּךָ כְּסִיתָ. בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי, בְּזָכוֹת הַתְּנָאִים שֶׁהִתְנִיתִי לְאַבְרָהָם אָבִיכֶם בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית טו, יח\)](#): בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לְאֹמֶר, מִדְּבַר הַכְּתוּב בְּאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית טו, א\)](#): אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִיָּה דְבַר ה' אֶל אַבְרָם בְּמַחְזָה, רַבִּי לִוִי בְּשֵׁם רַבִּי חֲמָא אָמַר הִרְהוּרֵי דְבָרִים הֵיוּ שָׁם, מִי הִרְהוּר אַבְרָהָם הִרְהוּר וְאָמַר לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם כְּרַת בְּרִית עִם נֹחַ שֶׁאֵין אֶתְּ מְכַלָּה זָרְעוֹ מִן הָעוֹלָם, וְעַמְדָתִי אָנִי וְסִגְלָתִי מַעֲשִׂים טוֹבִים לְפָנֶיךָ וְדַחַתָּה בְּרִיתִי לְבְרִיתוֹ, שֶׁמָּא יַעֲמַד אָדָם אַחַר וְיִסְגַּל מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר מִמֶּנִּי, וְיִדְחָה בְּרִיתוֹ לְבְרִיתִי, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [\(בראשית טו, א\)](#): אֵל תִּירָא אֲנֹכִי מִגֵּן לְךָ, מִנַּח לֹא הָעַמְדָתִי מְגַנִּים וְצַדִּיקִים, וּמִמָּדָּ אָנִי מַעֲמִיד מְגַנִּים וְצַדִּיקִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁבְּנֵיךָ בָּאִים לִידֵי עֲבָרוֹת

ומעשים רעים אני רואה איזה הוא אדם גדול שבהן שיכול לומר למדת הדין די, ואני נוטלו וממשפנו בעדם, שנאמר: אשכל, איש שהכל בו, מקרא ומשנה, תלמוד, תוספתות ואגדות. הכפר, שמכפר עונותיהם של ישראל. בכרמי עין גדי, אני נוטלו וממשפנו בעדם.

דבר אחר, אשכל, בן גזירה אומר, זה הקדוש ברוך הוא, איש שהכל בו. הכפר, שכפר באמות העולם והודה בהן בישראל. ואימתי כפר באמות העולם, הוי אומר במלחמת יהושפט, הדין הוא דכתיב [\(דברי הימים ב כ, א\)](#): ויהי אחרי כן באו בני מואב ובני עמון ועמהם מהעמונים על יהושפט למלחמה, את מוצא ישראל באים מכחו של אברהם, ועמון ומואב באים מכחו של לוט, אלו עושין מלחמה עם אלו ונפלו אלו ביד אלו, ויהושפט עזרו אלהיו ונצח, הוי שכפר באמות העולם, ואם יאמר לה אדם שאין הכתוב מדבר ביהושפט, אומר לו נאמר כאן: עין גדי, ונאמר להלן [\(דברי הימים ב כ, ב\)](#): בחצון תמר היא עין גדי, מה עין גדי שנאמר להלן במלחמת יהושפט הכתוב מדבר, אף כאן במלחמת יהושפט הכתוב מדבר.

אמר רבי לוי בר זכריה, מה אם בעולם הזה שכתוב בהקדוש ברוך הוא [\(דברים ז, כד\)](#): כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא הוא, כפר באמות העולם והודה בישראל, לעתיד לבוא שנמשל כטל, שנאמר [\(הושע יד, ו\)](#): אהיה כטל לישראל, על אחת כמה וכמה.

א (טו) הנדף יפה רעיתי הנדף יפה, הנדף יפה במצוות, הנדף יפה בגמילות חסדים. הנדף יפה במצוות עשה. הנדף יפה במצוות לא תעשה. הנדף יפה במצוות הבית, בחלוקת תרומה ומעשרות. הנדף יפה במצוות השדה, בלקט שכחה ופאה, ומעשר עני ומהפקר, הנדף יפה בכלאים, הנדף יפה בסדין בציצית, הנדף יפה בנטיעה, הנדף יפה בערלה, הנדף יפה בנטע רבעי הנדף יפה במילה, הנדף יפה בפריעה, הנדף יפה בתפלה, הנדף יפה בקריאת שמע, הנדף יפה במזוזה, הנדף יפה בתפליו, הנדף יפה בסכה, הנדף יפה בלולב ואתרוג, הנדף יפה בתשובה, הנדף יפה במעשים טובים, הנדף יפה בעולם הזה, הנדף יפה בעולם הבא.

ב עיניך יונים, עיניך הן סנהדרין, שהם עינים לעדה, הדין הוא דכתיב [\(במדבר טו, כד\)](#): והיה אם מעיני העדה, רמיח אברים יש באדם, וכלם אינן הולכים וחוזרים אלא אחר העינים, כך אין ישראל יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהם. יונים, מה היונה הזאת תמה, כך ישראל נאים בהלכות, כשהן עולין לפעמי רגלים. מה יונה זאת מציינת, כך ישראל מצייניו, בתגלחת, במילה, בציצית. מה יונה זו צנועה, כך ישראל צנועים. מה יונה זו פושטת צוארה לשחיטה, כך ישראל, שנאמר [\(תהלים מד, כג\)](#): כי עליך הרגנו כל היום. מה יונה זו מכפרת על העונות, כך ישראל מכפרים על האמות, שכל אותן שבעים פרים שמקריבים בחגי, כנגד שבעים אמות שלא יצדה העולם מהם, הדין הוא דכתיב [\(תהלים קט, ז\)](#): תחת אהבתי ישטונני ואני תפלה. מה יונה זו משעה שמפרת בן זוגה, עוד אינה ממירה

אותו באחר, כִּדְּ יִשְׂרָאֵל מִשְׁעָה שֶׁהִכִּירוּ לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא הִמְירוּהוּ
בְּאַחַר. מֵה יוֹנָה זֹו נִכְנָסֶת לְקִנְיָה וּמִכִּרְתָּ אֶת קִנְיָה וְשׁוֹבְכָה וְגוֹזְלִיָּה
וְאַפְרוּחִיָּה וְחִלּוֹנוֹתִיָּה, כִּדְּ הֵן שְׁלֹשׁ שׁוֹרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כְּשֶׁהֵן
יוֹשְׁבֵין לְפָנֶיהֶם, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ. מֵה יוֹנָה זֹו אָף עַל פִּי
שְׂאֵת נוֹטֵל גּוֹזְלִיָּה מִתַּחַתִּיָּה, אִין מִנַּחֵת שׁוֹבְכָה לְעוֹלָם, כִּדְּ יִשְׂרָאֵל אָף עַל
פִּי שְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא בִטְלוּ שְׁלֹשׁ רְגָלִים בְּשָׁנָה. מֵה יוֹנָה זֹו מְחַדְשֵׁת
בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ גֵּרוֹן, כִּדְּ יִשְׂרָאֵל מְחַדְשֵׁין בְּכָל חֹדֶשׁ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.
מֵה יוֹנָה זֹו שׁוֹגְרֵת רוּגְלִיּוֹת הַרְבֵּה וְחוֹזְרֵת לְשׁוֹבְכָה, כִּדְּ יִשְׂרָאֵל, הִדָּא הוּא
דְּכֹתִיב [\(הושע יא, יא\)](#): יִחְרְדוּ כְּצִפּוֹר מִמְצָרִים, זֶה דוֹר הַמְדַבֵּר. וְכִיוֹנָה מֵאַרְץ
אֲשׁוּר, אֵלּוּ עֲשֵׂרֶת הַשְּׁבָטִים. אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְהוֹשְׁבֵתִים עַל בְּתִיָּהֶם נֶאֱמַר ה'. רַבִּי
אוֹמֵר יֵשׁ מִין יוֹנָה שְׂמֵאֲכִילִים אוֹתָהּ, וְחִבְרוֹתִיָּה מְרִיחוֹת אוֹתָהּ וּבְאוֹת
אֲצִלָּה לְשׁוֹבְכָה. כִּדְּ בְשֵׁעָה שֶׁהִזְקֵן יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ הַרְבֵּה גְרִים מִתְגִּירִים
בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, כְּגוֹן יִתְרוֹ, הוּא שְׁמַע וְאַתָּא, רַחֵב שְׁמַעָה וְאַתָּא, אָף בְּחִנְנִיָּא
מִישְׂאֵל וְעִזְרִיָּה, הַרְבֵּה גְרִים נִתְגִּירוּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, מֵה טַעַם [\(ישעיה כט, כג\)](#):
כִּי בְּרֹאוֹתוֹ יִלְדִיו, מֵה כְּתִיב בְּתַרְיָה [\(ישעיה כט, כד\)](#): וַיִּדְעוּ תַעֲרֵי רוּחַ.

ג רַבִּי הֵיךְ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְנִתְנַמְנֵם הַצְּבוּר, בְּקֵשׁ לְעוֹרְרוֹן, אֲמַר יִלְדָה אִשָּׁה
אֶחָת בְּמִצְרַיִם שְׁשִׁים רְבּוּא בְּכָרֶס אֶחָת, וְהֵיךְ שָׁם תַּלְמִיד אֶחָד וְרַבִּי
יִשְׁמַעְיָאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי שְׁמוֹ, אֲמַר לִיָּה מֵאֵן הֵיךְ כֵּן, אֲמַר לִיָּה זֹו יוֹכְבֵד שְׁיִלְדָה
אֶת מֹשֶׁה שְׁשִׁקוּל כְּנֶגֶד שְׁשִׁים רְבּוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִדָּא הוּא דְּכֹתִיב [\(שמות טו\)](#).
[\(א\)](#): אִזּוּ יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, [\(במדבר א, נד\)](#): וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, [\(דברים לד, ז\)](#): וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה.

ד עֵינֵיךְ יוֹנִים, כְּיוֹנִים דּוֹגְמָא דִּידְךָ דְּמִיָּא לְהִדָּא יוֹנָה, מֵה יוֹנָה זֹו הִבִּיאָה
אוֹרָה לְעוֹלָם, אָף אֶת מְבִיאָה אוֹרָה לְעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר [\(ישעיה ס, ג\)](#): וְהִלְכוּ גוֹיִם
לְאוֹרְךָ. וְאִימְתִי הִבִּיאָה יוֹנָה אוֹרָה לְעוֹלָם, בְּיַמֵּי נַח, הִדָּא הוּא דְּכֹתִיב
[\(בראשית ח, יא\)](#): וַתִּבְאֵ אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עָרֵב וְהָיָה עֲלֶיהָ זֵית טָרֶף בְּפִיָּהּ, מֵהוּ
טָרֶף בְּפִיָּהּ, קָטִיל, כְּמָה דְּתִימַר [\(בראשית לו, ג\)](#): טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף.

אֲמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אֵלּוּלֵי קָטֵל יְתִיָּה, אֵילָן רַב הָיָה מִתְעַבֵּיד. וּמֵהֵיכָן הִבִּיאָה
אוֹתוֹ, רַבִּי לױ אֲמַר מִשְׁמַטוּטֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִבִּיאָתוֹ, הִדָּא הִיא הָא דְּאֲמַרִּין
בְּרִיתָא, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא לָקַת בְּמוֹי דְּמִבּוּלָא, הוּא שְׁנֵאֲמַר עַל יְדֵי יַחְזֻקָאֵל
[\(יחזקאל כב, כד\)](#): בֶּן אָדָם אָמַר לָהּ אֶת אֶרֶץ לֹא מְטַהֵרָה הִיא לֹא גִשְׁמָה בְּיוֹם
זָעַם.

אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֶפְלוּ אֲצִטְרַבְלִין שֶׁל רַחִים נִמְחוּ בְּפִים. רַבִּי טַרְיֵי אֲמַר
שְׁעָרֵי גֹן עֵדֶן נִפְתְּחוּ לָהּ וּמִשָּׁם הִבִּיאָתוֹ. אֲמַר לִיָּה רַבִּי אֵיבּוּ, אֵלּוּ מִגֹּן עֵדֶן
הִבִּיאָה אוֹתוֹ, לֹא הֵיךְ לָהּ לְהִבִּיא דְּבַר מְעַלָּה, כְּגוֹן קִנְמוֹן וּבִלְסָמוֹן, אֵלּא
רְמִז רְמִזָּה לְנַח וְאַמְרָה לוֹ, מְרִי נַח, מֵר מְזָה מִתַּחַת יְדוּ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא, וְלֹא מִתּוֹק מִתַּחַת יְדִידְךָ.

א (טז) הַנֶּדֶד יָפֵה דוֹדֵי אֶף נָעִים, רַבִּי אֲבָהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא. רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר
הוּא קִלְסָה בְּלִשׁוֹן כְּפוּל, וְהִיא קִלְסָתוֹ בְּלִשׁוֹן פְּשׁוּט, הוּא קִלְסָה בְּלִשׁוֹן
כְּפוּל, הַנֶּדֶד יָפֵה רַעֲיָתֵי הַנֶּדֶד יָפֵה, שְׁאֵם בִּקְשׁ לֹו לַעֲשׂוֹת אִמָּה אַחֲרֵת, שֶׁהוּא
יָכוֹל. הִיא קִלְסָתוֹ בְּלִשׁוֹן פְּשׁוּט, הַנֶּדֶד יָפֵה דוֹדֵי אֶף נָעִים. אָמַר לִיהִ רַבִּי
חֲנִינָא אֶף הִיא קִלְסָתוֹ בְּלִשׁוֹן כְּפוּל, שְׁנֵאמַר: הַנֶּדֶד יָפֵה דוֹדֵי אֶף נָעִים.
אָמְרָה לֹו, רַבּוּנֹו שֶׁל עוֹלָם, אֶף שְׁאֵת מִבֵּיא עָלֵי, נָעִים הוּא, לָמָּה, שְׁאֵת
מִחֲזִירָנִי וּמִבֵּיאָנִי לִידֵי מוּטָב.

ב אֶף עֲרִשְׁנוּ רַעֲנָנָה, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָאִידֵד מָה דְאַתְּ אָמַר (מלכים ב יא. ב):
וְאַתְּ מִנְקִתּוֹ בְּחֶדֶר הַמְטוֹת, מָהוּ בְּחֶדֶר הַמְטוֹת, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל
בֵּר נַחְמֹו. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בְּתַאֲמִים. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בֵּר נַחְמֹו אָמַר בְּעֵלְיוֹת,
וְלֹא פְּלִיגִי, מָאן דְּאָמַר בְּתַאֲמִים, בְּיַמּוֹת הַגְּשָׁמִים, מָאן דְּאָמַר בְּעֵלְיוֹת,
בְּיַמּוֹת הַחֶמָּה.

דָּבָר אַחַר, אֶף עֲרִשְׁנוּ רַעֲנָנָה, רַבִּי עֲזַרְיָה בִּשְׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן,
לְמַלְךְ שֶׁיֵּצֵא לֹו לְמַדְבָּר, וְהִבִּיאוּ לֹו מִטָּה קְצָרָה, הִתְחִיל מְצַטְעָר בְּעֵצְמוֹ
וּמִדַּחַק בְּאֵיבָרָיו, כִּיּוֹן שֶׁנִּכְנַס לְמַדִּינָה, הִבִּיאוּ לֹו מִטָּה אֲרָפָה, הִתְחִיל
פּוֹשֵׁט עֵצְמוֹ וּמוֹתַח אֲבָרָיו. כֶּדֶד עַד שֶׁלֹא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּתָה הַשְּׂכִינָה
מִתְמַצַּעַת בֵּין שְׁנֵי בְּיַדֵי הָאֲרוֹן, מִשְׁנַבְּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (מלכים א ח. ח): וַיֵּאָרְכוּ
הַבָּדִים.

ג דָּבָר אַחַר, אֶף עֲרִשְׁנוּ רַעֲנָנָה, מָה מְטָה זֹו אֵינָה עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנַחַת רוּחַ,
כֶּדֶד עַד שֶׁלֹא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּתָה הַשְּׂכִינָה מְטֻלְטֶלֶת מִמְקוֹם לְמְקוֹם,
הַדָּא הוּא דְכָתִיב (שמואל ב ז. ו): וְאֵהִיָּה מִתְהַלֵּךְ בְּאֶהֱל וּבְמִשְׁכָּן. מִשְׁנַבְּנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ (תהלים קלב. יד): זֹאת מְנוּחָתִי עַדֵי עַד.

דָּבָר אַחַר, אֶף עֲרִשְׁנוּ רַעֲנָנָה, מָה מְטָה זֹו אֵינָה עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנַחַת רוּחַ, כֶּדֶד
יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁלֹא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָיוּ מְטֻלְטְלִין מִמְקוֹם לְמְקוֹם, וַיִּסְעוּ
וַיִּחַנו, מִשְׁנַבְּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (מלכים א ח. ח): וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל לְבֶטַח.

דָּבָר אַחַר, אֶף עֲרִשְׁנוּ רַעֲנָנָה, מָה מְטָה זֹו אֵינָה אֶלָּא לְפָרְיָה וּרְבִיָּה, כֶּדֶד עַד
שֶׁלֹא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (דברי הימים א כא. ב): לָכוּ סִפְרוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, מִשְׁנַבְּנָה
(מלכים א ד. כ): יְהוּדָה וַיִּשְׂרָאֵל רַבִּים.

דָּבָר אַחַר, אֶף עֲרִשְׁנוּ רַעֲנָנָה, מָה מְטָה זֹו אֵינָה אֶלָּא לְפָרְיָה וּרְבִיָּה, כֶּדֶד עַד
שֶׁלֹא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (עזרא ב. טז): כָּל הַקְּהָל כָּאֶחָד אַרְבַּע רַבּוּא, מִשְׁנַבְּנָה
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פְּרוּ וּרְבוּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְגַבֵּת וְעַד אֲנִטִּיפָרַס שְׁשִׁים רַבּוּא
עֲרוֹת הָיוּ, וְהָיוּ מוֹצִיאוֹת כְּפָלִים כְּיוֹצְאֵי מִצָּרִים, וַיְכַדִּין, אֶפְלוּ אֶת מִצְנַעָּה
יְתָהוֹן שְׁשִׁים רַבּוּא דְקִנְי, לָא מְטַחְנָא לְהוֹן וְלֹא נָסַב יְתָהוֹן.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, קִפְצָה לָהֶם אֲרָץ יִשְׂרָאֵל.

א (יז) קרות בתינו ארזים, רבי מנחמא בשם רבי ברכיה, אבנים שישן עליהם יעקב אבינו נעשו תחתיו כמטה וכפלומה, ומה הרטבה הרטיב מהן, קרות בתינו ארזים.

דבר אחר, קרות בתינו ארזים, אלו הצדיקים והצדיקות, הנביאים והנביאות שעמדו ממנו.

ב רהיטנו ברותים, אמר רבי יוחנן, אין אדם נהנה מן הפרות הזו, למה, שהיא נכפפת, היא דעתיה דרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן (הושע יז, ט): אני כבדו רענו, אני הוא שפפתי לעקר יצרה של עבודת כוכבים, (הושע יז, ט): אפרים מה לי עוד, מה לי וליצרה של עבודת כוכבים. אני ענית, אני ענית לך, ואשורנו, לא אשורנו, לא אמרנו לך שירה, אלא הוי אומר אני הוא שפפתי לעקר יצרה של עבודת כוכבים.

דבר אחר, רהיטנו ברותים, מקום שהפנהים רהוטים, ברותים, היאך מה דאת אמר (מלכים א ו, טו): ויצף את קרקע הבית בצלעות ברושים.

אמר רבי יוחנן למדה תורה דרף ארץ, שיהא אדם מקרה בארזים ומרהיט ברותים, שנאמר: קרות בתינו ארזים רהיטנו ברותים.

פרשה ב

א (א) אני חבצלת השרון, אמרה כנסת ישראל אני היא וחביבה אני, אני שחבבני הקדוש ברוך הוא משבעים אמות. חבצלת השרון, שעשיתי לו צל על ידי בצלאל, דכתב (שמות לו, א): ויעש בצלאל את הארון. השרון, שאמרתי לפניו שירה על ידי משה, דכתב (שמות טו, א): אז ישיר משה ובני ישראל.

דבר אחר, אני חבצלת השרון, אני היא וחביבה אני, אני היא שהייתי חבויה בצלן של מצרים, ולשעה קלה פנסני הקדוש ברוך הוא לרעמסס, והרטבתי מעשים טובים פשושנה, ואמרתי לפניו את השירה, שנאמר (ישעיה ל, כט): השיר יהיה לכם כליל התקדש חג.

דבר אחר, אני חבצלת השרון, אני היא וחביבה אני, אני היא שהייתי חבויה בצלן של ים, ולשעה קלה הרטבתי מעשים טובים פשושנה, והראיתיו באצבע מנון עבורי, שנאמר (שמות טו, ב): זה אלי ואנוהו.

דָּבַר אַחַר, אֲנִי חִבְּצַלַת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וְחִבְּיָהּ אֲנִי, אֲנִי הִיא שְׁהֵייתִי חִבּוּיָהּ בְּצִלוֹ שֶׁל סִינִי, וּלְשַׁעָה קָלָה הִרְטַבְתִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשְׁנָה בְּיָדֵי וּלְבִי, וְאִמְרַתִּי לְפָנָיו (שְׁמוֹת כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע.

דָּבַר אַחַר, אֲנִי חִבְּצַלַת הַשָּׁרוֹן, אֲנִי הִיא וְחִבְּיָהּ אֲנִי, אֲנִי הִיא שְׁהֵייתִי חִבּוּיָהּ וּרְמוּסָה בְּצִלּוֹ שֶׁל מַלְכוּת, לְמַחַר כְּשִׁיגְאֵלְנִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִצִּלּוֹ שֶׁל מַלְכוּת, אֲנִי מְרַטֶבֶת כְּשׁוֹשְׁנָה, וְאוֹמְרַת לוֹ שִׁיר חֲדָשׁ, שְׁנֹאֲמַר (תְּהִלִּים צח, א): שִׁירוֹ לְה' שִׁיר חֲדָשׁ כִּי נִפְלְאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לוֹ יָמֵינוּ וּזְרוּעַ קְדָשׁוֹ.

ב רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר, הַפְּסוּק הַזֶּה הַמְדַבֵּר אָמְרוּ, אָמַר הַמְדַבֵּר, אֲנִי מְדַבֵּר וְחִבִּיב אֲנִי, שְׁכָל טוֹבוֹת שְׁבַעוּלָם חִבּוּיִן בִּי, שְׁנֹאֲמַר (ישעיה מא, יט): אֲתוֹן בְּמִדְבָר אֲרֹז שְׁטָה, נִתְּנָם לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁיָהוּ שְׁמוּרִים בִּי, וְכֹשֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי אֲנִי מַחְזִיר לוֹ פְּקֻדוֹנוֹ בְּלֹא חֶסְרוֹן, וְאֲנִי מְרַטִיב מַעֲשִׂים טוֹבִים וְאוֹמֵר לְפָנָיו שִׁירָה, שְׁנֹאֲמַר (ישעיה לה, א): יִשְׁשׂוּם מְדַבֵּר וְצִיָּה. מִשׁוּם רִבְּנָן אָמְרוּ הָאֲרָץ אֲמָרָה אוֹתוֹ, אֲמָרָה אֲנִי הִיא וְחִבְּיָהּ אֲנִי, שְׁכָל מִתֵּי הָעוֹלָם חִבּוּיִן בִּי, שְׁנֹאֲמַר (ישעיה כו, יט): יַחֲיוּ מִתִּידָּב נִבְלָתִי יְקוּמוּן, לְכֹשֶׁיִּבְקֵשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמֶּנִּי אַחְזִירָם לוֹ וְאַרְטִיב מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשְׁנָה וְאוֹמְרַת שִׁירָה לְפָנָיו, שְׁנֹאֲמַר (ישעיה כד, טז): מִכַּנֹּף הָאֲרָץ זְמַרְתָּ שְׁמַעְנוּ.

ג רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יוֹדֵן אָמַר, אֲנִי חִבְּצַלַת, לֹא הִיא חִבְּצַלַת וְלֹא הִיא שׁוֹשְׁנָה, אֲלֵא כֹל זָמֵן שֶׁהִיא קֹטְנָה הוּא קוֹרָא אוֹתָהּ חִבְּצַלַת, הַגְּדִילָה קוֹרָא אוֹתָהּ שׁוֹשְׁנָה, חִבְּצַלַת, וְלָמָּה נִקְרְאָת חִבְּצַלַת, שְׁחִבּוּיָהּ בְּצִלָּהּ.

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִשַּׁל אֶת הַצְּדִיקִים בְּמִשְׁבַּח שְׁבַמִּינִים, וּבְמִשְׁבַּח שְׁבַאוֹתוֹ הַמִּין. הַמִּשְׁבַּח שְׁבַמִּינִים, כְּשׁוֹשְׁנָה, וּבְמִשְׁבַּח שְׁבַאוֹתוֹ הַמִּין, שׁוֹשְׁנֵת הָעֵמְקִים, וְלֹא כְּשׁוֹשְׁנֵת הָהָר שֶׁנֹּחַח לְהַכְמִשׁ, אֲלֵא כְּשׁוֹשְׁנֵת הָעֵמְקִים שְׁמִרְטֶבֶת וְהוֹלְכֶת. מִשַּׁל אֶת הַרְשָׁעִים בְּמִגְנָה שְׁבַמִּינִים וּבְמִגְנָה שְׁבַאוֹתוֹ הַמִּין, מְגַנָּה שְׁבַמִּינִים (תְּהִלִּים פג, יד): כִּקֵּשׁ לְפָנָי רוּחַ, אִם תֹּאמַר כְּמִץ שְׁבַבְקָעָה, כְּבָר יֵשׁ בּוֹ לְחִלוּחַ, אֲלֵא (ישעיה יז, ג): וְרִדְף כְּמִץ הָרִים לְפָנָי רוּחַ. רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אָמַר, אֲמָרָה כְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי הִיא וְחִבְּיָהּ אֲנִי, שְׁנִתְּוֹנָה בְּעֵמְקֵי הַצְּרוּת, וְכִשְׁיִדְלָנִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִהַצְּרוּת, אֲנִי מְרַטֶבֶת מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשְׁנָה וְאוֹמְרַת שִׁירָה לְפָנָיו, הִדָּא הוּא דְכַתִּיב (ישעיה כו, טז): ה' בָּצַר פְּקֻדוֹתָּי.

אָמַר רַבִּי אַחָא, אֲמָרָה כְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל, בְּשַׁעָה שְׁאֵת מַעֲמִיק עֵינַיָּךְ בִּי, אֲנִי מְרַטֶבֶת מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּשׁוֹשְׁנָה וְאוֹמְרַת שִׁירָה, הִדָּא הוּא דְכַתִּיב (תְּהִלִּים קכ, א): שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמִיקִים קְרִאתִיךָ ה'. רִבְּנָן אָמְרִין כְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל אֲמָרְתָּהוּ, אֲמָרָה כְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל אֲנִי הִיא וְחִבְּיָהּ אֲנִי, שְׁאֲנִי נִתְּוֹנָה בְּעֵמְקֵי גִיהֶנֶם, וְכִשְׁיִגְאֵלְנִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמַּעֲמִיקָהּ, הִדָּא הוּא דְכַתִּיב (תְּהִלִּים מ, א): וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שְׁאוֹן, אֲנִי מְרַטִיבָה מַעֲשִׂים טוֹבִים וְאוֹמְרַת לְפָנָיו שִׁירָה,

הָדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים מ, ד): וַיִּתֵּן בְּפִי שִׁיר חֲדָשׁ. אֲתִיָּא דְרַבְּנָן כְּהֵיא דְאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר הַמּוֹדְעִי, עֲתִידִים שָׂרֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם לְעֵתִיד לְבוֹא שְׂיִבּוּאוֹ לְקַטְרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאוֹמְרִים רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם אֵלוֹ עֲבָדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאֵלוֹ עֲבָדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֵלוֹ גְּלוּ עֲרִיּוֹת וְאֵלוֹ גְּלוּ עֲרִיּוֹת, אֵלוֹ שָׁפְכוּ דָמִים וְאֵלוֹ שָׁפְכוּ דָמִים, מִפְּנֵי מָה אֵלוֹ יוֹרְדִין לְגִיּהֶנָּס וְאֵלוֹ אֵין יוֹרְדִין, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשִׁיב לָהֶם וְאוֹמֵר אִם כֵּן הוּא יֵרְדוּ כָּל הָעַמִּים עִם אֱלֹהֵיהֶם לְגִיּהֶנָּס, הָדָא הוּא דְכָתִיב (מיכה ד, ה): כִּי כָּל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו.

אָמַר רַבִּי רַאובֵּן אֵלוֹ לֹא הָיָה הַדְּבָר כְּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּבִיכּוֹל (ישעיהו סו, טו): כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט, ה' שׁוֹפֵט, אֵין כְּתִיב כְּאֵן אֶלָּא נִשְׁפָּט, הוּא שְׁאָמַר דּוֹד בְּרוּחַ הַקְּדוֹשׁ (תהלים כג, ד): גַּם כִּי אֵלֶךְ בְּגִיא צְלָמוֹת לֹא אֵירָא רַע כִּי אֲתָה עִמָּדִי.

דְּבָר אַחַר, שְׁבִטָּה אֵלוֹ הִיסוּרִין, וּמִשְׁעֲנִתָּהּ זֹו תוֹרָה, הִמָּה יְנַחֲמֵנִי וְגוֹ', יְכוֹל בְּלֹא יִסוּרִין, תִּלְמוּד לּוֹמַר: אֵךְ, יְכוֹל בְּעוֹלָם הָיָה, תִּלְמוּד לּוֹמַר: אֵךְ טוֹב וְחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי חַיֵּי וְשִׁבְתִּי בְּבֵית ה' לְאֶרְךָ יָמִים.

א (ב) כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים, רַבִּי יִצְחָק פֶּתֵר קְרִיָּה בְּרַבְּקָה, שְׁנֵאָמַר (בראשית כה, כ): וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רַבְּקָה בֵּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפֶּדֶן אֲרָם אַחוֹת לְבֵן הָאֲרָמִי וְגוֹ', אִם לְלַמֵּד שֶׁהִיא מִפֶּדֶן אֲרָם מֵהַ תִּלְמוּד לּוֹמַר אַחוֹת לְבֵן הָאֲרָמִי, אֶלָּא אֲבִיָּה הָיָה רַמְאִי, אַחִיָּה הָיָה רַמְאִי, וְאֲנָשִׁי מְקוּמָה רַמְאִין, וְהַצְּדִקָּה הַזֹּאת יִצְאָה מִבֵּינוֹתֶם, לְמָה הִיא דוֹמָה כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים. רַבִּי פְּנִיחָס בְּשֵׁם רַבִּי סִימּוֹן אָמַר כְּתִיב (בראשית כה, ה): וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פִּדְנָה אֲרָם אֶל לְבֵן בֶּן בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי, וְכָלֵל כָּלֵם לְרַמְיּוֹת.

ב רַבִּי אֱלֵעָזָר פֶּתֵר קְרִיָּה בְּגֵאֵלֶת מְצָרִים, מֵהַ שׁוֹשְׁנָה זֹו כְּשֶׁהִיא נִתּוּנָה בֵּין הַחוּחִים קֶשֶׁה לְבַעֲלָהּ לְהַלְקֵט, כְּדָ גֵּאֵלְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיָּתָה קֶשֶׁה לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הָדָא הוּא דְכָתִיב (דברים ד, לד): אוֹ הִנֵּסָה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מְקָרֵב גּוֹי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי חֲנַן אָמַר גּוֹי מְקָרֵב עִם וְעִם מְקָרֵב גּוֹי אֵין כְּתִיב כְּאֵן, אֶלָּא גּוֹי מְקָרֵב גּוֹי, שֶׁהָיוּ אֵלוֹ עֲרָלִים וְאֵלוֹ עֲרָלִים, אֵלוֹ מְגַדְלִין בְּלוּרִית וְאֵלוֹ מְגַדְלִין בְּלוּרִית, אֵלוֹ לּוֹבְשֵׁי כְּלָאִים וְאֵלוֹ לּוֹבְשֵׁי כְּלָאִים, אִם כֵּן לֹא הִיָּתָה מִדַּת הַדִּין נוֹתֵנֶת שְׂיִגְאָלוֹ יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אֵלוֹלִי שְׁאָסֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲצָמוֹ בְּשִׁבּוּעָה, לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין לְעוֹלָם, הָדָא הוּא דְכָתִיב (שמות ו, ה): לָכֵן אָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מְצָרִים, וְאֵין לָכֵן אֶלָּא שְׁבּוּעָה, הִיאֵךְ מָה דָּאֵת אָמַר (שמואל א, ג, יד): וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה (תהלים עז, טו): גֵּאֵלְתָּ בְּזָרוּעַ עֲמֻדָה, בְּטְרוּנֵיָא.

אמר רבי יודן מלבוא לקחת לו גוי, ועד מוראים גדלים, שבעים ושתיים
אותיות הן, ואם יאמר לך אדם שבעים וחמש אמר לו צא מהן גוי השני
שאינו מן המנגן.

אמר רבי אבין בשמו גאלן, ששמו של הקדוש ברוך הוא שבעים ושנים
שמות הן.

ג רבי עזריה בשם רבי יהודה אמר רבי סימון, משל למלך שהיה לו פרדס
וירדו ונטעו שורה של תאנים ושורה של גפנים ושורה של רמונים ושורה
של תפוחים, ומסרו לארס והלך לו. לאחר זמנים בא המלך והציץ בפרדס
לידע מה עשה, ומצא מלא חוחין ודרדרים, הביא קצצים לקצו, וראה
בו שושנה אחת של ורד ונטלה והריח בה ושבת נפשו עליו, אמר המלך
בשביל שושנה זו ינצל הפרדס. כך העולם לא נברא אלא בשביל ישראל,
לאחר עשרים וששה דורות הציץ הקדוש ברוך הוא בעולמו לראות מה
שעשה, ומצאו מים במים, דור אנוש נמחה מן המים, דור המבול נמחה
מן המים, דור הפלגה, במים, הביא קצצים לקצו, שנאמר (תהלים כט, ז):
ה' למבול ישב, וראה שושנה של ורד, אלו ישראל, ונטלה והריח בה,
בשעה שסדרו ישראל עשרת הדברות, ושבת נפשו עליו, בשעה שאמרו
ישראל (שמות כד, ז): נעשה ונשמע, אמר הקדוש ברוך הוא בשביל שושנה זו
ינצל הפרדס, בזכות התורה ולומדיה, ינצל העולם.

ד רבי חנן דצפורי פתר קריה בגמילות חסדים, בנהג שבעולם עשרה
אנשים נכנסין לבית האבל ואין אחד מהם יכול לפתוח פיו לברך ברפת
אבלים, ובא אחד ופתח פיו וברך ברפת אבלים, למה הוא דומה לשושנה
בין החוחים. ועוד בנהג שבעולם עשרה בני אדם נכנסין לבית המשתה,
ואין אחד מהם יכול לפתוח פיו לברך ברפת חתנים, ובא אחד ופתח פיו
וברך ברפת חתנים, למה הוא דומה ביניהם, כשושנה בין החוחים. בנהג
שבעולם, עשרה בני אדם נכנסין לבית הכנסת ואין אחד מהן יכול לפרס
על שמע ולעבר לפני התבה, ואחד מהן פורס על שמע ועובר לפני התבה,
למה הוא דומה, כשושנה בין החוחים. רבי אלעזר אזל לחד אתר, אמרי
ליה פרוס את שמע, אמר לון לינא חכם עבר לפני התבה, אמרין דין הוא
רבי אלעזר, דין הוא דמתגלגליו ביה, על מגן צווחין ליה רבן. נתפרקמו
פניו והלך לו אצל רבי עקיבא רבו, אמר לו למה פניך חולניות, תני ליה
עובדא. אמר ליה צבי רבי דיילף, אמר ליה אין ואלפיה, לבתר יומין אזל
להוא אתר אמרי ליה פרוס לן את שמע, פרס לון, עבור לפני התבה,
ועבר. אמרין אתחסס רבי אלעזר, וקרון ליה רבי אלעזר חסמא. רבי יונה
הוה מליף לתלמידוי ברפת חתנים וברפת אבלים, כי היכי דיהוון גוברין
בכל מלה.

ה רבי הונא פתר קריה במלכיות, מה שושנה זו כשהיא נתונה בין
החוחים רוח צפון יוצא ומטה אותה כלפי צפון והחוח עוקצה, אף על פי

כּוּן לְבַהּ מְכוּן לְמַעַלָּהּ, כִּדּוּן יִשְׂרָאֵל אֶף עַל פִּי שֶׁהוּן נִגְבִּין אֶרְנוּנִיּוֹת בּוֹרְסִגְנִיּוֹת, לְבַם מְכוּן כְּלָפִי אֲבִיָּהֶם שֶׁבְּשָׂמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כה, טו): עֵינֵי תָמִיד אֵל הִי. רַבִּי אֵיבּוֹ פָּתַר קִרְיָהּ בְּגֵאֲלַת מַחֵר, מָה הַשּׁוֹשְׁנָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא נִתּוּנָה בֵּין הַחוּחִים קֶשֶׁה לְבַעֲלָהּ לְהַלְקֵט, מָהוּ עוֹשֶׂה מִבֵּיא אֹרֶךְ וְשׁוֹרֵף חוּצָה לָהּ וְאַחֵר כִּדּוּן לּוֹקֵטָה, כִּדּוּן (איכה א, יז): צָוָה ה' לִיעֲקֹב סְבִיבֵיו צָרִיו, כְּגוֹן חֲלָמִישׁ לְנֹה, יִרְיָחוֹ לְנוֹעֵרֶן, סוּסִיתָן לְטַבְּרִיָּה, קִסְטָרָא לְחִיפָה, לוֹד לְאוּנוֹ, הִדָּא הוּא דְכִתְיָב (יחזקאל ה, ה): זֵאת יְרוּשָׁלַיִם בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם שְׂמִתִּיהָ, לְמַחֵר כְּשֶׁיִּגְיַע הַקֶּץ מָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, מִבֵּיא הָאוֹר וְשׁוֹרֵף חוּצָה לָהּ, הִדָּא הוּא דְכִתְיָב (ישעיה לג, יב): וְהָיוּ עַמִּים מְשֻׁרְפוֹת שִׂיד, מָה כְּתִיב תַּמּוֹן (דברים לב, יב): ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ.

א אָמַר רַבִּי אֲבוּן מָה שׁוֹשְׁנָה זֹאת שָׂרְבַּ יוֹצֵא עֲלֶיהָ וְהִיא כְּמוֹשָׁה, יֹצֵא טַל הִיא מִפְּרֻחַת, כִּדּוּן כָּל זָמַן שֶׁצִּלּוֹ שֶׁל עֵשׂוֹ קָיָם כְּבִיכּוֹל נִרְאִין כְּמוֹשִׁין בְּעוֹלָם הַזֶּה, עֵבֶר צִלּוֹ שֶׁל עֵשׂוֹ, יִשְׂרָאֵל מִרְטִיבִין וְהוֹלְכִין, הִדָּא הוּא דְכִתְיָב (הושע יד, ו): אֲהִיָּה כִּטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשְׁנָה, מָה הַשּׁוֹשְׁנָה הַזֹּאת אֵינָה בְּטִלָּה לְעוֹלָם אֲלָא גַב רִיחָהּ, כִּדּוּן יִשְׂרָאֵל אֵינָן בְּטִלִּין אֲלָא גַב מְצוּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מָה שׁוֹשְׁנָה זֹאת אֵינָה אֲלָא לְרִיחָהּ, כִּדּוּן לֹא נִבְרָאוּ הַצְּדִיקִים אֲלָא לְגֵאֲלַתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מָה שׁוֹשְׁנָה זֹאת עוֹלָה לְשִׁלְחַן מַלְכִים תְּחִלָּה וְסוֹף, כִּדּוּן יִשְׂרָאֵל, הוּן הוּן לְעוֹלָם הַזֶּה, הוּן הוּן לְעוֹלָם הַבָּא. מָה שׁוֹשְׁנָה זֹאת נִפְרָת בֵּין הָעֵשְׂבִים, כִּדּוּן יִשְׂרָאֵל נִפְרָין בֵּין אַמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סא, ט): כָּל רְאִיָּהֶם יִפְּרוּם. מָה שׁוֹשְׁנָה זֹאת מִתְקַנֶּת לְשִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, כִּדּוּן יִשְׂרָאֵל מִתְקַנֵּים לְגֵאֲלָהּ שֶׁל מַחֵר.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה, לִדּוּן אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, בְּנִי, כְּשֶׁהֵייתָם בְּמִצְרַיִם הֵייתָם דּוֹמִין לְשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים, עֲכָשִׁיו שְׂאֵתָם נִכְנָסִין לְאַרְץ כְּנַעַן הָיוּ דּוֹמִין לְשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים, תִּנּוּ דְעַתְכֶם שְׂלֵא תַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂה אֱלֹהֵי וּכְמַעֲשֵׂה אֱלֹהֵי, הִדָּא הוּא דְכִתְיָב (ויקרא יח, ג): כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבַתְּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אָנִי מִבֵּיא אֶתְכֶם שָׂמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וְגוֹי.

א (ג) כְּתִפוּחַ בְּעֵצֵי הַיַּעַר, רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶן זִמְרָא, מָה הַתְּפוּחַ הַזֶּה הַכֹּל בּוֹרְחִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁעַת הַשָּׂרֵב, וְלָמָּה כּוּן, לְפִי שְׂאִין לוֹ צִל לְיִשֵּׁב בְּצִלּוֹ, כִּדּוּן בְּרַחוּ אַמּוֹת הָעוֹלָם מְשַׁבֵּת בְּצִל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם מִתְּנוּ תוֹרָה, יְכוֹל אֶף יִשְׂרָאֵל כּוּן, תִּלְמוּד לּוֹמַר: בְּצִלּוֹ חֲמִדְתִּי וְיִשְׁבַתִּי, חֲמִדְתִּי אוֹתוֹ וְיִשְׁבַתִּי, אָנִי הוּא שְׂחִמְדְתִּי אוֹתוֹ וְלֹא הָאֲמוֹת. רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר תְּרִיתִי, אָמַר חֲדָא הַתְּפוּחַ הַזֶּה מוֹצִיא נְצוּ קוֹדֵם לְעֵלְיוֹ, כִּדּוּן יִשְׂרָאֵל שְׂבַמְצָרִים הַקְּדִימוֹ אֲמָנָה לְשִׁמוּעָה, הִדָּא הוּא דְכִתְיָב (שמות ד, לא): וַיֵּאמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה'.

ב רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר חוּרִי, מָה תְּפוּחַ זֶה נְצוּ קוֹדֵם לְעֵלְיוֹ, כִּדּוּן יִשְׂרָאֵל בְּסִינֵי הַקְּדִימוֹ עֲשִׂיהָ לְשִׁמְיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז): נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע.

רבי עזריה אמר תרתי, מה התפוח זה אינו גומר פרותיו אלא בסיון, כך לא נתנו ישראל ריח טוב אלא בסיון. רבי עזריה אמר חורי, מה התפוח זה משעה שמוציא נצו ועד שגומר פרותיו חמישים יום, כך משעה שיצאו ישראל ממצרים ועד שקבלו את התורה חמישים יום. ואימתי קבלו אותה (שמות יט, א): בחדש השלישי לצאת בני ישראל. רבי יהודה ברבי סימון אמר תרתי, מה תפוח זה את נותן בו איסור ואת מריח בו כמה ריחות, כך אמר להם משה לישראל, אם מבקשין אתם להגאל בדבר קל אתם נגאלין. לאחד שלקה ברגליו וחזר על כל הרופאים להתרפאות ולא נתרפא ובא אחד ואמר לו אם אתה מבקש להתרפאות בדבר קל אתה מתרפא, טפל לך גללי בהמה. כך אמר משה לישראל, אם אתם מבקשים להגאל בדבר קל אתם נגאלין, (שמות יב, כב): ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם, אמרו לו משה רבינו הלא מיסרתא דאזובא בכמה היא טבא בארבעא מיני או בחמשא מיני, אמר לון אפלו בחד והיא גרמה לכון לירש בדת מצרים ובדת הים ובדת סיחון ועוג, ובדת שלשים ואחד מלכים, לולב שהוא עומד על אדם בכמה דמים ויש בו כמה מצוות, על אחת כמה וכמה, לפיכך משה מזהיר לישראל (ויקרא כג, ט): ולקחתם לכם ביום הראשון.

א רבי יהודה בר סימון אמר חורי, משל למלך שהיתה לו אבן טובה ומרגליות, בא בנו ואמר לו תנה לי, אמר לו לך היא ושלך היא, ולך אני נותנה. כך ישראל אמרו לפני הקדוש ברוך הוא (שמות טו, ב): עזי וזמרת יי, אמר להם הקדוש ברוך הוא לכם היא, ושלכם היא, ולכם אני נותנה. ואין עז אלא תורה (תהלים כט, יא): ה' עז לעמו יתן.

אמר רבי לוי שלש קוויות טובות קוו ישראל על הים, קוו לתורה, קוו לדגלים, קוו למשכון. קוו לתורה, דכתיב: בצלו חמדתי וישבתתי. קוו לדגלים, דכתיב: חמדתתי. קוו למשכון, דכתיב: וישבתתי. האיך מה דאת אמר (שמואל ב ז, ו): כי לא ישבתתי בבית למיזם העלתי את בני ישראל ממצרים, כההיא דאמר רבי מנחמן (שמות טו, כב): ויצאו אל מדבר שור, מלמד שנתנבאו על עצמן שעתידין להעשות מחנות מחנות דגלים דגלים, שורות שורות כמטעת של כרם. ופריו מתוק לחכי, אמר רבי יצחק אלו שנים עשר חדש שעשו ישראל לפני הר סיני מתמתקים בדברי תורה, מה טעם, ופריו מתוק לחכי, לחכי הנה מתוק, אבל לחך אמות העולם הנה מר פלענה.

ד מאהל מועד (ויקרא א, א): אמר רבי אלעזר אף על פי שנתנה התורה מסיני, לא נענשו ישראל עליה עד שנתפרשה להם באהל מועד, לדיוטגמא שהיא כתובה ומחתמת ונכנסה למדינה ולא נתחייבו עליה בני המדינה עד שנתפרשה להם במדינה, כך אף על פי שהתורה נתנה בהר סיני לא נענשו עליה עד שנתפרש להם באהל מועד, הלא הוא דכתיב (שיר השירים ג, ד): עד שהביאתיו אל בית אמי, זה הר סיני. ואל חדר הורתי, זה אהל מועד, שמשם נתחייבו ישראל על ההוראה.

ה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לׁוֹי אֵלּוּ הָיוּ הָאָמוֹת יוֹדְעִים מָה הָיָה אֱהָל מוֹעֵד יָפָה לָהֶם, בְּאֶהְלִיּוֹת וְקִסְטָרִיּוֹת הָיוּ מְקִיפִין אוֹתוֹ, שְׁעָד שְׁלֹא עָמַד אֱהָל מוֹעֵד הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַדְּבוּר וְנִתְרָזִין מִתּוֹךְ פְּנִיקִטִיהוּן, הִדָּא הוּא דְכַתְיִב [\(דברים ה, כג\)](#) : כִּי מִי כָל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים, אָמַר רַבִּי סִימוֹן דִּיפְרוֹסְפִין הָיָה הַדְּבוּר יוֹצֵא, סֵם חַיִּים לְיִשְׂרָאֵל, וְסֵם הַמּוֹת לְאָמוֹת הָעוֹלָם. סֵם חַיִּים לְיִשְׂרָאֵל [\(דברים ז, ג\)](#) : כֹּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֶתְּהָ וַיַּחֲיֵי, שְׁמַעְתָּ וַיַּחֲיֵי. וְסֵם הַמּוֹת לְאָמוֹת הָעוֹלָם, שְׁמַעוּ וּמָתוּ, לְפִיכֶךָ הוּא אוֹמֵר [\(שיר השירים ח, ה\)](#) : תַּחַת הַתְּפוּחַ עוֹרְרִיתִיךָ. מֵאֱהָל מוֹעֵד, תִּנְי רַבִּי חִיָּא שְׁמַשֵּׁם הָיָה הַקּוֹל נִפְסַק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לְאֱהָל.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עַד שְׁלֹא עָמַד אֱהָל מוֹעֵד, הִיָּתָה נְבוּאָה מְצוּיָה בְּאָמוֹת הָעוֹלָם, מִשְׁעָמַד אֱהָל מוֹעֵד, פְּסָקָה נְבוּאָה מֵהֶם, מִשָּׁם [\(שיר השירים ג, ד\)](#) : אַחֲזִיתוּ וְלֹא אֲרַפְּנוּ. וְאִם תֵּאמַר וְהֵלֵא בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר נִתְנַבֵּא, אָמַר, לְטוֹבֶתְךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִתְנַבֵּא, שְׁנֵאמַר [\(במדבר כד, ה\)](#) : מִה טָבוּ אֱהָלֶיךָ יַעֲקֹב, [\(במדבר כג, כא\)](#) : לֹא הֵבִיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב, [\(במדבר כג, כג\)](#) : כִּי לֹא נָחַשׁ בְּיַעֲקֹב, [\(במדבר כג, כז\)](#) : וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב.

א [\(ד\)](#) הֵבִיאֲנִי אֶל בַּיִת הַיֵּינֹן, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אֲמָרָה כְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל הַשְּׁלֵט בִּי יֵצֵר הָרַע כִּינּוּן, וְאֲמָרְתִּי לְעֵגֶל [\(שמות לב, ד\)](#) : אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, הַדִּין חֲמָרָא כִּד עֵלֵל בְּבֵר נֶשׁ הָוָה מְעַרְבֵב לֵיה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה דִּיךָ מֵאִיר אֵין דּוֹרְשִׁין שִׁיר הַשִּׁירִים לְגִנְאֵי אֱלָא לְשִׁבַח, שְׁלֹא נִתְּן שִׁיר הַשִּׁירִים אֱלָא לְשִׁבְחֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמֵהוּ, הֵבִיאֲנִי אֶל בַּיִת הַיֵּינֹן, אֲמָרָה כְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל, הֵבִיאֲנִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַרְתַּף גְּדוּל שֶׁל יֵינֹן, זֶה סִינֵי, וְנִתְּן לִי שֵׁם דְּגִלֵי תוֹרָה וּמְצוּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּבְאֱהָבָה גְּדוּלָה קִבְּלִיתִי אוֹתָם. רַבִּי אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, אֲמָרָה כְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל, הֵבִיאֲנִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַרְתַּף גְּדוּל שֶׁל יֵינֹן, זֶה סִינֵי, וְנִתְּן לִי מִשָּׁם הַתּוֹרָה שְׁנִדְרָשְׁתָּ מִיֵּט פְּנִים טְהוֹר וּמִיֵּט פְּנִים טָמֵא, מִנֵּן וְדָגְלוּ, וּמֵאֱהָבָה גְּדוּלָה קִבְּלִיתִיךָ, שְׁנֵאמַר : וְדָגְלוּ עָלַי אֱהָבָה. רַבִּי יוֹנָה אָמַר, שְׁנֵי חֲבָרִים שְׁעוֹסְקִין בְּדָבַר הַלְכָה זֶה אוֹמֵר בַּיִת אָב שֶׁל הַלְכָה, וְזֶה אֵינוֹ אוֹמֵר בַּיִת אָב שֶׁל הַלְכָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְדָגְלוּ עָלַי אֱהָבָה.

אָמַר רַבִּי אַחָא עִם הָאֲרָץ שְׁקוּרָא לְאֱהָבָה אֵיבָה, כְּגוֹן וְאֱהָבָת וְאֵיבָת, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְדָלוּגוּ עָלַי אֱהָבָה.

אָמַר רַבִּי יִשְׁשֹׁכָר תִּינּוֹק שְׁקוּרָא לְמִשְׁה מִשְׁה, לְאֱהָרוֹ אֱהָרוֹ, לְעַפְרוֹ עַפְרוֹ, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלִיגְלוּגוּ עָלַי אֱהָבָה.

אָמַר רַבִּי חוּנְיָא לְשַׁעֲבַר אָדָם מְרָאָה אֵיקוּנִין בְּאַצְבָּעוֹ וְהָיָה נְזוּק, וְעַכְשָׁיו אָדָם מְנִיחַ יָדוֹ עַל הָאֲזָכְרָה כְּמָה פְּעָמִים וְאֵינוֹ נְזוּק, וְלֹא עוֹד אֱלָא, שְׁאֵמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְגוֹדְלוֹ עָלַי אֱהָבָה. וְרַבְּנָן אָמְרִי, אֲפֹלוּ הַתִּינּוֹק מְדַלֵּג עַל

הַאֲזַכְרָה כַּמָּה פְּעָמִים וְאֵינוֹ נִזְקָק, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְדִלּוּגוֹ עָלַי אֶהְבֶּה.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אֶפְלוּ אוֹתָן הַדְּגוּלִין שֶׁדָּגַל יַעֲקֹב בְּאֲבִיו, הֵי אֵד מָה דְאֵת אָמַר [\(בראשית כז, טז\)](#): וְאֵת עֹרֹת גְּדֵי הָעֵזִים הִלְבִּישָׁה עַל יָדָיו, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּהֵן אָנִי מִשָּׁרָה שְׂכִינָתִי, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב [\(שמות כז, ז\)](#): וְעִשִּׂיתָ יָרִיעַת עֵזִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׂאֵמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: וְדָגְלוּ עָלַי אֶהְבֶּה, וְדָגְלוּ עָלַי אֶהְבֶּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי, אָמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל הֵבִיאֲנִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַרְתָּף גְּדוּל שֶׁל יִין זֶה סִינִי, וְשֵׁם רְאִיתִי מִיכָאֵל וְדָגְלוּ, גְּבַרְיָאֵל וְדָגְלוּ, וְרָאוּ עֵינַי טַקְסִים שֶׁל מַעְלָה וְאֶהְבֶּתִי אוֹתָם, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה, הוֹאִיל וְרִצּוֹנָם שֶׁל בְּנֵי לַחֲנוּת בְּדָגְלִים יַחֲנוּ בְּדָגְלִים, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב [\(במדבר ב, ב\)](#): אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֵתָת.

א (ה) סְמִכוּנֵי בְּאֲשִׁישׁוֹת, בְּשִׁתֵּי אֲשׁוֹת, בְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה וּבְאֵשׁ שֶׁל מַטָּה.

דְּבַר אַחַר, סְמִכוּנֵי בְּאֲשִׁישׁוֹת, בְּשִׁתֵּי אֲשׁוֹת, תוֹרָה בְּכַתֵּב וְתוֹרָה בְּפֶה.

דְּבַר אַחַר, סְמִכוּנֵי בְּאֲשִׁישׁוֹת, בְּאֲשׁוֹת הַרְבֵּה, בְּאֵשׁוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם, וְשֶׁל מוֹרְיָה, וְשֶׁל סִנָּה, וּבְאֵשׁוֹ שֶׁל אֱלִיהוּ, וְשֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׂאֵל וְעִזְרָיָה.

דְּבַר אַחַר, סְמִכוּנֵי בְּאֲשִׁישׁוֹת, אֵלוּ הַהֲלָכוֹת הַמְּאֻשָּׁשׁוֹת. רַפְדוּנֵי בְּתַפּוּחִים, אֵלוּ הַהֲגָדוֹת שְׁרִיחַן וְטַעֲמֹן כְּתַפּוּחִים. כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אָנִי, אָמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל חֲלָאִים שְׂאֵתָה מְבִיא עָלַי, בְּשִׁבִיל לְאֶהְבֵנִי לָךְ.

דְּבַר אַחַר, כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אָנִי, אָמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל חֲלָאִים שְׂאֵמֹת הָעוֹלָם מְבִיאִין עָלַי בְּשִׁבִיל שְׂאֵנִי אוֹהֶבֶת אוֹתָךְ.

דְּבַר אַחַר, כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אָנִי, אָפַּ עַל פִּי שְׂאֵנִי חוֹלָה, אֶהוּבָה אָנִי לוֹ. תִּנִּי עַד שֶׁלֹּא יַחֲלָה אָדָם, אוֹכֵל מַה שְּׂמוּצָא, כִּינּוֹן שְׁחָלָה מִבְּקֵשׁ לְאָכּוֹל כָּל מִינֵי תַעֲנוּגִים.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק לְשַׁעֲבַר הֵיִתָּה הַתוֹרָה כָּלֵל, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין לְשִׁמְעַע דְּבַר מְשֻׁנָּה וְדְבַר תַּלְמוּד, וְעַכְשָׁיו שְׂאִין הַתוֹרָה כָּלֵל, הָיוּ מְבַקְּשִׁין לְשִׁמְעַע דְּבַר מְקָרָא וְדְבַר אַגְדָּה.

אָמַר רַבִּי לִוִי לְשַׁעֲבַר הֵיִתָּה פְּרוּטָה מְצוּיָה וְהָיָה אָדָם מְתַאָּוָה לְשִׁמְעַע דְּבַר מְשֻׁנָּה וְהִלְכָה וְתַלְמוּד; וְעַכְשָׁיו שְׂאִין הַפְּרוּטָה מְצוּיָה, וּבִיּוֹתֵר שְׁהוֹן חוֹלִים מִן הַשְּׁעֵבוּד, אִין מְבַקְּשִׁין לְשִׁמְעַע אֶלָּא דְבַרֵּי בְּרָכוֹת וְנִחְמוֹת.

ב תִּנִּי רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי בְּשַׁעָה שְׂנִצָּאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לָמָּה הָיוּ דוֹמִין, לָבוֹ מְלֻךְ שְׁעַמְד מַחֲלִיו, אָמַר לוֹ פְּדָגוּגוֹ יִלְךְ בְּנֵד לְאִיסְכוּלִי, אָמַר לוֹ

הַמֶּלֶךְ עֵדִין לֹא בָא בְּנֵי בְּזִיוּוֹ, שֶׁנִּשְׁתַּנְּה מִחֲלִיו, אֲלֵא יִתְעַדֵּן וַיִּתְעַנֵּג בְּנֵי כְּשִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים בְּמֵאֲכָל וּבְמִשְׁתֵּה, וְאַחַר כֵּן יֵלֵךְ לְאַיִסְפוּלִי. כֵּן בְּשַׁעַה שֶׁיֵּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ בְּהֵן בְּעַלֵי מוֹמִין מְשַׁעְבֹּד טִיט וּלְבָנִים, אָמְרוּ לוֹ מִלְּאֲכֵי הַשָּׂרֵת הָרִי הַשַּׁעַה תֵּן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עֵדִין לֹא בָא זִיוָתָן שֶׁל בְּנֵי מְשַׁעְבֹּד טִיט וּלְבָנִים, אֲלֵא יִתְעַדְנוּ בְּנֵי עַד שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים בְּבֵאֵר וּמֵן וּשְׁלוֹ, וְאַחַר כֵּן אָתָּן לָהֶם הַתּוֹרָה, וְאַיִמְתִּי (שְׁמוֹת יט, א): בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

א בְּשִׁלְפֵי הַשְּׁמַד נִתְּכַנְסוּ רַבּוֹתֵינוּ לְאוֹשָׁא, וְאַלּוֹ הוּן: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, שֶׁלְּחוּ אֶצֶל זִקְנֵי הַגָּלִיל וְאָמְרוּ כֹּל מִי שֶׁהוּא לָמַד יְבוֹא וּלְמַד, וְכֹל מִי שֶׁאִינוֹ לָמַד יְבוֹא וְלִמּוּד. נִתְּכַנְסוּ וְלָמְדוּ וַעֲשׂוּ כֹּל צָרְכֵיהֶן, כִּינֹן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּם לְהַפְטֵר, אָמְרוּ מְקוֹם שֶׁנִּתְּקַבְּלֵנוּ בְּתוֹכָם אָנוּ מְנִיחִים אוֹתוֹ רִיקָם, חֲלָקוּ כְּבוֹד לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָיָה בֶּן עֵיר, וְלֹא שֶׁהָיָה גְדוֹל מֵהֶם בְּתוֹרָה אֲלֵא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם הוּא מְכַבְּדוֹ. נִכְנַס רַבִּי יְהוּדָה וְדָרַשׁ (שְׁמוֹת ל, ז): וּמִשָּׁה יָקַח אֶת הָאֵהָל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הִרְחִיק מִן הַמַּחֲנֶה, נֶאֱמַר כָּאֵן הִרְחִיק, וְנֶאֱמַר לְהֵלֶן (יְהוֹשֻׁעַ ג, ד): אֵךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינֵנוּ כְּאַלְפִים אַמָּה בַּמִּדְּבָר, מָה רָחוֹק שֶׁנֶּאֱמַר כָּאֵן אֲלָפִים אַמָּה, אֵף הִרְחִיק הָאֱמוּר לְהֵלֶן אֲלָפִים אַמָּה, וְהָיָה כֹּל מִבְּקֵשׁ מִשָּׁה אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֲלֵא מִבְּקֵשׁ ה', מִכָּאֵן לָמְדוּ שֶׁכֹּל מִי שֶׁמְקַבֵּל פְּנֵי חֲבֵרִים כְּאֵלּוֹ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה, וְאַתָּם אֲחִינוֹ רַבּוֹתֵינוּ גְדוֹלֵי הַתּוֹרָה מִי שֶׁנִּצְטַעַר בְּכֶם עֲשָׂרָה מִיל אוֹ עֲשָׂרִים אוֹ שְׁלֹשִׁים אוֹ אַרְבָּעִים כְּדֵי לְשַׁמַּע דְּבָרֵי תוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שָׂאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׁכָרְכֶם בְּזָה וּבְבָא. נִכְנַס רַבִּי נַחֲמִיָּה וְדָרַשׁ (דְּבָרִים כג, ד): לֹא יְבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקַהֲלֵךְ ה', תִּנְיִ שְׁתִּי אַמּוֹת גְּדוֹלוֹת פָּרְשׁוּ מִלְּבוֹא בְּקַהֲלֵךְ ה', לָמָּה (דְּבָרִים כג, ה): עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלָחֶם וּבַמַּיִם, וְכִי צָרִיכִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שַׁעַה, וְהִלָּא כֹּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָר הָיָה הַבֵּאֵר עוֹלָה לָהֶם וְהָמֵן יוֹרֵד לָהֶם וְהִשְׁלוּ מִצוּי לָהֶם וְעַנְיֵי כְּבוֹד מְקִיפִין אוֹתָם, וְעַמּוּד עָנָן נוֹסַע לְפָנֵיהֶם, וְאַתָּה אָמַר: אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלָחֶם וּבַמַּיִם, וְאַמַּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דִּרְךָ אֶרֶץ הוּא שֶׁהָבֵא מִן הַדֶּרֶךְ מְקַדְּמִין לוֹ בְּמֵאֲכָל וּבְמִשְׁתֵּה, בּוֹא וּרְאֵה מָה פָּרַע לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאֵלּוֹ שְׁתֵּי אַמּוֹת, כְּתִיב בְּתוֹרָה: לֹא יְבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקַהֲלֵךְ ה', וְאַתָּם בְּנֵי אוֹשָׁא שֶׁקִּדְּמַתֶּם רַבּוֹתֵינוּ בְּמֵאֲכָלְכֶם וּמִשְׁקִיכֶם וּמִטּוֹתֵיכֶם, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִפְרַע לָכֶם שְׁכָר טוֹב. נִכְנַס רַבִּי מֵאִיר וְדָרַשׁ (מַלְכִּים א יג, א): וְנָבִיא אֶחָד זָקֵן יוֹשֵׁב בְּבֵית אֵל, וְאַיִזָּה זָה, זָה אֲמַצְיָה כֹּהֵן בֵּית אֵל, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי מֵאִיר פְּתוּתֵי בֵּיצִים יֵשׁ כָּאֵן, אֵיזָה זָה, זָה יוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשָׁם בֶּן מִשָּׁה, הִדָּא הוּא דְּכְתִיב (שׁוֹפְטִים יח, ט): וַיְהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשָׁם בֶּן מְנַשֶּׁה, נוֹן תְּלוּיָהּ בְּמִנְשָׁה, זָכָה, בֶּן מִשָּׁה, וְאִם לֹא, בֶּן מְנַשֶּׁה. חֲבָרִיא בְּעוֹן קוֹמֵי רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אֲמָרִין לִיהָ כְּמַר לְעַבּוּדַת כּוֹכָבִים וְהָאֲרִיז כֹּל אוֹתָן הַשָּׂנִים, אָמַר לוֹ הוּן, עַל יְדֵי שֶׁהִתְהַ עֵינוֹ צָרָה בְּעַבּוּדַת כּוֹכָבִים, כִּי צַד, הוּהָ בַר נֶשׁ אֲתִי לְמַסְגָּד לִיהָ וְהוּהָ אָמַר לִיהָ בַר כַּמָּה שָׁנִין אַתָּה, הוּהָ אָמַר לִיהָ בַר אַרְבָּעִין שָׁנִין אוֹ חֲמִשִּׁין אוֹ שְׁבַעִין אוֹ בַר כַּמָּה הוּהָ, וְהוּהָ אָמַר לִיהָ בַר כַּמָּה שָׁנִין אַתָּה בַר אַרְבָּעִין שָׁנִין אוֹ חֲמִשִּׁין אוֹ שְׁבַעִין אוֹ שְׁבַעִין אוֹ

תַּמְנִין שְׁנַיִן וְהִדָּה עֲבוּדָה זָרָה לִית הִיא עֲבִידָא אֱלָא מִחֲמֹשָׁה אוֹ תַרְתֵּי
עֲשָׂרָה שְׁנַיִן, וְאֵת בְּעֵי מִשְׁבּוּק אֶלְהָד וּמִסְגִּיד לִיה, דָּא פְּחִיתָא, וְהוּא
מִתְבַּהִית וְאִזִּיל לִיה, אֶתָּא חַד בַּר פְּחִין וְאָמַר לִיה כֹּן, אָמַר לִיה וּמָה אֵת
יְתִיב הָכָא וְעִבַד בָּהּ, אָמַר לִיה אָנָּא נָסִיב אֲגָרִי וּמִסְמִי עֵינִיָּה. כִּיּוֹן שְׁשָׁמַע
בּוֹ דְּדוּד שְׁלַח וְאִיִּתִּיתִיָּה וְאָמַר לוֹ אֵת הוּא בֶן בְּנֹו שֶׁל אוֹתוֹ צְדִיק וְאֵת עוֹבַד
עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לוֹ כְּדֵי אֲנִי מְקַבֵּל מִבֵּית אָבִי אֲבָא מְכַר עֲצָמָךְ לְעֲבוּדָה
זָרָה וְלֹא תִצְטָרֵךְ לְבָרִיּוֹת, אָמַר לוֹ חֵס וְשָׁלוֹם לֹא הוּא כֹן, אֱלָא מְכַר עֲצָמָךְ
לְעֲבוּדָה שְׁהִיא זָרָה מִמָּךְ וְלֹא תִצְטָרֵךְ לְבָרִיּוֹת. כִּיּוֹן שְׁרָאָה דְּדוּד שְׁהִמְמוֹן
חֲבִיב עָלָיו עֲמַד וּמִנָּה אוֹתוֹ קוֹמְסִין תַּסְבְּרִין, אָמְרוּ כִּיּוֹן שְׁמַת דְּדוּד חֲזַר
לְסוּרוֹ, הִדָּא הוּא דְכֹתִיב [\(מלכים א יג, יח\)](#): וַיֹּאמֶר לוֹ גַם אֲנִי נִבְיָא כְּמוֹךְ וְגוֹי
כַּחֲשׁ לוֹ, מָהוּ כַּחֲשׁ לוֹ, שְׁקַר לוֹ, וּמָה שְׁקַר לוֹ, הֶאֱכִילָהוּ לֶחֶם כְּזָבִים, וְכֹתִיב
[\(מלכים א יג, כ\)](#): וַיְהִי הֵם יֹשְׁבִים אֶל הַשְּׁלַחַן וַיְהִי דְבַר ה' אֶל הַנְּבִיא אֲשֶׁר
הֵשִׁיבוּ, וְהִלֵּא דְבָרִים קַל וְחֹמֶר וּמָה אִם זֶה שְׁכַחֲשׁ בּוֹ וְהֶאֱכִילָהוּ לֶחֶם
כְּזָבִים זָכָה שְׁשָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אַתֶּם אַחִינוּ בְּנֵי אוֹשָׁא שְׁקִבְלַתֶם
רְבוּתֵינוּ בְּמֵאֲכַל אֶמֶת וּמִשְׁתָּה וּמִטָּה, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שִׁישְׁלֶם לְכֶם
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁכַר טוֹב. נִכְנַס רַבִּי יוֹסִי וְדַרְשׁ [\(שמואל ב ו, יא\)](#): וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן
ה' בֵּית עֵבֶד אָדָם הַגִּתִּי וְגוֹ' [\(שמואל ב ו, יא\)](#): וַיִּגַּד לְמַלְךְ דְּדוּד לֵאמֹר בְּרַךְ ה' אֵת
בֵּית עֵבֶד אָדָם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, בְּאִיזוֹ זְכוּת בְּעֵבוֹר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וּבְמָה
בְּרַכּוֹ, בְּבָנִים, הִדָּא הוּא דְכֹתִיב [\(דברי הימים א כו, ה\)](#): עֲמִיֵאל הַשֹּׁשִׁי יִשְׁשַׁכַּר
הַשְּׁבִיעִי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר [\(דברי הימים א כו, ח\)](#): כָּל אֱלֹה מִבְּנֵי עֵבֶד אָדָם הִמָּה
וּבְנֵיהֶם. אָמְרוּ שְׁמוֹנָה בָּנִים הָיוּ לוֹ וּשְׁמוֹנָה כְּלוֹת הָיוּ לוֹ וְכָל חֲדָא מְנַהוֹן
הוֹת יִלְדַת תַּרְיִן בְּכָל יַרְחָא, הָא כִּיצַד, טְמֵאָה שְׁבַעָה, וּטְהוּרָה שְׁבַעָה, וְהִיא
יוֹלְדַת. טְמֵאָה שְׁבַעָה, וּטְהוּרָה שְׁבַעָה, וְהִיא יוֹלְדַת. שְׁתָּא עֲשָׂר בְּכָל יַרְחַ.
תַּלְתָּא יַרְחִין הָא אַרְבַּעִין וּתְמַנְיָא, וּשְׁתָּא דִּידֵיהּ, הָא חֲמִשִּׁין וְאַרְבַּעָה,
וּתְמַנְיָתָהוֹן הָא שְׁתֵּין וּתְתֵינִין, הִלֵּא הוּא דְכֹתִיב [\(דברי הימים א כו, ה\)](#): שְׁשִׁים
וּשְׁנַיִם לְעֵבֶד אָדָם. חֲבָרִיא בְּעוֹן קוֹמִי רַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ לִיה מָהוּ דִּין דְכֹתִיב
[\(דברי הימים א כו, ה\)](#): פְּעַלְתִּי הַשְּׁמִינִי, אָמַר לָהֶם עַל יְדֵי שְׁפָעַל פְּעַלָה גְדוּלָה
בְּתוֹרָה. וּמָה פְּעַל בְּתוֹרָה, שְׁהִיָּה מְדַלִּיק לְפָנֵי הָאָרוֹן גַּר אַחַד שְׁחָרִית וְגַר
אַחַד בֵּין הָעַרְבִים. וְהָרִי דְבָרִים קַל וְחֹמֶר, וּמָה אֲרוֹן הָאֱלֹהִים שְׁאִינוּ אוֹכֵל
וְשׁוֹתָה וּמְדַבֵּר אֱלָא שְׁהִיוּ בּוֹ שְׁנֵי לוֹחֹת אֲבָנִים וְהַדְּלִיק בּוֹ גַר אַחַד זָכָה
לְהַתְבָּרֵךְ בְּכַבּוּדוֹ, וְאַתֶּם אַחִינוּ בְּנֵי אוֹשָׁא עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. נִכְנַס רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְדַרְשׁ [\(מלכים ב ד, ח\)](#): וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל שׁוּנָם וְשָׁם
אֲשֶׁה גְדוּלָה וּתְחַזֵּק בּוֹ לְאָכַל לֶחֶם, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן עַל יְדֵי
שְׁכַתָּב וּתְחַזֵּק בּוֹ לְאָכַל לֶחֶם זְכָתָה לְהַחֲיוֹת אֵת בְּנָהּ, רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי
זַעֲרָא וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמְרוּ גְדוּלָה הִיא הַפְּרָנְסָה
שְׁגוֹרְמַת לְתַחֲתֵת הַמֵּתִים לְבוֹא שְׁלֵא בְּעוֹנָתָה, צְרַפִּית עַל יְדֵי שְׁהֶאֱכִילָה אֵת
אֲלִיָּהוּ זְכָתָה לְהַחֲיוֹת אֵת בְּנָהּ, שׁוֹנְמִית עַל יְדֵי שְׁהֶאֱכִילָה אֵת אֲלִישָׁע זְכָתָה
לְהַחֲיוֹת אֵת בְּנָהּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֲלַעָאי אֲפֹלוּ גְרוּת אֲפֹלוּ פְּתִילוֹת
הִיָּה אֲלִיָּהוּ מְעַבִּיר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם כְּדִי שְׁלֵא יִטְרִיחַ לְכָל בְּרִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה
בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר וְכִי מִשְׁלָה אֲכָל וְהִלֵּא הִיא וְהוּא מִשְׁלוֹ אֲכָלוּ, דְכֹתִיב
[\(מלכים א יז, טו\)](#): וַתֹּאכַל הִיא וְהוּא, הוּא וְהִיא כְּתִיב, אֱלָא עַל יְדֵי שְׁקִבְלָה
אוֹתוֹ בְּסַבֵּר פְּנִים יְפוֹת וּשְׁמִשְׁתּוֹ, זְכָתָה לְהַחֲיוֹת אֵת בְּנָהּ, וְאַתֶּם בְּנֵי אוֹשָׁא

גומלי הַחֶסֶד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נִכְנַס רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְיִלִי וְדָרַשׁ [\(שמואל א טו, ה\)](#): וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֵל הַקִּינִי לְכוּ סֵרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עַמְלָקִי פֶן אֶסְפָּד עִמּוֹ וְאַתֶּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעִלּוֹתֶם מִמְצָרִים, וְכִי עִם כָּל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה יִתְרוֹ חֶסֶד, וְהֵלֵא לֹא עָשָׂה אֶלָּא עִם מֹשֶׁה בַּלְבָּד, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יִתְרוֹ וְדָאִי עָשָׂה חֶסֶד עִם מֹשֶׁה, הֲדָא הוּא דְכַתִּיב [\(שמות ב, ב\)](#): קִרְאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם, אָמַר רַבִּי סִימוֹן אֵין הוּא פֶן אֶלָּא בְּשִׁכְרוֹ הֶאֱכִילוֹ, דְכַתִּיב [\(שמות ב, ב\)](#): וְגַם דָּלָה דָּלָה לָנוּ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה וְרַבִּינּוּ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר דָּלָה לָנוּ וְלָרְעִים. וְרַבִּינּוּ אָמַרִי דָּלָה לָנוּ בְּזָכוֹת אַבּוֹתֵינוּ, דָּלָה לָרְעִים בְּשִׁבִיל לְהַטִּיל שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם,, וְאַתְּ אֲמַרְתָּ עִם כָּל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה חֶסֶד, אֶלָּא לְלַמְדָּךְ שְׁכָל מִי שְׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם אֶחָד מִגְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲלִין לוֹ כְּאֵלוֹ עָשָׂה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאַתֶּם אַחִינוּ בְּנֵי אוֹשָׁא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. נִכְנַס רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב וְדָרַשׁ [\(דברים כז, ט\)](#): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסֵּכֶת וְשִׁמֶע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לָעַם, וְכִי הַיּוֹם קִבְּלוּ הַתּוֹרָה וְהֵלֵא כָּבֵר אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְאַתְּ אֲמַרְתָּ הַיּוֹם הַזֶּה, אֶלָּא מְלַמֵּד כִּינּוּן שְׁשָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה וְקִבְּלוּהָ בְּסֵבֶר פָּנִים יְפוֹת, הַעֲלֵה לָהֶם הַפְּתוּב כְּאֵלוֹ קִבְּלוּהָ הַיּוֹם מֵהַר סִינַי, לְכֹךְ נֶאֱמַר: הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לָעַם לְה' אֱלֹהֶיךָ, וְאַתֶּם אַחִינוּ בְּנֵי אוֹשָׁא שֶׁקִּבְּלֶתֶם רַבּוֹתֵינוּ בְּסֵבֶר פָּנִים יְפוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

א (ו) שְׂמֵאלוֹ תַחַת לְרֹאשִׁי, אֵלוֹ לוחות הראשונים. וימינו תַחבְּקֵנִי, אֵלוֹ לוחות השניים.

דָּבָר אַחַר, שְׂמֵאלוֹ תַחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ צִיצִית. וימינו תַחבְּקֵנִי, אֵלוֹ תַפְלִין.

דָּבָר אַחַר, שְׂמֵאלוֹ תַחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. וימינו תַחבְּקֵנִי, זוֹ תַפְלָה.

דָּבָר אַחַר, שְׂמֵאלוֹ תַחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ סֶכֶה. וימינו תַחבְּקֵנִי, זֶה עֲנַן שְׁכִינָה לְעֵתִיד לְבוֹא, הֲדָא הוּא דְכַתִּיב [\(ישעיה ס, יט\)](#): לֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד הַשְּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֶגֶה הַיָּרֵחַ לַיְלָא יֵאִיר לָךְ, מִי מֵאִיר לָךְ [\(ישעיה ס, יט\)](#): וְהָיָה לָךְ ה' לְאוֹר עוֹלָם.

דָּבָר אַחַר, שְׂמֵאלוֹ תַחַת לְרֹאשִׁי, זוֹ מְזוּזָה. תִּנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי [\(דברים נ. ט\)](#): וְכַתְּבֶתֶם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, בֵּיאַתְךָ מִן הַשּׁוּק לְבֵיתְךָ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב [\(שמות כו, לה\)](#): וְשִׂמְתָּ אֶת הַשְּׁלֶחַן מִחוּץ לַפְּרָכֶת וְגו', וְאֵינוֹ כֵּן אֵין אָדָם מְנִיחַ אֶת הַמְּנוֹרָה מִשְׂמֵאל כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה מְעַכְבֶּת הַיָּמִין, אֵין אָדָם מְנִיחַ אֶת הַשְּׂמֵאל תַחַת הָרֹאשׁ וּמְחַבֵּק בְּיָמִין, אָמַר רַבִּי אַחָא רַבִּי יוֹחָנָן מִיִּיתֵי לָהּ מִן הֲדָא קְרִיָּה [\(דברים י, כב\)](#): לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ, אֵי זֶהוּ דְבוּק שְׂמֵאלוֹ תַחַת לְרֹאשִׁי.

א (ז) השבעתי אתכם בנות ירושלים, במה השביעון, רבי אליעזר אומר השביעון בשמים ובארץ, בצבאות, בצבא של מעלה ובצבא של מטה, בשתי צבאות, הוי אומר בצבאות או באילות השדה, זו חית השדה, האיך מה דאת אמר [\(איוב ה, כג\)](#): כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך. רבי חנינא בר פפא ורבי יהודה ברבי סימון. רבי חנינא אמר השביעון באבות ובאמהות, בצבאות אלו אבות שעשו צביוני ועשיתי צביוני בם. או באילות השדה, אלו השבטים, האיך מה דאת אמר [\(בראשית מט, כא\)](#): נפתלי אילה שלחה. רבי יהודה ברבי סימון אמר השביעון במילה, בצבאות, בצבא שיש בה אות. או באילות השדה, ששופכין דמם כדם צבי ואיל. ורבנן אמרי השביעון בדורו של שמד, בצבאות, שעשו צביוני בעולם ושעשיתי צביוני בהן. או באילות השדה, ששופכין דמן על קדשת שמי כדם הצבי ודם האיל, הדא הוא דכתיב [\(תהלים מד, כג\)](#): כי עליך הרגנו כל היום.

אמר רבי חנינא בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדשת שמו של הקדוש ברוך הוא, אני נותן, ובלבד שיהרגוני מיד, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבל. ומה היו עושים בדורו של שמד, היו מביאין כדוריות של ברזל ומלבנין אותן באש ונותנין אותן תחת שיחיהו ומשיאין נפשותם מהם ומביאין קרומיות של קנים ונותנין אותן תחת צפרנן ומשיאין נפשותיהם מהם, הוא שאמר דוד [\(תהלים כה, א\)](#): אליך ה' נפשי אשא, אשיא כתיב, שהיו משיאין נפשם על קדשת שמו של הקדוש ברוך הוא.

אמר רבי אושעיא אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, המתינו לי ואני עושה אתכם כצבא של מעלה. רבי יודן בשם רבי מאיר אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אם תשמרו שבועתי אעשה אתכם כצבא של מעלה, ואם לאו אעשה אתכם כצבא של מטה. רבי יוסי בר חנינא אמר שתי שבעות יש כאן, אחת לישראל ואחת לאמות העולם, נשבע לישראל שלא ימרדו על המלכות, ונשבע למלכות שלא יקשו על על ישראל, שאם מקשים על על ישראל הן גורמין לקץ לבוא שלא בעונתו.

אמר רבי לוי כתיב [\(ישעיה לב, א\)](#): הן לצדק ימלך מלך, אין הקדוש ברוך הוא מעמיד מלך חנף על אמתו עד שגובה דיקי שלה וגומרה תחלה. רבי אבהו בשם רבי תנחום אמר מה שוטרי ישראל אומרין לפרעה הדא הוא דכתיב [\(שמות ה, טז\)](#): תבו אין נתן לעבדיך וגוי וחסאת עמך, את חטי על עמך ואת חטי על אמתך ואת גורם לעצמך שתסתלק המלכות ממך ותנתן לאמה אחרת. רבי חלבו אומר ארבע שבעות יש כאן, השביע לישראל שלא ימרדו על המלכות, ושא ידחקו על הקץ, ושא יגלו מסטירין שלהם לאמות העולם, ושא יעלו חומה מן הגולה. אם כן למה מלך המשיח בא, לקבץ גליותיהן של ישראל. רבי אונאי אמר ארבע שבעות השביעון כנגד ארבעה דורות שדחקו על הקץ ונכשלו, ואלו הן: אחד בימי עמרם, ואחד בימי דיניי, ואחד בימי בן כוזבא, ואחד בימי שותלח בן אפרים, הדא הוא דכתיב [\(תהלים עח, ט\)](#): בני אפרים נושקי רומי קשת. ויש אומרים אחד בימי

עמרים, ואחד בדורו של שמד, ואחד בימי בן כוזבא, ואחד בימי שותלח בן אפרים, שנאמר; בני אפרים נושקי רומי קשת, והן היו מחשבין בשעה שנתגזרה גזרה כשדבר הקדוש ברוך הוא עם אברהם אבינו בין הבתרים ומשנולד יצחק התחיל, מה עשו נתקבצו ויצאו למלחמה ונפלו מהן חללים הרבה, מפני מה, שלא האמינו בה' ולא בטחו בישועתו, על שעברו על הקץ ועברו על השבועה. אם תעירו ואם תעוררו, רבי יודן ורבי ברכיה. רבי יודן אמר אהבה שאהב יצחק את עשו, שנאמר [\(בראשית כה, כח\)](#): ויאהב יצחק את עשו, מהו עד שתחפץ, עד שנעשה חפצו של זקן. רבי ברכיה אמר אהבה שאהב הקדוש ברוך הוא לישראל, שנאמר [\(מלאכי א, ב\)](#): אהבתי אתכם אמר ה', מהו עד שתחפץ, מלכות של מעלן, לכשתחפץ מדת הדין מאליה, אני הוא מביאה בקולי קולות ולא אתעבב, לכך נאמר: עד שתחפץ.

סדרא תנינא

א (ח) קול דודי הנה זה בא, רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן. רבי יהודה אומר: קול דודי הנה זה בא, זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל, בחדש זה אתם נגאלין, אמרו לו משה רבנו, היאך אנו נגאלין, והלא אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם [\(בראשית טו, יג\)](#): ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה, ועדין אין בידינו אלא מאתים ועשר שנה, אמר להם הואיל והוא חפץ בגאלתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים, אין הרים וגבעות האמורין כאן אלא קצים ועבורין, מדלג על החשבונות ועל הקצים ועבורין, ובחדש הזה אתם נגאלין, שנאמר [\(שמות יב, ב\)](#): החדש הזה לכם ראש חדשים. רבי נחמיה אמר: קול דודי הנה זה בא, זה משה, בשעה שאמר לישראל, בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו משה רבנו היאך אנו נגאלין והלא אין בידינו מעשים טובים, אמר להם הואיל וחפץ בגאלתכם אינו מביט במעשיכם הרעים, ובמי הוא מביט בצדיקים שבכם ובמעשיהם, כגון עמרים ובית דינו.

ב מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, אין הרים אלא בתי דינים, היאך מה דאת אמר [\(שופטים יא, לז\)](#): ואלכה וירדתני על ההרים. ובחדש הזה אתם נגאלין, שנאמר: החדש הזה לכם ראש חדשים. רבנן אמרי: קול דודי הנה זה בא, זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל, בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו משה רבנו היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטנפת מעבודת פוכבים שלנו, אמר להם הואיל והוא חפץ בגאלתכם אינו מביט בעבודת פוכבים שלכם, אלא מדלג על ההרים, ואין הרים אלא עבודת פוכבים, היאך מה דאת אמר [\(הושע ד, יג\)](#): על ראשי ההרים יזבחו ועל הגבעות יקטרו. ובחדש

הִזָּה אַתֶּם נִגְאָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם. רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי חוּנְיָא. רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי וְרַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: קוֹל דְּדוּדֵי הֵנָּה זֶה בָּא, זֶה מְלֻךְ הַמְּשִׁיחַ, בְּשַׁעֲהָ שֶׁהוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל, בַּחֲדָשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, אוֹמְרִים לוֹ הֵיאֵךְ אָנוּ נִגְאָלִין וְלֹא כָּבֵר נִשְׁבַּע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא מְשַׁעֲבְדֵנוּ בְּשִׁבְעֵים אַמּוֹת, וְהוּא מְשִׁיבֵן שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת וְאוֹמֵר לָהֶם, אַחַד מִכֶּם גּוֹלָה לְבִרְבְּרִיָּה, וְאֶחָד מִכֶּם גּוֹלָה לְסַמְטְרִיָּה, דּוֹמָה כְּמוֹ שֶׁגְּלִיתֶם כְּלַכֶּם, וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׁהַמְּלָכוֹת הַזֹּאת מְכַתֶּבֶת טִירוּנְיָא מִכָּל הָעוֹלָם, מִכָּל אִמָּה וְאִמָּה, כּוֹתֵי אֶחָד אוֹ בִּרְבָרִי אֶחָד בָּא וּמְשַׁעֲבֵד בְּכֶם, כְּגוֹן שֶׁשֶׁעֲבַדְתֶּם בָּהֶם כָּל אִמָּתְכֶם, וְכֵאלוֹ נִשְׁתַּעֲבַדְתֶּם בְּשִׁבְעֵים אַמּוֹת, וּבַחֲדָשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים.

א (ט) דּוֹמָה דְּדוּדֵי לְצַבִּי, אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֲמָרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲתָה אוֹמֵר לָנוּ דִּין דִּין [פרוש דיאו דיאו] דִּיאו אֲתָה לְגַבְּוּ תַחֲלָה, דּוֹמָה דְּדוּדֵי לְצַבִּי, מָה צַבִּי זֶה מְדַלֵּג מֵהָר לְהָר, וּמִבְּקָעָה לְבְּקָעָה, מֵאֵילָן לְאֵילָן, וּמִסַּכָּה לְסַכָּה, וּמִגְדָּר לְגְדָר, כֶּךָ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קִפֵּץ מִמְצָרִים לַיָּם, וּמֵיָם לְסִינֵי, וּמִסִּינֵי לְעֵתִיד. בְּמִצְרַיִם רָאוּ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת יב, יב): וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. בַּיָּם רָאוּ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת יד, לא): וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה וּגּוֹי' (שְׁמוֹת טו, ב): זֶה אֵלֵי וְאַנּוּהוּ. בְּסִינֵי רָאוּ אוֹתוֹ, דְּכָתִיב (דְּבָרִים ה, ד): פָּנִים בְּפָנִים דָּבַר ה' עִמָּכֶם בְּהָר. וְכָתִיב (דְּבָרִים לג, ב): ה' מְסִינֵי בָּא. אוֹ לְעַפְרַיִם הָאֵילִים, רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינְיָא אָמַר לְאוֹרְזֵלִיהוֹן דְּאֵיִילְתָּא. הֵנָּה זֶה עוֹמֵד אַחֵר כְּתֻלְנוּ, אַחֵר כְּתֻלְנוּ שֶׁל סִינֵי, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (שְׁמוֹת יט, יא): כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה'. מְשַׁנֵּיחַ מִן הַחֲנוּת (שְׁמוֹת יט, כ): וַיֵּרֵד ה' עַל הַר סִינֵי אֶל רֹאשׁ הָהָר. מְצִיץ מִן הַחֲרָכִים (שְׁמוֹת כ, א): וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים. עָנָה דְּדוּדֵי וְאָמַר לִי, מָה אָמַר לִי (שְׁמוֹת כ, ב): אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ.

ב דָּבָר אַחֵר, דּוֹמָה דְּדוּדֵי לְצַבִּי, אֲמָרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲתָה אֲמָרָתְ לִי דִּין דִּין, דִּיאו דִּיאו אֲתָה לְגַבְּוּ תַחֲלָה. דּוֹמָה דְּדוּדֵי לְצַבִּי, מָה צַבִּי זֶה מְדַלֵּג מֵהָר לְהָר, מִבְּקָעָה לְבְּקָעָה, מֵאֵילָן לְאֵילָן וּמִסַּכָּה לְסַכָּה, מִגְדָּר לְגְדָר, כֶּךָ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּץ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת זֶה לְבֵית הַכְּנֶסֶת זֶה, מִבֵּית מְדַרְשׁ זֶה לְבֵית מְדַרְשׁ זֶה, כָּל כֶּךָ לְמָה, כֶּדִּי לְבַרְךָ יִשְׂרָאֵל, וּבְאֵיזוֹ זְכוּת בְּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (בְּרֵאשִׁית יח, א): וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מְמֵרָא. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי יוֹשֵׁב, יוֹשֵׁב כְּתִיב, בָּא אַבְרָהָם לְעַמּוּד אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁב אַבְרָהָם, אֲתָה סִימָן לְבְנֶיךָ, מָה אֲתָה יוֹשֵׁב וְאַנִּי עוֹמֵד, כֶּךָ יְהִיוּ בְּנֵיךָ בְּשַׁעֲהָ שֶׁיִּכְנָסוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמְדַרְשׁ וְקוֹרֵין קְרִיאַת שְׁמַע, הֵם יוֹשְׁבִין וְכַבּוּדֵי עוֹמֵד בְּיַנְיָהֶם, מָה טַעְמָא (תְּהִלִּים פב, א): אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵדַת אֵל. רַבִּי חַגִּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר אֱלֹהִים עוֹמֵד אֵין כְּתִיב, אֵלָּא נָצַב, מָהוּ נָצַב, אִיטִימוּס, הָאֵיךְ מָה דָּאֲתָ אָמַר (שְׁמוֹת לד, ב): וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר, וְכָתִיב (שְׁעִיָה סה, כד): וְהָיָה טָרֶם יִקְרָאוּ וּגּוֹי'. רַבִּי שְׁמוּאֵל מְשׁוּם רַבִּי חֲנִינְיָא כָּל קְלוּס וְקְלוּס שִׁישְׂרָאֵל מְקַלְסִין לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בְּיַנְיָהֶם,

הָדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים כב, ד) : וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל. אוּ לְעַפְרָה הָאֵילִים, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר לְאוֹרְזְלִיהוֹן דְּאֵיילָתָא. הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחֲרַי כְּתַלְנוּ, אַחֲרַי כְּתַלְי בְּתֵי כְּנִסְיֹת וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת. מְשַׁגְּיחַ מִן הַחֲנוּת, מִבֵּין כְּתִפְיָהֶם שֶׁל כְּהֻנִּים. מִצִּיץ מִן הַחֲרָפִים, מִבֵּין אֲצַבְעוֹתֵיהֶם שֶׁל כְּהֻנִּים. עָנָה דוּדֵי וְאָמַר לִי, מָה אָמַר לִי (במדבר ו, כד) : יְבָרְכֶךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ.

ג דְּבַר אַחֲרַי, דוֹמָה דוּדֵי לְצַבִּי, אָמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶתְּ אָמַר לָן דִּיּוּ דִּיּוּ, אֶתְּ דִּיּאֵוּ דִּיּאֵוּ לְגַבְּוֹ תַּחֲלָה. דוֹמָה דוּדֵי לְצַבִּי, מָה צַבִּי זֶה נִרְאָה וְחוֹזֵר וְנִכְסָה, נִרְאָה וְחוֹזֵר וְנִכְסָה, כְּךָ גּוֹאֵל הִרְאֵשׁוּן נִרְאָה וְנִכְסָה וְחוֹזֵר וְנִרְאָה. וְכַמְּהָ נִכְסָה מֵהֶם, רַבִּי תַנְחוּמָא אָמַר שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, הָדָא הוּא דְכָתִיב (שמות ה, כ) : וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֹהֲרֹן, יְהוּדָה בְּרַבִּי אָמַר לְקִירְסִין, כְּךָ גּוֹאֵל הָאֲחֵרוֹן נִגְלָה לְהֶם וְחוֹזֵר וְנִכְסָה מֵהֶן, וְכַמְּהָ נִכְסָה מֵהֶן, אַרְבָּעִים וְחַמְּשָׁה יָמִים, הָדָא הוּא דְכָתִיב (דניאל יב, יא) : וַיִּמְעַת הוֹסֵר הַתְּמִיד וְלָתַת שְׁקוּץ שְׁמַם יָמִים אֶלְף מְאַתִּים וְתִשְׁעִים, וְכָתִיב (דניאל יב, יב) : אֲשֶׁרִי הַמְּחַכָּה וַיִּגְיַע לְיָמִים אֶלְף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְחַמְּשָׁה, אֵילִין וַתִּירֵאָ מֵאֵן אֵינּוֹן, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן קַצְרִתָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָה אָמַר אֵלּוּ אַרְבָּעִים וְחַמְּשָׁה יוֹם שֶׁהוּא נִכְסָה מֵהֶם, וְאוֹתָן הַיָּמִים יִשְׂרָאֵל קוֹטְפִים מְלוּחִים וְשֶׁרְשֵׁי רֵתִים וְאוֹכְלִין, הָדָא הוּא דְכָתִיב (איוב ל, ד) : הַקֹּטְפִים מְלוּחַ עָלַי שִׁיחַ וְשֶׁרֶשׁ רֵתֵמִים לְחֶמֶס, וְלֵאֲיִכּוֹן הוּא מוֹלִיכּוֹן, מֵאֵן דְּאָמַר לְמַדְבַּר יְהוּדָה, וּמֵאֵן דְּאָמַר לְמַדְבַּר סִיחּוֹן וְעוּג. מֵאֵן דְּאָמַר לְמַדְבַּר יְהוּדָה, הָדָא הוּא דְכָתִיב (הושע יב, ט) : עַד אוֹשִׁיבֶךָ בְּאֶהְלִים כִּימֵי מוֹעֵד. וּמֵאֵן דְּאָמַר לְמַדְבַּר סִיחּוֹן וְעוּג, מַדְכָּתִיב (הושע ב, טו יז) : הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְתִּיחָה וְהִלְכָתִיחָה הַמַּדְבַּר וּדְבַרְתִּי עַל לְבָבָהּ, וְנִתְתִּי לָהּ אֶת כְּרַמֶּיהָ. וְכָל שֶׁהוּא מֵאֲמִין לוֹ וְהוֹלֵךְ אַחֲרָיו וּמִמְתִּין, הוּא חִיָּה, וְכָל שֶׁאֵין מֵאֲמִין לוֹ וְהוֹלֵךְ לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, בְּסוּף הֵן הוֹרְגִין אוֹתוֹ.

אָמַר רַבִּי יֶצְחָק בַּר מִרְיֹן לְסוּף אַרְבָּעִים וְחַמְּשָׁה יָמִים נִגְלָה לְהֶם וּמוֹרִיד לְהֶם אֶת הַמָּן, וְאֵין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ (קהלת א, ט).

ד דְּבַר אַחֲרַי, אוּ לְעַפְרָה הָאֵילִים, לְאוֹרְזְלִיהוֹן דְּאֵיילָתָא. הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחֲרַי כְּתַלְנוּ, אַחֲרַי כְּתַל מְעַרְבֵי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְמָה שֶׁנִּשְׁבַּע לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ חָרַב לְעוֹלָם, וְשַׁעַר הַכְּהֵן וְשַׁעַר חוֹלְדָה לֹא חָרְבוּ לְעוֹלָם עַד שֶׁיַּחֲדָשֵׁם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. מְשַׁגְּיחַ מִן הַחֲנוּת, זֹו זְכוּת אַבוֹת. מִצִּיץ מִן הַחֲרָפִים, זֹו זְכוּת אִמָּהוֹת.

ה (י) עָנָה דוּדֵי וְאָמַר לִי, מָה אָמַר לִי : הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים.

דְּבַר אַחֲרַי, עָנָה דוּדֵי וְאָמַר לִי, רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר, לֹא הִיא עֲנִיָּה וְלֹא הִיא אֲמִירָה, אֶלְּא עָנָה לִי עַל יְדֵי מֹשֶׁה, וְאָמַר לִי עַל יְדֵי אֹהֲרֹן, וּמָה אָמַר לִי : קוּמִי לָךְ רַעֲיָתִי יַפְתִּי, קוּמִי לָךְ, זְרוּזִי גְרַמִּיךָ.

דְּבַר אַחֲרַי, קוּמִי לָךְ, בְּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, דְכָתִיב בֵּיה (בראשית יב, א) : לָךְ לָךְ מֵאַרְצֶךָ וּמִמּוֹלְדָתֶךָ. רַעֲיָתִי יַפְתִּי, בְּתוֹ שֶׁל יֶצְחָק, שְׁרִיעָה אוֹתִי וְיִפָּה אוֹתִי

על גבי המזבח. ולכי לך, בתו של יעקב ששמע לאביו ולאמו, שנאמר
(בראשית כח, ז): וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם.

א (יא) כי הנה הסתו עבר, אלו ארבע מאות שנה שנגזרו על אבותינו
במצרים. הגשם חלף הלך לו, אלו מאתים ועשר שנים, ולא הוא הגשם
ולא הוא הסתו.

אמר רבי תנחומא עקר טרחותא מטרא הוא, כך עקר שעבודן של ישראל
במצרים שמונים ושש שנים היו משעה שנולדה מרים [פרושה, שלכך נקרא שמה
מרים, על שום שנאמר (שמות א, ד): וימררו את חייהם, כי מרים לשון מרור הוא].

א (יב) הנצנים נראו בארץ, הנצוחות נראו בארץ, איזה זה, זה משה
ואהרן, שנאמר (שמות יב, א): ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים
לאמר. עת הזמיר הגיע, הגיע זמנו של ישראל להגאל, הגיע זמנה של ערלה
שתזמר. הגיע זמן של מצרים שיזמרו. הגיע זמן עבודת כוכבים שלהן
שתעקר, שנאמר (שמות יב, יב): ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, הגיע זמן
של ים שיבקעו מימיו, שנאמר (שמות יד, כא): ויבקעו המים. הגיע זמן של
שירה, שתאמר, שנאמר (שמות טו, א): אז ישיר משה, רבי תנחומא אמר
הגיע זמן שתעשו זמירות להקדוש ברוך הוא, שנאמר (שמות טו, כ): עזי
וזמרת יה, זמירות זה.

אמר רבי ביבי (תהלים קיט, נד): זמרות היו לי חקיד. וקול התור נשמע
בארצנו, אמר רבי יוחנן קול תזיר טב נשמע בארצנו, זה משה, בשעה
שאמר (שמות יא, ד): ויאמר משה כה אמר ה' פחצת הלילה.

א (יג) התאנה חנטה פגיה, אלו פושעי ישראל שמתו בשלשה ימי אפלה,
שנאמר (שמות י, כב): ויהי חשך וגוי לא ראו איש את אחיו. והגפנים סמדר
נתנו ריח, אלו הנשארים שעשו תשובה ונגאלו, אתא משה לגבן אמר לון
כל הדין ריחא טבא אית גביכון ואתון יתיבין הכא, קומי לך רעיתי זפתי.

ב דבר אחר, ענה דודי ואמר לי, אמר רבי עזריה לא היא עניה ולא היא
אמירה, אלא ענה על ידי משה ואמר לי על ידי אהרן, מה אמר לי: קומי
לך רעיתי זפתי. כי הנה הסתו עבר, אלו ארבעים שנה שעשו ישראל
במדבר. הגשם חלף הלך לו, אלו שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל
כמנדין במדבר, ולא היה הדבור מדבר עם משה, עד שתמו כל אותו הדור,
הדא הוא דכתיב (דברים ב, יד): והימים אשר הלכנו מקדש ברנע וגוי וגם
יד ה' היתה בם, ויהי כאשר תמו מיד וינדבר ה' אלי לאמר. הנצנים נראו
בארץ, הנצוחות נראו בארץ, אלו הנשיאים, שנאמר (במדבר לד, יח): ונשיא
אחד נשיא אחד. עת הזמיר הגיע, הגיע זמנה של ערלה שתזמר, הגיע זמנו
של כנענים שיזמרו, הגיע זמנה של ארץ ישראל להחלק לישראל, שנאמר
(במדבר כו, נג): לאלה תחלק הארץ. וקול התור נשמע בארצנו, אמר רבי יוחנן

קול תייר טב נשמע בארצנו, זה קולו של יהושע בשעה שאמר [\(יהושע א, יא\)](#):
עברו בקרב המחנה. התאנה חנטה פגיה, אלו סלי הבכורים. והגפנים
סמדר נתנו ריח, אלו הנסכים.

ג דבר אחר, ענה דודי ואמר לי, ענה לי על ידי דניאל, ואמר לי על ידי
עזרא. מה אמר לי, קומי לך רעיתי יפתי. כי הנה הסתו עבר, אלו שבעים
שנה שעשו ישראל בגולה. הגשם חלף הלך לו, אלו חמשים ושנים שנה
משחרב הבית עד שנעקרה מלכות כשדים, ולא שבעים שנה הן, אמר רבי
לוי צא מהן שמונה עשרה שנה שהיתה בת קול מפוצצת ואומרת
לנבוכדנצר עבדא בישא סוק חרוב ביתא דמרך, דבנוי דמרך לא שמעון
ליה. הנצנים נראו בארץ, כגון מרדכי וחסברתו, עזרא וחסברתו. עת הזמיר
הגיע, הגיע זמן של ערלה שתזמר, הגיע זמן של רשעים שישברו, שנאמר
[\(ישעיה יד, ה\)](#): שבר ה' מטה רשעים. הגיע זמן של בבליים להשמד, הגיע זמן
בית המקדש שיבנה, שנאמר [\(עובדיה א, כא\)](#): ועלו מושעים בהר ציון. וכתיב
[\(חגי ב, ט\)](#): גדול יהיה כבוד הבית הזה. וקול התור נשמע בארצנו, אמר רבי
יוחנן קול תייר טב נשמע בארצנו, אי זה זה, זה קולו של כורש, הדא הוא
דכתיב [\(עזרא א, ב\)](#): כה אמר כרש מלך פרס וגוי כל ממלכות הארץ וגוי מי
בכם מפל עמו. התאנה חנטה פגיה, אלו הסלים של בכורים. והגפנים
סמדר נתנו ריח, אלו הנסכים.

ד דבר אחר, ענה דודי ואמר לי, ענה על ידי אליהו, ואמר לי על ידי מלך
המשית. מה אמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך, אמר רבי עזריה כי
הנה הסתו עבר, זו מלכות כותים, שמסיתה את העולם ומטעת אותו
בכזביה, היאך מה דאת אמר [\(דברים יג, ז\)](#): כי יסיתך אחיך בן אמה. הגשם
חלף הלך לו, זה השעבוד. הנצנים נראו בארץ, הנצוחות נראו בארץ, מי
הם, רבי ברכיה בשם רבי יצחק כתיב [\(זכריה ב, ג\)](#): ויראני ה' ארבעה חרשים,
ואלו הן: אליהו, ומלך המשית, ומלכי צדק, ומשוח מלחמה. עת הזמיר
הגיע, הגיע זמן של ישראל להגאל, הגיע זמנה של ערלה להזמר, הגיע
זמנה של מלכות כותים שתכלה, הגיע זמנה של מלכות שמים שתגלה,
שנאמר [\(זכריה יד, ט\)](#): והיה ה' למלך על כל הארץ, וקול התור נשמע בארצנו,
איזה זה, זה קולו של מלך המשית המכריז ואומר [\(ישעיה נב, ז\)](#): מה נאוו על
ההרים רגלי מבשר. התאנה חנטה פגיה, אמר רבי חיא בר אבא סמוך
לימות המשית דבר גדול בא לעולם והרשעים פלים. והגפנים סמדר נתנו
ריח, אלו הנשארים, ועליהם נאמר [\(ישעיה ד, ג\)](#): והיה הנשאר בציון והנוותר
בירושלים.

אמר רבי יוחנן שביע שבו דוד בא, שנה ראשונה, מתקיים מה שנאמר [\(עמוס](#)
[ד, ז\)](#): והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. בשנה, חצי רעב
משתלחין בה. בשלישית, רעב גדול ומתים בו אנשים ונשים וטף,
וחסידים ואנשי מעשה מתמעטים, והתורה משתפחת מישראל.
ברביעית, רעב ולא רעב שבע ולא שבע. בחמישית, שבע גדול ואוכלין
ושותין ושמחים והתורה חוזרת לחדושה ומתחדשת לישראל. בששית,

קולות. בשביעית, מלחמות. במוצאי שביעית, בן דוד בא. אמר אביי כמה שבויעין אתת כהדא ולא אתא ולא אתי, אלא כההיא דאמר ריש לקיש דור שפון דוד בא בית הועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלון ישום, ואנשי הגליל יסבבו מעיר לעיר ולא יחננו, וחכמת הסופרים תסרח, ויראי חטא ואנשי חסד נאספים, והאמת נעדרת, ופני הדור כפני הכלב. ומנין שאמת נעדרת, שנאמר [\(ישעיה נט, טו\)](#): ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל. להיכן הולכת, דבי רבי ינאי אומר הולכת ויושבת לה עדרים עדרים במדבר. ורבנן אמרי דור שפון דוד בא, חכמי הדור מתים והנותרים עיניהם פלות בגון ואנחה וצרות רבות ורעות רבות באות על הצבור, וגזרות קשות מתחדשות ומשתלחות עד שהראשונה קימת אחרת באה ונסמכה לה.

אמר רבי נהוראי דור שפון דוד בא, הנערים ילבינו לזקנים, ויעמדו הזקנים בפני הנערים, [\(מיכה ז, ו\)](#): בת קמה באמה פלה בחמתה, איבי איש אנשי ביתו, ויבן אינו מתבייש מאביו. רבי נחמיה אומר קדם ימות המשיח עניות ירבה, ויקר הווה, והגפן תתן פריה, והיו יסריח, והמלכות פלה תהפך למינות ואין תוכחות.

אמר רבי אבא בר כהנא אין בן דוד בא אלא בדור שפניו דומין לכלב.

אמר רבי לוי אין בן דוד בא אלא בדור שפניו חצופות וחיב כליה.

אמר רבי ינאי אם תראה דור אחר דור מחרף ומגדף, צפה לרגלי מלך המשיח, הדא הוא דכתיב [\(תהלים פט, נב\)](#): אשר חרפו אויביו ה' אשר חרפו עקבות משיחו, מה כתיב בתריה: ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

א [\(יד\)](#) יונתי בחגוי הסלע, מהו יונתי בחגוי הסלע, אמר רבי יוחנן אמר הקדוש ברוך הוא קורא אני לישראל יונה, דכתיב [\(הושע ז, לא\)](#): ויהי אפרים כיונה פותה אין לב, אצלי הם כיונה אבל אצל אמות העולם כמין חיות, דכתיב [\(בראשית מט, ט\)](#) גור אריה יהודה, [\(בראשית מט, כא\)](#) נפתלי אילה שלחה, [\(בראשית מט, יז\)](#) יהי דן נחש עלי דרך [\(בראשית מט, כז\)](#) בנימין זאב יטרף, וכל שנים עשר שבטים משולים כחיות, לפי שהאמות נלחמים לישראל ואומרים לישראל מה אתם רוצים מן השבת ומן המילה, והקדוש ברוך הוא מגבירן לישראל ונעשין בפני האמות כחיות להכניען לפני הקדוש ברוך הוא ולפני ישראל, אבל אצל הקדוש ברוך הוא נעשים כיונה תמה ושומעין לו, הדא הוא דכתיב [\(שמות ד, לא\)](#): ויאמן העם וישמעו כי פקד ה'. אמר הקדוש ברוך הוא למשה, משה את עומד וצועק, כבר שמעתי ישראל וצעקתם, הדא הוא דכתיב [\(שמות יד, טו\)](#): מה תצעק אלי, אין בני ישראל צריכין לד. לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא: יונתי בחגוי הסלע, אמר רבי יהודה ברבי סימון אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אצלי הם תמימים כיונים, אבל באמות העולם הם ערוימים כנחשים, הדא הוא דכתיב [\(דניאל ג, יז\)](#): ענו שדרך מישך ועבד נגו ואמרין למלכא נבוכדנצר, אין למלכא למה נבוכדנצר, ואין נבוכדנצר למה מלכא, אלא כך אמרו לו, אם לפסים וגלגליות ודימוסיות וארנוניות מלך את עלינו, הדא הוא דכתיב: למלכא

נְבוּכַדְנֶצַר, וְאִם לְדָבָר זֶה שָׁאֵת אוֹמֵר לָנוּ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְצַלְמָךְ, נְבוּכַדְנֶצַר אֵת, וְנְבוּכַדְנֶצַר שְׁמֶךָ, הוּא גְבָרָא וְחַד נְבוּ עֲלֵינוּ כְּחֵדָא, נְבוּכַדְנֶצַר, נְבַח כְּכַלְבָּא, נְפִיחַ כְּקוּלְתָּהּ, נְצַר כְּצַרְצָרָה, מִיַּד נְבַח כְּכַלְבָּא וְאֵתְעֵבַד כְּכֵדָא וְנֶצַר כְּצַרְצָרָה. כְּתִיב (סְהַלַת ח, ב): אֲנִי פִי מְלֹךְ שְׁמֵר, אֲמַר רַבִּי לְוִי אֲנִי פִי מְלֹךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים אֲשֶׁמֶר, אוֹתוֹ הִפֵּה שְׁאֲמַר לָנוּ בְּסִינֵי (שְׁמוֹת כ, ב): אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, (סְהַלַת ח, ב): וְעַל דְּבַרְתָּ שְׁבוּעַת אֱלֹהִים, עַל שֵׁם (שְׁמוֹת כ, ז): לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא.

ב תִּנִּי דְבֵי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּשַׁעָה שְׁיִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לְמָה הָיוּ דוֹמִין, לְיוֹנָה שְׂבַרְחָה מִפְּנֵי הַנֶּץ וְנִכְנְסָה לְנִקְיָק הַסֶּלַע וּמִצְאָה שֵׁם הַנְּחֹשׁ מְקוֹנָה, וְנִכְנְסָה לְפָנִים וְלֹא הִיָּתָה יְכוּלָה לְהַכְנִס שְׁעַדִּין הַנְּחֹשׁ מְקוֹנָה, תַּחֲזֹר לְאַחֲרָה, לֹא תִהִי יְכוּלָה שְׁהַנֶּץ עוֹמֵד בְּחוּץ, מָה עֲשִׂתָה הַיּוֹנָה הַתַּחֲלִילָה צוֹנַחַת וּמִטְפַּחַת בְּאַגְפֶיהָ כְּדִי שְׁיִשְׁמַע לָהּ בְּעַל הַשּׁוֹבֵד וְיָבוֹא וְיִצִּילָהּ, כִּדְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל דוֹמִים עַל הַיָּם, לִירֵד לָיִם לֹא הָיוּ יְכוּלִין, שְׁעַדִּין לֹא נִקְרַע לָהֶם הַיָּם, לְחֹזֵר לְאַחֲרֵיהֶם לֹא הָיוּ יְכוּלִין שְׁכַבְר פְּרַעָה הַקָּרִיב, מָה עָשׂוּ (שְׁמוֹת יד, ט): וַיִּירָאוּ מֵאֵד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', מִיַּד (שְׁמוֹת יד, ט): וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי חֲמָא דְכִפְר תַּחוּמִין, מְשַׁל לְמִלְךָ שְׁהִיָּתָה לוֹ בַּת יַחֲדָה וְהָיָה מִתְאַוָּה לְשִׁמְעַ שִׁיחַתָּה, מָה עָשָׂה הוֹצִיא כְרוֹז וְאָמַר, כָּל עַמָּא יִפְקוּן לְקַמְפוֹן, כְּשִׁיִּצְאוּ מָה עָשָׂה, רְמִזוּ לְעַבְדֵיךָ וְנִפְלוּ לָהּ פְּתֵאוֹם כְּפִלִּיסְטִין, וְהַתַּחֲלִילָה צוֹנַחַת אַבָּא אַבָּא הַצִּילָנִי, אֲמַר לָהּ אֵלֶּיךָ לֹא עָשִׂיתִי לָךְ כִּדְ לֹא הִיִּית צוֹנַחַת וְאוֹמְרַת אַבָּא הַצִּילָנִי. כִּדְ כְּשִׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ הַמִּצְרַיִים מְשַׁעְבְּדִין אוֹתָם וְהַתַּחֲלִילוּ צוֹעֲקִין וְתוֹלִין עֵינֵיהֶם לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (שְׁמוֹת ב, כג כד): וַיְהִי בַיָּמִים הַרְבִּים הָהֵם וַיָּמָת מְלֹךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבָדָה וַיִּצְעֲקוּ וְגו', מִיַּד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקַתָם, שְׁמַע הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַפְלָתָן וְהוֹצִיאָן בְּיַד חֲזָקָה וּבִזְרוּעַ נְטוּיָה. וְהָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְאַוָּה לְשִׁמְעַ קוֹלָן וְלֹא הָיוּ רוֹצִין, מָה עָשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲזָק לְבוֹ שֶׁל פְּרַעָה וְרַדְף אַחֲרֵיהֶם, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (שְׁמוֹת יד, ח): וַיַּחֲזֵק ה' אֶת יָב פְּרַעָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף וְגו', וְכְתִיב (שְׁמוֹת יד, ט): וּפְרַעָה הַקָּרִיב, מֵהוּ הַקָּרִיב, שְׁהַקָּרִיב אֶת יִשְׂרָאֵל לְתַשׁוּבָה. כִּיִּין שְׁרָאוּ אוֹתָם, תָּלוּ עֵינֵיהֶם לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיִּצְעֲקוּ לְפָנָיו, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת יד, ט): וַיִּשָּׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסַע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מֵאֵד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', כְּאוֹתָהּ צָעָקָה שְׁצַעֲקוּ בְּמִצְרַיִם, כִּיִּין שְׁשִׁמְעַ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲמַר לָהֶם אֵלֹוִלִי שְׁעֲשִׂיתִי לָכֶם כִּן לֹא שְׁמַעְתִּי אֶת קוֹלְכֶם, עַל אוֹתָהּ שְׁעָה אֲמַר: יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, הַשְׁמִיעֵנִי אֶת הַקּוֹל אִין כְּתִיב כָּאוֹן, אֶלָּא קוֹלְךָ, שְׁכַבְר שְׁמַעְתִּי בְּמִצְרַיִם, וְכְשִׁצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִיַּד (שְׁמוֹת יד, ט): וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא.

ג רַבִּי אֶלְעָזָר פֶּתֵר קַרְיָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעָה שְׁעַמְדוֹ עַל הַיָּם, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, שְׁהִיוּ חֲבוּיִים בְּסִתְרוֹ שֶׁל יָם. הִרְאִינִי אֶת מְרַאֲיָךְ, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (שְׁמוֹת יד, ג): הַתִּיַצְבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה'. הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלְךָ, זוֹ הַשְׁיָרָה, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת טו, א): אֲזוּ יִשִּׁיר מִשֶּׁה. כִּי קוֹלְךָ עָרַב, זֶה הַשִּׁיר. וּמְרַאֲיָךְ נְאוּהָ, שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל מְרַאֲיִן בְּאַצְבַּע וְאוֹמְרִים (שְׁמוֹת טו, ב): זֶה אֵלֵי וְאַנְוָהוּ.

ד רבי עקיבא פתר קריה בישראל בשעה שעמדו לפני הר סיני, יונתי בחגוי הסלע, שהיו חבויין בסתרו של סיני. הראיני וגוי, שנאמר (שמות כ, טו): וְכַל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת. השמיעני את קולך, זה קול שלפני הדברות, שנאמר (שמות כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. כי קולך ערב, זה קול שלאחר הדברות, שנאמר (דברים ה, כה): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם וגוי היטיבו כל אשר דברו. מהו היטיבו כל אשר דברו, היא בר אדא ובר קפרא, חד אמר הטבה כהטבת הנרות, וחד אמר הטבה כהטבת הקטורת. ומראיך נאווה, שנאמר (שמות כ, טו): וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחוֹק.

ה רבי יוסי הגלילי פתר קריה במלכיות, יונתי בחגוי הסלע, שחבויין בסתרון של מלכיות. הראיני את מראיך, זה התלמוד. השמיעני את קולך, זה מעשה הטוב. וכבר נמנו פעם אחת בבית עלית ערים בלוד ואמרו מי גדול התלמוד או המעשה, רבי טרפון אומר גדול הוא המעשה, רבי עקיבא אומר גדול הוא התלמוד, נמנו ונגמרו גדול הוא התלמוד שמביא לידי מעשה. כי קולך ערב, זה התלמוד. ומראיך נאווה, זה מעשה הטוב.

ו רבי הונא ורבי אחא בשם רבי אחא בר חנינא פתרי קריה על דעתיה דרבי מאיר באהל מועד, יונתי בחגוי הסלע, שחבויין בסתר אהל מועד. הראיני את מראיך, שנאמר (ויקרא ח, ד): וַתִּקַּח הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, השמיעני את קולך (ויקרא ט, כד): וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּרְאוּ, שירה נאה אמרו על ידי שראו דבר חדש, לפיכך אמרו שירה חדשה, כי קולך ערב, זה השיר. ומראיך נאווה, האיך מה דאת אמר (ויקרא ח, ה): וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי ה'.

אמר רבי תנחומא אינון פתרון לה על דעתיה דרבי מאיר באהל מועד, אף, אנא נפתרינה על דעתיהו דרבנן בבית העולמים, יונתי בחגוי הסלע, שהיו חבויין בסתר בית עולמים. הראיני את מראיך, היאך מה דאת אמר (מלכים א ת, א): אִזּו יִקַּח שְׁלֹמֹה. השמיעני את קולך, היאך מה דאת אמר (דברי הימים ב ה, יג): וַיְהִי כְּאֶחָד לְמַחְצָרִים וְלְמַשְׁרָרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד. רבי אבין בשם רבי אבא כהן בן דליה אמר, כתיב (שמות יט, ח): וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו, וכתיב (שמות כד, ג): וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ, עד איכן עמד להם אותו הקול, עד ויהי כאחד למחצרים ולמשררים להשמיע קול אחד. כי קולך ערב, זה השיר. ומראיך נאווה, אלו הקרבנות, היאך מה דאת אמר (מלכים א ח, טג): וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זִבְח הַשְּׁלָמִים וגוי בקר, איזה בקר (במדבר ח, ט): אֶת אַרְבַּע הָעֵגְלוֹת וְאֶת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר.

ז רבי אליהו פתר קריה בעולי רגלים, הראיני את מראיך, אלו עולי רגלים, שנאמר (דברים טז, טז): שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה וגוי. השמיעני את קולך, זה קריאת ההלל בנעם, בשעה שישראל קורין את ההלל קולן עולה למרום, מתלא אמר פסחא בביתא והלילא מתברא אבריאה. כי קולך ערב, זה השיר. ומראיך נאווה, זה הדוכן.

ח רבי יהודה בן סימון בשם רבי שמעון בן אלעזר אמר, מפני מה נתעקרה רבקה, כדי שלא יהיו אמות העולם אומרים תפלתנו עשתה פרות, שאמרו לה [\(בראשית כד, ט\)](#): אחתנו אתה היי לאלפי רבבה. עד שהתפלל עליה יצחק ונפקדה, הָדָא הוּא דְכְתִיב [\(בראשית כה, כא\)](#): וַיֵּתֶר יִצְחָק לְהִי לְנִכְח אִשְׁתּוֹ. רבי עזריה בשם רבי חנינא בר פפא אמר מפני מה נתעקרו אמהות, כדי שלא יהו מתרפקות על בעליהן בנוין. רבי הונא ורבי ירמיה בשם רבי חיאי בר אבא אמר, מפני מה נתעקרו אמהות, כדי שיצאו רב שנים בלא שעבוד. רבי חוניי בשם רבי מאיר מפני מה נתעקרו אמהות כדי שיהנו בעליהן בנוין, שבזמן שהאשה מקבלת הריון היא מתכפרת ומתעבת. תדע לך שהוא כן, שכל השנים שהיתה שרה אמנו עקרה היתה יושבת בתוך ביתה ככלה בתוך חפתה, כיון שעברה נשתנה זיוה, היאך מה דאת אמר [\(בראשית ג, טז\)](#): בעצב תלדי בנים. רבי לוי בשם רבי שילא מכפר תמרתא, ורבי חלבא בשם רבי יוחנן, מפני מה נתעקרו אמהות, בשביל שהיה הקדוש ברוך הוא מתאוה לשמע שיחתן. אמר להם: יונתי אמר לכן מפני מה העקרתי אתכן, שהייתי תאוה לשמע שיחתכן, הָדָא הוּא דְכְתִיב: כִּי קוֹלְךָ עָרַב וּמְרִיאִיךָ נָאוּה.

א (טו) אחזו לנו שועלים, כשהוא מושל את המלכות אינו מושלן אלא באש, הָדָא הוּא דְכְתִיב [\(יחזקאל טו, ז\)](#): וְנָתַתִּי אֶת פְּנֵי בְהֵם מֵהָאֵשׁ וַיֵּצְאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם. וכשהוא מושל את המצריים אינו מושלן אלא בדבר שפכה באש, הָדָא הוּא דְכְתִיב [\(ישעיה מג, יז\)](#): דַּעְכוּ כַּפְשֵׁיכֶם כְּבוֹ. כשהוא מושל המלכות אינו מושלן אלא בכסף וזהב, הלא הוא דכתיב [\(דניאל ב, לב\)](#): הוּא צְלָמָא רֵאשֵׁה דִּי דְהַב טַב. כשהוא מושל המצריים אינו מושלן אלא בעופרת, שְׁנַאֲמַר [\(שמות טו, ט\)](#): צַלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת. כשהוא מושל את המלכות אינו מושלן אלא בארזים, הלא הוא דכתיב [\(יחזקאל לא, ג\)](#): הִנֵּה אֲשׁוּר אָרִז בְּלַבְנוֹן. וכתיב [\(דניאל ד, יז\)](#): אֵילָנָא דִּי חֲזִיַת דִּי רְבָה וְגוֹי. וכתיב [\(עמוס ב, ט\)](#): וְאַנְכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֲמָרִי מִפְּנֵיהֶם וְגוֹי. כשהוא מושל המצריים אינו מושלן אלא בקש, שְׁנַאֲמַר [\(שמות טו, ז\)](#): יֹאכְלֶמוּ כֶּקֶשׁ. כשהוא מושל המלכות מושלן בחיות, שְׁנַאֲמַר [\(דניאל ז, ג\)](#): וְאַרְבַּע חִיּוֹן רְבִרְבוּ סִלְקוּ מִן יַמָּא שְׁנִינֵן דָּא מִן דָּא, וכתיב: קַדְמִיתָא כְּאַרְיָה. כשהוא מושל המצריים מושלן בשועלים, שְׁנַאֲמַר: אַחְזוּ לָנוּ שׁוּעֲלִים, שְׁמְרוּ אוֹתָם לִיאֹר.

אמר רבי אלעזר ברבי שמעון, ערומין היו המצריים, לפיכך הוא מושלן בשועלים, מה שועל זה מביט לאחוריו, כך היו המצריים מביטין לאחוריהם, והיו אומרים במה נדונים, נדונים באש, והלא כבר נאמר [\(ישעיה טו, טז\)](#): כִּי בָאֵשׁ הִ' נִשְׁפָּט. נדונים בחרב, והלא כתיב [\(ישעיה טו, טז\)](#): וּבַחֲרָבוֹ אֶת כָּל בֶּשָׂר, אֵלָא נְדוּנִים בְּמַיִם, שְׁכַבְרַ נְשַׁבַּע הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאִינוּ מְבִיא מְבוּל לְעוֹלָם עוֹד, כְּדְכְתִיב [\(ישעיה נד, ט\)](#): כִּי מִי נַח זֹאת לִי. אמר להם הקדוש ברוך הוא, חייכם שכל אחד ואחד מכם אני גוררו למבולו, שְׁנַאֲמַר [\(תהלים סג, יא\)](#): יִגִּירָהוּ עַל יְדֵי חָרֵב מְנַת שְׁעֵלִים יִהְיוּ. יִגִּירָהוּ עַל יְדֵי חָרֵב, אֵלוּ

הַרְשָׁעִים שֶׁגָּרְרוּ לְהִרְבּוֹ שֶׁל יָם. מִנֵּת שֶׁעָלִים יִהְיוּ, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַמֶּנֶּה הַזֹּאת תִּהְיֶה מִתּוֹקֶנֶת לְשׁוֹעָלִים.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה שׁוֹעָלִים קִדְמָא מְלֵא, תִּנְיִנָּא חֶסֶר, שֶׁעָלִים כְּתִיב, אוֹתָם הֵם הַשׁוֹעָלִים שֶׁיִּרְדּוּ לְשַׁעְלוּ שֶׁל יָם.

ב אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן כְּתִיב [\(ישעיה מג, טז\)](#): הַנּוֹתֵן בַּיָּם דְּרֵךְ, אֵין זֹ מִדָּה קָשָׁה. וּבַמַּיִם עֲזִים נְתִיבָה, אֵין זֹ מִדָּה קָשָׁה, אֶלָּא אֵיזֹו הִיא מִדָּה קָשָׁה, הַמוֹצִיא רֶכֶב וְסוֹס חֵיל וְעִזּוֹ.

אָמַר רַבִּי יוֹדָן קִינִיגִין מְכַלְלָה וְדִיאָרְטִיָּה עֲתִידִים מִן בִּלְטוּוֹרָא דָּא דִּיחֲתוּ וְיִיטוּרְד זֶה שְׁטִיָּהֶם אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם.

אָמַר רַבִּי חֲנַן מָה הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַכְּשֻׁרוֹת וְהַצְּנוּעוֹת עוֹשׂוֹת, הָיוּ נוֹטְלוֹת בְּנִיָּהֶם וְטוֹמְנוֹת אוֹתָם בְּמַחְלוֹת, וְהָיוּ מַצְרִיִּים הַרְשָׁעִים נוֹטְלִין בְּנִיָּהֶם הַקְּטַנִּים וּמַכְנִיסִין אוֹתָם לְבִתְיָהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעוֹקְצִין אוֹתָם וְהֵם בּוֹכִים וְהָיָה הַתִּינוּק שֶׁל יִשְׂרָאֵל שׁוֹמֵעַ קוֹל חֲבֵרוֹ שְׂבוּכָה וּבּוֹכָה עִמוֹ,, וְהָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָם וּמִשְׁלִיכִין אוֹתָם לְיָאֹר, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב: אַחֲזוּ לָנוּ שׁוֹעָלִים שֶׁעָלִים קְטַנִּים, וְשָׁמְרוּ אוֹתָם לְהַשְׁלִיכֵם לְיָאֹר. וְכַמָּה תִּינוּקוֹת הָיוּ שֶׁהַשְׁלִיכוֹ לְיָאֹר, עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(יחזקאל טז, ז\)](#): רַבְּבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה. וְרַבִּי לׁוֹי אָמַר שְׁשִׁים רְבּוּא, שֶׁכֵּן אָמַר מִשֶּׁה [\(במדבר יא, כא\)](#): שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רְגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ. וּמָה הָיוּ הַמַּצְרִיִּים עוֹשִׂים, מְבִיאִים בְּנִיָּהֶם מִן הָאִיסְכּוֹלִיּוֹת שֶׁלָּהֶן וּמִשְׁלַחִים אוֹתָם לְבִתֵּי מְרַחְצָאוֹת שֶׁלָּהֶן וְרוֹאִין אֵיזֹו אִשָּׁה מִיִּשְׂרָאֵל מְעַבְרֶת וְהֵן מְרַשְׁמִים לְפָנֶיהֶם, וְחוֹזְרִים וְאוֹמְרִים לְאַבוֹתָם פְּלַנִּיתָא יֵשׁ לָהּ שְׁלֶשֶׁת חֲדָשִׁים, פְּלַנִּיתָא יֵשׁ לָהּ אַרְבַּעַת חֲדָשִׁים, וְחֲמִשָּׁה חֲדָשִׁים, לְמַנְיָנָם הָיוּ נוֹטְלִים מִדְּדִיָּהֶן וּמִשְׁלִיכִים אוֹתָן לְיָאֹר, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב: אַחֲזוּ לָנוּ שׁוֹעָלִים שֶׁעָלִים קְטַנִּים, תִּפְּשׂוּ לָנוּ, הִרְגוּ לָנוּ, אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלָּא אַחֲזוּ לָנוּ, שֶׁשָּׁמְרוּ אוֹתָנוּ לְיָאֹר.

ג רַבִּי יוֹדָן וְרַבִּי בְּרַכְיָה. רַבִּי יוֹדָן אָמַר: שֶׁעָלִים קְטַנִּים, אֵלּוּ עָשׂוּ וְדוּכְסִיָּה, הִיאֵךְ מָה דָּאֵת אָמַר [\(עובדיה א, ב\)](#): הִנֵּה קֶטַן נִתְתִּיף בְּגוֹיִם, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מְשַׁל לְמַדִּינָה שְׁמַגְדֵּלֶת אִיסְפָּתְרִין לְמִלְךָ, וְהִיתָה שֵׁם אִשָּׁה אַחַת וְיִלְדָה בֶּן נָנֶס אַחַד, וְהִיתָה קוֹרֵאת אֵת בְּנָהּ מִקְרוֹ לִיפָּארוֹס, אָמְרָה לָהֶם בְּנֵי מִקְרוֹ לִיפָּארוֹס וְאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים אוֹתוֹ אִיסְפָּתְרוּרִין. אָמְרוּ לָהּ אִם בְּעִינֵיךְ מִקְרוֹ לִיפָּארוֹס אֵינּוּ בְּעִינֵינוּ אֶלָּא נָנֶס שְׁבַנְנָסִים. כִּךְ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עָשׂוּ זֶה הַרְשָׁע אָבִיו קָרָאוּ גְדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית כז, א\)](#): וַיִּקְרָא אֵת עֶשׂוֹ בְּנֵו הַגְּדֹל, אָמַר קָרָאָה אוֹתוֹ גְדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית כז, טו\)](#): אֵת בְּגָדֵי עֶשׂוֹ בְּנֵה הַגְּדֹל, אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם בְּעִינֵיכֶם הוּא גְדוֹל, בְּעִינֵי הוּא קָטָן, שֶׁנֶּאֱמַר [\(עובדיה א, ב\)](#): הִנֵּה קֶטַן נִתְתִּיף בְּגוֹיִם, וְאֵין רַב הוּא לְפּוֹם תּוֹרָא טְבַחְיָא, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב [\(ישעיה לד, ו\)](#): כִּי זָבַח לֵה' בְּבַצְרָה וְטָבַח גְדוֹל בְּאַרְץ אֲדוּם. מְחַבְּלִים כְּרַמִּים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דְּכְּתִיב [\(ישעיה ה, ז\)](#): כִּי כָרַם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְכַרְמֵינוּ סְמִדָּר, הִיאֵךְ מָה דָּאֵת אָמַר [\(מיכה ז, א\)](#): אֵין

אֲשׁוּכֹל לֶאֱכֹל בְּפוּרָה אֹתָהּ נִפְשִׁי. רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר: שְׁעָלִים קִטְנִים, אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכוּתוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר [\(משלי ל, כד\)](#): אַרְבַּעָה הֵם קִטְנֵי אֶרֶץ. מַחֲבָלִים כְּרָמִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָרַם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּכְרָמֵינוּ סִמְדָר, מִי גָרַם לְכָרְמֵנוּ לְהִיּוֹת סִמְדָר [\(יחזקאל כב, ל\)](#): וְאַבְקֵשׁ מֵהֶם אִישׁ גֹּדֶר וּגּוֹי וְלֹא מִצְאָתִי, אֱלוּלֵי נֹחַ דְּנִיָּאל וְאִיּוֹב.

א (טז) דוּדֵי לִי וְאֲנִי לוֹ, הוּא לִי לְאֱלֹהִים, וְאֲנִי לוֹ לְאִמָּה. הוּא לִי לְאֱלֹהִים [\(שמות כ, ב\)](#): אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וְאֲנִי לוֹ לַעַם וְאִמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(ישעיה נא, ד\)](#): הַקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וְלֹאֹמְרֵי אֵלַי הֶאֱזִינוּ. הוּא לִי לְאָב, וְאֲנִי לוֹ לְבֵן. הוּא לִי לְאָב [\(ישעיה סג, טז\)](#): כִּי אֲתָה אָבִינוּ, [\(ירמיה לא, ח\)](#): כִּי הִיִּיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב, וְאֲנִי לוֹ לְבֵן [\(שמות ד, כב\)](#): בְּנֵי בְכָרֵי יִשְׂרָאֵל, [\(דברים יד, א\)](#): בָּנִים אַתֶּם לַה', הוּא לִי לְרוּעָה [\(תהלים פ, ב\)](#): רַעֲהָ יִשְׂרָאֵל הֶאֱזִינָה, וְאֲנִי לוֹ לְצֹאן, [\(יחזקאל לד, לא\)](#): וְאַתָּן צֹאנֵי צֹאן מְרֻעֵיתִי. הוּא לִי לְשׁוֹמֵר [\(תהלים קכא, ד\)](#): הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן וּגּוֹי, וְאֲנִי לוֹ לְכָרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר [\(ישעיה ה, ז\)](#): כִּי כָרַם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. הוּא לִי בְּמַקְנֵי־אֵין וְאֲנִי לוֹ בְּמַכְעִיסִין, הוּא לִי בְּמַקְנֵי־אֵין, שֶׁהִכָּה בְּכוּרֵי מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמות יב, יב\)](#): וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם [\(שמות יב, כט\)](#): וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וְה' הִכָּה כָּל בְּכוֹר. וְאֲנִי לוֹ בְּמַכְעִיסִין, שֶׁזְּבַחְתִּי לְאֱלֹהֵי מִצְרַיִם. וְכֹן [\(שמות יב, יב\)](#): וַיִּבְכַּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שִׁפְטִים. וְאֲנִי זְבַחְתִּים לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמות ח, כב\)](#): הֵן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֵבַת מִצְרַיִם. וְכֹן [\(שמות יב, ג\)](#): וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת. הוּא אָמַר לִי אֵל יַחְסֹר הַמְזֹג, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שיר השירים ז, ג\)](#): שָׂרְרֹךְ אֲגֹן הַסֹּהַר אֵל יַחְסֹר הַמְזֹג, וְאֲנִי אֶמְרָתִי לוֹ אֵת הוּא רַחֲמֵי טָבָא לֹא לְחֹסֶר טְבוּתֶךָ לְעוֹלָם, הִיאֲדָ מָה דְאַתָּ אָמַר [\(תהלים כג, א\)](#): ה' רַעִי לֹא אֶחְסֹר.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי אֲלֶעָאִי, הוּא זְמַרְנִי וְאֲנִי זְמַרְתִּיו, הוּא קִלְסִנִּי וְאֲנִי קִלְסִתִּיו, הוּא קָרְאֵנִי [\(שיר השירים ה, ב\)](#): אֲחֹתִי רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תַמְתִּי, וְאֲנִי אֶמְרָתִי לִיָּה [\(שיר השירים ה, טז\)](#): זֶה דוּדֵי וְזֶה רַעִי. הוּא אָמַר לִי [\(שיר השירים ד, א\)](#): הִנֵּךְ יָפָה רַעֲיָתִי, וְאֲנִי אֶמְרָתִי לוֹ [\(שיר השירים א, טז\)](#): הִנֵּךְ יָפָה דוּדֵי אֶף נְעִים. הוּא אָמַר לִי [\(דברים לג, כט\)](#): אֲשַׁרְיֶךָ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד, וְאֲנִי אֶמְרָתִי לוֹ [\(שמות טו, יא\)](#): מִי כְמוֹכָה בְּאֱלֹהִים ה'. הוּא אָמַר לִי [\(דברים הימים א יז, כא\)](#): וּמִי כְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ, וְאֲנִי מִיִּחְדָּת שְׁמוֹ בְּכָל יוֹם פְּעַמִּים [\(דברים ו, ד\)](#): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, לְכַשְׁיָהּ לִי דָבָר לֹא תִבְעֵתִי אֶלָּא מִיָּדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמות ב, כג כה\)](#): וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וּגּוֹי וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכַשְׁיָהּ לִי דָבָר לֹא תִבַע אוֹתוֹ אֶלָּא מִמְּנֵי וּמִיָּדֵי, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמות יב, ג\)](#): דָּבָרוּ אֵל כָּל עַדְתּוֹת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, כְּשֶׁהָיָה לִי דָבָר לֹא תִבְעֵתִי אֶלָּא מִיָּדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמות יד, ז\)](#): וּפְרַעַה הַקָּרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּגּוֹי, וְכַשְׁיָהּ לִי דָבָר לֹא תִבַע אֶלָּא מִמְּנֵי, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמות כה, ב\)](#): דָּבָר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה. וְכַשְׁיָהּ לִי צָרָה לֹא תִבְעֵתִי אֶלָּא מִמְּנוֹ [\(שופטים ד, ג\)](#): וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵל ה' כִּי תִשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בְּרָזָל לוֹ וְהוּא לַחֲץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֲזָקָה וּגּוֹי, מֵהוּ בַּחֲזָקָה בַּחֲרוּפִין וַגְּדוּפִין, כְּשֶׁהָיָה לוֹ דָבָר לֹא תִבַע אֶלָּא מִמְּנֵי, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמות כה, ח\)](#): וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ.

ב (טז) הרעה בשושנים, רבי יוחנן אתישר ועבד חשש בצמרמוריה תלת שנין ופלג, סלק רבי חנינא למבקר תיה, אמר ליה מה אית עלך, אמר ליה אית עלאי יותר ממשאי, אמר ליה לא תהוי אומר כן, אלא הוי אומר: האל הנאמן, כד הוה צערא קשי עלוי הוה אמר האל הנאמן, וכד הוה מקשה עלוי צערא יותר מצרכו, הוה סלק רבי חנינא אמר עלוי מלה והוה נסב נפש, לבתר יומין אתשש רבי חנינא סלק רבי יוחנן למבקר, אמר ליה מה אית עלך, אמר ליה מה קשין הן היסורין, אמר ליה ומה שךרן מרבה. אמר ליה לא אנא בעי להון ולא לאגריהון. אמר ליה למה לית את אמר ההיא מלתא דהוית אמר עלי ואיתנסיב נפש, אמר ליה כד הוינא מלבר הוינא ערב לאחרנין, וכדון דאנא מלגיו לית אנא בעי אחרנין דיערבוני. אמר לו כתיב: הרעה בשושנים, אין שרביטו של הקדוש ברוך הוא ממשמש ובא אלא בבני אדם שלבם רך בשושנים.

אמר רבי אלעזר לבעל הבית שהיו לו שתי פרות אחת פחה יפה ואחת פחה רע, על אי זו מהן הוא מטריח, לא על אותה שפחה יפה. כד אין הקדוש ברוך הוא מנסה את הרשעים, למה שאינו יכול לעמד, דכתיב [\(ישעיה נב, ב\)](#): והרשעים כים נגרש, ומי הוא מנסה, הצדיקים, שנאמר [\(תהלים יא, ה\)](#): ה' צדיק יבחן. [\(בראשית כב, א\)](#): ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם, וכתיב [\(בראשית לט, ז\)](#): ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף, אמר רבי יוסי ברבי חנינא פשתני זה כשפשתנו קשה אינו מקיש עליו ביותר, למה, שהיא פוקעת, וכשפשתנו יפה כל שהיא מקיש עליה היא משבחת והולכת. כד אין הקדוש ברוך הוא מנסה לרשעים, שאין יכול לעמד, ומנסה הצדיקים, שנאמר: ה' צדיק יבחן.

אמר רבי יוחנן היוצר הזה כשהוא בודק כבשנו אינו בודק בקנקנים מרועעים, למה, שכיון שמקיש עליהם הן נשברים, ובמי הוא בודק בקנקנים יפים, שאף על פי שמקיש עליהם כמה פעמים אינו נשברין, כד אין הקדוש ברוך הוא מנסה את הרשעים, ומי הוא מנסה הצדיקים, שנאמר: ה' צדיק יבחן.

א (יז) עד שיפוח היום, רבי יודן ורבי ברכיה: רבי יודן אמר עד שאכניס פיחה בלילן של מלכיות, לא כבר הכנסתי פיחה בלילן של מצרים, שהיו ארבע מאות שנה, ועשיתים מאתים ועשר שנה. ונסו הצללים, לא כבר העברתי מהן שני צללים קשים, צל טיט ולבנים. רבי חלבא אמר [\(בראשית טו, יד\)](#): הגוי, וגם את הגוי, מצרים וארבע מלכיות. רבי יודן אמר גרות ועבדות וענוי בארץ לא להם, אפלו באיספטליה שלהן. סב דמה לך דודי לצבי, סוף שאני נהפד לך ממתת הדין למדת רחמים וממהר בגאלתכם כדם הצבי וכדם האיל. או לעפר האילים. רבי יוסי ברבי חנינא אמר לאורזליהון דאילתא. על הרי בתר, בזכות התנאים שהתניתי עם אברהם אביכם בין הבתרים, שנאמר [\(בראשית טו, יח\)](#): ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר. רבי ברכיה אמר, עד שארתיח היום, כמה דאת אמר [\(יחזקאל כא, לו\)](#): באש עברתי אפיח עלך [\(יחזקאל כב, ב\)](#): לפחת עליו אש, ומהו

וְנָסוּ הַצִּלְלִים, אֵלֶּיךָ צִלְיֵי יָגוֹן וְאֶנְחָה. סַב דְּמָה לְךָ דְּדוּדֵי, סוּף שְׁאֲנִי נִהְפֵּךְ לְכֶם מִמֵּדַת הַדִּין, לְמֵדַת רַחֲמִים וּמִמְהָר גְּאֻלְתְּכֶם כְּדָם צְבִי וְאֵיל. אוֹ לְעִפְר הָאֵילִים, לְאוֹרְזֵלִיהוֹן דְּאֵיילֵתָא. עַל הָרִי בְּתֵר, רַבִּי יוֹדֵן אָמַר כְּדִי שְׂיִתְלוּ הַמְלָכִיּוֹת בְּתֵר אֶרִיהוֹן.

אָמַר רַבִּי לְוִי בַר חִיְתָא כְּדִ תְּסַב מְלָכוּתָא בְּתֵר סוּלָא.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶפְלוּ אֵין לִי עֲלֵיהֶם אֶלָּא מַה שְּׁעָשׂוּ בְּבֵית תֵּר, דִּינִי יִמְתַּח עֲלֵיהֶם, וּמָה עָשׂוּ בְּבֵית תֵּר, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲדַרְיָנוּס קִיסָר הָרַג בְּבֵיתֵר אַרְבַּע מֵאוֹת רַבּוּא אֶלְפֵי בְּנֵי אָדָם.

פרשה ג

א (א) עַל מְשֻׁכְּבֵי בְּלִילוֹת, אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא מַהוּ עַל מְשֻׁכְּבֵי בְּלִילוֹת, עַל מְרַעֵי, הִיאֵד מָה דְּאֵתְ אָמַר (שְׁמוֹת כֹּא, יח): וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב, אָמַר רַבִּי לְוִי אֲמַרְהָ כְּנִסְתֵּי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם לְשַׁעֲבַר הֵייתָ מֵאִיר לִי בֵּין לֵילוֹת לְלִילוֹת, בֵּין לֵילָן שֶׁל מְצָרִים לְלֵילָן שֶׁל בָּבֶל, בֵּין לֵילָן שֶׁל בָּבֶל לְלֵילָן שֶׁל מְדִי, וּבֵין לֵילָן שֶׁל מְדִי לְלֵילָן שֶׁל יָוֹן, וּבֵין לֵילָן שֶׁל יָוֹן לְלֵילָן שֶׁל אֲדוּם, וְעַכְשָׁו שְׂיִשְׁנָתִי לִי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמְצָאוֹת נִסְמְכוּ לִי לֵילוֹת לְלִילוֹת. עַל מְשֻׁכְּבֵי בְּלִילוֹת, אָמַר רַבִּי אֶלְפִסְנָדְרָא כְּשִׂישְׁנָתִי לִי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמְצָאוֹת נִסְמְכוּ לִי לֵילוֹת לְלִילוֹת, עַל מְשֻׁכְּבֵי בְּלִילוֹת, בָּאוּ לֵילוֹת.

ב דָּבָר אַחֵר, עַל מְשֻׁכְּבֵי בְּלִילוֹת, זֶה לֵילָה שֶׁל מְצָרִים, בְּקִשְׁתִּי אֵת שְׂאֵהְבָה נְפֹשִׁי, זֶה מִשָּׁה [בַּמִּשְׁה], בְּקִשְׁתִּי וְלֹא מְצָאתִיו.

א (ב) אֶקוּמָה נָא וְאֶסוּבָּה בְּעִיר בְּשׁוֹקִים וּבְרַחְבוֹת, בְּכַרְכִּים וּבְמִדֵּינוֹת, אֲבַקֶּשֶׁה אֵת שְׂאֵהְבָה נְפֹשִׁי, זֶה מִשָּׁה, בְּקִשְׁתִּי וְלֹא מְצָאתִיו.

א (ג) מְצָאוּנִי הַשְּׂמֵרִים הַסְּבָבִים, זֶה שְׁבִטוֹ שֶׁל לְוִי, הִיאֵד מָה דְּאֵתְ אֲמַרְתָּ (שְׁמוֹת לֵב, כז): עָבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר. אֵת שְׂאֵהְבָה נְפֹשִׁי, זֶה מִשָּׁה.

א (ד) כְּמַעַט שְׁעַבְרָתִי מֵהֶם עַד שְׁמְצָאתִי אֵת שְׂאֵהְבָה נְפֹשִׁי, זֶה מִשָּׁה. אַחֲזָתִיו וְלֹא אֶרְפְּנוּ עַד שֶׁהִבִּיאֲתִיו אֶל בֵּית אַמִּי, זֶה סִינֵי. וְאֶל חֶדֶר הַחוּרָתִי, זֶה אֶהֱל מוֹעֵד, שְׁמִשָּׁם נִתְחַיְבוּ יִשְׂרָאֵל בְּהוֹרָה.

ב דָּבַר אַחֲרַי, עַל מִשְׁכְּבֵי בַּלְיִלוֹת, זֶה לַיְלָה שֶׁל בָּבֶל. בְּקִשְׁתִּי אֶת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי, זֶה דְּנִיָּאל. בְּקִשְׁתִּיו וְלֹא מִצְאָתִיו, אֶקוּמָה נָא וְאֶסוּבָבָה בְּעִיר בְּשׁוֹקִים וּבְרַחְבוֹת, בְּכַרְכִּים וּבַמְדִּינֹת, אֲבַקֶּשֶׁה אֶת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי, זֶה דְּנִיָּאל. בְּקִשְׁתִּיו וְלֹא מִצְאָתִיו, מִצְאוֹנֵי הַשְּׁמַרִים, אֵלֹהֵי הַכְּשָׁדִים, אֶת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי, זֶה דְּנִיָּאל, לְהִיכֹן הַלֵּךְ, מֵאֵן דְּאָמַר לְתַעֲנִית, וּמֵאֵן דְּאָמַר לְסַעוּדָה. מֵאֵן דְּאָמַר לְתַעֲנִית, שְׁהִיָּה מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲרַבֵּן בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ (דְּנִיָּאל ט, יז): וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ. וּמֵאֵן דְּאָמַר לְסַעוּדָה, לְקִרְוֵא כְּתָבֵיו שֶׁל בִּלְשַׁאצַּר, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב (דְּנִיָּאל ה, כח): מִנָּא מִנָּא תְּקַל וּפְרַסִּין. רַבֵּי חִיָּא רַבָּה, וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן חַלְפַּתָּא, רַבֵּי חִיָּא אָמַר מִנָּא מִמַּתּוֹס נִנְקִפִי אֶאלְרוֹן. רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן חַלְפַּתָּא אָמַר יִטַּת יִטַּת אַדְךָ פּוּגַחְמַט. וְרַבֵּן אָמַרִין אֲנִים אֲנִים לְקַת נִיסְרַפּוֹ. רַבֵּי מְאִיר אָמַר כְּמִשְׁמַעוֹ מִנָּא מִנָּא תְּקַל וּפְרַסִּין, מִנָּא מְנָה אֶלְהָךְ מְלַכוּתְךָ וְהַשְׁלָמָה, תְּקַל תְּקִילְתָּא בְּמֵאזְנֵיָא וְגוֹי, פְּרַס פְּרִיסַת מְלַכוּתְךָ וְיַהֲיִיבַת וְגוֹי. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֶצֶל דְּנִיָּאל וְאָמְרוּ לוֹ: רַבֵּנוּ דְּנִיָּאל כָּל הַנְּבוּאוֹת הַרְעוֹת וְהַקְּשׁוֹת שֶׁנִּתְנַבְּא יְרַמְיָה בָּאוּ עָלֵינוּ, וּנְבוּאָה אַחַת טוֹבָה שֶׁנִּתְנַבְּא עָלֵינוּ (יְרַמְיָה כט, ט): כִּי לְפִי מְלֹאת לְבַבְךָ שְׁבָעִים שָׁנָה, עַדִּין לֹא בָּאָה. אָמַר לָהֶם הִבִּיאוּ לִי סֵפֶר יִשְׁעִיָה, הַתְּחִיל קוּרָא וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְפִסּוּק זֶה (ישעיה כא, א): מִשָּׂא מִדְּבַר יָם כְּסוּפּוֹת בְּנֶגֶב, אִם יָם לְמָה מִדְּבַר, וְאִם מִדְּבַר לְמָה יָם, אֶלָּא אֵלֹהֵי אַרְבַּע מְלַכְיֹת שֶׁהֵן מְשׁוּלוֹת כְּחִיּוֹת, כְּדְכְּתִיב (דְּנִיָּאל ז, ג): וְאַרְבַּע חִיּוֹן רַבְּרָבוֹ, רַבֵּי חֲנִינְיָא אָמַר רַבֵּי יוֹחָנָן (דְּנִיָּאל ז, ג): שֶׁנִּין דָּא מִן דָּא, מִכּוֹתִיָּהוּן שׁוֹנוֹת זֹו מִזֹּו, אִם זְכִיתֶם מִן יַמָּא, וְאִם לָאוּ מִן חוּרְשָׂא, מָה הֲדָא חִיּוֹתָא סְלֵקָא מִן יַמָּא וְלֹא מְכִיָּה נִפְקָא מִן חוּרְשָׂא מְכִיָּה, כִּדְ אִם זְכִיתֶם אִין אַמוֹת מוֹשְׁלוֹת בְּכֶם. וְדְכוּוֹתָהּ (תהלים פ, יד): יְכַרְסֶמְנָה חֲזִיר מִיַּעַר, עֵינִין תְּלוּיָהּ, אִם זְכִיתֶם מִן הַיָּאוֹר, וְאִם לָאוּ מִן הַיַּעַר, מָה הֲדָא. חִיּוֹתָא סְלֵקָא מִן נְהָרָא וְלֹא מְכִיָּה נִפְקָא מִן חוּרְשָׂא מְכִיָּה, כִּדְ (ישעיה כא, א): כְּסוּפּוֹת בְּנֶגֶב לְחִלוּף, אָמַר רַבֵּי לְוִי אִין לָךְ עֲלֵעוּל קֶשֶׁה יוֹתֵר מִן הַעֲלֵעוּל הַזֶּה שֶׁהוּא בָּא מִן הַצִּפּוֹן וְעוֹלָה וּמְכִסִּיף אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁנִּתְּוִנוֹת בְּדָרוֹס, וְאִיזָה זֶה, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁעֲלָה מִן הַצִּפּוֹן וְהַחְרִיב בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ שֶׁנִּתְּוִן בְּדָרוֹס. (ישעיה כא, א) מִמְּדְבַר בָּא, מִהִיכֹן בָּא, רַבֵּי חֲנִינְיָא אָמַר דְּרָךְ שְׁמַמוֹת מִדְּבַר בָּא. (ישעיה כא, ב): מִמְּדְבַר בָּא מֵאַרְץ נוֹרָאָה חֲזוֹת קֶשֶׁה הַגֵּד לִי, בְּעֶשֶׂר לְשׁוֹנוֹת נְקִרָאת הַנְּבוּאָה: חֲזוֹן, נְבוּאָה, הַטָּפָה, דְּבוּר, אֶמִירָה, צוּוּי, מִשָּׂא, מְשַׁל, מְלִיצָה, חִידָה. אִי זֶה קֶשֶׁה מְכֻלָּן, רַבֵּי אֶלְיָעֶזֶר אָמַר חֲזוֹן קֶשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כא, ב): חֲזוֹת קֶשֶׁה הַגֵּד לִי. רַבֵּי יוֹחָנָן אָמַר דְּבוּר קֶשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, ט): דְּבַר הָאִישׁ אֲדִנִּי הָאֶרֶץ אֲתַנּוּ קֶשׁוֹת. רַבֵּן אָמַרִי מִשָּׂא קֶשֶׁה, כְּמִשְׁמַעוֹ (תהלים לח, ה): כְּמִשָּׂא כְּבֵד. (ישעיה כא, ב): הַבּוֹגֵד בּוֹגֵד וְהַשּׁוֹדֵד שּׁוֹדֵד עָלַי עֵילָם צוּרִי מְדִי, כְּבָר נִתְעַלַּם צָרְתָהּ שֶׁל עֵילָם, צוּרִי מְדִי, כְּבָר נּוֹצְרָה צָרְתָהּ שֶׁל מְדִי. כָּל אֲנַחְתָּה הַשְּׁבִתִי, כָּל אֲנַחְתָּה שֶׁל בָּבֶל. (ישעיה כא, ג): עַל כֵּן מְלָאוּ מִתְּנִי חֲלָחְלָה, אָמַר רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עַל יְדֵי שֶׁהַרְיָחוּ מִקְצַת צָרְתָן שֶׁל מְלַכְיֹת קְצָרָה רוּחוֹן שֶׁל אַבוֹתֵינוּ, בְּתַחֲלָה (במדבר כא, ד): לְסַבֵּב אֶת אֶרֶץ אֲדוּם וְתִקְצַר נִפְשׁ הָעָם בְּדָרְךָ. יְרַמְיָה אָמַר (איכה ה, ט): בְּנִפְשָׁנוּ נְבִיא לְחַמְנוּ. דְּנִיָּאל אָמַר (דְּנִיָּאל ז, טו): אֲתַכְרִית רוּחִי אֲנָה דְּנִיָּאל. יִשְׁעִיָה אָמַר (ישעיה כא, ג): עַל כֵּן מְלָאוּ מִתְּנִי חֲלָחְלָה. אָנוּ שְׁאָנוּ מְבַלְעִין בְּתוֹךְ מְעִיָּהוֹן כְּמָה יָמִים וְכְמָה שָׁנִים וְכְמָה

קצים וכמה עבורין על אחת כמה וכמה, על כן מלאו מתני חלחלה צירים אחזוני כצירי יולדה נעויתי משמע נבהלתי מראות, נעויתי משמע קול חרופין וגדופין של רשע, הָדָא הוּא דְכָתִיב [\(דניאל ה, כג\)](#) : וְעַל מְרָא שְׂמִיָּא הִתְרוּמְמַת וּלְמַאנְיָא דִּי בֵּיתָהּ וּגּוֹ, [\(ישעיה כא, ג\)](#) : נְבַהֲלִיתִי מִרְאוֹת, מִרְאוֹת שְׁלוֹתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רְשָׁע, הָדָא הוּא דְכָתִיב [\(דניאל ה, א\)](#) : בְּלִשְׂאֲצַר מְלָכָא עֲבַד לְחַס רַב, מְהוּ רַב רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַב מִשָּׁל אֱלוֹהוּ, אָמַר לְהֵם עֲמָר שְׁלָכְס בְּכִמָּה קָרַב, אָמְרוּ בְּשִׁלְשׁ עֶשְׂרֵה נְפָה, אָמַר לְהֵם וְשָׁלִי בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה נְפָה, [\(ישעיה כא, ד\)](#) : תַּעֲהָ לְבָבִי, זֶה בֵּית דִּין שְׁטָעָה בְּחֻשְׁבוֹנוֹ יוֹם אֶחָד. [\(ישעיה כא, ד\)](#) : פְּלָצוֹת בַּעֲתָתִנִּי, רַבִּי פְּנַחֲס בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר פְּיִילִי נְהִינְתָּה אַתָּה.

דְּבַר אַחַר, פְּלָצוֹת, פָּה שֶׁהוּא מְפִיץ דְּבָרֵי יַצוֹת.

דְּבַר אַחַר, פְּלָצוֹת בַּעֲתָתִנִּי, עַל יְדֵי שְׁנַפְקוֹ לְדְבַר יַצוֹת. [\(ישעיה כא, ד\)](#) : אֵת נְשָׁף חֲשָׁקִי שָׁם לִי לְחַרְדָּה, הַנְּשָׁף שֶׁהִיָּתָה נִפְשֵׁי חֲשׂוּקָה בּוֹ לְגֵאֲלָה, שָׁם לִי לְחַרְדָּה. [\(ישעיה כא, ה\)](#) : עֲרֹךְ הַשְּׁלָחוֹ, סִדְרַת פְּתוּרָא. צָפָה הַצְּפִית, אֶקִּימַת מְנַרְתָּא, אֲדַלְקַת בּוֹצִינָא. קוּמוּ הַשָּׂרִים, זֶה כּוֹרֵשׁ וְדָרְיוֹשׁ. מִשְׁחוּ מִגּוֹן, קִבְּלוּ מְלָכוֹתָא. הִנֵּה אָמַר כּוֹרֵשׁ לְדָרְיוֹשׁ מְלִיךְ, אֵת קְדָמִי, אָמַר דָּרְיוֹשׁ לְכוֹרֵשׁ לֹא כֹן פִּרַשׁ דְּנִיָּאל [\(דניאל ה, כח\)](#) : פִּרַס פְּרִיסַת מְלָכוֹתָד וַיְהִיבַת לְמַדֵּי וּפְרַס, לְמַדֵּי תַחֲלָה וְאַחַר כֶּךָ לְפִרַס, הָיִי אֵת דְּמְלִיךְ קְדָמוֹי, כִּיִּן שְׁשִׁמַּע אוֹתוֹ רְשָׁע שָׁלַח וְאָמַר לְחִילוֹתָיו כָּל אִמָּה וּמְלָכוֹת שְׁמַרְדָּה בִּי נְבוּא עֲלִיהֵם. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְשָׁע, אֲצַל הַכֹּל שְׁלַחַת אוֹ שְׁמָא אֲצַלִּי שְׁלַחַת, חִיִּיד לִית פְּרַעְנוֹת דְּהֵהוּא גְּבָרָא מִן אַתְר אַחְרָן אֱלָא מַגְבִּי, הָדָא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים עה, ז\)](#) : כִּי לֹא מְמוּצָא וּמִמַּעַרְב וּגּוֹי כִּי אֱלֹהִים שִׁפְט זֶה יִשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים, יִשְׁפִּיל לְבַלְשָׂאֲצַר וְיָרִים לְכוֹרֵשׁ וְדָרְיוֹשׁ. כּוֹרֵשׁ וְדָרְיוֹשׁ שׁוֹעֲרִין שֶׁל בְּלִשְׂאֲצַר הָיוּ, וְכִיִּן שְׁשִׁמַּע הַכְּתוּבִים הִלְלוּ אָמַר לוֹן כָּל מֵאן דְּמִתְחַמֵּי הַכָּא לִילְיָא הָדִין אֶפְלוּ דְהוּא אָמַר לְכוֹן דְּאֲנָא הוּא מְלָכָא אַרְיִמוֹן לִיה רֵאשִׁיָּה, וְאִין דָּרְכֹן שֶׁל מְלָכִים לְהִיּוֹת מְנִיחִים בֵּית הָרַעִי שְׁלָהֵם לְפָנִים מְטָרְקִלְיִנְהוֹן אֱלָא חוּץ לְטָרְקִלְיִנְהוֹן. נִתּוֹתְרוּ מַעֲיו כָּל אוֹתוֹ הַלִּילָה וַיִּנְפַק מִנְפַק וְלָא אַרְגָּשׁוֹן בֵּיה, מְכִי עֵייל אַרְגָּשׁוֹן בֵּיה, אָמְרוּ לִיה מֵאן אֵת, אָמַר לוֹן אֲנָא הוּא מְלָכָא, אָמְרִין לִיה וְלָאוּ כֹן פְּקִיד מְלָכָא דְכָל מֵאן דְּמִתְחַמֵּן הַכָּא לִילְיָא דִּין אֶפְלוּ אָמַר לְכוֹן דְּאֲנָא הוּא מְלָכָא אַרְיִמוֹן רִישִׁיָּה, מָה עֲשׂוּ נְטִלוּ פְּרָחָה שֶׁל מְנוֹרָה וּפְצְעוּ אֵת מַחוּ, הָדָא הוּא דְכָתִיב [\(דניאל ה, ט\)](#) : בַּהּ בְּלִילְיָא קְטִיל בְּלִשְׂאֲצַר מְלָכָא כְּשִׂדְאָה. בְּאִיזוֹ שַׁעָה נְהָרְג, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בְּשַׁעַת מַחְלִיית שִׁינְתָּא, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר כְּבִין דְּבוּ לְכָלֵב, וְלָא פְּלִיגִין, דְּמֵאן דְּאָמַר בְּשַׁעַת מַחְלִיית שִׁינְתָּא, עֲבַד מְפָרְפֵר כָּל הָהוּא יוֹמָא מָה שֶׁהִיָּה מִתְבַּקֵּשׁ לוֹ מִן הַמְּלָכוֹת, וּמֵאן דְּאָמַר כְּבִין דְּבוּ לְכָלֵב, דְּהִנּוּ מְדַמְדִּים כָּל הָהוּא לִילְיָא שֶׁהִיָּה מִתְבַּקֵּשׁ לוֹ מִן הַמְּלָכוֹת.

אָמַר רַבִּי בְּנִימִין בֶּן לִוִּי כְּבִין כּוֹס לְכוֹס נְכֻסָּה מְלָכוֹת בְּמְלָכוֹת, הָדָא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים עה, ט\)](#) : כִּי כּוֹס בִּיד ה' וַיִּין חֲמַר מְלָא מְסָד וַיִּגַּר מְזָה וּגּוֹי, הוּא שֶׁהִנְבִּיא מְקַנְתֵּר וְאוֹמֵר [\(ישעיה מז, א\)](#) : רַדִּי וְשָׁבִי עַל עַפְרָא, מְדָה כְּנִגְדַּ מְדָה, מָה

לְהֵלֶן (אֵיכָה ב, י): יֵשְׁבוּ לְאֶרֶץ יְדָמוּ זִקְנֵי בֵּת צִיּוֹן, בְּרֵם הִקָּא רְדִי וּשְׁבִי עַל עֵפֶר.

אָמַר רַבִּי חוּנְיָא כְּדָּ אָמְרָה יְרוּשָׁלַיִם לְבֵת בְּבֵל, פְּגִי פִילַאי קָקוּם כְּאֵמִי מַחִי, אֶת סְבוּרָה בְּעֶצְמָהּ שְׁאֵת בְּתוּלָה, זִקְנָה אֶת (ישעיה מז, א): שְׁבִי לְאֶרֶץ אֵין כְּסָא, בְּטָלָה זְכוּתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ כְּסָא. וְאֵי זֶה זְכוּת הָיָה לוֹ, (ישעיה לט, א): בְּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרַאדָּךְ בְּלֶאֱדוֹן, אָמְרוּ מְרַאדָּךְ עוֹבֵד לַחֲמָה הָיָה, וְהָיָה לְמוֹד לְאָכֵל בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת, וְיִשָּׁן לוֹ עַד תִּשְׁעַ שָׁעוֹת, וְכִינּוֹן שְׁחִזֵר גְּלַגֵּל חֲמָה בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ מְלָךְ יְהוּדָה יָשָׁן לוֹ, וְעֵמֵד וּמְצָאוּ שְׁחָרִית, בְּקֶשׁ לְהַרְגַּ כָּל חִילוּתֵינוּ, אָמַר לָהֶם הַנְּחַתֵּם אוֹתֵי יָשָׁן כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, אָמְרִין לִיָּה יוֹמָא הוּא דְחִזְרָה. אָמַר לָהֶם וְאֵי זֶה אֵלוֹהַּ הַחִזְזִירוּ, אָמְרוּ לוֹ אֵלוֹהוּ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ הַחִזְזִירוּ. אָמַר לָהֶם וְכִי יֵשׁ אֵלוֹהַּ גְּדוֹל מֵאֱלֹהֵי, אָמְרוּ לוֹ אֵלוֹהוּ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ גְּדוֹל הוּא מֵאֱלֹהֵיךְ, מִיַּד שָׁלַח סְפָרִים וּמְנַחָה לְחִזְקִיָּהוּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (ישעיה לט, א): בְּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרַאדָּךְ בְּלֶאֱדוֹן, וַיִּמָּה כָּתַב בְּהוֹן, שְׁלוֹם לְחִזְקִיָּהוּ, שְׁלוֹם לְאֵלֶּהָ רַבָּה, שְׁלוֹם לִירוּשָׁלַיִם, וְכִינּוֹן שְׁיִצְאוּ הַכְּתָבִים נִתְיָשֵׁב עַל דְּעֵתוֹ אָמַר לֹא עָשִׂיתִי כַּהֲגוֹן, הַקְּדַמְתִּי שְׁלוֹמוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ לְאֵלוֹהוּ, מִיַּד עֵמֵד מִכְּסָאוֹ וּפְסַע שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת וְהַחֲזִיר הַכְּתָבִים וְכָתַב כְּתָבִים אַחֲרֵים תַּחְתִּיָּהֶם, וְכָתַב בְּהוֹן שְׁלוֹם לְאֵלֶּהָ רַבָּה שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, וְשְׁלוֹם לְחִזְקִיָּהוּ, וְשְׁלוֹם לִירוּשָׁלַיִם. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶתָּה עֵמֵדָת מִכְּסָאָךְ וּפְסַעָת שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְכַבּוּדֵי חִיָּיָךְ שְׁאַנִּי מֵעֵמִיד מִמָּךְ שְׁלֹשָׁה מְלָכִים קוֹזְמוֹקְרוּטִין שׁוּלְטִין מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, וְאֵלוֹ הוֹן: נְבוּכַדְנֶצַּר, וְאַוִּיל מְרוּדָךְ, וּבְלֶאֱשָׁצַר, וְכִינּוֹן שְׁעֵמְדוֹ וְחִרְפוֹ קַעֲקַע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּיצְתָן מוֹן הָעוֹלָם וְהָעֵמִיד אַחֲרֵים תַּחְתִּיָּהֶם, כְּתִיב (ישעיה לט, ב): וַיִּשְׁמַח עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיִּרְאֵם אֶת בֵּית נְכֹתָהּ, מֵהוּ בֵּית נְכֹתָהּ, אָמַר רַבִּי אֵימִי נְכִיתָה שְׁנֵכֵת מִסַּנְחָרִיב וּבְזָה שְׁבִזָּה מִסַּנְחָרִיב. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר זֵין בּוֹלַע זֵין הָרָאָה לָהֶם. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ אָמַר בְּתֵי הַשָּׁן נִמְשָׁכִין כְּשַׁעוֹה הָרָאָה לָהֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר דְּבִשׁ בְּרִיא כְּאֵבּוֹן הָרָאָה לָהֶם. רַבִּי לׁוֹי אָמַר בְּזָה אָנוּ עוֹשִׂין מִלְּחָמָה וְנוֹצְחִין, כְּתִיב (ישעיה מז, ב): קָחִי רַחֲמִים וְטַחֲנִי קִמַּח, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי כָּל עֵמָא טוֹחֲנִין חֲטִים וְאֶת אֲמַרְתָּ קָחִי רַחֲמִים וְטַחֲנִי קִמַּח, אֵלָּא כְּדָּ אָמְרָה יְרוּשָׁלַיִם לְבֵת בְּבֵל אֵלוֹלֵי מִמְרוֹם עָשׂוּ מִלְּחָמָה עִמִּי, אֶת הָיִית יְכוּלָה לִי, אֵלוֹלֵי שָׁלַח אֵשׁ בְּעֶצְמַתִּי, אֶת הָיִית יְכוּלָה לִי, הָוִי קִמַּחָא טַחֲנָא טַחֲנָת וְאַרְיָא קִטִּילָא קִטִּילָת וְדָרָא יְקִידָא יְקִדָּת.

דְּבַר אַחַר, קָחִי רַחֲמִים וְטַחֲנִי קִמַּח, לְשַׁעֲבַר הָיוּ אַחֲרֵים טוֹחֲנִין לָךְ עֲכָשׁוּ קָחִי רַחֲמִים וְטַחֲנִי קִמַּח. (ישעיה לט, ב): גְּלִי צַמְתָּךְ, פְּרָשִׁי צְנִיעוּתָךְ, זֶה הַמְּלָךְ שְׁנָתוֹן לְפָנִים מִשְׁבַּעַה קִנְקִלִין. (ישעיה לט, ב): חֲשָׁפִי שִׁבְלִי, קְלוּפֵי סוּבְלָתָא דְנַהֲרָא. (ישעיה לט, ב): עֲבָרִי נְהָרוֹת, לְשַׁעֲבַר הָיִית עוֹבֵר בְּקְרוּנִין שֶׁל כְּסָף וְזָהָב, וְעֲכָשׁוּ גְלִי שׁוֹק עֲבָרִי נְהָרוֹת. (ישעיה לט, א): תִּגַּל עֲרוּתָךְ, מְדָה כְּנָגֵד מְדָה, מַה לְהֵלֶן (אֵיכָה א, ח): כָּל מְכַבְּדֵיהָ הַזִּילוּהָ כִּי רָאוּ עֲרוּתָהּ, אָף כָּאֵן גְּלִי עֲרוּתָךְ.

אמר רבי יהושע בן לוי אמר הקדוש ברוך הוא עתיד אני להביא פרענות לבת בבל ואפלו דדניאל בעי עליה רחמין, דכתוב [\(דניאל ד, כד\)](#): וחסאך בצדקה פרק וגו', אין אני שומע לו, למה [\(ישעיה מז, ד\)](#): גאלנו ה' צבאות שמו.

א (ה) מי זאת עלה מן המדבר, עלויה מן המדבר, סלוקה [ס"א]. חלוקה מן המדבר, מיתתה מן המדבר, היאך מה דאת אמר [\(במדבר יד, לה\)](#): במדבר הזה יתמו, תורה מן המדבר, משכן מן המדבר, סנהדרין מן המדבר, כהנה מן המדבר, לוי מן המדבר, מלכות מן המדבר, שנאמר [\(שמות יט, ו\)](#): ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, וכל מתנות טובות שנתן הקדוש ברוך הוא לישראל, מן המדבר.

אמר רבי שמעון בן יוחאי במדבר טענו ובמדבר פרקו, נבואה מן המדבר, הוי עלויה מן המדבר.

ב כתימות עשו, אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא בשעה שהיו ישראל מתנודדין ממשע למסע, היה עמוד הענן יורד, ועמוד אש צומח, ועשו המערכה עולה כמין שני זקוקין של אש, יוצאין מבין שני בדי הארון, ושורפים לפניהם נחשים שרפים ועקרבים, והיו אמות העולם רואין ואומרין אלוהות הן אלו, אין תשמישן של אלו אלא באש, ומאימתן של ישראל נופל עליהם פחד ורעדה, הדא הוא דכתוב [\(שמות טו, טז\)](#): תפל עליהם אימתה ופחד, נפלה אין כתיב, אלא תפל, מכאן ולהבא. מקטרת מר, זה אבינו אברהם, מה המור הזה ראש לכל הבשמים, אף אברהם אבינו היה ראש לכל הצדיקים. מה המור הזה כל מי שלוקטו ידיו מתמררות, כך היה אברהם אבינו ממרר ומסגף עצמו ב'סורים'. מה המור הזה אינו מפייח ריחו אלא באור, כך לא הודיע אברהם את מעשיו הטובים אלא בכבשן האש. ולבונה, זה אבינו יצחק, שנתקרב כקמץ לבונה על גבי המזבח. מכל אבקות רוכל, זה יעקב אבינו, שהיתה מטתו שלמה לפניו ולא נמצא בהן פסלת.

אמר רבי תנחומא מה קפת הרוכל יש בה מכל מיני בשמים, כך כהנה מיעקב, ולויה ומלכות מיעקב, יצחק נתן לו אברהם אבינו כל שלו, שנאמר [\(בראשית כה, ה\)](#): ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, ברם רוכלותיו של יעקב לא היתה אלא מאותו האבק שפתח רגליו. רבי יודן אמר תרתי, רבי יודן אמר כל הרוכלות שיששראל עושין ומצליחין בעולם הזה, בזכות אותו האבק של יעקב אבינו. רבי יודן אמר חורי, כל פרגמטיא שיששראל עושין ומצליחין בעולם הזה, בזכות אותו האבק של יעקב אבינו. רבי יודן אמר חורי, כל מלחמות שיששראל עושין ומצליחין, בזכות האבק של יעקב אבינו. רבי יודן אמר חורי, כל תורה שיששראל עושין בעולם הזה בזכות יעקב אבינו. רבי ברכיה ורבי סימון בשם רבי אבהו אותו האבק נטלו הקדוש ברוך הוא ונתנו תחת כסא הכבוד שלו, הדא הוא דכתוב [\(נחום א, ג\)](#): ה' בסופה ובשערה דרכו וענן אבק רגליו.

ג רבי ברכיה בשם רבי חלבון אמר כתיב [\(בראשית לב, כד\)](#) : ויאבק איש עמו, אין אנו יודעין מי היה ברשותו של מי, אם המלאך היה ברשות יעקב ואם יעקב ברשות המלאך, אלא ממה דכתיב [\(בראשית לב, כו\)](#) : ויאמר שלחני כי עליה השחר, אמר לו המלאך ליעקב שלחני, כי הגיע קלוסי לקלס, הוי המלאך ברשות יעקב אבינו. ובאיזה צד נדמה לו, רבי חמא ברבי חנינא אמר לשרו של עשו הרשע נדמה לו, הדא הוא דכתיב [\(בראשית לג, ט\)](#) : כי על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים, אמר ליה אפך דמין לשרך, משל למלאך שהיה לו ארי אימירון וכלב אגרון, מה עשה המלאך זוג את הארי והיה מלבבו כנגד בנו, והיה אומר שאם יבוא הכלב להזדוג לבני לאמר בני לארי וכלתי ולכלב איני יכול. כך בשעה שאמות העולם באים להזדוג לישראל הקדוש ברוך הוא אומר להם שר שלכם לא יכול לעמד באביהם ואתם יכולין להם. רבי הונא אמר לרועה נדמה לו, לזה צאן ולזה צאן, לזה גמלים ולזה גמלים, אמר לו העבר את שלי ואני מעביר את שלך, כיון שהעביר יעקב אבינו את שלו אמר נחזר ונחמי דילמא אנשינן כלום, מן דחזר ויאבק איש עמו. רבי חייא רבה ורבי שמעון ברבי הוון עסקי בפרגמטיא והוון נסבין ויהבין בהדא מיטכסין, עלון להדא צור ועבדון עיבדתהון, מן דנפקון מן פילי אמרון נחזר ונחמי דילמא אנשינן כלום, חזרו ומצאו חבילה של מיטכסין, אמרין הדא מלה מן יעקב סבאן היא, דכתיב [\(בראשית לב, כו\)](#) : ויאבק איש עמו. ורבנן אמרי לארכיליסטים נדמה לו, לזה צאן ולזה צאן, לזה גמלים ולזה גמלים, אמר לו העבר שלי ואני מעביר שלך, כך העביר המלאך צאנו של יעקב כהרף עין, והיה אבונן יעקב עניא דמלאכא מעבר וחוזר ומשפח עאן אחרי כל אותו הלילה, מה עשה יעקב אבינו, אמר רבי פנחס באותה שעה נטל פרקדין וכרכו על צוארו, אמר ליה פרמקוס פרמקוס חרש את לית חרשין מצליחין בלילה.

אמר רבי הונא באותה שעה אמר המלאך לינא מידע לדין עם מאן נסיב ויהיב, מה עשה נתן אצבע על הצור התחילה תוססת אש, אמר ליה מן הדא את מדחיל לי אנא כולי מיניה, שנאמר [\(עובדיה א, יח\)](#) : והיה בית יעקב אש.

אמר רבי חנינא בר יצחק אמר לו הקדוש ברוך הוא למלאך שרו של עשו, מה את עומד הוא בא עליך וחמשה קמיעים בידו, זכותו, וזכות אביו, וזכות אמו, וזכות זקנו, וזכות זקנתו, מדד עצמך עמו שאין אתה יכול לעמד אפלו בזכותו, מיד [\(בראשית לב, כה\)](#) : וירא כי לא יכל לו, אמר רבי לוי וירא בשכינה כי לא יכל לו, לארכיליסטים שהיה מתגושש עם בנו של מלאך תלה עיניו למעלה וראה את אביו המלאך עומד על גביו, והרפיש עצמו תחתיו. כך כיון שראה המלאך השכינה עומדת למעלה מיעקב הרפיש עצמו תחתיו, הדא הוא דכתיב וירא כי לא יכל לו, אמר רבי לוי וירא בשכינה כי לא יכל לו. [\(בראשית לב, כו\)](#) : ויגע בכף ירכו, בצדיקים ובצדיקות בנביאים ובנביאות שהיו עתידין לעמד מפניו ומבניו, איזה זה, זה דורו של שמד. ותקע כף ירך יעקב, רבי אליעזר ורבי ברכיה, רבי אליעזר אומר

שִׁיעָא, רבֵי בְרַכְיָה בְּשֵׁם רַבְסָא סְדָקָה כְּדָג. רבֵי נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב אָמַר פְּרָקָה מִמְקוֹמָהּ, הֵיאֵד מַה דְּאֵת אָמַר (יחזקאל כג, יח) : וַתִּקַּע נַפְשִׁי מֵעֲלֵיהָ.

ד רבֵי יוֹחָנָן פִּתְר קְרִיָה מְקַטְרַת מִר וּלְבוֹנָה מִכָּל אֲבָקַת רוּכַל, בְּקַטְרַת בֵּית אֲבָטִינָס, וְזֶה אֶחָד מֵאֶחָד עֶשֶׂר סַמְמָנִין שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין בָּהּ. רב הוֹנָא פִּתְר לָהּ (שמות ל, לד) : וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה קַח לָךְ סַמִּים, הָא תְרִין, נֶטְף וּשְׁחֵלַת וְחֻלְבָּנָה, הָא חֲמִשָּׁה, סַמִּים, אִי תִימַר דְּאִינוּן תְרִין וְהִלָּא כְּבַר נֶאמַר סַמִּים, בַּד בְּבַד יִהְיֶה, אֵילִין חֲמִשָּׁה כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה הָא עֲשֶׂרָה, וּלְבָנָה זָכָה, הָא אֶחָד עֶשֶׂר סַמְמָנִין, מִכָּאן בְּדָקוּ חֲכָמִים וּמִצָּאוּ שְׂאִין יָפָה לְקַטְרַת אֱלָא אֶחָד עֶשֶׂר סַמְמָנִין הִלְלוּ שְׁבָה. תְּנִי בֵּית אֲבָטִינָס הָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה הַקַּטְרַת, בְּפִטּוּם הַקַּטְרַת, וְהָיָה מַעֲלָה עֶשֶׂן, וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד, וְשִׁלְחוּ חֲכָמִים וְהִבִּיאוּ אֲמָנִין מֵאֶלְכָסַנְדְרִיָה וְהָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה הַקַּטְרַת וְלֹא הָיוּ בְּקִיאִין בְּמַעֲלָה עֶשֶׂן, שֶׁל בֵּית אֲבָטִינָס הָיְתָה מִתְמַרְת וְעוֹלָה כְּאִשְׁפּוֹל עַד הַקּוֹרוֹת וְאַחַר כֵּן פּוֹסָה וְיוֹרְדַת כְּמַקְל, שֶׁל אֶלְכָסַנְדְרִיָה הָיְתָה פּוֹסָה וְיוֹרְדַת לְמִטָּן מִיַּד, וְכִשְׂיָדְעוּ חֲכָמִים בְּדָבַר אָמְרוּ כָּל שְׂבָרָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא בְרָא אֱלָא לְכַבּוֹדוֹ, שְׁנֶאמַר (ישעיה מג, ז) , כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וּלְכַבּוֹדִי בְרָאתִיו, וְחִזְרוּ בֵּית אֲבָטִינָס לְמִקְוֹמוֹ, שִׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם וְלֹא רָצוּ לָבוֹא עַד שֶׁכִּפְּלוּ לָהֶם שַׁכְרָן, שְׁנִיִּים עֶשֶׂר מָנָה הָיוּ נוֹטְלִין בְּכָל יוֹם חִזְרוּ לְהִיּוֹת נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנָה כְּדַבְּרֵי רַבֵּי מֵאִיר. רַבֵּי יוֹדָא אָמַר בְּכָל יוֹם חִזְרוּ לְהִיּוֹת נוֹטְלִין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָנָה וְעִכְשָׁו נָטְלוּ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה מָנָה. אָמְרוּ לָהֶם מַה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לְלַמֵּד, אָמְרוּ מִסֵּרַת בְּיַדְנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ שֶׁעֲתִיד הַמְּקַדֵּשׁ לְהַחֲרֹב וְלֹא רָצִינוּ לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִהְיֶה נוֹהֲגִין וְעוֹשִׂים לְפָנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהוּן כְּדָרְךָ שְׂאֵנוּ עוֹשִׂין לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּבְדָבַר הַזֶּה הָיוּ מְזַכְרִין אוֹתוֹן לְשַׁבַּח, וְלֹא עוֹד אֱלָא שֶׁלֹּא יִצָּאָה אִשָּׁה מֵהֶם וְתִינּוֹק מֵהֶם כְּשֶׁהוּא מִבְּשָׁם, וְכִשְׁנוֹשְׂאִין אִשָּׁה מִמְּקוֹם אַחֵר הֵם פּוֹסְקִים עִמָּה שֶׁלֹּא תִתְבַּשֵּׂם לְעוֹלָם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים מִפִּטּוּם הַקַּטְרַת הֵם מִתְבַּשְׂמוֹת, לְקַיִם מַה שְׁנֶאמַר (במדבר לב, כב) : וְהֵייתֶם נִקְיִים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל, וְאוֹמַר (משלי ג, ד) : וּמִצָּא חַן וְשִׁכְל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

אָמַר רַבֵּי יַעֲקֹבָא סַח לִי שְׂמַעוֹן בֶּן לֹוְגָה אֲנִי וְתִינּוֹק אֶחָד מִבְּנֵי בְנֵיהֶם שֶׁל בֵּית אֲבָטִינָס הָיוּ מְלַקְטִים עֶשְׂבִּים בְּשָׂדֵה וּרְאִיתִיו שֶׁכֶּכָּה וְצָחַק, וְאָמַרְתִּי לוֹ בְּנִי עַל מַה בְּכִיתָ, אָמַר לִי עַל כְּבוֹד בֵּית אָבִי שֶׁנִּתְמַעַט, וְלָמָּה צָחַקְתָּ, אָמַר לִי שְׂמֹר וּמִתְקַן לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לָבוֹא, וְסוּף שֶׁהַמְּקוֹם עֲתִיד לְשַׁמַּח אֶת בְּנָיו בְּקְרוֹב, וּמַה רְאִיתָ, אָמַר לִי וְהִלָּא מַעֲלָה עֶשֶׂן כְּנֶגְדִי, נוֹמִיתִי לוֹ הֲרֵאֵנִי, אָמַר לִי מִסֵּרַת בְּיַדְנוּ שֶׁלֹּא לְהִרְאוֹת לְאָדָם בְּעוֹלָם, אָמְרוּ לֹא בָּאוּ יָמִים קָלִים בְּעוֹלָם עַד שְׁמַת אוֹתוֹ הַתִּינּוֹק.

אָמַר רַבֵּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי פִּעַם אַחַת הֵייתִי מְהִלָּךְ בְּדָרְךָ וּמִצָּאתִי זָקֵן אֶחָד שֶׁל בֵּית אֲבָטִינָס וּבִידוֹ מְגִלַּת סַמְמָנִין, אָמַרְתִּי לוֹ מַה בְּיַדְךָ, אָמַר לִי כְּשֶׁהָיוּ צְנוּעִין בֵּית אָבָא הָיוּ מוֹסְרִין מְגִלוֹתֶם זֶה לָזֶה, וְעִכְשָׁו הָא לָךְ וְהַזֶּהר בָּהּ שְׂמִגְלַת סַמְמָנִין הִיא, וְכִשְׂבָּאתִי וְהִרְצִיתִי הַדְּבָרִים לְפָנֵי רַבֵּי יַעֲקֹבָא זָלְגוּ דְמַעוֹתָיו, אָמַר לִי מַעֲתָה אִין אָנוּ רְשָׁאִין לְסַפֵּר בְּגִנוּן שֶׁל אֵלּוּ.

ה של בית גרמו היו בקיאים במעשה לחם הפנים וברדתו, ולא רצו ללמד, ושלחו חכמים והביאו אמנין מאלקסנדריה והיו בקיאים במעשה לחם הפנים, וברדתו לא היו בקיאים. של בית גרמו היו מסיקים בתנור מבחוץ והיא נרדית מבפנים, ואלו היו מסיקין מבפנים ואופין מבחוץ, ויש אומרים שהיתה מעפשת, וכשידעו חכמים בדבר אמרו כל שפעל הקדוש ברוך הוא לא פעל אלא למענו, שנאמר (משלי טז, ד): כל פעל ה' למענהו, וחזרו בית גרמו למקומן, שלחו אחריהם ולא רצו לבוא עד שפכלו להם שחרן, שנים עשר מנה היו נוטלין בכל יום חזרו והיו נוטלין עשרים וארבעה מנה כדברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר בכל יום היו נוטלין עשרים וארבעה מנה ועכשו ארבעים ושמונה מנה. אמרו להם, מה ראיתם שלא ללמד, אמרו, יודעים היו בית אבא שבית המקדש עתיד להחרב ושמה ילמד אדם שאינו הגון וילך ויעבד עבודת כוכבים בכך, ובדבר הזה מזכירין אותם לשבח, ולא עוד אלא, שמעולם לא נמצאה פת נקיה ביד בנייהם ובנותיהם, שלא יהיו ישראל אומרין מלחם הפנים הם נזונים, לקים מה שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר: ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, וככל מצאו תשובה לדבריהם חוץ משל בית קמצר שלא מצאו תשובה, אמרו להם מה ראיתם שלא ללמד, ושתקו ולא השיבו תשובה, ועל ידי שבקשו להרבות כבודן ולמעט כבוד המקום, כבודן נתמעט ומלכות שמים במקומה, ולא עוד אלא שאין להם לא נין ונכד בישראל, על הראשונים נאמר (משלי ג, ז): זכר צדיק לברכה, ועל אלו נאמר: ושם רשעים ירקב, מפאן אמר בן עזאי משלף יתנו לה, ובשמך יקראו, ובמקומך יושבו, ואין שכחה לפני המקום, ואין אדם נוגע במוכן לחברו, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפלו כמלא נימא.

ו היוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר יותר מאחיו, ולא רצה ללמד, אמרו עליו על היוגרס בן לוי בשעה שפותח פיו בשיר היה נועץ אגודלו בתוך פיו ואגודלו אחר בקרקע ומכניס אצבעות בין הנימים ומגביה קולו בנעימה, והיה מוציא כל מיני זמר עד שהיו כל אחיו הלויים נסקרין בבת ראש לאחוריהם. פנחס המלביש אלבש איסטראטיגא ונסב אגריה.

ז מי זאת עלה וגוי. מדבר באלישבע בת עמינדב, אמרו אלישבע בת עמינדב ראתה חמש שמחות ביום אחד, ראתה יבמה מלך, ואחיה נשיא, ובעלה כהן גדול, ושני בניה סגני כהנה, ופנחס בן בנה משוח מלחמה, כיון שנכנסו בניה להקריב, יצאו שרופין ונהפכה שמחתה לאבל, מיד נעשית כתימרות עשן. כד דמך רבי אלעזר ברבי שמעון, היה דורו קורא עליו: מי זאת עלה מן המדבר וגוי מכל אבקת רוכל, מהו מכל אבקת רוכל, דהנה רבי אלעזר בר רבי שמעון קראוי ותנוי וקריבוי ופיטויי.

ח (ו) הנה מטותו של שלמה ששים גברים סביב לה, רבי ביבי בשם רבי אלעזר ברבי יוסי פתר קריה בברכת כהנים, הנה מטותו, הנה מטותיו ושבתיו, האיך מה דאת אמר (חבוק ג, ט): שבעות מטות. של שלמה, של

מִלֶּדֶד שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ. שְׁשִׁים גְּבָרִים סָבִיב לָהּ, אֱלוֹ שְׁשִׁים אוֹתִיּוֹת שֶׁבְּבִרְכַּת כְּהֻנִּים. מִגְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מִגְּבָרֵי אֶת יִשְׂרָאֵל. כָּלֵם אַחְזֵי חֶרֶב, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה דְּבָרִים מְבָרְכִין בְּגִבּוֹרָה. [\(במדבר ו, כד\)](#): יְבָרְכֶךָ ה', יָאֵר ה', יִשָּׂא ה'. מִלְּמַדֵּי מִלְחָמָה, שֶׁהֵם נִלְחָמִים בְּכָל מִינֵי פְרַעֲנִיּוֹת שֵׁישׁ בְּעוֹלָם. אִישׁ חֶרֶב עַל יָרְכוֹ מִפַּחַד בְּלִילוֹת, שֶׁאֶפְלוּ אָדָם רוֹאֶה בְּחִלּוּמוֹ חֶרֶב מִחֲתַקְתָּ בִּירְכוֹ, מֵהַ יַעֲשֶׂה, יִלְדֶּךָ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְיִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ, וְיִשְׁמַע בְּרַכַּת כְּהֻנִּים וְיַעֲנֶה אַחֲרֵיהֶם אָמֵן, וְאִין דְּבַר רַע מִזִּיקוֹ, לְפִיכָד מְזַהֵר אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאוֹמֵר לָהֶם, [\(במדבר ו, כב\)](#): כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

ב רַבִּי שְׁמַלְאִי פִתְרַת קְרִיָּה בְּמִשְׁמְרוֹת, הִנֵּה מִטָּתוֹ, הִנֵּה מִטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, הָאִידֶּךָ מֵהַ דָּאֵת אָמַר: שְׁבַעוֹת מִטּוֹת אָמַר סָלָה. שְׁלֹשְׁלֹמָה, לְמִלְדֶּד שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ. שְׁשִׁים גְּבָרִים סָבִיב לָהּ, אֱלוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמְרוֹת כְּהֻנָּה וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמְרוֹת לוֹיָהּ, וְשִׁתִּים עֶשְׂרֵה מַחְלוֹקוֹת. מִגְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּשְׁמְרִין אֶת יִשְׂרָאֵל. כָּלֵם אַחְזֵי חֶרֶב, רַבִּי זְעִירָא וְרַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל אֱלוֹ תַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמִּלְמַדִּין לְכְהֻנִּים שְׁחִיטָה, וְהִלְכוֹת זְרִיקָה וְקִבְלָה וְקִמִּיצָה. רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁם רַבִּי אָמִי אָמַר אֱלוֹ מְבַקְרֵי מוֹמֵי קִדְשִׁים וְנוֹטְלֵין שְׁכָרְן מִתְרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. רַבִּי גִידֵל בַּר בְּנִימִין בְּשֵׁם רַבִּי יִסָּא שְׁנֵי דִינֵי גְזֻלוֹת הָיוּ בִירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ נוֹטְלִין שְׁכָרְן מִתְרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. שְׁמוּאֵל אוֹמֵר נָשִׁים הָיוּ אוֹרְגוֹת בְּפִרְכַּת וְנוֹטְלוֹת שְׁכָר מִתְרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. רַב הוֹנָא אָמַר מִלְשַׁכַּת בְּדֶק הַבַּיִת, הָדִין עֶבֶד לָהּ כְּבָנָן, וְהָדִין עֶבֶד לָהּ כְּקִרְבָּנוֹת. מִלְּמַדֵּי מִלְחָמָה, שֶׁהָיוּ מִלְמַדִּין לְכְהֻנִּים הֵיאֵד יַעֲשׂוּ עֲבוֹדָה. אִישׁ חֶרֶב וְגוֹי, שֶׁהָיוּ מְזַהֲרִין אוֹתָם בְּעַת שְׁשׁוּחֻטִּים שֶׁלֹּא יִפְגַּל אֶחָד מֵהַזְּבָחִים, שֶׁלֹּא לְפִסֵּל אֶחָד מֵהַקְּרָבָנוֹת בְּנוֹתְרוֹת.

ג רַבִּי יוֹחָנָן פִּתְרַת קְרִיאַת בְּסִנְהֶדְרִיּוֹת, הִנֵּה מִטָּתוֹ, מִטּוֹתָיו וּשְׁבָטָיו, כְּמָה דְתִימַר שְׁבַעוֹת מִטּוֹת, שְׁלֹשְׁלֹמָה, לְמִלְדֶּד שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ. שְׁשִׁים גְּבָרִים, אֱלוֹ שְׁשִׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ, הָדָא הוּא דְכְתִיב [\(מלכים ב, כה, יט\)](#): וְשְׁשִׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הִנְמַצָּאִים בְּעִיר. מִגְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל, אֱלוֹ אֶחָד עֶשְׂרֵי אֲנָשִׁים, הָדָא הוּא דְכְתִיב [\(מלכים ב, כה, יח, יט\)](#): וַיִּקַּח רַב טַבָּחִים אֶת שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֵאשִׁי וְאֶת צְפַנְיָהוּ כֹּהֵן מִשְׁנֶה וְאֶת שְׁלֹשֶׁת שְׁמָרֵי הַסֶּף, וּמִן הָעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד, זֶה מִפְּלֵא בֵּית דִּין, וְלָמָּה קוֹרָא אוֹתוֹ סָרִיס, שֶׁמְסָרֵס אֶת הַהֶלְכָה. [\(מלכים ב, כה, יט\)](#): וְחִמְשָׁה אֲנָשִׁים מֵרֵאשִׁי פְּנֵי הַמִּלְדֶּד, הָרֵי אֶחָד עֶשְׂרֵי, וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר [\(ירמיה נב, כה\)](#): שְׁבַעָה, לְהוֹסִיף עָלָיו שְׁנֵי סוֹפְרֵי דִינֵין שְׁיִוְשְׁבִין לְפָנֵיהֶם. מִגְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל, מְזַכִּין אֶת יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָה. כָּלֵם אַחְזֵי חֶרֶב, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסִי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שֶׁהָיוּ כָּלֵן שׁוֹנִין הֶלְכָה כְּחֶרֶב, שָׂאֵם בָּא מַעֲשֶׂה עַל יְדֵיהֶם לֹא תִהְיֶה הֶלְכָה קוּהָא לָהֶם. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר בְּשַׁעַת הַדִּין הַכֹּל נוֹשָׂאִין וְנוֹתְנִין הֵיאֵד לְהוֹצִיא אֶת הַדִּין וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה וּמִתְפַּחְדִּין מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם. רַבִּי מְנַחֵם חֲתֻנְיָה דְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָא, אִם בָּאת אִשָּׁה לְפָנֶיךָ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לְשָׂאֵל לָךְ שְׂאֵלָה עַל כְּתוּמָה וְעַל נִדְתָּה, תִּהְיֶה רוֹאֶה אוֹתָהּ כְּאֵלוֹ שְׁיִצָּאת מִירְכִיבָךָ, וְאֵל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בָּהּ, וְתִתְפַּחַד מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם.

ד וּרְבִּנּוֹן פָּתְרֵי קָרָא בְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, הִנֵּה מִטָּתוֹ, מִטּוֹתָיו וּשְׂבָטָיו, הִיאָדָּה מֶה דָּאֵת אָמַר שְׂבָעוֹת מִטּוֹת. שְׁלֹשְׁמָה, לְמַלְדָּה שְׁהַשְּׁלוֹם שְׁלוֹ. שְׁשִׁים גְּבָרִים, אֵלוֹ שְׁשִׁים רַבּוֹא שְׁיִצְאוּ מִמִּצְרַיִם מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַעְלָה. מִגְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלוֹ שְׁשִׁים רַבּוֹא שְׁיִצְאוּ מִמִּצְרַיִם מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַטָּה. כָּלֶם אַחְזֵי חָרֵב מְלַמְדֵי מְלַחְמָה אִישׁ חָרְבוּ עַל יָרְכוּ, שְׂבָשְׁעָה שְׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה כִּד אָמַר אֵלֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא סוֹנְטִימוֹס [\(שמות יב, מח\)](#): וְכָל עָרַל לֹא יֵאָכֵל בּוֹ, מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד נָטַל חָרְבוּ עַל יָרְכוּ וּמַל עֲצָמוֹ. מִי מְלֹן, רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר מֹשֶׁה הָיָה מוֹהֵל, וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ, וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁקָה. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מוֹהֵל, וְאַהֲרֹן פּוֹרֵעַ, וּמֹשֶׁה מִשְׁקָה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(יהושע ה, ב\)](#): בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צָרִים וְשׁוֹב מִל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית, וְלָמָּה שְׁנִית מִכָּאן שְׁמֵלֹן בְּרֵאשׁוֹנָה, מִיָּד [\(יהושע ה, א\)](#): וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צָרִים וַיִּמַּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל גְּבַעַת הָעֵרְלוֹת. וַיְמַהוּ אֶל גְּבַעַת הָעֵרְלוֹת, אָמַר רַבִּי לְוִי מִכָּאן שְׁעָשׂוֹ אוֹתָהּ גְּבַעָה בְּעֵרְלָה.

ה תַּנִּי עַד שְׁלֹא יִחְטָא אָדָם נוֹתְנִין לוֹ אֵימָה וַיִּרְאָה וְהַבְּרִיּוֹת מִתְּפַחְדִּין מִמֶּנּוּ, כִּינּוֹן שֶׁהוּא חוֹטָא נוֹתְנִין עֲלָיו אֵימָה וַיִּרְאָה וּמִתְּפַחַד הוּא מֵאַחֲרֵים, תִּדְעַ לְךָ שְׁכּוֹן, אָמַר רַבִּי עַד שְׁלֹא חָטָא אָדָם הָרֵאשׁוֹן הָיָה שׁוֹמֵעַ קוֹל הַדְּבוּר עוֹמֵד עַל רַגְלָיו וְלֹא הָיָה מִתְּיָרָא, כִּינּוֹן שְׁחָטָא כְּשִׁשְׁמַע קוֹל הַדְּבוּר נִתְיָרָא וְנִתְחַבָּא, שְׁנֵאמַר [\(בראשית ג, י\)](#): אֶת קִלְדָּה שְׁמַעְתִּי וּגוֹי וַיִּתְחַבָּא הָאָדָם. רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נִגְרַע גְּבַהּ קוֹמָתוֹ שֶׁל אָדָם וְנַעֲשִׂית שֶׁל מֵאָה אָמָה. רַבִּי לְוִי אָמַר עַד שְׁלֹא חָטָא אָדָם הָרֵאשׁוֹן הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל אֲדִיבּוֹן, וְכִינּוֹן שְׁחָטָא הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל אֲגֵרִיוֹן. עַד שְׁלֹא חָטָאוּ יִשְׂרָאֵל, רוֹאִין טוֹכְסוֹת זֹו אֶת זֹו וְלֹא הָיוּ מִתְּיָרָאִין וּמִזְדַּעְזְעִין וְנִפְחָדִין, וְכִינּוֹן שְׁחָטָאוּ אִפְלוּ פְּנֵי הַסְּרָסוֹר לֹא הָיוּ יְכוּלִין לְהַסְתַּפֵּל, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(שמות לד, לה\)](#): כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה, וְכָתִיב [\(שמות לד, ט\)](#): וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתֵּי אֱלֹוִי. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי אֲבוֹן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִיִן אָמְרוּ, אִף הַסְּרָסוֹר הִרְגִישׁ עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעֵבְרָה, עַד שְׁלֹא חָטָאוּ יִשְׂרָאֵל מֶה כְּתִיב [\(תהלים סח, יג\)](#): מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדְדוֹן יִדְדוֹן, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר מְלָאכֵי צְבָאוֹת אֵין כְּתִיב, אֶלָּא מְלָכֵי צְבָאוֹת, מְלָכֵיהוֹן דְּמְלָאכֵי, אֵי זֶה זֶה, זֶה מֵיכָאֵל וְגְבָרֵיֵאל, לֹא הָיוּ יְכוּלִין לְהַסְתַּפֵּל פְּנֵיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְכִינּוֹן שְׁחָטָאוּ אִפְלוּ פְּנֵיהֶם שֶׁל גּוֹלְגֵיירִין לֹא הָיָה יְכוּל מֹשֶׁה לְהַסְתַּפֵּל, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(דברים ט, יט\)](#): כִּי יִגְרַתִּי מִפְּנֵי הָאָף וְהַחֲמָה. עַד שְׁלֹא אָרַע לְדוֹד אוֹתוֹ הַמַּעֲשָׂה, כְּתִיב [\(תהלים כז, א\)](#): ה' אוֹרֵי וַיִּשְׁעֵי מִמִּי אֵירָא, מִשְׁאַרְע בּוֹ, כְּתִיב [\(שמואל ב יז, ב\)](#): וְאַבּוֹא עֲלָיו וְהוּא יִגַּע וַיִּרְפָּה יָדָיִם. עַד שְׁלֹא חָטָא שְׁלֵמָה הָיָה רוֹדֵה בְּשָׂרִים וּבְשָׂרוֹת, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(קהלת ב, ח\)](#): עֲשִׂיתִי לִי שָׂרִים וְשָׂרוֹת. זְכָרִים מְשׁוֹרְרִים וּנְקֻבוֹת מְשׁוֹרְרוֹת. וְתַעֲנַגּוֹת בְּנֵי הָאָדָם, פְּרוּבְטֵיָיָה. שְׂדָה וְשְׂדוֹת, שְׂדָה וְשְׂדָתָה דְּהוּוֹ אֲזִיִּין בְּהוֹן. כִּינּוֹן שְׁחָטָא מִנָּה לוֹ שְׁשִׁים גְּבָרִים מִגְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל וְהַעֲמִידוֹן לְשֹׁמֵר אֶת מִטָּתוֹ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: הִנֵּה מִטָּתוֹ וּגוֹי כָּלֶם אַחְזֵי חָרֵב, שְׁהָיָה מִתְּפַחַד מִן הַרוּחוֹת.

א (ט) אפריון עשה לו, רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון פתר קריה במשכן, אפריון, זה משכן.

אמר רבי יהודה ברבי אלעאי למלך שהיתה לו בת קטנה עד שלא הגדילה ובאת לידי סימנים, היה רואה אותה בשוק ומדבר עמה בפרהסיא במבוי ובחצר, כיון שהגדילה ובאת לידי סימנים, אמר המלך אין שבחה של בתי שאהא מדבר עמה בפרהסיא, אלא עשו לה בפיליון, וכשאהיה צריך לדבר עמה אדבר עמה מתוך הפיליון. כך כתיב (הושע יא, א): כי נער ישראל ואהבהו. במצרים ראו אותו בפרהסיא, שנאמר (שמות יב, כג): ועבר ה' לנגף את מצרים. בים ראו אותו בפרהסיא, שנאמר (שמות יד, לא): וירא ישראל את היד הגדלה, והיו העוללים מראים אותו באצבעו ואומרים (שמות טו, ג): זה אלי ואנוהו. בסיני ראו אותו פנים בפנים, שנאמר (דברים לג, ב): ה' מסיני בא וגו'. כיון שעמדו ישראל על הר סיני וקבלו את התורה ואמרו (שמות כד, ז): כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, נעשו לו אמה שלמה, אמר הקדוש ברוך הוא, אין שבחן של בני שאהיה מדבר עמם בפרהסיא, אלא יעשו לי משכן, וכשאני צריך לדבר עמם אהיה מדבר עמם מתוך המשכן, הדא הוא דכתיב (במדבר ז, פט): ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו. עשה לו המלך שלמה, המלך שהשלים שלו. מעצי הלבנון, היד מה דאת אמר (שמות כו, טו): ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמידים.

א (ח) עמודיו עשה כסף, אלו העמודים, שנאמר (שמות כז, יא): ווי העמידים וחשקיהם כסף. רפידתו זהב, שנאמר (שמות כו, כט): ואת הקרשים תצפה זהב. מרפבו ארגמן, שנאמר (שמות כו, לא): ועשית פרכת תכלת וארגמן. תוכו רצוף אהבה, רבי יודן אומר זו זכות תורה וזכות צדיקים שעוסקין בה. רבי עזריה בשם רבי יודה בשם רבי סימון אמר זו השכינה, כתוב אחד אומר (מלכים א ח, יא): ולא יכלו הכהנים לעמד לשרת וגו', וכתוב אחד אומר (יתזקאל י, ד): והחצר מלאה את נגה כבוד ה', כיצד יתקיימו שני כתובים, רבי הושע דסכנין בשם רבי לוי למה היה אהל מועד דומה, למערה שהיתה סמוכה לים, געש הים והציף את המערה, המערה נתמלאה והים לא נחסר כלום. כך אהל מועד נתמלא מזיו השכינה, והעולם לא חסר מן השכינה, אימתי שרתה השכינה בעולם, ביום שהוקם את המשכן, שנאמר (במדבר ז, א): ויהי ביום פלות משה וגו'.

ב רבי יודה ברבי אלעאי פתר קרא בארון, אפריון, זה הארון, ומה הוא אפריון, פוריומא, משל למלך שהיתה לו בת יחידה נאה וחסידה ומשבחת, אמר להם המלך לעבדיו בתי נאה וחסידה ומשבחת ואין אתם עושין לה פוריום, עשו לה פוריום ומוטב שיראה יפיה של בתי מתוך הפוריום, כך אמר הקדוש ברוך הוא תורתני נאה וחסידה ומשבחת, ואין אתם עושים לה ארון, מוטב שיראה יפיה של תורתני מתוך הארון. עשה לו המלך שלמה, המלך שהשלים שלו. מעצי הלבנון, היאך מה דאת אמר (שמות לו, א): ויעש בצלאל את הארון עצי שטים. עמודיו עשה כסף, אלו שני

העמודים העומדים לפנים, שהיו של כסף. רפידתו זהב, שנאמר (שמות לו): ויצפהו זהב טהור. מרכבו ארגמן, רבי תנחומא אמר זו פרכת הסמוכה לה. רבי ביבי אמר זה הכפרת, שהבה דומה לארגמן. תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים. רבי יודן אמר זו זכות תורה ולומדיה. רבי עזריה אמר בשם רבי יודה בשם רבי סימון זו השכינה.

אמר רבי אבא בר כהנא (שמות כה, כב): ונועדתי לך שם וגוי, ללמדך שאפלו מה שאחורי הכפרת לא היה פנוי מן השכינה. עובד פוכבים אחד שאל לרבי יהושע בן קרחה, אמר לו, למה דבר הקדוש ברוך הוא מתוך הסנה ולא מאילן אחר. אמר לו אלו דבר עמו מתוך חרוב או מתוך שקמה היית שואלני והייתי משיבך, עכשו להוציאך חלק אי אפשר, ללמדך שאין מקום פנוי בארץ מהשכינה, שאפלו בתוך הסנה היה מדבר עמו.

דבר אחר, אפריון, זה בית המקדש. עשה לו המלך שלמה, שלמה ודאי. מעצי הלבנון, שנאמר (דברי הימים ב ב, טו): ואנחנו נכרת עצים מן הלבנון. עמודיו עשה כסף, שנאמר (מלכים א ז, כא): ויקם את העמדים לאלם ההיכל. רפידתו זהב, כהיה דתנין שכל הבית נטוח בזהב חוץ מאחורי הדלתות.

אמר רבי יצחק הדא מתניתא דתנינן לבנון השני, אבל לבנון הראשון אפלו אחורי הדלתות היה מחפה בזהב. תנינן שבעה מיני זהבים הם שהיו בו, זהב טוב, זהב טהור, זהב סגור, זהב שחוט, זהב מופז, זהב מזקק, זהב פרוים. זהב טוב, כמשמעו, היאך מה דאת אמר (בראשית ב, יב): וזהב הארץ הוא טוב, אמר רבי יצחק טובי דהוא בביתה טובי דהוא בת בלויתיה. זהב טהור, שהיו מכניסין אותו לפור ואינו חסר פלוס. רבי יודה בשם רבי אמי אלף כפרים זהב הכניס שלמה לאור אלף פעמים עד שהעמידו על כפר אחד, והא תני אמר רבי יוסי בן רבי יהודה מעשה במנורת המקדש שהיתה יתרה על מנורת המדבר משקל גורדינון, הכניסוה לאור שמונים פעמים עד שחסרה, אלא מן קדמי הות חסרה סגיון, ברם מן הכא ולהלן לא הות חסרה אלא צבחר צבחר. זהב שחוט, שנמשך כשענה. אדריונוס היה לו משקל ביצה, דוקלטיאנוס היה לו משקל דינר גורדייני, הדא מלכותא לית לה מיניה ולא הוי ליה מיניה. זהב סגור, שהיה סוגר בעד כל בעלי זהבים, והא כתיב (דברי הימים א כט, ד): ושבעת אלפים כפר כסף מזקק לטוח קירות הבתים, וכי כסף היה והלא זהב היה, ולמה קורין אותו כסף, שהיה מכסוף בעד כל בעלי זהבים, וממנו היו נעשים כל הכלים הספים והסירות והיעים והמזמרות והמזרקות והמזלגות והכפות והמחתות והפותות. רבי יצחק מגדלאה אמר אלו חפיפות, רבי סימאי אמר זה פותה שתחת הציר, ללמדך שאפלו דבר קל לא היה המקדש חסר. זהב מופז, רבי פטריקי אחוי דרבי דרוסה בשם רבי אבא ברבי בונא אמר דומה לגפרית הזה שמוצצת באש. רבי אבון אמר על שם מדינתו נקרא מאופז. זהב מזקק, דבי רבי ינאי ודבי רבי יודן ברבי שמעון, דבי רבי ינאי אמרי שמחתכין אותו כזיתים ומאכילין אותו לנעמיות והוא יוצא מזקק, דבי רבי יודן ברבי שמעון

אָמַרִי שְׁמַטְמִינִין אוֹתוֹ בְּזָבֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיּוֹצֵא מִזֶּקֶק. זֶה־בִּפְרוּסִים, רִישׁ לְקִישׁ אָמַר אָדָם דּוֹמָה לְדָם הַפֶּר, וַיֵּשׂ אוֹמְרִים שְׁעוֹשֶׂה פְרוֹת, שְׁכַשְׁבָּנָה שְׁלֹמֹה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צָר בּוֹ כָּל מִינֵי אֵילָנוֹת, וּבִשְׁעָה שְׁאֵילָנוֹת שֶׁבִשְׂדֵה עוֹשִׂים פְרוֹת אֵלוֹ שֶׁבִבֵּית עוֹשִׂים פְרוֹת וְהָיוּ מְשִׁירִים פְרוֹתָם וּמְלַקְטִין אוֹתָם וּמְנִיחִים אוֹתָם לְבִדְק הַבַּיִת, וּבִשְׁעָה שֶׁהֶעֱמִיד מְנַשֶּׁה צָלַם בְּהִיכֹל יָבִשׁוּ כָּל אוֹתָם הָאֵילָנוֹת, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(נחום א, ד\)](#): וַפָּרַח לְבָנוֹן אֲמָלָל, אָבֵל לְעֵתִיד לְבֹא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חוֹזֵר אוֹתָם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ישעיה](#) [לח, ב\)](#): פָּרַח תִּפְרַח וְתִגַּל אֶף גִּילַת וְרִינֹן. מְרַכְּבוֹ אֲרָגְמָן, הִיאֵד מָה דְאֵת אָמַר [\(דברי הימים ב, ג, ד\)](#): וַיַּעַשׂ אֶת הַפְּרָכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְכַרְמִיל וּבוּץ. תּוֹכוֹ רְצוּף אֶהְבָּה, רַבִּי יוֹדֵן אָמַר זֶה זְכוּת הַתּוֹרָה וְזְכוּת צְדִיקִים הַעוֹסְקִין בָּהּ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹדֵה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר זֶה הַשְּׂכִינָה.

ד דָּבָר אַחֵר, אֶפְרַיִן, זֶה הָעוֹלָם. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ. מַעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, שֶׁנִּבְנָה מִבַּיִת קִדְשֵׁי הַקְּדָשִׁים שְׁלֹמֹה, דְּתַנִּינֵן מִשְׁנַטְל הָאָרוֹן אָבֹן הַיְתָה שָׁם מִימֹת הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, וְשִׁתְיָה הַיְתָה נִקְרָאת, וְלָמָּה נִקְרָאת שִׁתְיָה שֶׁמִּמֶּנָּה הִשְׁתַּת כָּל הָעוֹלָם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים ג, א\)](#): מִצִּיּוֹן מִכְּלָל יִפִּי. עֲמוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף, זֶה שֶׁלְשֵׁלֶת יוֹחֲסִין. רַפִּידָתוֹ זֶה־ב, אֵלוֹ פְרוֹת הָאָרֶץ וּפְרוֹת הָאֵילָן שֶׁנִּמְכָּרִין בְּזָהָב. מְרַכְּבוֹ אֲרָגְמָן, הִיאֵד מָה דְאֵת אָמַר [\(דברים לג, כו\)](#): רֶכֶב שָׁמַיִם בְּעֶזְרְךָ. תּוֹכוֹ רְצוּף אֶהְבָּה, רַבִּי יוֹדֵן אָמַר זֶה זְכוּת הַתּוֹרָה וְזְכוּת צְדִיקִים הַעוֹסְקִין בָּהּ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹדֵה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר, זֶה הַשְּׂכִינָה.

דָּבָר אַחֵר, אֶפְרַיִן, זֶה כֶּסֶף הַכְּבוֹד. עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ. מַעֲצֵי הַלְּבָנוֹן, זֶה בֵּית קִדְשֵׁי הַקְּדָשִׁים שֶׁל מַעֲלָה שֶׁהוּא מְכוּן כְּנֶגֶד בֵּית קִדְשֵׁי הַקְּדָשִׁים שֶׁל מִטָּה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(שמות טו, יז\)](#): מְכוּן לְשִׁבְתְּךָ, מְכוּן כְּנֶגֶד שִׁבְתְּךָ. עֲמוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף, הִיאֵד מָה דְאֵת אָמַר [\(איוב כו, יא\)](#): עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹכְפוּ. רַפִּידָתוֹ זֶה־ב, אֵלוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים יט, יא\)](#): הַנְּחִמְדִים מְזֻהָב וּמִפְּזָרָב. מְרַכְּבוֹ אֲרָגְמָן, הִיאֵד מָה דְאֵת אָמַר [\(תהלים סח, לד\)](#): לְרֶכֶב בְּשָׁמַיִם שָׁמַיִם קָדָם. תּוֹכוֹ רְצוּף אֶהְבָּה, רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי אֲבָהוּ אֲרַבְעָה גָאִים הֵם, גָּאָה שֶׁבְּעוֹפּוֹת, נֶשֶׁר. גָּאָה שֶׁבְּבַהֲמוֹת, שׂוֹר. גָּאָה שֶׁבְּחַיּוֹת, אֲרִיָּה. גָּאָה שֶׁבְּכֶלֶן, אָדָם. וְכֶלֶן נִטְלָן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְחִקְקוֹן בְּכֶסֶף הַכְּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים קג, יט\)](#): ה' בְּשָׁמַיִם הִכִּין כֶּסֶף, מִמָּה שֶׁהִכִּין כֶּסֶף עַל הַגָּאִים, תִּדְעַ שֶׁמְלַכּוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה.

א [\(יא\)](#) צְאִינָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן, בָּנִים הַמְּצַיְנִים לִי בַּתְּגַלְחַת, בְּמִילָה וּבְצִיצִית. בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה, בְּמֶלֶךְ שֶׁבָּרָא בְּרִיּוֹתָיו שְׁלֹמֹה, בָּרָא חֲמָה וּלְבָנָה עַל מְלֶאֱתָן, כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת עַל מְלֶאֱתָן. בַּר קַפְרָא אָמַר אָדָם וְחַוָּה כָּבוֹן עֲשָׂרִים שָׁנִים נִבְרָאוּ. בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה, בְּמֶלֶךְ שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ.

דָּבָר אַחֵר, בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה, בְּמֶלֶךְ שֶׁהַשְּׁלִים מַעֲשֵׂיו לְבְּרִיּוֹתָיו, כִּיצַד הַשְּׁלִים הָאֵשׁ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, הַשְּׁלִים הַחֶרֶב לְיִצְחָק, הַשְּׁלִים הַמְּלֶאֶךְ לְיַעֲקֹב.

דבר אחר, במלך שלמה, במלך שעשה שלום בין בריותיו. תני רבי שמעון
בן יוחאי הרקיע של שלג והחיות של אש, הרקיע של שלג, שנאמר [\(יחזקאל](#)
[א. כב\)](#) : ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא וגו', והחיות של
אש, שנאמר [\(יחזקאל א. ג\)](#) : ודמות החיות מראיהם כגחלי אש, וכתוב [\(יחזקאל](#)
[א. יד\)](#) : והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק, ולא זה מכפה זה ולא זה מכפה
זה. מיכאל שר של שלג, וגבריאל של אש, ולא זה מכפה זה ולא זה מזיק
זה.

אמר רבי אבין לא סוף דבר בין מלאך למלאך, אלא אפלו בין מלאך אחד
שחציו שלג וחציו אש הקדוש ברוך הוא עושה שלום ביניהן, ואית ליה
חמש אפין, ואלו הן [\(דניאל ג. ו\)](#) : וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק, ולא זה
מזיק זה. כתוב אחד אומר [\(תהלים קד. ג\)](#) : המקרה במים עליותיו, וכתוב
אחד אומר [\(דברים ד. כד\)](#) : כי ה' אלהיך אש אכלה הוא, וכתוב [\(דניאל ז. ט\)](#) :
פרסיה שביבין די נור, ולא זה מזיק זה ולא זה מזיק זה.

אמר רבי יוחנן כתיב [\(איוב כה. ב\)](#) : עשה שלום במרומו. הרקיע של מים
והכוכבים של אש ואינן מזיקין זה לזה. מעולם לא ראתה חמה פגימתה
של לבנה, אמר יעקב דכפר חנין, כתיב [\(איוב כה. ב\)](#) : המשל ופחד עמו, המשל
זה מיכאל. ופחד זה גבריאל. עמו, מהו עמו משלמין לו, אמר רבי לוי אין
לך כל מזל ומזל שהוא קודם לחברו בעליותו, אין לך כל כוכב שמביט מה
למעלה ממנו אלא מה שלמטה ממנו, כהדיו בר נשא דנחית בסולמא ואינו
חמי לאחוריו, אף במכות פרעה עשה הקדוש ברוך הוא שלום, שנאמר
[\(שמות ט. כד\)](#) : ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד. רבי יודה ורבי נחמיה
ורבנן, רבי יודה אמר צלוחיות של ברד מלאות אש, ולא זו מכפה זו ולא
זו מכפה זו.

אמר רבי חנין הדא דרבי יודה דמיה לההיא פיטרתא דרימונא, דכל הדא
פיטרתא מיתחמיה מלגו. ורבי נחמיה אמר אש וברד פתוכין זה בזה, אמר
רבי חנין הדא דרבי נחמיה דמיה להדא עשאשיתא דקנדילא, מיה
ומשחא מערבין פחדא והיא דלקה ואזלה, ולא זה מכפה זה ולא זה מכפה
זה. ורבנן אמרי מיתא ומתקלהא מיתא ומתקלהא בשביל לעשות רצון
בוראם.

אמר רבי אחא למלך שהיו לו שני לגיונות קשין והיו דבובין זה לזה, פיון
שראו שהקשה מלחמתו של מלך עשו שלום זה עם זה פדי לעשות
מלחמתו של מלך, כך אש וברד דבובין זה עם זה, פיון שראו מלחמתו של
מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהיא מלחמת המצריים, עשו
שלום ביניהם ועשו מלחמת הקדוש ברוך הוא במצרים, הדא הוא דכתיב :
ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד, נס בתוך נס.

ב בעטרה שעטרה לו אמו, אמר רבי יוחנן, שאל רבי שמעון בן יוחאי את
רבי אלעזר ברבי יוסי, אמר לו אפטר ששמעת מאביו מהו בעטרה שעטרה
לו אמו, אמר לו הן, אמר לו היאך, אמר לו למלך שהיתה לו בת יחידה

וְהָיָה מְחַבְּבָה יוֹתֵר מִדָּאֵי וְהָיָה קוֹרָא אוֹתָהּ בְּתֵי, וְלֹא זֶה מְחַבְּבָה עַד שֶׁקָּרָא אוֹתָהּ אַחוֹתֵי, וְלֹא זֶה מְחַבְּבָה עַד שֶׁקָּרָא אוֹתָהּ אִמִּי. כִּד הָיָה מְחַבְּב יוֹתֵר מִדָּאֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְקָרָא בְּתֵי, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים מה, נא\)](#): שְׁמַעֵי בַת וִרְאִי, וְלֹא זֶה מְחַבְּבֵן עַד שֶׁקָּרָא אַחוֹתֵי, שְׁנֵאמַר [\(שיר השירים ה, ב\)](#): פִּתְחִי לִי אַחֹתִי רַעֲיָתִי. וְלֹא זֶה מְחַבְּבֵן עַד שֶׁקָּרָא אִמִּי, שְׁנֵאמַר [\(ישעיה נא, ד\)](#): הַקְּשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וְלֹאֹמְרֵי אֵלַי הֲאִזְנִנוּ, וְלֹאֹמְרֵי כְּתִיב, עֲמַד רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי וַיִּנְשְׁקוּ עַל רֹאשׁוֹ וְאָמַר אֵלָיו לֹא בָאתִי אֶלָּא לְשִׁמְעַ מִפִּיךָ הַטַּעַם הַזֶּה, דִּינִי.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַי יִצְחָק, חֲזַרְנוּ עַל כָּל הַמְּקָרָא כְּלָה וְלֹא מְצִינוּ שְׁעִשְׂתָּה בַת שֶׁבַע עֶטְרָה לְשִׁלְמָה בְּנָה, וְאֵת אִמְרָתָּה: בְּעֶטְרָה שְׁעֵטְרָה לֹא אִמּוֹ, אֶלָּא מָה עֶטְרָה הִזּוּ מְקַבְּעַת בְּאַבְנֵים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, כִּד הָיָה אֵהָל מוֹעֵד מְצִין בַּתְּכֻלַּת וְאַרְגָּמָן וּבַתּוֹלְעַת הַשָּׁנִי וּבִשֵּׁשׁ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי אָמַר אֵת מוֹצֵא בְּשַׁעַה שְׁאֵמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁהָ עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן הָיָה לוֹ לְהַעֲמִיד אַרְבָּעָה קוֹנֵדְסִין וְלִמְתַּחַּם הַמִּשְׁכָּן עֲלֵיהֶם וְהָרִי הוּא מִשְׁכָּן, אֲבָל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא הֵעֲלָה אוֹתוֹ לְמַעְלָה וְהָרָאָה אֵשׁ אֲדָמָה יִרְקָה שְׁחוֹרָה לְבָנָה, וְאָמַר לוֹ עֲשֵׂה לִי כֵּזֶה, אָמַר לְפָנָיו רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם וְכִי מִנִּין יֵשׁ לִי אֵשׁ שְׁחוֹרָה אֲדָמָה יִרְקָה וְלְבָנָה, אָמַר לוֹ [\(שמות כה, מ\)](#): בַּתְּבַנִּיתֶם אֲשֶׁר אֶתָּה מְרָאָה בְּהָר.

אָמַר רַבִּי אֲבוֹן לְמַלְךְ שְׁהָיָה לוֹ אוֹתוֹנִין נְאֻה, אָמַר לְבָן בֵּיתוֹ עֲשֵׂה לִי כְּמוֹתָהּ אָמַר אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ וְכִי יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתָהּ, אָמַר לוֹ אֵת בְּסַמְמָנִיךָ וְאֲנִי בְּכַבוּדִי. כִּד אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁהָ [\(שמות כה, מ\)](#): וִרְאָה וְעֲשֵׂה, אָמַר לְפָנָיו רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם אֵלּוּהָ אֲנִי שְׁאֵעֲשֵׂה כְּמוֹתוֹ, אָמַר לוֹ: בַּתְּבַנִּיתֶם וּגוֹי. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי בְּצִלְאֵל לְמַלְךְ שְׁנִגְלָה לְבָן בֵּיתוֹ בְּלְבוּשׁ נְאֻה שֶׁל מְרַגְלִיטוֹן וְאָמַר לוֹ עֲשֵׂה לִי כְּמוֹהוּ, אָמַר לוֹ אֲדָנִי הַמֶּלֶךְ וְכִי יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהוּ. כִּד אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁהָ: עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן, אָמַר לְפָנָיו רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהוּ, אָמַר לוֹ: וִרְאָה וְעֲשֵׂה, אָמַר לוֹ יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהוּ, אָמַר לֵיהִ: בַּתְּבַנִּיתֶם, כְּשֵׁם שְׁאֵתָה רֹאָה לְמַעְלָה עֲשֵׂה לְמַטָּה. עֲצִי שְׁטִים הַעֲמַד אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלָּא עוֹמְדִים, כְּנִתוּנִים בְּאִיסְטְרִטִיָּאָה שֶׁל מַעְלָה, וְאִם אֵת עוֹשֶׂה לְזֶה שֶׁל מַעְלָה לְמַטָּה אֲנִי מִנִּיחַ סְנַקְלִיטוֹן שְׁלִי שֶׁל מַעְלָה וְיִוֶּרֶד וּמְצַמְצֵם שְׁכִינְתִי בִּינִיכֶם לְמַטָּה, כִּיֶּצֶד, מָה לְמַעְלָה שְׁרָפִים עוֹמְדִים, אֵף לְמַטָּה עֲצִי שְׁטִים עוֹמְדִים. מָה לְמַעְלָה כּוֹכָבִים, אֵף לְמַטָּה כּוֹכָבִים.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַי אָבָא מְלַמֵּד שְׁהָיוּ קַרְסֵי זָהָב נִרְאִים בְּמִשְׁכָּן כְּכּוֹכָבִים הַנִּרְאִים בְּרַקִּיעַ. בְּיוֹם חֲתָנְתּוֹ, זֶה סִינֵי, כְּחֻתְנִים הָיוּ. וּבְיוֹם שְׁמִחַת לְבוֹ, אֵלּוּ דְבָרֵי תוֹרָה, הֵיאָדָּ מָה דְאֵת אָמַר [\(תהלים יט, ט\)](#): פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָיִם מִשְׁמַחֵי לֵב.

דְּבַר אַחֵר, בְּיוֹם חֲתָנְתּוֹ, זֶה אֵהָל מוֹעֵד. וּבְיוֹם שְׁמִחַת לְבוֹ, זֶה בֵּית הַעוֹלָמִים.

פרשה ד

א (א) הַנֶּדֶד יִפָּה רַעֲיָתִי הַנֶּדֶד יִפָּה, הַנֶּדֶד יִפָּה בְּמִצּוֹת, הַנֶּדֶד יִפָּה בְּגַמְלֵי לֹת חֲסָדִים. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּמִצּוֹת עֲשֵׂה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּמִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּמִצּוֹת הַבֵּית, בְּחֻלָּה תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּמִצּוֹת הַשְּׂדֵה, בְּלִקְט שְׂכָחָה וּפְאָה, וּמַעֲשֵׂר עֲנִי וְהִתְפַּקֵּר. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּכֹלֵאִים. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּסֻדֵּי בְּצִיצִית. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּנִטְיָעָה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּעֶרְלָה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּנִטְע רְבָעִי. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּמִילָה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּפְרִיעָה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּתַפְלָה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּקִרְיָאת שְׁמַע. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּמִזְוִזָּה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּתַפְלִין. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּסִכָּה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּלוּלָב וְאַתְרוֹג. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּתִשְׁבֹּבָה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה. הַנֶּדֶד יִפָּה בְּעוֹלָם הַבָּא.

ב עֵינֶיךָ יוֹנִים, עֵינֶיךָ הֵן סִנְהֶדְרִין, שֶׁהֵם עֵינַיִם לַעֲדָה, הֵדָא הוּא דְכָתִיב (במדבר טו, כד): וְהָיָה אִם מַעֲיַנִּי הַעֲדָה. מֵאֲתַיִם אֲרַבְעִים וּשְׁמוֹנֶה אַבְרָיִם יֵשׁ בְּאֲדָם, וְכֹלָם אֵינָם הוֹלְכִין וְחוֹזְרִין אֶלָּא אַחַר הַעֵינַיִם, כִּד אִין יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת דְּבַר חוּץ מִסִּנְהֶדְרִין שְׁלָהֶם. יוֹנִים, מַה יוֹנָה זֹו תַמָּה, כִּד יִשְׂרָאֵל נָאִים בְּהַלּוּכָן כְּשֶׁהוּ עוֹלִין לְפַעְמֵי רְגָלִים. מַה יוֹנָה זֹו מְצִינָת, כִּד יִשְׂרָאֵל מְצִינִין, בְּתַגְלַחַת, בְּמִילָה, וְצִיצִית. מַה יוֹנָה זֹו צְנוּעָה, כִּד יִשְׂרָאֵל צְנוּעִים. מַה יוֹנָה זֹו פּוֹשְׁטָת צְנוּאָרָה לְשַׁחֲיָטָה, כִּד יִשְׂרָאֵל, (תהלים מד, כג): כִּי עָלִיד הַרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם. מַה יוֹנָה זֹו מְכַפֶּרֶת עַל הָעוֹלָם, כִּד יִשְׂרָאֵל מְכַפְרִים עַל הָאֲמוֹת, שֶׁכָּל אוֹתָן שְׁבַעִים פְּרִים שְׁמַקְרִיבִים בְּחָג, כְּנֶגֶד שְׁבַעִים אֲמוֹת שְׁלֹא יִצְדָּה הָעוֹלָם מֵהוּ, הֵדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים קט, ד): תַּחַת אֶהְבֵּתִי יִשְׁטַנּוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה. מַה יוֹנָה זֹו מְשַׁעָה שְׁמִכְרַת בֶּן זוּגָה, עוֹד אֵינָה מְמִירָה אוֹתוֹ בְּאַחַר, כִּד יִשְׂרָאֵל מְשַׁעָה שְׁהַכִּירוּ לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא הַמִּירוּהוּ בְּאַחַר. מַה יוֹנָה זֹו נְכַנְסָת לְקִנְיָה וּמְכַרַת קִנְיָה וְשׁוֹבְכָה וְגוֹזְלִיָה וְאַפְרוּחִיָה וְחַלּוֹנוֹתִיָה, כִּד הֵן שְׁלֹשׁ שׁוֹרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים כְּשֶׁהוּ יוֹשֵׁבִין לְפִנֵּיהֶם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְפִיר אֶת מְקוֹמוֹ. מַה יוֹנָה זֹו אֶף עַל פִּי שְׁאֵת נוֹטֵל גּוֹזְלִיָה מִתַּחְתֵּיהָ, אִין מִנַּחַת שׁוֹבְכָה לְעוֹלָם, כִּד יִשְׂרָאֵל אֶף עַל פִּי שְׁחַרְבֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ לֹא בְטָלוּ שְׁלֹשׁ רְגָלִים בְּשָׁנָה. מַה יוֹנָה זֹו מְחַדְשֶׁת לָהּ בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ גֵּרוֹן, כִּד יִשְׂרָאֵל מְחַדְשִׁים לָהֶם בְּכָל חֹדֶשׁ תּוֹרָה וּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. מַה יוֹנָה זֹו מְשׁוֹגְרָת רוּגְלִיּוֹת הַרְבֵּה וְחוֹזְרָת לְשׁוֹבְכָה, כִּד יִשְׂרָאֵל, הֵדָא הוּא דְכָתִיב (הושע יא, יא): יִחַרְדוּ כְצַפּוֹר מִמְצָרִים, זֶה דוֹר הַמִּדְבָּר. וְכִיּוֹנָה מְאַרְץ אֲשׁוּר, אֵלוּ עֲשָׂרַת הַשְּׁבָטִים. אֵלוּ וְאֵלוּ וְהוֹשְׁבֵתִים עַל בְּתִיָהֶם נָאִים ה'. רַבִּי אוֹמֵר יֵשׁ מִין יוֹנָה שְׁמַאֲכִילִין אוֹתָהּ, וְחַבְרוֹתִיהָ מְרִיחֹת אוֹתָהּ וּבְאוֹת אֶצְלָה לְשׁוֹבְכָה. כִּד בְּשַׁעָה שְׁהַזְקוּן יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ הַרְבֵּה גְרִים מְתַגְיָרִין בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, כְּגוֹן יִתְרוֹ, הָא שְׁמַע וְאַתִּי, רַחֵב שְׁמַעָה וְאַתִּיא, אֶף בְּחִנְנָא מִישְׁאֵל וְעִזְרִיָה, הַרְבֵּה גְרִים נְתַגְיָרוּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, מַה טַעְמָא (נשעיה

כט, כג): כִּי בְּרֵאוֹתָו יִלְדָּיו, מִה כְּתִיב בְּתַרְיָה (ישעיה כט, כד): וַיִּדְעוּ תַעֲי רֹחַ. רַבִּי הִיָּה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְנִתְנַמְנֵם הַצְּבוּר, בְּקֶשׁ לְעוֹרְרוֹ, אָמַר יִלְדָּה אִשָּׁה אַחַת בְּמִצְרַיִם שְׁשִׁים רַבּוֹא בְּכָרֶס אַחַת, וְהִיָּה שֵׁם תַּלְמִיד אֶחָד וְרַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּרַבִּי יוֹסִי שְׁמוֹ, אָמַר לִיָּה מֵאֵן הָוֹת כָּד, אָמַר לִיָּה זֹו יוֹכַבֵּד שְׁיִלְדָּה אֶת מֹשֶׁה שְׁשִׁקוֹל כְּנָגֵד שְׁשִׁים רַבּוֹא שְׁהֵם כָּל יִשְׂרָאֵל, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (שמות טו, א): אִזּוּ יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, (שמות לט, לב) (במדבר א, נד): וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, (דברים לד, ט): וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה. עֵינֵיֶךָ יוֹנִים, פְּיוֹנִים, דּוּגְמָא דִּידָךָ דְמֵיָּיָה לְהִדָּא יוֹנָה, מִה יוֹנָה זֹו הִבִּיאָה אוֹרָה לְעוֹלָם, כָּד יִשְׂרָאֵל מְבִיאִין אוֹרָה לְעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר (ישעיה ס, ג): וְהִלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ. וְאִימְתִי הִבִּיאָה יוֹנָה אוֹרָה לְעוֹלָם, בְּיַמֵּי נַח, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (בראשית ח, יא): וַתְּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עָלָה זַיִת טָרֶף בְּפִיהָ וְגוֹי, מִהוּ טָרֶף בְּפִיהָ, קָטִיל, כְּמָה דְתִימַר (בראשית לו, לג): טָרֶף טָרֶף יוֹסֶף.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אֱלוֹלֵי קְטִלְתֵּינִיָּה אֵילָן רַב הָוֹה מִתְּעַבֵּד. וּמִהִיכֹן הִבִּיאָה אוֹתוֹ, רַבִּי לְוִי אָמַר מִשְׁמַטוּטֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִבִּיאָתוֹ, הִדָּא הִיא דְאָמַרִין בְּרִיִּיתָא, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא לָקַת בְּמֹוֹי דְמִבּוּלָא, הוּא שְׁנֶאֱמַר עַל יְדֵי יַחֲזִיקָאֵל (יחזקאל כב, כד): בֶּן אָדָם אָמַר לָהּ אֶת אֶרֶץ לֹא מְטַהֵרָה הִיא לֹא גִשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֶפְלוּ אֶצְטְרוּבְלִין שֶׁל רִיחִים נִמְחוּ בְּפִיָּם. רַבִּי טְרַיִי אָמַר, שְׁעָרֵי גֹן עֵדֶן נִפְתְּחוּ לָהּ וּמִשָּׁם הִבִּיאָה אוֹתוֹ. אָמַר לִיָּה רַבִּי אֵיבּוּ אֵלוּ מִגֹּן עֵדֶן הִבִּיאָה אוֹתוֹ, לֹא הִיָּה לָהּ לְהִבִּיאַ דְּבַר מְעַלָּה, כְּגוֹן קִנְמוֹן וּבִלְסָמוֹן, אֶלָּא רְמֵזָה רְמֵזָה לְנַח וְאִמְרָה לוֹ, מְרִי נַח, מִר מְזָה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא מִתּוֹק מִתַּחַת יְדֵיֶךָ.

א) מִבְּעַד לְצִמְתָּךְ, אָמַר רַבִּי לְוִי כָּל כְּלָה שְׁעֵינִיָּה כְּעוֹרוֹת כָּל גּוֹפָה צָרִיךָ בְּדִיקָה, וְשְׁעֵינִיָּה יָפוֹת, אֵין כָּל גּוֹפָה צָרִיךָ בְּדִיקָה, וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת כְּשִׁמְצָמַת שְׁעָרָה לְאַחֲוִרְיָה וְהוּא תְּכַשִּׁיט לָהּ, כָּד הִיָּתָה סְנֵהֲדָרִי גְדוֹלָה יוֹשְׁבַת אַחֲוִרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהִיא הִיָּתָה תְּכַשִּׁיט שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ נִרְאִין מְצַמְדִין וְהוּן מְרוּחִין כְּהִדִּין רַבָּה דְּצַפּוֹרִין, וְרַבִּי לְוִי אָמַר לְשׁוֹן עֶרְבִי הוּא אֵין בְּעֵי לִיָּה מִימְרָא אֲרוּחַ לִי, הוּא אוֹמַר מְבַעַד לִי. שְׁעָרָךְ כְּעֵדֶר הָעֵזִים שְׁגָלְשׁוּ מִהַר גְּלַעַד, הַר שְׁגָלְשְׁתִּי מִתּוֹכוֹ עָשִׂיתִי אוֹתוֹ גְּלַעַד לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, אֵיזָה זֶה, זֶה יָם סוּף. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי אָמַר טוּרָא דְאֲתַנְהָרְתוֹן מִן גְּנוּוָה, הִדָּא אֲתַתָּא כָּד שְׁעָרָה סִגְיָן הִיא עֲבָדָה לָהּ גְּלִשְׁיָן גְּלִשְׁיָן, הִדָּא מוֹצִינָא כְּהוּא לְפִי טְבָאוֹת הוּא עֲבַד גְּלִשְׁיָן גְּלִשְׁיָן וּמִה גְּלִשָּׁה הִגְלִשְׁתִּי מִתּוֹכָהּ, שְׁנֵיֶךָ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מְלִין קְצוּבוֹין, בִּזְת מְצַרִים וּבִזְת הָיִם. שְׁעָלוּ מִן הַרְחָצָה, רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֱלֵעָאי, לְפָנֵי הַשִּׁירָה כְּתִיב (שופטים ג, יב): וַיִּסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה', לְאַחַר הַשִּׁירָה כְּתִיב (שופטים ו, א): וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי ה', תַּחֲלַת עֲשִׂיָּה, אֶלָּא כְּבַר מְחַלָּה שִׁירָה לְשַׁעֲבַר. כִּיּוֹצָא בְּדַבְּרָא אֶתָּה אוֹמַר (שמואל ב כג, א): וְאֵלֶּה דְבָרֵי דָוִד הָאֲחֲרֹנִים, וְהָרֵאשׁוֹנִים הֵיכֹן הֵם, אֶלָּא כְּבַר מְחַלָּה שִׁירָה לְשַׁעֲבַר. שְׁכַלְסַם מִתְּאִימוֹת, שְׁהִיוּ כְּלוֹן מִתְּאִמִּים

בין שכינה למלאך, הָדָא הוּא דְכָתִיב (שמות יד, יט): וַיִּסַּע מִלֶּאֱדָה הָאֱלֹהִים הַהֶלֶךְ וְגוֹי. וְשִׁכְלָה אִין בְּהֵם, שָׂא נִזְק אֶחָד מֵהֵם.

א (ג) כְּחוּט הַשְּׂנִי שִׁפְתוֹתֶיךָ, בְּשַׁעַה שְׁאֲמָרוּ אֶת הַשִּׁירָה (שמות טו, א): אַז יִשִּׁיר מֹשֶׁה. וּמִדְּבַרְךָ נִאֻה, שְׁמַרְאִין בְּאַצְבַּע וְאוֹמְרִים (שמות טו, ב): זֶה אֱלִי וְאַנְהוּ, בְּאוֹתָהּ שַׁעַה הַתְּחִיל מֹשֶׁה מְשַׁבְּחֵן: כְּפִלַח הַרְמוֹן רִקְתֶּךָ, הַרִיקוֹן שְׁבָכְךָ רְצוּף מְצוּוֹת כְּרַמּוֹן הַזֶּה, אִין צְרִיךְ לומר מִבְּעַד לְצַמְתֶּךָ עַל הַצְּנוּעִין וְהַמְצַמְתִּין שְׁבָכְךָ.

א (ד) כְּמַגְדֵּל דְּוִיד צְנֹאֲרֶךָ, מַה שְּׁגַדֵּל אֶתְכֶם דְּוִד בְּסַפְרוֹ, וּמַה גִּדֵּל אֶתְכֶם דְּוִד בְּסַפְרוֹ (תהלים קלו, יג): לְגַזֵּר יַם סוּף לְגַזְרִים. בְּנוִי לְתַלְפִּיּוֹת, מַהוּ לְתַלְפִּיּוֹת, סִפְרָה שְׁאֲמָרוּ לוֹ פִּיּוֹת הַרְבֵּה, עֲשֶׂרָה בְּנֵי אָדָם אֲמָרוּ סִפְרָה תְּהֵלִים, אָדָם הָרֵאשׁוֹן, וְאַבְרָהָם, מֹשֶׁה, וְדָוִד, וְשִׁלְמָה. עַל אֵילִין חֲמִשָּׁה לֹא אֲתַפְּלְגוּן, אֵילִין חֲמִשָּׁה אַחֲרֵנִיִּיתָא מֵאֵן אִינוּן, רַב וְרַבִּי יוֹחֲנָן, רַב אֶמֶר: אֶסְף, וְהִימֵן, וִידוּתוֹן, וְשִׁלְשָׁה בְּנֵי קֶרַח וְעֶזְרָא. רַבִּי יוֹחֲנָן אֶמֶר: אֶסְף, וְהִימֵן, וִידוּתוֹן אֶחָד, וְשִׁלְשָׁה בְּנֵי קֶרַח אֶחָד, וְעֶזְרָא. עַל דְּעַת רַב אִין אֶסְף בְּכָלֵל בְּנֵי קֶרַח, עַל דְּעַת רַבִּי יוֹחֲנָן הוּא אֶסְף דְּהִכָּא הוּא אֶסְף דְּתַמּוֹן, אֶלָּא עַל יְדֵי שְׁהִיָּה בִּן תּוֹרָה זָכָה לומר שִׁירָה עִם אַחִיו וְזָכָה לומר שִׁירָה בְּפָנֵי עַצְמוֹ. עַל דְּעַת רַב אֶסְף אַחֵר הוּא, שְׁנַאֲמַר (דברי הימים א כה, ב): עַל יַד אֶסְף הַנִּבְּא עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ. הַנִּבְּא, רַב וְרַבִּי יוֹחֲנָן, רַב אֶמֶר לִידוּתוֹן הַנִּבְּא עַל הִידוּתוֹן, עַל הַדִּינִין שְׁעָבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹחֲנָן אֶמֶר לִידוּתוֹן הַנִּבְּא עַל הַדְּתִין עַל הַדִּינִין שְׁעָבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, אֶף עַל פִּי שְׁעֵשְׂרָה בְּנֵי אָדָם אֲמָרוּ סִפְרָה תְּהֵלִים, מְכַלְהוֹן לֹא נֶאֱמַר עַל שְׁמוֹתֵם אֶלָּא עַל יְדֵי דְּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, מְשָׁלוּ מְשַׁל לְמָה הַדְּבַר דּוֹמָה, לְחַבּוּרָה שֶׁל אַנְשִׁים שְׁמִבְקָשִׁים לומר הִימְנוֹן לְמֶלֶךְ, אֶמֶר לְהֵם הַמֶּלֶךְ, כְּלַכְּם נְעִימִים, כְּלַכְּם חֲסִידִים, כְּלַכְּם מְשַׁבְּחִין לומר הִימְנוֹן לְפָנֵי, אֶלָּא אִישׁ פְּלוּנִי יֹאמֶר עַל יְדֵי כְּלַכְּם, לְמָה, שְׁקוּלוֹ עָרַב. כֶּךָ בְּשַׁעַה שְׁבָקְשׁוּ עֲשֶׂרָה צְדִיקִים לומר סִפְרָה תְּהֵלִים, אֶמֶר לְהֵם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּלַכְּם נְעִימִים וְחֲסִידִים וּמְשַׁבְּחִים לומר הִימְנוֹן לְפָנֵי, אֶלָּא דְּוִד יֹאמֶר עַל יְדֵי כְּלַכְּם, לְמָה שְׁקוּלוֹ עָרַב, הָדָא הוּא דְכָתִיב (שמואל ב כג, א): וַנְּעִים זְמֵרוֹת יִשְׂרָאֵל. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אֶמֶר מִי מְנַעִים זְמִירוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דְּוִד בֶּן יִשִּׁי. אֶלְף הַמְּגוֹן תְּלוּי עָלָיו, כֹּל אוֹתָן הָאֲלָפִים וְהַרְבָּבוֹת שְׁעַמְדוֹ עַל הַיָּם וְהַגְּנָתִי עֲלֵיהֶם, לֹא הַגְּנָתִי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בְּזָכוֹת אוֹתוֹ שְׁבָא לְאֶלְף דּוֹר, כֹּל שְׁלֹטִי הַגְּבַרִים, לְהַבִּיא מִי שֶׁהוּא עוֹמֵד וַיִּשְׁלַט בִּיצְרוֹ וַיִּתְגַּבֵּר עַל יְצָרוֹ, כְּגוֹן מֹשֶׁה בְּשַׁעַתוֹ, דְּוִד בְּשַׁעַתוֹ, עֶזְרָא בְּשַׁעַתוֹ, כֹּל דּוֹרוֹ נִתְּלָה בּוֹ, וְעַל יְדֵי מִי נִקְרַע לְכֶם יַם סוּף, עַל יְדֵי שְׂנֵי שְׂדִיךְ, אֵלוֹ הֵם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. רַבִּי יוֹחֲנָן פִּתְרָה קְרִיָּה בְּיִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַר סִינַי, עֶדְרָה שְׁעַמְדוֹ עַל הַר סִינַי לֹא הָיוּ עוֹמְדִים בְּאֶלְיָרָא, מִבְּעַד לְצַמְתֶּךָ, שְׁהָיוּ מְצַמְצָמִין עַצְמָן עַל כֹּל דְּבוּר וְדְבוּר, וְלֹא הָיוּ עוֹמְדִין בְּאֶלְיָרָא, אֶלָּא בְּיָרָאָה וּרְתַת וְזִיעַ. רַבִּי אַבְבָּא בְּרַ כְּהֵנָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחֲנָן מִיְתִי לָהּ מִן הַכָּא, כְּתִיב (ישעיה ס, יב): וְהַגּוֹיִם חָרַב יַחֲרָבוּ, מִחוּרְבַּ נְחָרְבוּ, נִטְלוּ אַפּוֹפְסִים שְׁלָהֶם לְמִיתָה. שְׁעַרְךָ כְּעֶדְרָה הַעֲזִים, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי לׁוֹי אֶמֶר טוֹרָא דְּאַתְנַהֲרַתוֹן מִן גְּוִיָּה, הַר שְׁגִלְשֶׁתָם מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִי אוֹתוֹ גֵּל

ועד לאמות העולם, איזה זה, זה הר סיני, ומה הגלשה הגלשתן מתוכו, שניד כעדר הקצובות, מילין קציבין, מאתים ארבעים ושמונה מצוות עשה ושלש מאות ששים וחמש מצוות לא תעשה, שעלו מן הרחצה, שהיו כֶּלֶן מרוחצין מן העונות. רבי אחא ורבי משרשיא בשם רבי אידי אומר בכל המוספין כתיב [\(במדבר כח, טו, כב\)](#): ושעיר עזים אחד לחטאת, ושעיר חטאת, אבל בעצרת אין כתיב חטאת, ללמדך שלא היה בידם לא חטא ולא עון. שכלם מתאימות, אמר רבי יוחנן ביום שיירד ה' על הר סיני לתן תורה לישראל ירדו עמו ששים רבוא של מלאכי השרת, וביד כל אחד ואחד מהן עטרה לעטר את ישראל לכל אחד ואחד מישראל, רבי אבא בר כהנא בשם רבי יוחנן מאה ועשרין רבוא של מלאכי השרת ירדו עם הקדוש ברוך הוא לסיני, אחד מלבישו עטרה ואחד אוסרו זוני, מהו זוני, רבי הונא רבה דצפורי אמר זונים, היאך מה דאת אמר [\(איוב יב, יח\)](#): מוסר מלכים פתח ויאסר אזור במתניהם. ושפלה אין בהם, שא היה נזוק אחד מהם. כחוט השני שפתותיך, זה הקול שלפני הדבור, היאך מה דאת אמר [\(שמות כד, א\)](#): ויען כל העם קול אחד. ומדברך נאווה, זה הקול של אחר הדבור, שנאמר [\(דברים ה, כה\)](#): וישמע ה' את קול דבריכם וגוי ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי וגוי היטיבו כל אשר דברו, מהו היטיבו כל אשר דברו, רבי חיאי בר אדא ובר קפרא חד אמר הטבה כהטבת נרות, וחד אמר הטבה כהטבת הקטרת. באותה שעה התחיל משה מקלסו, כפלח הרמון רקתך, הריקו שבך רצוף הוא תורות כרמון הזה, ואין צריך לומר מבעד לצמתך, על הצנועין שבכם ועל המצמתין שבכם. כמגדל דויד צוארך, מה שגדל אתכם דוד בספרו, ומה גדל אתכם דוד בספרו [\(תהלים סח, ח\)](#): אלהים בצאתך לפני עמך. מה כתיב בתריה [\(תהלים סח, ט\)](#): ארץ רעשה וגוי, וכן [\(שופטים ה, ה\)](#): הרים נזלו מפני ה' וגוי, שאין תלמוד לומר זה סיני מפני ה' אלהי ישראל. בנוי לתלפיות, ספר שאמרוהו פיות הרבה. אלף המגן, כל אותן האלפים והרבבות שעמדו לפני הר סיני והגנתי עליהם, לא הגנתי עליהם אלא בזכות אותו הבא אלף דור, ולא אתם בעצמכם נתליתם בו, אלא כל שלטי הגברים, שכל מי שיעמד וישלט ויתגבר על יצרו, כגון משה בשעתו, דוד בשעתו, עזרא בשעתו, כל דורן נתלה בהם, ועל ידי מי נתן התורה על ידי שני שדיך אלו משה ואהרן.

א רבי יצחק פתר קריה במלחמת מדון, שערך כעדר העזים, עדרים שהלכו למלחמת מדון לא הלכו אלא בזכות משה ופנחס, הדא הוא דכתיב [\(במדבר לא, נד\)](#): ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב מאת. שגלשו מהר גלעד, הר. שגלשתן מתוכו עשיתיו גל ועד לאמות העולם, איזו זו, זו מלחמת מדון, ומה הגלשה הגלשתן מתוכו, שניד כעדר הקצובות, מלין קצובים, שנים עשר אלף בנדבה ושנים עשר אלף במסירה, שנאמר [\(במדבר לא, ה\)](#): וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה, אמר רבי חנניה בר יצחק בשנים עשר אלף הלכו למלחמת מדון. שעלו מן הרחצה, רבי הונא אמר שלא הקדים אחד מהן תפלין של ראש לתפלין של יד, שאלו הקדים אחד מהן תפלין של ראש לתפלין של יד לא היה משה משבחן ולא היו עולין משם בשלום, הוי אומר שהיו צדיקים ביותר. שכלם מתאימות שבשעה שהיו נכנסין

זוגות זוגות אצל האשה היה אחד מהן מפחם פניה, ואחד מהם מפרק נזמיה, והיו אומרות להם אין אנו מבריותיו של הקדוש ברוך הוא שתעשו לנו כך, והיו ישראל אומרים להם לא דיכם שנטלו שלנו מתחת ידיכם, הדיא הוא דכתיב [\(במדבר כה, ד\)](#): ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם. ושכלה אין בהם, שא נחשד מהם אחד בעברה. כחוט השני שפתותיך, בשעה שאמרו למשה [\(במדבר לא, מט\)](#): עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש, לעריה ולחטא. ומדברך נאווה, שאמרו לו [\(במדבר לא, ט\)](#): ונקרב את קרבן ה', אמר להם משה דבריכם סותרים זה את זה, אמרתם: ולא נפקד ממנו איש, לעריה ולחטא, ואמרתם: ונקרב את קרבן ה', אלו לא חטאתם קרבן זה למה. אמרו לו משה רבנו זוגות זוגות היינו נכנסין אצל האשה והיה אחד ממנו מפחם את פניה ואחד מפרק נזמיה, אפטר שלא הזיע יצר הרע קמעה, על אותה הזיעה של יצר הרע אנו אומרים להביא קרבן, באותה שעה התחיל משה משבחן: כפלח הרמון רקתך, ריקניו שפכם רצופין מצוות ומעשים טובים פרמון הזה, שכל מי שבא עברה לידו ונצל ממנה ולא עשה אותה, מצוה גדולה עשה. ואין צריך לומר מבעד לצמתך, על הצנועין ועל המצמתין שפכם. כמגדל דויד, מה שגדל אתכם בספרו, ומה גדל אתכם דוד בספרו [\(תהלים קלו, יט\)](#): לסיחון מלך האמרי, ולעוג מלך הבשו, ונתן ארצם לנחלה. בנוי לתלפיות, ספר שאמרוהו פיות הרבה. אלף המגן תלוי עליו, כל הרבבות והאלפים שהלכו למלחמת מדן והגנתי עליהם, לא הגנתי עליהם אלא בזכות אותו שבא לאלף דור, ולא אתם בעצמכם נתליתם בו, אלא כל שלטי הגברים, כל שעומד ושולט ומתגבר ביצרו קרוי גבור, כגון משה בשעתו, דוד בשעתו, עזרא בשעתו, כל דורן נתלה בהם, ועל ידי מי נעשית מלחמת מדן, על ידי שני שדיך, על ידי סנדרנא משה ופנחס.

ד רבי הונא פתר קריה בירדן, שערך כעדר העזים, עדר שעברו את הירדן לא עברו אלא בזכות יעקב אבינו, הדיא הוא דכתיב [\(יהושע ד, כב\)](#): והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל, רבי הונא אמר ישראל סבא. רבי יודן בשם רבי יוחנן בשלשה מקומות מצאנו בתורה בנביאים בפתובים שלא עברו ישראל הירדן אלא בזכות יעקב אבינו, בתורה [\(בראשית לב, ט\)](#): כי במקלי עברתי את הירדן הזה. בנביאים [\(יהושע ד, כב\)](#): והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה, עבר ישראל, ישראל סבא. בפתובים [\(תהלים קיד, ה\)](#): מה לך הים כי תנוס הירדן וגוי מלפני אלוה יעקב וגוי. שגלשו מהר גלעד, הר שגלשתן מתוכו עשיתיו גל ועד לאמות העולם, אי זה זה, זה הירדן, ומה הגלשה הגלשתם מתוכו, שניך כעדר הקצובות, בזת סיחון ועוג. שעלו מן הרחצה, אמר רבי אלעזר בששים אלף נכבשה ארץ כנען, היא דעתיה דרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר כל מלחמה שהיא יתרה על ששים אלף, מלחמת ערבוביא היא. רבי יהודה בשם חזקיה אמר כל מקום שניאמר כעשר כעשרים בשלשים כארבעים, אמר או חסר או יתר, תמן אתמר [\(יהושע ד, ג\)](#): כארבעים אלף חלוצי הצבא, והכא אתמר [\(דברי הימים א ה, יח\)](#): ארבעים וארבעה אלף ושבע מאות וששים, אמר רבי אחא אלף שלם היו והשאר פלו בדרכים. אותן חמשה עשר אלף איכו הם,

אמר להם שומרי כלים היו ולא מנאן הכתוב. שכלם מתאימות, שהיו מתאמים בין החלוץ למאסף, הדא הוא דכתיב [\(יהושע ו, ט\)](#): וְהַחלוץ הִלָּךְ וּגוֹי. וְשִׁכְלָה אֵין בְּהֶם וּגוֹי, שְׁלֵא הִיָּה נִזְק אֶחָד מֵהוּ. כְּחוּט הַשְּׁנֵי שְׁפֹתוֹתֶיךָ, כְּשִׁאֲמָרוּ לִיהוֹשֻׁעַ [\(יהושע א, טז\)](#): כֹּל אֲשֶׁר צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וּגוֹי. וּמִדְּבָרְךָ נֶאֱוָה, שִׁאֲמָרוּ [\(יהושע א, יח\)](#): כֹּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיךָ וּגוֹי יוֹמֵת, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה הַתַּחִּיל יְהוֹשֻׁעַ מְשַׁבְּחָן, כְּפִלַח הַרְמוֹן רִקְתֶּךָ, הַרִיקָן שְׁבָךְ רְצוּף הוּא תוֹרוֹת כְּרַמּוֹן הַזֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִבְּעַד לְצַמְתֶּךָ, עַל הַצְּנוּעִין שְׁבָכֶם וְעַל הַמְּצַמְתִּים שְׁבָכֶם. כְּמַגְדֵּל דְּוִיד צְוֹאֲרֶךְ, כְּמָה גִּדֵּל אֶתְכֶם דָּוִד בְּסִפְרוֹ [\(תהלים קלו, יז\)](#): לְמַכָּה מְלָכִים גְּדֻלִים. בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת, סִפְרָ שִׁאֲמָרוּהוּ פִּיּוֹת הַרְבֵּה. אֶלְף הַמְּגוֹן, כֹּל אוֹתוֹן הָאֲלָפִים וְהַרְבָּבוֹת שְׁעִבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וְהִגְנִיתִי עֲלֵיהֶם, לֹא הִגְנִיתִי עֲלֵיהֶם אֶלָּא בְּזָכוֹת אוֹתוֹ הַבָּא לְאֶלְף דוֹר, וְלֹא אֶתְּם בְּעַצְמְכֶם נִתְלִיתֶם בּוֹ אֶלָּא שְׁלֹטֵי הַגְּבָרִים, שְׁכַל מִי שִׁיעֲמַד וַיִּשְׁלַט וַיִּתְגַּבֵּר עַל יָצָרוֹ, כְּגוֹן מִשָּׁה בְּשַׁעְתּוֹ, דָּוִד בְּשַׁעְתּוֹ, עֲזָרָא בְּשַׁעְתּוֹ, כֹּל דוֹרָן נִתְלָה בְּהוּ, וְעַל יָדֵי מִי עִבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן עַל יָדֵי שְׁנֵי שְׂדִיךְ, אֵלוֹ הוּ יְהוֹשֻׁעַ וְאַלְעָזָר.

ה דָּבָר אַחֵר, מִבְּעַד לְצַמְתֶּךָ שְׁעָרְךָ כְּעֵדֶר הָעֵזִים שְׁגָלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שְׁגָלְשֶׁתְּם מִתּוֹכוֹ עֲשִׂיתִיו גַּל וְעַד לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, וְאֵי זֶה זֶה, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שִׁנְאָמַר [\(תהלים סח, לו\)](#): נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ מֵאֵיכָן מוֹרָא יוֹצֵא, לֹא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַדָּא דְאֵתְּ אָמַר [\(ויקרא כו, ב\)](#): אֶת שְׁבֹתֹתֶי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ, שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ בְּחַרְבְּנוֹ כְּשֶׁהִיָּה מְקֻדָּשׁ בְּבִנְיָנוּ, וְהָרִי דְבָרִים קַל וְחָמֵר, וּמָה אִם לְמִקְדָּשׁוֹ לֹא נִשָּׂא לוֹ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא פְּנִים, לְכַשְׁיָבוֹא לְהַפְרַע מִמִּחְרִיבָיו עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, וּמָה הַגְּלִשָּׁה הַגְּלִשְׁתָּן מִתּוֹכוֹ, שְׁנִיךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מְלִין קְצוּבִין, אֵלוֹ בְּגֵדֵי כְּהֵנָה גְּדוֹלָה, דְּתַנְיָנָן תַּמּוֹן כְּהוֹן גְּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בְּשִׁמּוֹנָה בְּגָדִים וְהַהֲדִיּוֹט בְּאַרְבָּעָה, בְּכַתְנָת, וּמְכַנְסִים, מְצַנְפֵּת וְאַבְנֵט. מוֹסִיף עָלָיו כְּהוֹן גְּדוֹל, חֲשׁוֹן, וְאַפּוֹד, וּמְעִיל, וְצִיץ נֶזֶר הַקְּדוּשׁ. כְּתַנְתָּ הִיָּתָה מְכַפֶּרֶת עַל שׁוֹפְכֵי דָמִים, הִיָּךְ מָה דְאֵתְּ אָמַר [\(בראשית לו, לא\)](#): וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתַנְתָּ בַדָּם. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים עַל לוֹבְשֵׁי כְּלָאִים, הִיָּךְ מָה דְאֵתְּ אָמַר [\(בראשית לו, ג\)](#): וַעֲשֶׂה לוֹ כְּתַנְתָּ פָּסִים. מְכַנְסִים מְכַפְּרִים עַל גְּלוּי עֲרִיוֹת, הִיָּךְ מָה דְאֵתְּ אָמַר [\(שמות כח, מב\)](#): וַעֲשֶׂה לָהֶם מְכַנְסֵי בֶד לְכִסּוֹת בִּשְׂרַע עֲרוֹה. מְצַנְפֵּת מְכַפֶּרֶת עַל גְּסֵי הָרוּחַ, הִיָּךְ מָה דְאֵתְּ אָמַר [\(שמות כט, ו\)](#): וְשִׁמְתָּ הַמְּצַנְפֵּת עַל רֵאשׁוֹ. אֲבָנֵט עַל מָה הִיָּה מְכַפֵּר עַל הָעוֹקְמָנִין, טַעְמָא מֵאֵן דְאָמַר עַל הַגְּנָבִים, לְפִי שֶׁהִיָּה חָלוּל כְּנֶגֶד הַגְּנָבִים שְׁעוֹשִׂין מְעַשְׂיָהֶם בְּסִתְרָ, וּמֵאֵן דְאָמַר עַל הָעוֹקְמָנִין, אָמַר רַבִּי לְוִי שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אֲמוֹת הִיָּה בּוֹ וְהִיָּה מְעַקְמוֹ לְכָאן וּלְכָאן. חֲשׁוֹן הִיָּה מְכַפֵּר עַל מְטִי דִין, הַדָּא דְאֵתְּ אָמַר [\(שמות כח, ל\)](#): וְנָתַתָּ אֶל חֲשׁוֹן הַמְּשַׁפֵּט. אִפּוֹד הִיָּה מְכַפֵּר עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הִיאָךְ מָה דְאֵתְּ אָמַר [\(יהושע ג, ד\)](#): וְאֵין אִפּוֹד וְתַרְפִּים. מְעִיל הִיָּה מְכַפֵּר עַל לְשׁוֹן הָרַע, רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן דְּבֵית גּוֹבְרִין שְׁנֵי דְבָרִים לֹא הִיָּה לָהֶם כְּפָרָה וְקִבְעָה לָהֶם הַתּוֹרָה כְּפָרָה, וְאֵלוֹ הוּן: לְשׁוֹן הָרַע וְהַהוֹרָג נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה. לְשׁוֹן הָרַע לֹא הִיָּה לָהֶם כְּפָרָה וְקִבְעָה הַתּוֹרָה כְּפָרָה, זֹאג הַמְּעִיל, שִׁנְאָמַר [\(שמות כח, לה\)](#): וְהִיָּה עַל אֲהָרֹן לְשִׁרְתָּ וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ וּגוֹי, יָבוֹא קוֹל וַיִּכְפֹּר עַל קוֹל לְשׁוֹן הָרַע. וְהַהוֹרָג בְּשִׁגְגָה לֹא הִיָּה לוֹ כְּפָרָה וְקִבְעָה לוֹ הַתּוֹרָה כְּפָרָה, זֹא מֵיַתַּת כְּהוֹן גְּדוֹל, שִׁנְאָמַר [\(במדבר לה, כה\)](#): וַיֵּשֶׁב בָּהֶּ עַד מוֹת

הכֹּהֵן הַגָּדֹל צִיץ הָיָה מְכַפֵּר עַל עֲזֵי פָּנִים, וּמֵאֵן דָּאָמַר עַל הַגּוֹדֲפָנִים, מֵאֵן דָּאָמַר עַל עֲזֵי פָּנִים, הֵיאָדָּה מָה דָּאָתָּה אָמַר (שְׁמוֹת כֹּחַ, לֵח): עַל מִצַּח אֲהֲרֹן, וְלִהְלֹן הוּא אוֹמֵר (יִרְמִיָּה ג, ג): וּמִצַּח אִשָּׁה זֹנֶה הָיָה לָדָּ וְגוֹי, וּמֵאֵן דָּאָמַר עַל הַגּוֹדֲפָנִין (שְׁמוֹת כֹּחַ, לֵח): וְהָיָה עַל מִצַּחוֹ תְּמִיד, וְלִהְלֹן הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת א יז, מֵט): וְתִטְבַּע הָאָבֶן בְּמִצַּחוֹ. כְּתִיב (שְׁמוֹת א יז, מֵט): וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אֶרְצָה, לָמָּה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, אֲלֵא מִתְחַלָּה אֲתָה דּוֹרֵשׁ (שְׁמוֹת א יז, ד): גְּבַהוּ שֵׁשׁ אַמּוֹת וְזָרְתָּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעַר אוֹתוֹ צְדִיק וְיִהְיֶה מְלֵא קוֹמָתוֹ, לְפִיכָד כְּתִיב: וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אֶרְצָה, אָמַר רַבִּי הוֹנָא לְפִי שֶׁהָיָה דָּגוֹן אֲלֵהֵיו חֲקוּק עַל לְבוֹ, לְקַיָּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (וַיִּסְרָא כו, ט): וְנִתְתִּי אֶת פְּגָרִיכֶם עַל פְּגָרֵי גְלוּלֵיכֶם.

דָּבָר אַחֵר, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אֶרְצָה, אָמַר רַבִּי כְּדֵי שֶׁיִּטְמֵן אוֹתוֹ פֶּה סְרוּחַ שְׁחֲרָף וְגִדְף, כְּעֵנִין שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב מ, יג): טָמְנִים בְּעַפְרָה יָחַד.

דָּבָר אַחֵר, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אֶרְצָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעַר אוֹתוֹ צְדִיק בְּתוֹךְ יְשׁוּבוֹ.

דָּבָר אַחֵר, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, כְּדֵי שֶׁיִּבּוֹא אוֹתוֹ צְדִיק וַיִּדְרֹךְ עַל צְנוּאָרוֹ, לְקַיָּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ל, כֵּט): וְאֲתָה עַל בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ. שְׁעָלוּ מִן הַרְחָצָה, שֶׁמְכַפְּרִין עַל יִשְׂרָאֵל. שְׁכַלְסִים מִתְאִימוֹת, אֵלוֹ שְׁתֵּי שְׂרָשְׁרוֹת גְּבֻלוֹת שֶׁל זָהָב שֵׁיוֹצְאוֹת מִבֵּין הַחֹשֶׁן וְהָיוּ נִרְאִין מִתּוֹכָם כְּמִין שְׁתֵּים נִרְתִּיקוֹת. וְשִׁפְלָה אֵין בָּהֶם, שֶׁאֵי נִתְאַכְלָה אַחַת מֵהֶן. כְּחוּט הַשָּׁנִי שֶׁפְּתוּתֵיךְ, זֶה נִזְרֵה הַקֹּדֶשׁ. וּמִדְּבַרְךָ נֶאֱמָר, זֶה הַצִּיץ. רַבִּי יוֹנָתָן הָוָה סָלִיק לְצִלוּיֵי בִירוּשָׁלַיִם, כִּיּוֹן דְּמִטָּא גַבֵּי חַד פְּלֵאטִינוּס פִּגְעַת בֵּיהַ חַד כּוּתֵי, אָמַר לֵיהַ לֵאמֹר אֲתָה אֲזִיל, אָמַר לֵיהַ לְמַצְלֵי בִירוּשָׁלַיִם, אָמַר לֵיהַ וְלֵא טַב לָךְ תִּיסוּק וְתִצְלִי בְּהִדִּין טוֹרָא בְּרִיכָא וְלֵא תִצְלִי בְּהֵיא קִיקְלָתָא, אָמַר לֵיהַ וְלָמָּה הוּא בְּרִיךְ טוֹרָא הַדִּין, אָמַר לֵיהַ דְּלֵא טוֹף בְּמוֹי דְּמִבּוּלָא, הַדָּא הֵיא דְּבְרִייתָא אֲמַרִין אֶרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל לֹא טַפְתָּ בְּמוֹי דְּמִבּוּלָא. אֲתַעְלַמְתָּ מִלְתָּא מִן רַבִּי יוֹנָתָן בְּהֵיא שְׁעֵתָא וְלֹא הִשִּׁיבוּ. אָמַר לֵיהַ חֲמַרְיָה, רַבִּי תִרְשָׁנִי וְאֲנִי מְשִׁיבוֹ, אָמַר לֵיהַ הִשִּׁיבוֹ, אָמַר לֵיהַ הוּא כּוּתֵי, הַדִּין טוֹרָא מִמָּה אֲתָה עֵבִיד לֵיהַ, אֵי מִן טוֹרָא רְמַמְיָא הָא כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית ז, ט): וַיִּכְסּוּ כָּל הַהָרִים הַגְּבֻהִים, אֵי מִן מְפִיכֵיָא הָא כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית ז, כ): חֲמֹשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה מְלַמְעָלָה גְּבֻרוֹת הַמָּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים, וְלֹא אֲשַׁגַּח בֵּיהַ עֲלוּי קִרְיָה בְּהָרִים הַנְּמוּכִים, אִם הַהָרִים שֶׁהָיוּ גְבוּהִים מְלַמְעָלָה כְּתִיב: וַיִּכְסּוּ כָּל הַהָרִים, קַל וְחֹמֶר לְנְמוּכִים. בְּהֵיא עֲנֵתָא נִשְׁתַּתַּק אוֹתוֹ כּוּתֵי וְלֹא אֲשַׁכַּח מַה לְהַשִּׁיב. בְּהֵיא עֲנֵתָא נַחַת לֵיהַ רַבִּי יוֹנָתָן וְאַרְכָּבִיָּה לְחֲמַרְיָה תִּלְתָּא מִיַּלְיוֹן, וְקִרְיָא עֲלֵיהַ תִּלְתָּא קִרְיָין (דְּבָרִים ז, יד): בְּרוּךְ תִּהְיֶה מְכַל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבְבִהַמְתָּדָּ, אֲפִלוּ בְּבִהַמִּין שְׁבָכְסִים. וְהַדִּין (יִשְׁעִיָּה נד, יז): כָּל כְּלֵי יוֹצֵר עֲלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְגוֹי. וְהַדִּין: כְּפֹלַח הַרְמוֹן רִקְתָּדָּ, רִיקוֹן שֶׁבִישְׂרָאֵל מְלֵא תְּשׁוּבוֹת כְּרַמּוֹן. מִבְּעַד לְצַמְתָּדָּ, וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר עַל הַצְּנוּעִין וְהַמְצַמְתִּין שְׁבָכְסִים.

דָּבָר אַחֵר, שְׁעָרָדָּ כְּעֵדֶר הָעֵזִים שֶׁגִּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שֶׁגִּלְשְׁתָּן מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִיו גַּל וְעַד לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, אֵי זֶה זֶה, אֵלוֹ הַמְשֻׁמְרוֹת, וּמַה הַגִּלְשָׁה הַגִּלְשְׁתָּן מִתּוֹכוֹ, שְׁנִידָּ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת, מְלִין קְצִיבִין, עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה מְשֻׁמְרוֹת כְּהֵנָּה, וְעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה מְשֻׁמְרוֹת לוֹיָהּ, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַחְלָקוֹת.

שָׁעֲלוּ מִן הַרְחָצָה, שְׁמֵשְׁמְרִין לְיִשְׂרָאֵל. שְׁכַלְם מִתְּאִימוֹת, דְּתַנְיִין תַּמָּן בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים בְּשָׁנָה הָיוּ כָּל הַמְשֻׁמְרוֹת שְׁוֹת. וְשִׁכְלָה אֵין בְּהֶם, דְּתַנְיִין הָרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁ וְרָגַל. כְּחוּט הַשְּׁנִי שִׁפְתוֹתֵיךָ, דְּתַנְיִין שְׁחָה לְנִסְךָ הַנִּיף הַסָּג בְּסוּדָר, וְהַקִּישׁ בֶּן אַרְזָא בְּצִלְצֵל. וּמְדַבְּרָךְ נְאוּהָ, זֶה הַשִּׁיר, דְּתַנְיִין תַּמָּן הַשִּׁיר שְׁהִיוּ הַלּוּיִם אוֹמְרִים בְּמִקְדָּשׁ, בְּרֵאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים (תְּהִלִּים כד, א) : לְה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, בְּשָׁנִי (תְּהִלִּים מ, ב) : גְּדוֹל ה' וּמְהַלֵּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ וּגוֹ', בְּשִׁלְשֵׁי (תְּהִלִּים פ, א) : אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵדַת אֵל, בְּרַב־יְעִי (תְּהִלִּים צד, א) : אֵל נִקְמוֹת ה' אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ, בְּחַמִּישֵׁי (תְּהִלִּים פ, א) : הַרְנִינוּ לְאֱלֹהִים עוֹזְנוּ הַרְיֵעוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, בְּשִׁשִּׁי (תְּהִלִּים צג, א) : ה' מִלְךָ גְּאוֹת לְבָשׁ, בְּשִׁבְתָּ (תְּהִלִּים צב, א) : מְזִמּוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, לְעֵתִיד לְבוֹא לְיוֹם שְׁכַלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

ד דְּבַר אַחַר, שְׁעָרָךְ כְּעֵדָר הָעֵזִים שְׁגִלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד, הַר שְׁגִלְשֵׁתָן מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִיו גַּל וְעַד לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, וְאִי זֶה זֶה, אֵלוּ הַקְּרִבְנוֹת, מֵהַגִּלְשָׁה הַגִּלְשֵׁתָן מִתּוֹכוֹ, שְׁנִיךָ כְּעֵדָר הַקְּצוּבוֹת, מְלִין קְצִיבִין, (בְּמִדְבָר כ, ד) : אֵת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבִקְרָה וּגוֹ'. שָׁעֲלוּ מִן הַרְחָצָה, שְׁמַכְפָּרִים וְהוֹלְכִין עַל יִשְׂרָאֵל. שְׁכַלְם מִתְּאִימוֹת, דְּתַנְיִין אֵיל קָרַב בְּאֶחָד עָשָׂר בְּחַמְשָׁה עָשָׂר. וְשִׁכְלָה אֵין בְּהֶם, דְּתַנְיִין הַקְּרִבִּים וְהַסִּלְתָּ וְהִיִּין בְּשִׁלְשָׁה שְׁלֹשָׁה.

ה דְּבַר אַחַר, שְׁעָרָךְ כְּעֵדָר הָעֵזִים, הַר שְׁגִלְשֵׁתָן מִתּוֹכוֹ, עֲשִׂיתִיו גַּל וְעַד לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, וְאִי זֶה זֶה, אֵלוּ סִנְהֶדְרִין, וּמֵהַגִּלְשָׁה הַגִּלְשֵׁתָן מִתּוֹכוֹ, שְׁנִיךָ כְּעֵדָר הַקְּצוּבוֹת, מְלִין קְצִיבִין, אֵלוּ מְזִכִּין וְאֵלוּ מְחִיבִין. שָׁעֲלוּ מִן הַרְחָצָה, שְׁמַזְכִּין אֵת יִשְׂרָאֵל. שְׁכַלְם מִתְּאִימוֹת, דְּתַנְיִין מְצִאוּ לוֹ זְכוֹת, פְּטָרוֹהוּ, וְאִם לָאוּ מְעַבְרִין דִּינוֹ לְמַחֵר. וְהוּן מְעַבְרִין לְזוּגוֹת. וְשִׁכְלָה אֵין בְּהֶם, רַבִּי לוי אָמַר שְׁמַלְמָדִין דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר. רַבִּי אֲבָא אָמַר שְׁאֵין הַלְכָה קוּהָא לְהֶם. כְּחוּט הַשְּׁנִי שִׁפְתוֹתֵיךָ, רַבִּי יוֹדֵן אָמַר כְּגִזְרַת הַמֶּלֶךְ גִּזְרַת בֵּית דִּין, הוּן מְצוּיִן בְּפִיָּהֶם סְקִילָה שְׁרָפָה הָרַג וְחִנְקָה. רַבִּי חוּנְיָא אָמַר דְּמִים, דְּתַנְיִין וְחוּט שֶׁל סִקְרָא חוּגְרוּ בְּאֲמִצֵּעַ כְּדִי לְהַבְדִּיל בֵּין דְּמִים הָעֵלְיוֹנִים לְדְּמִים הַתַּחְתּוֹנִים. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹדָה כְּשֵׁם שְׁחוּט הַסִּיקְרָא מְבַדִּיל בֵּין דְּמִים הָעֵלְיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים, כֵּן סִנְהֶדְרִין מְבַדִּילִין בֵּין טְמֵאָה לְטָהָרָה, בֵּין אֲסוּר לְהֵתֵר, בֵּין פְּטוּר לְחַיִּב.

ו דְּבַר אַחַר, כְּחוּט הַשְּׁנִי שִׁפְתוֹתֵיךָ, זֶה לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית. וּמְדַבְּרָךְ נְאוּהָ, זֶה שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם אֵין לָנוּ לְשׁוֹן זְהוּרִית וְשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, אָמַר לְהֶם : כְּחוּט הַשְּׁנִי שִׁפְתוֹתֵיךָ, רְחִישֵׁת פִּיךָ חֲבִיבָה עָלַי כְּחוּט הַשְּׁנִי שֶׁל זְהוּרִית. רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר עֲלֵה (הוֹשֵׁעַ ו, ז) : וּנְשַׁלְמָה פָּרִים שִׁפְתֵינוּ, מֵהַנְּשַׁלְמִים תַּחַת פָּרִים וְתַחַת שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, שִׁפְתֵינוּ. וּמְדַבְּרָךְ נְאוּהָ, מְדַבְּרָךְ יְאִי, מְדַבְּרוֹתֵיךָ יְאִי.

אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא, אָף עַל פִּי שְׁהוּא מְדַבֵּר חֲבִיבִין עַל מְחַצְתּוֹ עֲכָשׁוּ כְּשֶׁהוּא חָרַב כְּשֵׁם שְׁמַחֲבִיבִין עַל מְחַצְתּוֹ כְּשֶׁהוּא בְּנוּי.

אמר רבי לוי אמר הקדוש ברוך הוא בחרבנה העמידה לי צדיקים, ובבנינה העמידה לי רשעים, בחרבנה העמידה לי צדיקים, דניאל וחבורתו, מרדכי וחבורתו, עזרא וחבורתו. בבנינה העמידה לי רשעים, כגון אחז וחבורתו, מנשה וחבורתו, אמון וסייעתו. רבי אבא בר כהנא בשם רבי יוחנן על הדא דרבי לוי אמר [\(ישעיה נד, א\)](#): כי רבים בני שוממה מבני בעולה, הוי צדיקים העמידה לי בחרבנה יותר מצדיקים שהעמידה לי בבנינה. כפלח הרמון רקתך, רבי אבא בר כהנא ורבי אחא, חד אמר הריקן שבשלב שירות רצוף תורה כרמון הזה, ואין צריך לומר מבעד לצמתך על היושבין בסנהדרין עצמה. וחד אמר הריקן שבסנהדרין רצוף תורה כרמון הזה, ואין צריך לומר מבעד לצמתך, על היושבין תחת הזית ותחת הגפן והתאנה ועוסקין בדברי תורה. כמגדל דוד צוארך, זה בית המקדש, ולמה מדמהו בצואר, שכל ימים שהיה בית המקדש בנוי וקיים, היה צוארון של ישראל פשוט בין אמות העולם, וכיון שחרב בית המקדש, כביכול נכפף צוארון של ישראל, הדא הוא דכתיב [\(ויקרא כו, יט\)](#): ושברתי את גאון עזכם, זה בית המקדש.

דבר אחר, מה צואר זה נתון בגבהו של אדם, כך בית המקדש נתון בגבהו של עולם. ומה צואר זה רב תכשיטין תלויין בו, כך כהנה מבית המקדש, לוייה מבית המקדש. ומה צואר זה אם נטל אין לאדם חיים, כך משחרב בית המקדש אין חיים לשונאי ישראל. בנוי לתלפיות, טטרגונין. חיא ברבי בון אמר לפי היה ונעשה תל, אמר הקדוש ברוך הוא אני הוא שעשיתיו תל בעולם הזה, ואני הוא שעתיד לעשותו לעולם הבא.

דבר אחר, תלפיות, תל שמתפללים בו כל פיות. מכאן אמרו העומדים בחוצה לארץ ומתפללין הופכין פניהם לארץ ישראל, שנאמר [\(מלכים א ח, מ\)](#): והתפללו אליך דרך ארצם, העומדין בארץ ישראל הופכין פניהם כנגד ירושלים ומתפללין, שנאמר [\(דברי הימים ב ו, לד\)](#): והתפללו אליך דרך העיר הזאת, העומדים ומתפללים בירושלים הופכין פניהם כנגד המקדש, שנאמר [\(מלכים א ח, מב\)](#): והתפלל אל הבית הזה, העומדים בהר הבית הופכים פניהם כנגד קדשי הקדשים ומתפללין, שנאמר [\(מלכים א ח, לה\)](#): והתפללו אל המקום הזה, נמצאו העומדים בצפון פניהם לדרום, והעומדים בדרום פניהם לצפון, והעומדים במזרח פניהם למערב, והעומדים במערב פניהם למזרח, נמצאו כל ישראל מתפללין אל מקום אחד, ומנין שכל ישראל מתפללין אל מקום אחד, רבי יהושע בן לוי אמר [\(מלכים א ו, יז\)](#): הוא ההיכל לפני, הוא ההיכל שכל הפנים מכונות אותו. עד כדון בבנינו, בחרבנו מנין, אמר רבי אבין בנוי לתלפיות, הוא ההיכל, שכל הפיות מתפללות בו. בקריאת שמע הוא אומר בונה ירושלים, בתפלה הוא אומר בונה ירושלים, בברכת המזון הוא אומר בונה ירושלים, הוי שכל הפיות מתפללין עליו לפני הקדוש ברוך הוא, עתיד הוא לבנותו ולהשרות שכינתו בו. כתוב אחד אומר [\(מלכים א ט, ג\)](#): והיו עיני ולבי שם כל הימים, וכתוב אחד אומר [\(הושע ה, טו\)](#): אליך אשובה אל מקומי, כיצד יתקיימו שני כתובין הללו, אלא פניו למעלה ולבו למטה, דתנאי יכוון אדם לבו כנגד בית קדשי הקדשים. רבי חיא רבה ורבי שמעון בן חלפתא, רבי חיא רבה

אמר כנגד קדש הקדשים של מעלה, ורבי שמעון בן חלפתא אמר כנגד קדש הקדשים של מטה.

אמר רבי פנחס מקים אני דברי שניכם כנגד קדש הקדשים של מעלה שמכון כנגד קדש הקדשים של מטה, הדין הוא דכתיב (שמות טו, יז): מכון לשבתך פעלת ה', מכון נגד שבתך, זה בית המקדש של מעלה. הר המוריה, רבי חי'א רבה ורבי ינאי, חד אמר שממנו יוצא מרה לעולם, וחריןא אמר שממנו יוצא מורא לעולם. ארון, רבי חי'א ורבי ינאי, חד אמר שממש יוצא אורה לעולם, וחד אמר שממש יצא אריה לאמות העולם. דביר, רבי חי'א רבה ורבי ינאי, חד אמר שממנו יוצא דבר לאמות העולם, וחד אמר שממש יוצא דברות לעולם. אסף הפגן תלוי עליו, אמר רבי ברכיה אמר הקדוש ברוך הוא אסף דור קפלתו והבאתי אותו הפגן שהיה תאות לבבם. רבי ברכיה בשם רבי יצחק אמר, אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם לי נעשית מגן ולבני אין אתה נעשה מגן, אמר לו הקדוש ברוך הוא, לך הייתי מגן אחד, שנאמר (בראשית טו, א): אנכי מגן לך, אבל לבניך אני נעשה מגנים הרבה, הדין הוא דכתיב: אסף הפגן תלוי עליו. כל שלטי הגברים, זו כהנה ומלכות.

א (ה) שני שדיך, אלו משה ואהרן, מה השדים הללו הודה והדרה של אשה, כך משה ואהרן הודו והדרו של ישראל. מה השדים הללו נזיה של אשה, כך משה ואהרן נזין של ישראל. מה השדים הללו כבודך ושבתך של אשה, כך משה ואהרן כבודו ושבתו של ישראל. מה השדים הללו מלאים חלב, כך משה ואהרן ממלאים ישראל מן התורה. ומה השדים הללו כל מה שהאשה אוכלת התינוק אוכל ויונק מהו, כך כל תורה שלמד משה רבנו, למדה לאהרן, הדין הוא דכתיב (שמות ד, כח): ויגד משה לאהרן את כל דברי ה'. ורבנן אמרי גלה לו שם המפרש. מה השדים הללו אין אחד מהם גדול מחברו, כך היו משה ואהרן, הדין הוא דכתיב (שמות ו, כז): הוא משה ואהרן, וכתיב (שמות ו, כו): הוא אהרן ומשה, לא משה גדול מאהרן ולא אהרן גדול ממשה בתורה. רבי אבא אמר למלך שהיו לו שתי מרגליות טובות ונתנן בכף מאזנים, לא זו גדולה מזו ולא זו גדולה מזו, כך הם משה ואהרן שוים.

אמר רבי חנינא בר פפא ברוך המקום שבחר בשני אחים האלה, שלא נבראו אלא לתורה ולכבודו של ישראל. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי שתי משפחות של כהנים היו באלכסנדריאה אחת מקרית ואחת מרתחת, מעשה ששלחו הרופאים והביאו מהו ועשו אותו תריאקה ובהו היו מרפאים. רבא בשם רבי שמעון בשר ודם אין מקדים רטיה עד שרואה המכה, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא מקדים הרטיה ואחר כך הוא מכה, הדין הוא דכתיב (ירמיה לג, ו): הנני מעלה לך ארקה ומרפא ורפאתים וגו', וכתיב (הושע ז, א): כרפאי לישראל, אמר הקדוש ברוך הוא באתי לרפאת עוונותיהן של ישראל ונגלה עון אפרים ורעות שמרון, אבל אמות העולם מכה אותן ואחר כך מרפאן, שנאמר (ישעיה יט, כב): ונגף ה'

את מצרים נגף ורפוא, נגף על ידי אהרן, ורפוא על ידי משה. אשריהם שני אחים הללו שלא נבראו אלא לכבוד ישראל, והדא הוא דאמר שמואל הנביא (שמואל א יב, ו): ה' אשר עשה את משה ואת אהרן, הוי שני שדיך, אלו משה ואהרן.

ב תאומי צביה. רבי יהושע דסקנין בשם רבי לוי מה תאומים הללו כיון שפורש אחד מהן מדדיהו דדון נסתם, כף כתיב (זכריה יא, ח): ואכחד את שלשת הרעים בירח אחד, והלא לא מתו אלא בשנה אחת, אלא בירח אחד נגזרה עליהם גזרה על שלשתן, הדא הוא דכתיב (תהלים מז, ט): נדיבי עמים נאספו. רבי יוסי אומר שלשה פרנסין טובים עמדו לישראל, ואלו הן: משה ואהרן ומרים, ובזכותן נתנו להם שלש מתנות טובות: הבאר, המן וענני כבוד. המן, בזכות משה. הבאר, בזכות מרים. בזכות אהרן ענני הכבוד. מתה מרים, ופסקה הבאר, והיו אומרים (במדבר כ, ה): לא מקום זרע ותאנה, וחזרה בזכות משה ואהרן. מת אהרן נסתלקו ענני הכבוד, הדא הוא דכתיב (במדבר כ, כט): ויראו כל העדה כי גוע אהרן, אל תקרי ויראו אלא ויראו, וחזרו שניהם בזכות משה. מת משה נסתלקו שלשתן ושוב לא חזרו. והצרעה לא עברה עמם את הירדן, ולא ראו ישראל קורת רוח מן אותה שעה. הרעים בשושנים, אמר שמואל בר נחמני, מרים ויוכבד הן הן חיותיהן של ישראל, והיו רועות את ישראל שלבם רך בשושנים, והיכן היתה מרעיתן של ישראל במצרים עד ים סוף.

א (ו) עד שיפוח היום, רבי אבהו ורבי לוי, חד אמר בשעה שמל אברהם אבינו את עצמו ובניו ובני ביתו, עשה ערלותיהן גבעה, וזרחה עליהן החמה והתליעו, ועלה ריחן לפני הקדוש ברוך הוא כריח קטרת הסמים וכריח קמץ הלבונה שעל גבי האשים, ואמר הקדוש ברוך הוא לכשיבואו בניו של זה לידי עברות ומעשים רעים, אני נזכר להם זה הריח ואתמלא רחמים עליהם והופך להם מדת הדין למדת רחמים, מה טעם, אלך לי אל הר המור. רבי לוי אמר בשעה שמל יהושע את בני ישראל העמיד להם ערלותיהם גבעה, וזרחה עליהם חמה והתליעו, ועלה ריחן לפני הקדוש ברוך הוא כריח קטרת סמים וכריח קמץ של לבונה שעל גבי אשים, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא לכשיבואו בניהם של אלו לידי עברות ומעשים רעים אני נזכר להם ריח זה ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין לרחמים, מה טעם אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה. כתיב (בראשית יז, כו): בעצם היום הזה נמול אברהם, אמר רבי ברכיה אלו מל אברהם את עצמו בלילה היתה דורו אומר אלו ראינוהו לא הנחנוהו, אלא בעצם היום הזה נמול אברהם, דרגשה ליה ימלל. רבי אבהו בר כהנא ורבי לוי, רבי אבהו אמר הרגיש ונצטער, כדי שייכפל לו הקדוש ברוך הוא שכרו. כתיב (בראשית יז, יג): המול יליד ביתך ומקנת כספך, אמר הקדוש ברוך הוא יבוא טמא ויטפל בטהור, אפשר בן, אלא המול מול, אני טהור ואברהם טהור, נאה לטהור להטפל בטהור. רבי אבין בשם רבי שמעון אמר שיתף הקדוש ברוך הוא מינו עם אברהם ומלו, שנאמר (נחמיה ט, ט): וזרות עמו הברית.

ב דָּבַר אַחַר, אֵלֶּךְ לִי אֵל הַר הַמּוֹר, זֶה אֲבִירָהּם, שֶׁהוּא רֹאשׁ לְכָל הַצְּדִיקִים. וְאֵל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה, זֶה יִצְחָק, שֶׁנִּתְקַרַּב כְּקֹמֵץ לְבוֹנָה עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ.

א (ז) כִּלְדָּי יָפָה רַעֲיָתִי, זֶה יַעֲקֹב אֲבִינוּ, שֶׁהִיָּתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה לְפָנָיו וְלֹא נִמְצָא בָּהּ פְּסָלֶת. מֵהוּ כִּלְדָּי יָפָה רַעֲיָתִי, תַּנִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, בְּשַׁעֲהַ שְׁעֵמְדוֹ יִשְׂרָאֵל לְפָנָי הַר סִינִי וְאָמְרוּ (שְׁמוֹת כד, ז): כֹּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, אוֹתָהּ שַׁעֲהַ לֹא הָיָה בָּהֶם לֹא זָבִים וְלֹא מְצַרְעִין וְלֹא חֲגִרִין וְלֹא סוּמִין לֹא אֲלֻמִּין וְלֹא חֲרָשִׁין, לֹא שׁוֹטִין וְלֹא שְׁמָמִין, לֹא טַפְשִׁין וְלֹא חֲלוּקִי לֵב, עַל אוֹתָהּ שַׁעֲהַ נֹאמֵר: כִּלְדָּי יָפָה רַעֲיָתִי, כִּינּוֹן שֶׁחָטְאוּ לֹא הָיוּ יָמִים קָלִים וְהָיוּ בָּם זָבִים וּמְצַרְעִים חֲגִרִין וְסוּמִין, אֲלֻמִּים חֲרָשִׁים שׁוֹטִים וְטַפְשִׁין, בְּאוֹתָהּ שַׁעֲהַ נֹאמֵר (בַּמְדַּבֵּר ה, ב): וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב.

אָמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ כְּתִיב (בַּמְדַּבֵּר ז, יב): וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְגו', בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הַקְּרִיב נִתְנָאֵל קֶרְבְּנוֹ, וְלָמָּה עָשָׂה יְהוּדָה טַפְלָה, שֶׁלֹּא יִתְגַּאֵה יְהוּדָה וַיֹּאמֶר הוּאִיל וְאֲנִי הַקְּרִבְתִּי תַחֲלָה אֲנִי הוּא גְדוֹל שְׁבַכְלָם, אֲלֵא הַעֲלָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם כָּאֵלוֹ הַקְּרִיבוּ כָּלם בַּיּוֹם רִאשׁוֹן וּבַיּוֹם אַחֲרוֹן.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתִיב (בַּמְדַּבֵּר ז, פד): זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמָּשׁוּחַ, וְהֵלֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן הַקְּרִיב מִזְרֶק אֶחָד כַּף אַחַת, וַיִּמָּה תִלְמוּד לּוֹמֵר קַעֲרֹת כְּסָף שְׁתִּים עֶשְׂרֵה, מִזְרָקֵי כְּסָף שְׁנַיִם עֶשֶׂר, כַּפּוֹת זָהָב שְׁתִּים עֶשְׂרֵה, אֲלֵא שֶׁלֹּא יֹאמֶר יְהוּדָה הוּאִיל וְאֲנִי הַקְּרִבְתִּי תַחֲלָה אֲנִי גְדוֹל שְׁבַכְלָם, לְפִיכֹךְ הַעֲלָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם כָּאֵלוֹ הַקְּרִיבוּ כָּלם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַאֲחֵרוֹן.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית מט, כח): כָּל אֵלֶּה שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עֶשֶׂר, מֵאַחַר שֶׁבָּרְכוּ חִזֵּר וּבָרְכוּ, אֲלֵא מְלַמֵּד שֶׁיֵּשֵׁב יַעֲקֹב אֲבִינוּ וּמִשְׁלֹן בְּחִיּוֹת, מִשֵּׁל לִיהוּדָה בְּאַרְיָה, שֶׁנֹּאמֵר (בְּרֵאשִׁית מט, ט): גּוֹר אַרְיָה יְהוּדָה. דָּן לְנַחֲשׁ, שֶׁנֹּאמֵר (בְּרֵאשִׁית מט, יז): יְהִי דָן נַחֲשׁ עָלַי דָּרָךְ. נִפְתְּלֵי לְאֵילָה, שֶׁנֹּאמֵר (בְּרֵאשִׁית מט, כא): נִפְתְּלֵי אֵילָה שְׁלַחָה. בְּנִימִין לְזָאֵב, שֶׁנֹּאמֵר (בְּרֵאשִׁית מט, כז): בְּנִימִין זָאֵב יִטְרַף, וְחִזֵּר וּקְרָאן כָּלן זָאֵבִים, כָּלן נַחֲשִׁים, כָּלן שְׂרָפִים, כָּלן עַקְרָבִים, תִּדְעַ לָךְ שֶׁהוּא כּוֹ, שֶׁהָרִי דָן שֶׁקְרָאוּ נַחֲשׁ חִזֵּר וּקְרָאוּ אַרְיָה, שֶׁנֹּאמֵר (דְּבָרִים לג, כב): דָּן גּוֹר אַרְיָה.

אָמַר רַבִּי אִידִי מְצִינוּ בְּקֶרְבָּנוֹת שֶׁל נְשִׂאִים מֵהַ שֶׁהַקְּרִיב זֶה הַקְּרִיב זֶה, זֶה הַקְּרִיב עוֹלָה, וְזֶה הַקְּרִיב עוֹלָה. זֶה מִנְחָה, וְזֶה מִנְחָה. זֶה חֲטָאֵת, וְזֶה חֲטָאֵת. זֶה שְׁלָמִים, וְזֶה שְׁלָמִים, לָמָּה שְׁכַלְסָם שְׁלָמִים וְשׁוֹיִן כְּאֶחָד. וַיִּמָּה רָאָה הַכְּתוּב לִיחְסוֹן בְּסַפֵּר, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁקִּנְטְרוּן אֲבִיהֶם, וְחַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁיִּחְסוֹן אֶצֶל מִשָּׁה וְאַחֲרוֹן, וְלִית אֲנִי יְדַעִין מֵאֵן דְּאָמַר דָּא וּמֵאֵן דְּאָמַר דָּא, אֲלֵא מִן דְּאָמַר רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי הוֹנָא (מְשַׁלֵּי טו, לא): אֲזֵן שִׁמְעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תִּלְוִין הָוִי רַבִּי הוֹנָא הוּא דְּאָמַר מִפְּנֵי שֶׁקִּנְטְרוּן.

ולפי שקבלו תוכחת אביהם זכו להתייחס בצד משה ואהרן, לכך נאמר: כִּלְדָּ יָפָה, רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, רבי יהודה אמר לפי שכל השבטים לא שמרו יחוסיהן במצרים, וראובן שמעון לוי שמרו יחוסיהן במצרים. רבי נחמיה אמר לפי שכל השבטים עבדו עבודת פוכבים במצרים, ושבט ראובן שמעון לוי לא עבדו עבודת פוכבים. ורבנן אמרין לפי שכל השבטים לא נהגו שררה במצרים על ישראל, ושבטים הללו נהגו שררה במצרים. כיצד, מת ראובן נתנה שררה לשמעון. מת שמעון נתנה שררה ללוי. מת לוי, בא לתן שררה ליהודה יצתה בת קול ואמרה הניחו אותה עד שיגיע זמנה, ואימתי הגיע זמנה אחרי מיתת יהושע, הדיא הוא דכתיב (שופטים א, א ב): ויהי אחרי מות יהושע, ויאמר ה' יהודה יעלה, שלשה שמות נקראו לו, יהודה, עתניאל, יעבץ. רבי ברכיה ורבי לוי בשם רבי חמא ברבי חנינא זה בעז. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי זה עתניאל. כתיב (יחזקאל כב, יח): בן אדם היו לי בית ישראל לסיג כלם וגו', אמר זכריה אנא חמיתה אלוכורסין. (זכריה ד, ג): ראייתי והנה מנורת זהב כלה וגלה על ראשה וגו' ושנים זיתים עליה וגו', תרין אמוראי חד אמר גולה, וחד אמר גואלה, מאן דאמר גולה, שגלו בבבל וגלתה שכינה עמהם. ולמאן דאמר גואלה הוא פרוקה, דכתיב (ישעיה מז, ד): גאלנו ה' צבאות שמו וגו', אמר הקדוש ברוך הוא הואיל וכך כלך יפה רעיתי ומוס אין בך.

א (ח) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון, אמר הקדוש ברוך הוא אתי מלבנון תבואי, תמן תנינן נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה, ואני לא עשיתי כן אלא עד שאתם עוסקין בטיט ולבנים קפצתי וגאלתי אתכם. דעה סרוחה של אחשוורוש אמר (אסתר ב, יב): ששה חדשים בשמן המר רבי יהודה בר יחזקאל אמר זה שמן אפיקסנון, רבי ינאי אמר זה שמן אופקינן, שמשיר השער ומחליק הבשר של גוף, ואני לא עשיתי כן. רבי ברכיה ורבי ירמיה בשם רבי חינא בר אבא אמר דרש רבי לוי בן סיוסי בנהרדעא (שמות כד, ז): ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו וגו', זאת עד שלא נגאלו, אבל משנגאלו איכן היתה, במקום שדרכה של לבנה ראוייה להנתן שם היתה נתונה.

אמר רבי ברכיה מעשה אין כתיב כאן אלא כמעשה, היא וכל ארגליה שלה נתנה, היא והסל והמגרפה שלה נתנה. בר קפרא אמר עד שלא יצאו ישראל ממצרים היתה רשומה ברקיע, ומשיצאו ישראל ממצרים עוד לא נראת בענין, מה טעם (שמות כד, ז): וכעצם השמים לטהר, פד אינון נקיין מן ענין. אמר להם הקדוש ברוך הוא כשגליתם לבבל עמכם הייתי, שנאמר (ישעיה מג, יד): למענכם שלחתי בבבלה, לכשתחזרו לבית הבחירה בקרוב אני עמכם, הדיא הוא דכתיב: אתי מלבנון כלה.

אמר רבי לוי לא היה צריך קרא לומר אלא אתי ללבנון כלה, ואת אמרת מלבנון, אלא בתחלה הוא נוער מבית המקדש ואחר כך הוא פורע מן אמות העולם.

אמר רבי ברכיה בשלש שעות הקדוש ברוך הוא פורע מן עשו הרשע ומאלופיו, מה טעם [\(ישעיה לג, ט\)](#): עתה אקום לאמר ה' וגו'. רבי שמעון ברכיה ננאי עתה אקום, כל זמן שמכפשת באפר בביכול והוא כן, והוא שישעיה אמר [\(ישעיה נב, ב\)](#): התנערי מעפר קומי שבי רושלים, באותה שעה [\(זכריה ב, יז\)](#): הס כל בשר מפני ה', למה, [\(זכריה ב, יז\)](#): כי נעור ממעון קדשו.

אמר רבי אחא כהדא תרנגולתא דמנערה גפא מגווא קטמא.

ב תשורי מראש אמנה, אמר רבי חנינא בשם רבי יוסטא, עתידות הגליות מגיעות עד טיורוס מונוס, ואומרים שירה, ועתידים אמות העולם להביא אותה סרדיוטות למלך המשיח, מה טעם תשורי מראש אמנה, אין לשון תשורי אלא לשון קרבן, היאך מה דאת אמר [\(שמואל א ט, ז\)](#): ותשורה אין להביא לאיש, ראוייה היא ואנא לא ראוייה, לא כבר עשיתי לכם בימי חזאל [\(מלכים ב ת, ט\)](#): וילך חזאל לקראתו ויקח מנחה בידו וכל טוב דמשק משא ארבעים גמל, אמר רבי יהודה וכי כל טוב דמשק משא ארבעים גמל היה, אלא ללמדך שהיתה בידו אבן טובה ומרגליות שהיה ראוי לתן בדמיהן כל טוב דמשק, ואת אמרת: ויקח מנחה בידו וכל טוב דמשק, אלא הו עזמן עתידין להביא דורונות למלך המשיח, מה טעם [\(ישעיה סו, כ\)](#): והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכפרות, מהו ובכפרות, רבי ברכיה בשם רבי יהודה אמר כאילין סביא דלית אינון יכולין מטעניו בכלקדיקה, ואינון מטעניו להון בבורתידא, הדא הוא דכתיב [\(תהלים צו, ז\)](#): הבו לה' משפחות עמים, אמר רבי אחא עמים הבו לה' משפחות, אין כתיב כאן, אלא משפחות עמים הבו לה' כבוד ועז, כשתהיו מביאין אותם לא תהיו מביאין דרך בזיון אלא בכבוד ועז, באיזו זכות, בזכות שאמרו שירה על הים. רב נחמן אמר בזכות אמנה שהאמין אברהם, שנאמר [\(בראשית טו, ו\)](#): והאמן בה'. רבי חלבו בשם רבי יוחנן אמר כתיב [\(שמות יד, לא\)](#): וירא ישראל את היד הגדלה, דאדין אידם ואינם מאמינים, אית בר נש דחמי ולא מהימן, הוי בזכות האמנה שהאמינו ישראל במצרים, שנאמר [\(שמות ד, לא\)](#): ויאמן העם.

ג דבר אחר, תשורי מראש אמנה, זה אברהם, שכתוב בו [\(בראשית טו, ו\)](#): והאמין בה'. מראש שניר וחרמון, זה יצחק, מה זה השניר שונא את הניר, כך לא נתנסה יצחק אלא פעם אחת בלבד. וחרמון, זה יעקב, מה חרמון זה כל טובו נתון בזוטו, כך כהנה מייעקב, לוייה מייעקב, מלכות מייעקב. ממענות אריות, זה סיחון ועוג, מה הארי הזה שחוצץ, כך היו סיחון ועוג שחוצים וגבורים, שלא היה בין זה לזה אלא מהלך יום אחד בלבד ולא זה בא לסיועו של זה ולא זה בא לסיועו של זה. מהררי נמרים, אלו הכנעניים, ומה הנמר הזה חצוף, כך הכנעניים חצופים, הדא הוא דכתיב [\(יהושע ח, יז\)](#): ולא נשאר איש בעי וגו'. רבי ברכיה בשם רבי אלעזר אמר ראויין היו ישראל לומר שירה על מפלתן של סיחון ועוג, וראוי היה חזקיהו לומר שירה על מפלת סנחריב, דכתיב [\(דברי הימים ב לב, כה\)](#): ולא כגמל עליו השיב יחזקיהו [\[למה\]](#) כי גבה לבו, את חמי חזקיה מלך וצדיק

וְאֵת אֲמַרְתָּ כִּי גִבָּה לְבוֹ, אֲלֵא גִבָּה לְבוֹ מְלוֹמֵר שִׁירָה, אֲתָא יִשְׁעִיהָ לְגִבְיָהוֹן דְּחִזְקִיהוּ וְסִיעֵתוֹ אֲמַר לְהוֹן [\(ישעיה יב, ה\)](#) : זָמְרוּ ה', אֲמַרוֹן לִיה לָמָּה [\(ישעיה יב, ה\)](#) כִּי גָאוֹת עָשָׂה, אֲמַרוֹן לִיה כְּבָר מוֹדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ.

אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אֲמַר חִזְקִיהוּ תוֹרָה שְׂאֵנִי עוֹסֵק בָּהּ מְכַפֵּרַת עַל הַשִּׁירָה.

אָמַר רַבִּי לְוִי אֲמַר חִזְקִיהוּ מָה אָנוּ צָרִיכִין לוֹמַר נְסִיו וּגְבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּבָר מוֹדַעַת זֹאת מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, לֹא כְּבָר עֶמֶד גִּלְגָּל הַחַמָּה בְּאֲמָצֵעַ הַרְקִיעַ וְרָאוּ נְסִיו וּגְבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד סוּף הָעוֹלָם. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּרַבִּי יוֹסִי בְּשֵׁם רַבִּי אֲבָא אוֹמֵר כְּבָר פָּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְתַרְהֵקָה מֶלֶךְ כּוֹשׁ הָיוּ בְּאוֹתוֹ הֵנִס וּבָאוּ לְסִיעַ לְחִזְקִיהוּ, הַרְגִישׁ בָּהֶן סִנְחָרִיב, וּמָה עָשָׂה לָהֶם סִנְחָרִיב הַרְשָׁע, בְּעַרְבִית כְּפָתוֹן, בְּחָצֵי הַלְּיָלָה יֵצֵא הַמֶּלֶךְ וּנְגָפוֹן לְחִיּוּלוֹתָיו שֶׁל סִנְחָרִיב, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ישעיה לו, לו\)](#) : וַיֵּצֵא מֶלֶךְ ה' וַיִּכֶּה בְּמַחְנֵה אֲשׁוּר. בְּשַׁחֲרִית הַשָּׁפִים חִזְקִיהוּ וּמִצָּאֵן כְּפוּתִין, אֲמַר דּוּמָה שְׁלֵא בָּאוּ אֵלָיו לְסִיעֵנִי, הִתִּירָן וְהִלְכוּ וְסָפְרוּ נְסִיו וּגְבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ישעיה מה, יד\)](#) : כֹּה אָמַר ה' יִגִּיעַ מִצְרַיִם וְסָחַר כּוֹשׁ, יִגִּיעַ מִצְרַיִם זֶה פָּרְעָה, וְסָחַר כּוֹשׁ זֶה תַרְהֵקָה מֶלֶךְ כּוֹשׁ, [\(ישעיה מה, יד\)](#) : וְסָבְאִים אֲנִשֵׁי מִדָּה, אֵלָיו חִיּוּלוֹתֵיהֶן, עֲלִיךְ יַעֲבְרוּ, זֶה חִזְקִיהוּ וְסִיעֵתוֹ, וְלֵךְ יִהְיוּ, כְּבָר מוֹשְׁלָמִין לָךְ, אַחֲרֵיךְ יִלְכוּ בְּזֻקִים יַעֲבְרוּ, בְּקַרְקוֹמְנִיקִיָּא, וְאַלְיָךְ יִשְׁתַּחֲווּ, זֶה יְרוּשָׁלַיִם, אֲלִיךְ יִתְפַּלְלוּ, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמָה הָיוּ אוֹמְרִין [\(ישעיה מה, יד\)](#) : אֵךְ בָּדַל אֵל וְאִין עוֹד אֶפְסֵי אֱלֹהִים. אָמַר יִשְׁעִיהָ לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם [\(ישעיה מה, טו\)](#) : אֲכֹן אֲתָה אֵל מְסִתְתָּר, מָהוּ אֲכֹן, אֵיכֹן אֲתָה אֵל מְסִתְתָּר, אֲכֹן יֵשׁ בָּךְ דִּינְמוֹס וְאֲתָה מְסִתְתָּר. אָמַר לוֹ [\(ישעיה מה, טו\)](#) : אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ, חוּזַר אֲנִי וּמְתַנַּקִם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לְוִי אָמַר אֵלָיו אֲמַר חִזְקִיהוּ שִׁירָה עַל מַפְלַת סִנְחָרִיב הָיָה נַעֲשָׂה הוּא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וְסִנְחָרִיב גּוֹג וּמְגוּג, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵן אֲלֵא אָמַר [\(תהלים כ, ז\)](#) : עֲתָה יִדְעֵתִי כִּי הוֹשִׁיעַ ה' מְשִׁיחוֹ וְגוֹי אֵלָה בָרָכָב וְגוֹי, מָה כְּתִיב בְּתַרְיָה [\(תהלים כ, ז\)](#) : ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בַיּוֹם קָרְאֵנוּ.

א [\(ט\)](#) לְבַבְתָּנִי אַחֲתִי כְּלָה לְבַבְתָּנִי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בְּמִצְרַיִם וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת. לְבַבְתָּנִי בְּאֶחָד מֵעֵינֵיכֶם, בְּדָם הַפֶּסַח וּבְדָם הַמִּילָה, בְּאֶחָד עֲנַק מִצְוֹרְנֵיכֶם, זֶה מִשָּׁה הַמֵּיחָד וְהַגְּבוּר שֶׁבְּשַׁבְּטֵיכֶם.

דְּבַר אַחַר, לְבַבְתָּנִי אַחֲתִי כְּלָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בְּיָם וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, לְבַבְתָּנִי בְּאֶחָד מֵעֵינֵיכֶם, שְׁעַמְדַתֶּם לְפָנֵי עַל הַר סִינַי וְאֲמַרְתֶּם [\(שמות כד, ז\)](#) : כֹּל אֲשֶׁר דְּבַר ה' נַעֲשָׂה וְנִשְׁמָע. בְּאֶחָד עֲנַק מִצְוֹרְנֵיכֶם, זֶה מִשָּׁה הַמֵּיחָד וְהַגְּבוּר שֶׁבְּשַׁבְּטֵיכֶם.

דְּבַר אַחַר, לְבַבְתָּנִי אַחֲתִי כְּלָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בְּמִדְבָר וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, לְבַבְתָּנִי בְּאֶחָד מֵעֵינֵיכֶם, בְּהַקְמַת הַמִּשְׁכָּן, שְׁנֵי אֲמַר [\(במדבר ט, טו\)](#) : וּבַיּוֹם הַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן. בְּאֶחָד עֲנַק מִצְוֹרְנֵיכֶם, זֶה מִשָּׁה הַמְּעַלָּה בְּשַׁבְּטִים. אֵת דְּאֲמַרִי נָשִׂי דוֹר הַמִּדְבָר כְּשֵׁרוֹת הָיוּ, כִּיּוֹן

שְׁהִיגִיעוּ לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה עֲמָדוֹ וְנִמְלְכוּ עִצְמוֹן וְלֹא נִתְּנוּ כְּלוּם מִנְזַמִּיהוּן לְמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְכִיּוֹן שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁהוּן אֲסוּרוֹת לָהֶן מִיַּד נָעֲלוּ דְלִתּוֹתֵיהוֹן.

דָּבָר אַחֵר, לְבַבְתַּנִּי אַחֲתֵי כֶּלֶה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בְּמַרְגְּלִים וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, זֶה יְהוֹשֵׁעַ וְכָלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר לֵב, יב): בְּלִתֵּי כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה הַקְּנִזִּי וַיְהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן וְגו' בְּאֶחָד עֲנֹק מִצֹּרְנִיךָ, זֶה מִשָּׂה הַמִּיחָד וְהַגְּבוּר שֶׁבִשְׂבָטֵיךָ.

דָּבָר אַחֵר, לְבַבְתַּנִּי אַחֲתֵי כֶּלֶה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֵב אֶחָד הָיָה לָכֶם בְּשִׁטִּים, וּנְתַתֶּם לִי שְׁנֵי לְבָבוֹת, לְבַבְתַּנִּי בְּאֶחָד מַעֲיִנִיךָ, זֶה פִּנְחָס, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קו, ל לא): וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיִּפְּלֵל, וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה. בְּאֶחָד עֲנֹק מִצֹּרְנִיךָ, זֶה מִשָּׂה.

א (י) מֶה יָפוּ דְדִיךָ אַחֲתֵי כֶּלֶה, רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן אָמַר בַּעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל כֶּלֶה, שִׁיתָא הֵכָא, וְאַרְבַּעַה בְּנִבְיָאִים. שִׁיתָא הֵכָא, אֲתֵי מְלַבְנוֹן כֶּלֶה; לְבַבְתַּנִּי אַחֲתֵי כֶּלֶה; מֶה יָפוּ דְדִיךָ אַחֲתֵי כֶּלֶה; תַּטְפְּנָה שְׁפָתוֹתֶיךָ כֶּלֶה; גֵּן נַעוּל אַחֲתֵי כֶּלֶה; (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, א): בְּאֲתֵי לְגַנִּי אַחֲתֵי כֶּלֶה, הָא שִׁיתָא, וְאַרְבַּעַה בְּנִבְיָאִים (יִרְמִיָה לֵג, יא): קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שְׁמַחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כֶּלֶה; (יִשְׁעִיָה סֵא, ט): וְכַפְלָה תַּעֲדָה כְּלִיָּה; (יִשְׁעִיָה מַט, יח): וַתִּקְשְׁרִים כַּפְלָה; (יִשְׁעִיָה סֵב, ה): וּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל כֶּלֶה. וְכַנְגְדוֹן לְבֶשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲשָׂרָה לְבוּשֵׁין (תְּהִלִּים צג, א): ה' מְלֹךְ גְּאוֹת לְבֶשׁ, הָרִי אֶחָד; לְבֶשׁ ה' עֹז, הָרִי שְׁנַיִם; הַתְּאֶזֶר, הָרִי שְׁלֹשָׁה; (יִשְׁעִיָה נט, יז): וַיִּלְבֹּשׁ צַדִּיקָה כְּשָׂרָן, הָרִי אַרְבַּעַה; (יִשְׁעִיָה נט, יז): וַיִּלְבֹּשׁ בְּגָדֵי נֶקֶם, הָרִי חֲמִשָּׁה; תְּלַבְּשֵׁת, הָרִי שֵׁשֶׁה; וַיַּעֲט כַּמְעִיל קִנְיָה, הָרִי שִׁבְעָה; (יִשְׁעִיָה סג, א): זֶה הַדּוֹר בְּלְבוּשׁוֹ, הָרִי שְׁמוֹנָה; (יִשְׁעִיָה סג, ב): מִדּוּעַ אָדָם לְלְבוּשֵׁיךָ, הָרִי תִשְׁעָה; (תְּהִלִּים קד, א): הוֹד וְהִדָּר לְבִשְׁתָּ, הָרִי עֲשָׂרָה, כְּדִי לִפְרַע מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם שֶׁבִטְלוּ מִיִּשְׂרָאֵל עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת, שֶׁהֵיוּ מְצַמְצָמִים עֲלֵיהֶם כַּכֶּלֶה. וְרִיחַ שְׁמִנֶיךָ מְכַל בְּשָׂמִים, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן, מֶה שְׁמֹן זֶה חֶלֶק, עַל יְדֵי שֶׁאֵת מִפְטָמוֹ אֵת מִרִיחַ בּוֹ כִּמְהָ רִיחוֹת, כִּדְּהַפְסוּק הַזֶּה אֵת דּוֹרֵשׁ וּמוֹצֵא בּוֹ כִּמְהָ טְעָמִים טוֹבִים.

א (יא) נֶפֶת תַּטְפְּנָה שְׁפָתוֹתֶיךָ כֶּלֶה, רַבִּי דְרוֹסָא וְרַבִּי יִרְמִיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר יִצְחָק, שְׁשִׁים רַבּוֹא נְבִיאִים עֲמָדוֹ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֱלִיָּהוּ, רַבִּי יַעֲקֹב בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים רַבּוֹא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְגִיבַת וְעַד אֲנִטִּיפְטָרְס שְׁשִׁים רַבּוֹא עִירוֹת, וְאִין לָךְ עִירוֹת מְקַלְקְלוֹת בְּכָלְךָ כְּבִית אֵל וְרִיחוֹ שְׁאֲרָה יְהוֹשֵׁעַ, בֵּית אֵל שְׁשִׁים הָיוּ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב שֶׁל יִרְבְּעִים עוֹמְדִים, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מַלְכִים ב, ג): וַיִּצְאוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בֵּית אֵל אֶל אֱלִישָׁע, נְבִיאִים אִין פְּחוֹת מִשְׁנַיִם, וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְסְמָה נְבוֹאָתוֹן, שְׁלֹא הָיָה צָרְךָ לְדוֹרוֹת, אָמַר מַעֲתָה כָּל נְבוֹאָה שֶׁשְׁעָתָה וְהִיָּתָה צָרְךָ לְדוֹרוֹת נִתְפָּרְסְמָה, וְכָל נְבוֹאָה שֶׁהִיָּתָה שְׁעָתָה וְלֹא הָיָה בָּהּ צָרְךָ לְדוֹרוֹת לֹא נִתְפָּרְסְמָה, אֲבָל לְעֵתִיד לְבוֹא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיאָן וּמְפָרְסִם נְבוֹאָתוֹן, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (זְכַרְיָה יד, ה): וּבָא ה' אֱלֹהֵי כָּל קְדָשִׁים

עמד. רבי ברכיה בשם רבי חלבא אמר בשם שרמי רבי חלבא אמר בשם שרמי רבוא של נביאים, כך עמדו להם ששים רבוא של נביאות, ובא שלמה ופרסמו, שנאמר; נפת תטפנה שפתותיך פלה. רבי הונא ורבי חלפתא קיסריה בשם רבי שמעון בן לקיש אמרי, מה פלה זו מתקשטת בעשרים וארבעה תכשיטין, ואם חסרה חסור דבר אחד מהם אינה כלום, כך תלמיד חכם צריך שיהא רגיל בעשרים וארבעה ספרים, ואם חסר אחד מהם אינו כלום. רבי הונא בשם רבי שמעון בן לקיש מה פלה זו צנועה, כך תלמיד חכם צריך שיהא צנוע. רבי חלפתא בשם ריש לקיש מה פלה זו יושבת בפוריגא ואומרת ראו שאני טהורה, וזו עדותי מעידה עלי, כך תלמיד חכם צריך שלא יהא בו דבר של דפי. רבי אלעזר ברבי שמעון ורבי יוסי בר חנינא ורבנן, רבי אלעזר אומר כל מי שהוא אומר דברי תורה ברבים ואינן ערבין לשומעיהן כסלת זו שצפה על גבי נפה, נוח לו שלא אמרו. רבי יוסי אומר כל מי שאומר דברי תורה ברבים ואינן ערבין על שומעיהן כדבש זה שבא מצוף, נוח לו שלא אמרו. רבנן אמרי כל מי שאומר דברי תורה ברבים ואינן ערבין על שומעיהן כדבש וחלב המערבין זה בזה, נוח לו שלא אמרו. רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר כל מי שאמר דברי תורה ברבים ואינן ערבין לשומעיהן ככלה זו שערבה על בני אדם בחפתה, נוח לו שלא אמרו. ריש לקיש אמר כל מי שאמר דברי תורה ואינן ערבין על שומעיהן ככלה זו שערבה על בעלה בשעת חפתה, נוח לו שלא אמרו.

ב דבש וחלב תחת לשונך, רבי ברכיה אמר אין משקה סורח יותר ממשקה זה שתחת הלשון, ואת אומר: דבש וחלב תחת לשונך, אלא אם הלכות קהות תחת לשונך דבש וחלב הלכות המאששות על אחת כמה וכמה.

אמר רבי לוי אף הקורא מקרא בענוגו ובנגונו, עליו נאמר: דבש וחלב תחת לשונך. וריח שלמתוך פריח לבנון, כתיב [\(בראשית כז, כז\)](#): ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו, אמר רבי יוחנן אין לך דבר שריחו רע וקשה יותר משטף של עזים, והוא אומר: וירח את ריח בגדיו, אלא כיון שנכנס יעקב אבינו נכנס עמו גן עדן, הלא דאמר ליה: ראה ריח בני פריח שדה אשר ברכו ה'. כיון שנכנס עשו הרשע אצל אביו נכנס עמו גיהנם, מה טעם [\(משלי יא, ב\)](#): בא זדון ויבא קלון, הלא דאמר ליה: מי אפוא, מי נאפה בתנור זה, השיבו ריח הקדש הוא הצד ציד. שאל רבי אלעזר ברבי שמעון את רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא חמוי, אמר ליה כלי קוריוס יצאו עם ישראל למדבר, אמר ליה לאו. אמר לו מהיכן היו לובשין כל אותן ארבעים שנה שעשו ישראל במדבר, אמר לו ממה שהלבישום מלאכי השרת, הלא הוא דכתיב [\(יחזקאל טו, ט\)](#): ואלבישך רקמה. רבי סימי אמר פורפירא תרגם עקילס איפליקתא. אמר ליה ולא היו כלים, אמר לו ולא קרית מימיה [\(דברים ח, ד\)](#): שמלתך לא בלתה מעליך, אמר ליה ולא היו גדלים, אמר ליה צא ולמד מן החלזון, שכל זמן שהוא גדל נרתיקו גדל עמו. אמר ליה ולא היו צריכין תכבסת, אמר ליה הענן היה שף בהם ומגהיצו. אמר ליה ולא היו נשרפים, אמר ליה צא ולמד מן אמניטון הזה, שאינו מתגהץ אלא

באור. אָמַר לִיהוָה וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין כְּנִמְיוֹת, אָמַר לִיהוָה אִם בְּמִיתָתְךָ לֹא עָשׂוּ
בְחַיֵּיהֶן עָשׂוּ. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין רִיחַ רַע מֵרִיחַ הַזֶּעֶה שֶׁל גּוֹפָן, אָמַר לִיהוָה
מִתְגַּעְגַּעִין הָיוּ בַעֲשׂוֹב הַבָּאָר, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים כג, ב): בְּנֹאוֹת דְּשָׂא
יִרְבִּיצְנִי, וְהָיָה רִיחֹן נֹדֵף מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, בָּא שְׁלֵמָה וּפְרֵשׁ וְרִיחַ
שְׁלֵמִיתִיךָ כְּרִיחַ לְבָנוֹן.

א (יב) גֵּן נְעוּל אַחֲתֵי כֻלָּה, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי
לְמַלְךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי בָנוֹת אַחַת גְּדוּלָה וְאַחַת קֶטְנָה, וְלֹא נִפְנְהָ לְהַשִּׁיָּאן,
וְהִנִּיחוּ הַמְּלָךְ שְׁנַיִם הַרְבֵּה וְהִלְךְ לְמַדִּינַת הַיָּם, וְעָמְדוּ הַבָּנוֹת מֵחוּ עַל עֲצָמוֹן
וְהַשִּׁיאוּ עֲצָמוֹן לְאֲנָשִׁים, וְהִיתָה כָּל אַחַת מֵהֶן נוֹטֶלֶת חוֹתֶם שֶׁל בַּעֲלָהּ
וְסִימְנִטִּירִין שָׁלוּ, לְאַחַר יָמִים בָּא הַמְּלָךְ מִמַּדִּינַת הַיָּם וְשָׁמַע קוֹל הַבְּרִיּוֹת
מְלִיזִין אַחַר בְּנוֹתָיו וְאוֹמְרִים כְּכֹר זָנוּ בְּנוֹתָיו שֶׁל מְלָךְ, מָה עָשָׂה הוֹצִיא
כְּרוֹז וְאָמַר כָּל עַמָּאֵי יִפְקוּן לְקַמְפוֹן, בָּא וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ בְּפֶרוֹזְדוֹר, אָמַר לָהּ
בְּנוֹתִי כִּדְ עָשִׂיתָ וְקִלְקַלְתָּ אֶת עֲצָמְךָ, מִיָּד הוֹצִיאָהּ כָּל אַחַת וְאַחַת חוֹתֶם
בַּעֲלָהּ וְסִימְנִטִּירִין שָׁלוּ, קָרָא לְחַתָּנָהּ אָמַר לוֹ לְמִי אַתָּה עָשׂוּי חַתָּן, אָמַר לוֹ
אֲנִי חַתָּנְךָ הֲרֵאשׁוֹן לְבִתְךָ הַגְּדוּלָה, אָמַר לוֹ זֶה מָה הוּא, אָמַר לוֹ זֶה חוֹתֶם
שֶׁלִּי וְזֶה סִימְנִטִּירִין שֶׁלִּי, וְכֵן לַשֵּׁנִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַמְּלָךְ בְּנוֹתֵי גְדוּרוֹת
מִהָעֶרְוָה וְאַתֶּם מְלִיזִין וּמְבַזִּין אוֹתֶם, חֵיִיכֶם אֲנִי עוֹשֶׂה בְּכֶם דִּינִין, כִּדְ הוּ
הָאֱמוּת לְפִי שֶׁהָיוּ מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים (שמות א, ג): וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִם בַּעֲשִׂיתָן הוּא מְכַרִּיחִין כָּל שֶׁכֶן בְּגוֹפָן וּבְנִשְׁוֹתֵיהֶם, בְּאוֹתָהּ
שָׁעָה אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אַחֲתֵי כֻלָּה גֵּן נְעוּל, מָהוּ גֵּן נְעוּל, אָמַר
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גִּנְתִּי נְעוּלָה וְהִיא מִתְגַּנְּנָה, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בְּאוֹתָהּ שָׁעָה
קָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַלְאָךְ הַמְּמַנְהָ עַל הַהֲרִיִן וְאָמַר צֹא וְצוֹר אוֹתָן
בְּכָל קִטּוּרִים שֶׁל אַבּוֹתָן, עֲקַר אַבּוֹתֵיהֶן לְמִי הָיוּ דוֹמִין לְגְדוּלֵי הַמְּשַׁפְּחוֹת,
הֲדָא הוּא דְכָתִיב לְרֵאוּבֵן (במדבר כו, ז): מִשְׁפַּחַת הַרְאוּבֵנִי.

אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רֵאוּבֵן הַרְאוּבֵנִי, שְׁמַעוֹן הַשְּׁמַעוֹנִי.

אָמַר רַבִּי מְרִינוֹס בְּרַבִּי הוֹשַׁעְיָא הָא כְּמָה דְתִימַר בְּרוּנִי סְבָרוּנִי סִיבוּנִי. רַבִּי
הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֵידי ה"א בְּרֵאשׁ הַתְּבָה וַיּוֹד בְּסוּפָה, י"ה מַעִיד עֲלֵיהֶם
שֶׁהֵם הֵם בְּנֵי אַבּוֹתֵיהֶם.

אָמַר רַבִּי פִּנְחָס גֵּן נְעוּל, אֵלוּ הַבְּתוּלוֹת. גֵּל נְעוּל, אֵלוּ הַבְּעוּלוֹת. מַעֲנִין חֲתוּם,
אֵלוּ הַזְּכָרִים. תְּנִי בְשֵׁם רַבִּי נִתָּן גֵּן נְעוּל, גֵּל נְעוּל, שְׁתֵּי פְעָמִים לְמָה, אֵלָּא
שְׁתֵּי בִיאוֹת לְאִשָּׁה כְּדָרְכָה וְשָׂא כְדָרְכָה. רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם בֵּר קַפְרָא אָמַר,
בְּזָכוֹת אַרְבַּעַה דְּבָרִים נִגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שְׁלֹא שָׁנוּ אֶת שְׁמֵם, וְלֹא
שָׁנוּ אֶת לְשׁוֹנָם, וְלֹא אָמְרוּ לְשׁוֹן הָרַע, וְלֹא נִמְצָא בָּהֶן אַחַד פְּרוּץ בְּעֶרְוָה.
לֹא שָׁנוּ אֶת שְׁמֵם, רֵאוּבֵן וְשְׁמַעוֹן נִחְתִּין, רֵאוּבֵן וְשְׁמַעוֹן סְלָקוּן, וְלֹא הָיוּ
קוֹרִין לְרֵאוּבֵן רוּפוֹס, וְלִשְׁמַעוֹן לֹא הָיוּ קוֹרִין לוּלִינִי, וְלִיוֹסוֹף לְסִטִּיס,
וְלִבְנִימִין אֶלְכָסְנִדְרָא. וְלֹא שָׁנוּ לְשׁוֹנָם, לְהִלְךְ כְּתִיב (בראשית יד, ג): וַיָּבֹא
הַפְּלִיט וַיִּגַּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי, וְכֹאן כְּתִיב (שמות ה, ג): אֱלֹהֵי הָעֵבְרִים נִקְרָא
עֲלֵינוּ, וְכְתִיב (בראשית מה, יב): כִּי פִי הַמְּדַבֵּר אֶלְיִכֶם, בְּלִשׁוֹן הַקְּדֹשׁ. וְלֹא אָמְרוּ
לְשׁוֹן הָרַע, שְׁנֵאמַר (שמות יא, ב): דְּבַר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ,

את מוצא זה הדבר היה מפקד אצלם שנים עשר חדש, ולא נמצא בהן אחד שהלשין על חברו. ולא נמצא אחד מהן פרוץ בערוה, שנאמר [ויסרא](#) [ד.ט.:](#) ויצא בן אשה ישראלית ויקב בן האשה הישראלית, להודיע שבחן של ישראל שלא נמצא בהם אלא זו ופרסמה הכתוב.

אמר רבי אבא בר פהנא, שרה ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה, וכל הנשים נגדרו בזכותה. יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה, ונגדרו כל הזכרים בזכותו. רבי פנחס בשם רבי חיאי כדאי היתה גדירת ערוה עצמה שבזכותה נגאלו ישראל ממצרים, מה טעם, גן נעול אחתי כלה, מה פתיב בתריה: שלחיד פרדס רמונים. תני רבי שמעון בן יוחאי לאחד שנפלה לו ירשה במקום אשפה, והיה היורש עצל, והלך ומכרה בדבר מועט קל, והלך הלוקח ונזדרז וחרפר בה ומצא בה סימא, ובנה בה פלטין גדולה, התחיל הלוקח מהלך בשוק ועבדים מהלכין אחריו מן הסימא ההיא שקנה בה. התחיל המוכר רואה ונחנק ואומר, וי מה אבדתי. כך כשהיו ישראל במצרים היו משעבדים בטיט ולבנים, והיו מאוסין בעיני המצריים, וכיון שראום דגלים חונים על הים בטקסיס המלכים, התחילו המצריים נחנקים ואומרים וי מה שלחנו מארצנו, שנאמר [\(שמות יג, יז\)](#): ויהי בשלח פרעה.

אמר רבי יונתן לאחד שהיה לו שדה בית כור והלך ומכרה בדבר קל, והלך הלוקח וחרפר בה מעינות ועשה בה גנות ופרדסין, התחיל המוכר רואה ונחנק ואומר וי מה אבדתי, כך כשהיו ישראל במצרים היו משעבדים בטיט ולבנים והיו מאוסין בעיני המצריים, וכיון שראום דגלים חונים על הים בטקסיס מלכים, התחילו המצריים ואומרים וי מה שלחנו מארצנו, שנאמר: ויהי בשלח פרעה. רבי יוסי אומר לאחד שהיה לו קצצה של ארזין ומכרה בדבר קל, והלך הלוקח ועשה בה תבות ומגדלים שדה ושדות, התחיל המוכר רואה ונחנק ואומר וי מה אבדתי, כך כשהיו ישראל במצרים היו משעבדין בטיט ולבנים והיו מאוסין בעיני המצריים, וכיון שראום דגלים חונים על הים בטקסיס מלכים, התחילו המצריים נחנקין ואומרים וי מה שלחנו מארצנו, שנאמר: ויהי בשלח פרעה.

ב דבר אחר, שלחיד פרדס רמונים, דמיה לפרדס רמונים, לישן בני נש הוא מה שלח פלוני לארוסתיה, רמונים. רבי חנינא ורבי סימון, חד אמר היא הכניסה לו שלש עשרה, והוא הכניס לה שלש עשרה. היא הכניסה לו שלש עשרה, מה שמפרש בואלה שמות [\(שמות כה, ג ז\)](#): וזאת התרומה [וגו] זהב וכסף ונחשת, ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים, וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים, אבני שהם ואבני מלאים. והוא הכניס לה שלש עשרה, מה שמפרש ביחזקאל [\(יחזקאל טו, ט\)](#): ואלבישך רקמה, רבי סימי אמר פורפירא תרגם עקילס אפליקטא. [\(יחזקאל טו, ט\)](#): ונאנעלך תחש, תחת עורות תחשים, [\(יחזקאל טו, ט\)](#): ונאחבשך בשש, תחת שש ועזים, [\(יחזקאל טו, ט\)](#): ונאכסך משי, רבי איבו אמר עשאן ממש בעולם, ורבי יהודה ברבי סימון אמר הקיפן ענני כבוד, האיך מה דאת אמר [\(שמות יג, יז\)](#).

בב : לא ימיש עמוד הענן, [\(יחזקאל טו, יא\)](#) : ואעדד עדי, זה זין, תני רבי שמעון בן יוחאי אומר זין שנתן להם בחורב, שם המפרש חקוק עליו, וכשחטאו נטל מהן, וכיצד נטל, רבי איבו אמר מאליו היה נקלף, ורבנן אמרין מלאף ירד וקלפו. [\(יחזקאל טו, יא\)](#) : ואתנה צמידים על ידיו, אלו שני לוחות הברית שחקוק עליהם עשרת הדברות, היאך מה דאת אמר [\(שמות לב, טז\)](#) : והלחת מעשה אלהים המה וגו'. [\(יחזקאל טו, יא\)](#) : ורביד על גרונך, אלו דברי תורה, כמה דאת אמר [\(משלי ו, כא\)](#) : קשרם על לבך תמיד, [\(יחזקאל טו, יב\)](#) : ואתן נזם, זה נזר הקדש, [\(יחזקאל טו, יב\)](#) : ועגילים על אזניך, זה הציץ, דתנינן הציץ דומה לטס של זהב ורחב שתי אצבעות ומקף מאזן לאזן. [\(יחזקאל טו, יב\)](#) : ועטרת תפארת בראשך, זו השכינה, היאך מה דאת אמר [\(ישעיה סב, ג\)](#) : והיית עטרת תפארת ביד ה'. וכתוב [\(מייכה ב, יג\)](#) : ויעבר מלכם לפנייהם והי בראשם. ואלין תלתין אחרנייתא מה אינון [\(יחזקאל טו, יג יד\)](#) : ותעדי זהב וכסף ויצא לך שם בגוים. כפרים עם נרדים, רבי הונא אמר היא הכניסה לו שלשה עשר והוא הכניס לה ששה ועשרים, כדרך חתן להיות כופל כתבה של פלה. רבי אחא אמר היא הכניסה לו כלים ובשמים, והוא הכניס לה כלים ובשמים, כלים על ידי משה ובשמים על ידי שלמה, הדיא הוא דכתוב [\(מלכים א י, י\)](#) : ותתן למלך מאה ועשרים כפר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה לא בא כבשם ההוא עוד לרב אשר נתנה מלכת שבא למלך שלמה. רבי סימון אמר היא הכניסה לו כלים ובשמים במנין, והוא הכניס לה כלים ובשמים שלא במנין, בא שלמה ופרש : כפרים עם נרדים.

ג דבר אחר שלחין פרדס רמונים, שלחין עתיד הקדוש ברוך הוא לעשותה כפרדס רמונים לעתיד לבוא, ואיזה זה, זה הבאר, מאן היו ישראל מנסכים כל ארבעים שנה שעשו במדבר, רבי יוחנן אמר מן הבאר, וממנו היו רב הניתן, דאמר רבי יוחנן הבאר היתה מעלה להם מיני דשאים, מיני זרעונים, מיני אילנות, תדע לך שהוא כן, שפיון שמתה מרים ופסקה הבאר מהן היו אומרים [\(במדבר כ, ה\)](#) : לא מקום זרע ותאנה וגפן. רבי לוי אמר מן האשכול, על שם [\(במדבר יג, כג\)](#) : ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד, אפשר כן, אמר רבי אבא בר כהנא פרות היו גסין באותה שעה. ורבנן אמרין ממה שהיו תגרי עובדי כוכבים מוכרין להם לישראל. תני רבי ישמעאל עדין לא נאסר יינם של עובדי כוכבים לישראל.

ד דבר אחר שלחין פרדס רמונים, שלחין עתיד הקדוש ברוך הוא לעשותה כפרדס רמונים לעתיד לבוא, איזה זה, זה הנחל, דכתוב [\(יחזקאל מז, יב\)](#) : ועל הנחל יעלה על שפתו וגו' ועלהו לתרופה, מהו לתרופה, אמר רבי יוחנן לתרפיון, מציץ עליה ותרף מזוניה. רב ושמואל חד אמר להתיר פה של מעלו, וחד אמר להתיר פה של מטון. רבי חנינא ורבי יהושע בן לוי, חד אמר להתיר פה אלמים, וחד אמר להתיר פה עקרות.

ה דָּבַר אַחַר, שְׁלַחֲמֵיךָ פְּרִדְס רְמוּנִים, שְׁלוּחֲמֵיךָ, עֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹתֶךָ כְּפְרִדְס רְמוּנִים לְעֲתִיד לְבֹא, אֵיזָה זֶה, זֶה אֱלֹהֵינוּ זְכוּר לְטוֹב, דִּתְנִינוּ תַּמּוֹן מִשְׁפַּחַת בֵּית צְרִיפָה הֵיטָה בְּעֵבֶר הִיָּרְדוֹ וְקָרְבוֹהָ בְּנֵי צִיּוֹן בְּזָרוּעַ, וְעוֹד אַחֲרַת הֵיטָה וְרַחֲקוּהָ בְּנֵי צִיּוֹן בְּזָרוּעַ, כְּגוֹן אֱלֹהֵינוּ בָּא לְטַמְּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקַרֵּב. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר. לְקַרֵּב אָבֵל לֹא לְרַחֵק. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר לְהַשְׁוֹת אֶת הַמַּחְלוּקוֹת. וְחֻכְמַיִם אוֹמְרִים לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקַרֵּב, אֲלֵא לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (מלאכי ג, כג): הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא וְגוֹי וְהִשִּׁיב לִב אָבוֹת עַל בְּנֵים וְגוֹי.

א (יד) גֵּרָד וְכַרְכָּם, גֵּרָד גֵּרְדִּינוֹן, כַּרְכָּם כְּמִשְׁמַעוֹ, קָנָה, זֶה קָנָה בְּשֵׁם, שְׁנֵאמַר (שמות ל, כג): וְקָנָה בְּשֵׁם. וְקַנְמוֹן, רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר קַנְמוֹן הָיָה גָדֵל בְּאַרְצָ יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ עֲזִים וְצַבָּאִים אוֹכְלִים מִמֶּנּוּ. מִר אֵינְמַרִּינוֹן, וְאַהֲלוֹת, רַבִּי יִסָּא אָמַר פִּילְטָא, לְמָה קוֹרָא אוֹתָהּ אַהֲלוֹת, רַבִּי אַבָּא בַר יוֹדָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא דָרָד אַהֲלִים, וְרַבְּנָן אָמְרִי שֶׁהוּא פּוֹסָה כְּאַהֲלִי. וּמֵהֵיכָן הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשְׁטוֹת וּמִשְׁמַחוֹת לְבַעֲלֵיהֶן כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִן הַבָּאָר, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב: מַעֲנֵן גְּנִים בָּאָר מִים חַיִּים. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר מִן הַמֶּן, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב (תהלים מה, ט): מִר וְאַהֲלוֹת קִצְיָעוֹת כָּל בְּגִדְתֵיךָ וְגוֹי, מִמָּה שֶׁנִּתְּנוֹן תַּחַת הַשֶּׁן מִמֶּנּוּ הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַצְּנוּעוֹת וְהַכְּשֻׁרוֹת מִתְקַשְׁטוֹת וּמִשְׁמַחוֹת לְבַעֲלֵיהֶן כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר, כְּתִיב (עמוס ג, יא): כִּי הִנֵּה ה' מְצַנֵּה וְהִכָּה הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים, לֹא דָמִי הֲדִין רִיסָה לְהֲדִין בִּיזְעָא, הֲדָא רִיסָה אֵית מְנָה אֱלִיסִים, וְהֲדִין בִּיזְעָא לִית מְנָה אֱלִיסִים.

א (טו) מַעֲנֵן גְּנִים בָּאָר מִים חַיִּים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה פְּעֻמִּים כְּתִיב בַּתּוֹרָה בָּאָר בָּאָר, כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִית בָּם הַתּוֹרָה, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב: מַעֲנֵן גְּנִים בָּאָר מִים חַיִּים. וְנִזְלִים מִן לְבָנוֹן, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה זֶה מְזִיל מִקְצַת דְּבָר וְזֶה מְזִיל מִקְצַת דְּבָר, עַד שֶׁתִּהְיֶה הַלְכָה יוֹצֵאת כְּמִין לְבָנוֹן.

אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא זֶה מְלַחֲמִים מִקְצַת דְּבָר וְזֶה מְלַחֲמִים מִקְצַת דְּבָר עַד שֶׁתִּהְיֶה הַלְכָה יוֹצֵאת כְּמִין לְחַיִּים.

א (טז) עוֹרֵי צִפּוֹן וּבּוֹאֵי תִימָן, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר שְׁלָמִים הִקְרִיבוּ בְּנֵי נַח, רַבִּי יוֹסִי אָמַר עוֹלוֹת הִקְרִיבוּ בְּנֵי נַח, מוֹתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יוֹסִי (בראשית ד, ד): וְהִבֵּל הִבִּיא גַם הוּא מִבְּכָרוֹת צֹאנֹו וּמִחֻלְבָּהוֹן, דָּא מָה עֵבֶד לָהּ רַבִּי יוֹסִי, מִן שְׁמִינִיחוֹן. מוֹתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יוֹסִי (שמות כד, ה): וַיִּשְׁלַח אֶת נְעָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דָּא מָה עֵבֶד לָהּ רַבִּי יוֹסִי, שְׁלָמִים בְּגוֹפָן בְּלֹא הַפְּשֵׁט וְנִתּוּחַ. מוֹתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתִיב (שמות יח, יב): וַיִּקַּח יְתָרוֹ [וְגוֹי] עֲלָהּ וּזְבָחִים, עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה וּשְׁלָמִים לְשֵׁם שְׁלָמִים, דָּא מָה עֵבֶד לָהּ רַבִּי יוֹסִי, אָמַר לָךְ פְּלִיגִי בָּהּ תִּרְי אַמּוֹרָאֵי חַד אָמַר לְאַחַר

מתן תורה בא יתרו, ואחרינא אמר קדם מתן תורה בא יתרו, מאן דאמר קדם מתן תורה בא יתרו שלמים הקריבו בני נח, ומאן דאמר אחר מתן תורה בא יתרו עולות הקריבו בני נח, ודא מסייעא לרבי יוסי ברבי חנינא. עורי צפון ובואי תימן. עורי צפון, זו העולה שנשחטת בצפון, ולמה קורין לה עורי, דבר שהוא ישן ונתעורר, ובואי תימן, אלו שלמים שנשחטין בדרום, ולמה קורין אותה ובואי, דבר של חדוש. רבי אבא בר כהנא ורבי חנינא בר פפא ורבי יהושע בשם רבי לוי אמרי אף הדיו קרא מסייעא לרבי יוסי (ויקרא ו, ב): זאת תורת העלה הוא העלה, שהקריבו בני נח בתחלה, וכד הוי מטי גבי שלמים אמר (ויקרא ז, יא): וזאת תורת זבח השלמים. אשר הקריבו אין כתיב כאן, אלא אשר יקריבו, מכאן ולהבא, מה מקיים רבי אלעזר קרא דין עורי צפון ובואי תימן, לכשיתעוררו הגליות הנתונות בצפון ויבואו ויחנו בדרום, היאך מה דאת אמר (ירמיה לא, ז): הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתיים מירכתי ארץ, לכשיתעורר גוג ומגוג שנתון בצפון ויבוא ויפל בדרום, היאך מה דאת אמר (יחזקאל לט, ב): ושבתיה וששאתיה והעליתיה. לכשיתעורר מלך המשיח שנתון בצפון ויבוא ויבנה בית המקדש שנתון בדרום, היאך מה דאת אמר (ישעיה מא, כה): העירותי מצפון ויאת. הפיחי גני יזלו בשמי, אמר רבי הונא בשם רבי יהושע ברבי בנימין בר לוי, לפי שבעולם הזה כשרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת, וכשרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת, אבל לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מביא רוח ארגסטס לעולם, ומנהיג שתי רוחות כאחת ושתייהן משמשות, הדא הוא דכתיב (ישעיה מג, ו): אמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי. יבא דודי לגנו, אמר רבי יוחנן למדתך התורה דרך ארץ, שלא יהיה החתן נכנס לחפה עד שתתן לו הפלה רשות, מה טעם, יבא דודי

פרשה ה

א (א) באתי לגני, אמר רבי מנחם חתניה דרבי אלעזר בר אבונה בשם רבי שמעון ברבי יוסנה, באתי לגן אין כתיב כאן, אלא לגני, לגנוני, למקום שהיה עקרי מתחלה, ועקר שכניה לא בתחתונים היתה, הדא הוא דכתיב (בראשית ג, ח): וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן, אמר רבי אבא מהלך אין כתיב כאן אלא מתהלך, מקפץ וסליק מקפץ וסליק, חטא אדם הראשון, ונסתלקה השכינה לרקיע הראשון, חטא קין נסתלקה לרקיע השני, חטא אנוש נסתלקה לרקיע השלישי, חטא דור המבול נסתלקה לרקיע הרביעי, חטא דור המגדל נסתלקה לרקיע החמישי, חטאו אנשי סדום נסתלקה לרקיע הששי, חטאו המצריים בימי אברהם נסתלקה

לְרַקִּיעַ הַשְּׁבִיעִי. כְּנִגְדֹן עֲמָדוֹ שְׂבַעַה צְדִיקִים וְהוֹרִידוּהָ לְאָרֶץ, זָכָה אֲבָרְהָם הוֹרִידָה מִשְׁבִּיעֵי לְשֵׁשִׁי, עֲמַד יִצְחָק וְהוֹרִידָה מִשְׁשֵׁי לְחַמִּישִׁי, עֲמַד יַעֲקֹב וְהוֹרִידָה מִחַמִּישֵׁי לְרַבִּיעִי, עֲמַד לְוִי וְהוֹרִידָה מִרַבִּיעֵי לְשִׁלְשִׁי, עֲמַד קָהָת וְהוֹרִידָה מִשִּׁלְשֵׁי לְשֵׁנִי, עֲמַד עֲמֶרֶם וְהוֹרִידָה מִשֵּׁנִי לְאַחַד שֶׁהוּא רִאשׁוֹן, עֲמַד מֹשֶׁה וְהוֹרִידָה לְאָרֶץ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק הֲדָא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים לו, כט\)](#) : צְדִיקִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ לְעַד עָלְיָהּ, הֲרִשְׁעִים מַה יַעֲשׂוּ תַלְוִינָן בְּאַוִיר כִּי לֹא הִשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה לְאָרֶץ, אָבֵל הַצְדִיקִים הִשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה לְאָרֶץ, מַה טַעַם צְדִיקִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ לְעַד עָלְיָהּ, יִשְׁכְּנוּ לְשְׁכִינָה עָלֶיהָ [\(ישעיה נז, טו\)](#) : שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שָׁמוּ, וְאִימַת שְׂרַת שְׁכִינָה עָלֶיהָ, בַּיּוֹם שֶׁהוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר [\(במדבר ז, א\)](#) : וַיְהִי בַּיּוֹם כְּלוֹת מִשֶּׁה לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן. רַבִּי עֲזַרְיָה בֵּשֶׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁכָּעַס עַל מִטְרוֹנָה וְהוֹצִיאָהּ מִתּוֹךְ פְּלָטִין שְׁלוֹ, לְאַחַר כֶּף בִּקֵּשׁ לְהַתְרַצוֹת לָהּ, שְׁלַחָה לּוֹ וְאָמְרָה יַעֲשֶׂה לִי הַמֶּלֶךְ דָּבָר חֲדָשׁ וַיְבוֹא אֶצְלִי. כֶּף לְשַׁעֲבֵר הִיָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל הַקְּרַבְנוֹת מִלְמַעְלָה, דְּכָתִיב [\(בראשית ח, כא\)](#) : וַיִּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחָח וּגוֹי, עֲכָשְׁיוּ מְקַבֵּל מִלְמַטָּה, הֲדָא הוּא דְכָתִיב : בָּאתִי לְגַנְי אַחֲתִי כֻלָּה. אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׁמִי, זֶה קִטְרַת הַסַּמִּים וְקִמְץ הַלְבוּנָה, אֲכַלְתִּי יַעֲרִי עִם דְּבִשִׁי, אֱלוֹ אֲבָרִי עוֹלָה וְאִמּוֹרִי קָדְשֵׁי קָדְשִׁים. שְׁתִּיתִי יַיִנִי עִם חֲלָבִי, אֱלוֹ הַנְּסָכִים וְאִמּוֹרִי קָדְשִׁים קָלִים. אֲכָלוּ רַעִים, זֶה מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן. שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דוֹדִים, אֱלוֹ נָדָב וְאַבִּיהוּא שְׁנִשְׁתַּכְּרוּ בְּצַרְתָּן.

אָמַר רַבִּי אִידִי בִקֵּשׁ דְּוֹד לְהַקְרִיב קְרָבָנוּ כְּקְרָבָנוּ שֶׁל נְשִׂאִים, הֲדָא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים סו, טו\)](#) : עֲלוֹת מַחִים אַעֲלֶה לָךְ וּגוֹי, אִיזְהוּ קְרָבָן שֵׁישׁ בּוֹ פְּרִים וְאִילִים וְעֵתוּדִים, הָיִי אוֹמֵר זֶה קְרָבָן שֶׁל נְשִׂאִים, הֲדָא הוּא דְכָתִיב [\(במדבר ז, יז\)](#) : וּלְזָבַח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹסִינָא, לָמָּה הוּא קוֹרָא אֶל הַנְּשִׂאִים רַעִים, אֶלָּא שְׁכָּוֹן לְהַאֲהִיבֵן וּלְקָרְבָן, וְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹסִינָא בְּכָל מְקוֹם אֵין הַיַּחֲדוּת מִבֵּיא קִטְרַת בְּנִדְבָה, וְכָאן קִטְרַת בְּנִדְבָה. בְּכָל מְקוֹם אֵין הַיַּחֲדוּת מִבֵּיא חֲטָאת נְדָבָה, וְכָאן חֲטָאת נְדָבָה. בְּכָל מְקוֹם אֵין קְרָבָן יַחֲדוּת דּוּחָה טְמֵאָה וְשִׁבְתָּ, וְכָאן קְרָבָן יַחֲדוּת אֶת הַשְּׁבִתָּה וְאֶת הַטְּמֵאָה. בְּכָל מְקוֹם אֵין הַיַּחֲדוּת מִבֵּיא חֲטָאת אֶלָּא עַל חֲטָא, וְכָאן הַיַּחֲדוּת מִבֵּיא חֲטָאת שְׁלֵא עַל חֲטָא.

דָּבָר אַחַר אֲכָלוּ רַעִים אֱלוֹ הַנְּשִׂאִים, שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דוֹדִים אֱלוֹ הַנְּסָכִים.

דָּבָר אַחַר, אֲכָלוּ רַעִים, אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה לְמַלְךְ שְׁעֵשָׂה סְעוּדָה וְזָמֵן הָאוֹרְחִין, וְנִפְלַח הַשְּׂרָץ לְתוֹךְ הַתְּמַחוּי, שְׁאֵלוּ מִשָּׁךְ הַמֶּלֶךְ אֶת יָדוֹ הֵיוּ הַכֹּל מוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶם, פֶּשֶׁט הַמֶּלֶךְ אֶת יָדוֹ, וּפְשָׁטוֹ הַכֹּל אֶת יְדֵיהֶם.

אָמַר רַבִּי יֵנְאִי לְמַלְךְ שְׁעֵשָׂה סְעוּדָה וְזָמֵן אוֹרְחִין אֶצְלוֹ, וְהִיָּה מַחֲזִיר עֲלֵיהֶם וְאוֹמֵר לָהֶם יַעֲרֵב לָכֶם וַיְבַסֵּם לָכֶם.

אמר רבי אבהו למלך שעשה סעודה וזמן אורחין אצלו, לכשאכלו ושתו אמר טלו מנה זו יפה ותנו לבעל הבית, אף הכא נן, באתי לגני אחתי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי, אף אתון אכלון. שתייתי ייני עם חלבי, אף אתון שתו ושכרו דודים.

א (ב) אני ישנה, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם אני ישנה מן המצוות, ולבי ער לגמילות חסדים. אני ישנה מן הצדקות, ולבי ער לעשותן. אני ישנה מן הקרבנות, ולבי ער לקריאת שמע ותפלה. אני ישנה מבית המקדש, ולבי ער לבתי כנסיות ובתי מדרשות. אני ישנה מן הקץ, ולבי ער לגאולה. אני ישנה מן הגאולה, ולבו של הקדוש ברוך הוא ער לגאולני.

אמר רבי חי'א בר אבא איכן מצינו שנקרא הקדוש ברוך הוא לבן של ישראל, מן הדין קרא, דכתיב (תהלים עג, כו): צור לבבי וחלקי אלהים לעולם.

ב קול דודי דופק, על ידי משה, בשעה שאמר (שמות יא, ד): ויאמר משה כה אמר ה' כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים. פתחי לי, רבי יסא אמר, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחדה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו. רבי תנחומא ורבי חונניא ורבי אבהו בשם ריש לקיש, כתיב (תהלים מו, יא): הרפו ודעו כי אנכי אלהים וגו', אמר הקדוש ברוך הוא לישראל הרפו ממעשיכם הרעים ודעו כי אנכי אלהים. רבי לוי אמר אלו היו ישראל עושין תשובה אפלו יום אחד, מיד הו נגאליו, ומיד בן דוד בא, מה טעם (תהלים צה, ז): כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקלו תשמעו, רבי יודן ורבי לוי אמרי אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, הרפו ממעשיכם הרעים ועשו תשובה כהרף עין, ודעו כי אנכי אלהים. אחתי, שנתאחו לי במצרים בשתי מצוות, בדם הפסח ובדם המילה, הדא הוא דכתיב (יחזקאל טו, ו): ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי זה דם הפסח, ואמר לך בדמיך חיי זה דם המילה. רעיתי, שרעו אותי בים ואמרו (שמות טו, ב): זה אלי. ואנוהו, (שמות טו, יח): ה' ימלך לעלם ועד, יונתי, במרה, שמשם נצטוו ונצטינו בכל המצוות וצדקות ומעשים טובים כיונה זו שמצינת, הדא הוא דכתיב (שמות טו, כה): שם שם לו חק ומשפט. תמתי, תמותי שנתממו עמי בסיני, ואמרו (שמות כד, ז): כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. רבי ינאי אמר תאומתי, כביכול לא אני גדולה ממנה ולא היא גדולה ממני. רבי יהושע דסקנין בשם רבי לוי תאומתי מה התאומים הללו אם חושש אחד מהן בראשו חברו מרגיש, כך כביכול אמר הקדוש ברוך הוא (תהלים צא, טו): עמו אנכי בצרה. שראשי נמלא טל, על שם (תהלים סח, ט): ארץ רעשה אף שמים נטפו. קוצותי רסיסי לילה, על שם שנאמר (שופטים ה, ד): גם עבים נטפו מים.

א (ג) פִּשְׁטֵי אֶת כְּתוּבֵי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֶפְלוּ תִּמָּה שְׁבַתְמוֹת יוֹדְעַת לְפֶשֶׁט וְלִלְבָשׁ, וְאֵת אֲמֵרֵת פִּשְׁטֵי אֶת כְּתוּבֵי, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי יוֹם שְׁנֵיזְדוּג לָהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר הִרְשָׁע לְיִשְׂרָאֵל פֶּשֶׁט מֵהֶם שְׁנֵי לְבוּשִׁים גְּדוּלִים, לְבוּשׁ כְּהֵנָה וְלְבוּשׁ מַלְכוּת. רַחֲצֵי אֶת רַגְלֵי, מִטְּנוּף עֲבוּדַת כּוֹכְבִים, יוֹדְעַת הֵייתִי שְׁאֲבָק שֶׁל אוֹתוֹ מְקוֹם מְשִׁיאֵי לְעֲבוּדַת כּוֹכְבִים, אֵף עַל פִּי כֹן דוֹדֵי שְׁלַח יָדוֹ מִן הַחוּר.

אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא, וְכִי מָה טִיבוֹ שֶׁל חוּר זֶה לְהִיּוֹת מְגֻדֵל שְׂרָצִים, אֵלָּא כִּדְ אֲמַרְהָ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל נְסִים שְׁעָשִׂיתָ לִּי עַל יְדֵי כּוֹרֶשׁ, לֹא הָיָה מוּטָב לַעֲשׂוֹתָן לִּי עַל יְדֵי דְנִינְאֵל, וְעַל יְדֵי אָדָם צַדִּיק, אֵף עַל פִּי כֹן, מַעֲי הָמוּ עָלָיו.

אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גִזַּר טַב אֲנָא, אֲתוּן אָמְרִין וּמַעֲי הָמוּ עָלָיו, גַּם אֲנִי אָמַרְתִּי [\(נרמיה ד, יט\)](#): מַעֲי מַעֲי אוֹחִילָה.

דְּבַר אַחַר פִּשְׁטֵי אֶת כְּתוּבֵי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רִישׁ לְקִישׁ, אֶפְלוּ תִּמָּה שְׁבַתְמוֹת יוֹדְעַת לְפֶשֶׁט וְלִלְבָשׁ, וְאֵת אֲמֵרֵת פִּשְׁטֵי אֶת כְּתוּבֵי אֵיכָכָה אֲלַבְּשָׁנָה, אֵלָּא מָהוּ זֶה, לְפִי שְׁשִׁנַּת הָעֶצְרֵת עֲרָבָה, וְהַלִּילָה קֶצֶרָה, אָמַר רַבִּי יוֹדָן אֵף פּוֹרְטֵעֵנָא לֹא עֶקְצָה בָּהֶם. רַחֲצֵי אֶת רַגְלֵי, מִטְּנוּף שֶׁל עֲבוּדַת כּוֹכְבִים, יוֹדְעַת הֵייתִי שְׁאֲבָק שֶׁל אוֹתוֹ הַמְּקוֹם מְשִׁיאֵי לְעֲבוּדַת כּוֹכְבִים, אֵף עַל פִּי כֹן דוֹדֵי שְׁלַח יָדוֹ מִן הַחוּר.

אָמַר רַבִּי אֲמִי כְּעֵנִי שְׁמַבְקֵשׁ צְדָקָה, אֵף עַל פִּי כֹן וּמַעֲי הָמוּ עָלָיו וְהוּא אָמַר לִי [\(נרמיה לא, יט\)](#): הָמוּ מַעֲי לֹא רַחֵם אֲרַחֲמֵנוּ נְאֻם ה'.

א (ה) קְמַתֵי אֲנִי לְפִתַּח לְדוֹדֵי, קְמַתֵי אֲנִי וְלֹא אֲמוֹת הָעוֹלָם, תַּרְגָּם רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָה קָמִי רַבִּי יַצְחָק, כְּתִיב [\(עזרא א, ה\)](#): וַיִּקְוִמוּ רְאִשֵׁי הָאֲבוֹת לַיהוּדָה וּבְנֵימֹן וְהַכְּהֵנִים וְהַלְוִיִּם וְגו'. לַיהוּדָה שֶׁהוּא מֶלֶךְ, וּבְנֵימֹן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֻלְקוֹ, לְכַהֲנִים מִפְּנֵי הָעֲבוּדָה, וְלְלוֹיִם מִפְּנֵי הַדּוּכָן. לְפִתַּח לְדוֹדֵי בְּתִשׁוּבָה. וַיְדִי נְטָפוֹ מוֹר מְרָרִים, דְּגִזַּר כּוֹרֶשׁ וְאָמַר דְּעֵבֵר פֶּרֶת עֵבֵר וְדָלָא עֵבֵר לֹא יַעֲבֵר.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב [\(ישעיה ג, ט\)](#): חֲשָׁד הַשָּׁמֶשׁ בְּצִאתוֹ, לוֹוִי הָוָה קָבַל הַהוּא יוֹמָא וְלֹא דְנַחָה, יֵצֵא כְּרֶשׁ לְטִיֵּל בְּמִדְיָנָה וְרָאָה הַמְּדִינָה שׁוּמְמַת, אָמַר מָה טִיבָה שֶׁל מְדִינָה זֹאת שׁוּמְמַת, אֵיכָן הֵם הַזְּהָבִים, אֵיכָן הֵם הַכֶּסֶפִּים, אָמְרֵי לִיָּה וְלֹא אֵת הוּא דְגִזַּרְתָּ וְאֲמַרְתָּ כָּל יְהוּדָאִין יִפְקוּן וַיִּבְנוּן בֵּית מִקְדָּשָׁא, מִנְהוֹן דְּהָבִים וּמִנְהוֹן כֶּסֶפִּים, הָא דְסִלְקִין לְמַבְנֵי מִקְדָּשָׁא, בְּהֵיא שְׁעֵתָא גִזַּר וְאָמַר, דְּעֵבֵר פֶּרֶת עֵבֵר, דָּלָא עֵבֵר לֹא יַעֲבֵר. דְּנִינְאֵל וְסִיעֵתוֹ וְחַבּוּרְתוֹ עָלוּ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמְרוּ, מוּטָב שְׁנֵאֵל כָּל סְעוּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּנְבָרַךְ עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עֲזָרָא וְסִיעֵתוֹ וְחַבּוּרְתוֹ לֹא עָלוּ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. וְלָמָּה לֹא עָלָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה עֲזָרָא, שְׁהָיָה צְרִיךְ לְבָרַר תַּלְמוּדוֹ לְפָנֵי בְרוּךְ בֶּן נְרִיָּה, וַיַּעֲלָה

ברוך בן נריה, אלא אמרי ברוך בן נריה אדם גדול וישיש היה ואפלו בגלקטיקא לא היה יכול להטעון.

אמר ריש לקיש מקדש הבית שלא עלה עזרא באותה שעה, שאפלו עלה עזרא באותה שעה היה לשטן לקטרג ולומר מוטב שישמש עזרא בכהנה גדולה, מלשמש יהושע בן יהוצדק כהן גדול, ויהושע בן יהוצדק היה כהן גדול בן כהן גדול, אבל עזרא על ידי שהיה אדם צדיק, לא היה ראוי לשמש בכהנה גדולה כמותו.

אמר רבי סימון קשה היא שלשלת יוחסין לפני הקדוש ברוך הוא להעקר ממקומה. על כפות המנעול, שמשם ננעל פרת לפניהם.

דבר אחר קמתי אני ולא אמות העולם, לפתח לדודי בתשובה, וידי נטפו מור מררים, שאמרתי לעגל (שמות לב, ד): אלה אלהיך ישראל. ואצבעתי מור עבר, אף על פי כן מור עבר על מררי, שנאמר (שמות לב, יד): וינחם ה' על הרעה וגו'. על כפות המנעול, שמשם ננעל בפניהם שלא יפנסו לארץ ישראל.

א (ו) פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר, נתחטא, נתמלא עלי עברה. נפשי יצאה בדברו, בדבורו של כורש, דגזר דלא עבר פרת לא יעבר. בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני.

דבר אחר פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר, נתחטא, נתמלא עלי עברה קאשה עברת. נפשי יצאה בדברו, בדבורו, מקול דבורו הראשון שאמר (שמות כ, ב): אנכי ה' אלהיך. בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני.

א (ז) מצאני השמרים הסבבים בעיר, זה (עזרא ה, ג): תתני פחת עבר נהרה וחבריו. הכוני פצעוני, (עזרא ד, ו): כתבו שטנה על ישבי יהודה וירושלים. נשאו את רדידי מעלי שמרי החמות, חומותיה של ירושלים.

אמר רבי אבא בר כהנא לשעבר היתה נבנה החומה אבן שמונה אמות, ואבן עשר אמות, ברם הקא (עזרא ה, ח): והוא מתבנא אבן גלל, ואבן דגלגול.

דבר אחר מצאני השמרים, שבטו של לוי, דכתוב בהו (דברים לג, ט): כי שמרו אמרתך. הסבבים בעיר, היאך מה דאת אמר (שמות לב, כז): עברו ושובו משער לשער. הכוני פצעוני, היאך מה דאת אמר (שמות לב, כז): והרגו איש את אחיו. נשאו את רדידי מעלי, זה הזין. תני רבי שמעון בן יוחאי זין שנתן להם לישראל בחורב, שם המפרש היה חקוק עליו, וכיון שקטאו נטל מהם, כיצד נטל מהם, רבי איבו אמר מלאך ירד וקלפו. ורפנו אמרי מאליו היה נקלף. שמרי החמות, שומרי חומותיה של תורה.

א (ח) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, מֵהַ תִּגִּידוּ לוֹ שְׁחֹלַת אֶהְבֶּה אֲנִי, מֵהַ חוֹלָה זֹו מִצָּפָה לְרַפּוּאָה, כִּי הַדּוֹר שְׁבַמְצָרִים מִצָּפָה לְגֹאֲלָהּ.

א (ט) מֵהַ דוֹדָךְ מְדוּד הַיָּפָה בְּנָשִׁים, אֲמוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל, מֵהַ דוֹדָךְ מְדוּד, מֵהַ אֱלוֹהֵי הַיָּמִים הַזֵּה הַזֶּה, מֵהַ פֶּטְרוֹן הוּא מִפֶּטְרוֹנִי. יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם, דוֹדֵי צַח וְאָדוֹם. צַח לִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ', וְאָדוֹם לְמִצְרַיִם. צַח לִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁנֵאָמַר (שְׁמוֹת יב, יב): וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ', וְאָדוֹם לְמִצְרַיִם, שְׁנֵאָמַר (שְׁמוֹת יד, כז): וַיִּנְעַר ה' אֶת מִצְרַיִם. צַח לִי בֵּינִי, שְׁנֵאָמַר (שְׁמוֹת יד, כט): וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַיַּבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ הַיָּם, וְאָדוֹם לִי בֵּינִי, שְׁנֵאָמַר (שְׁמוֹת יד, כז): וַיִּנְעַר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם. צַח לִי בְּעוֹלָם הַבָּא, וְאָדוֹם לִי בְּעוֹלָם הַזֶּה. רַבִּי לְוִי בֵּרַח מֵאֵת אֲמַר בְּהַתְּלַת, צַח לִי בְּשִׁבְתִּי, וְאָדוֹם לִי כָּל יְמֵי הַשְּׁבַת. צַח לִי בְּרֵאשִׁתִּי הַשָּׁנָה, וְאָדוֹם לִי כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. צַח לִי בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאָדוֹם לִי בְּעוֹלָם הַבָּא. דְּגוּל מִרְבָּבָה, אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא מְלָךְ בְּשָׁר וְדָם מְעַטִּיפְתוּ נֶכֶר, בְּרַם הָכָא, הוּא אֵשׁ, מְשַׁרְתִּי אֵשׁ, (דְּבָרִים לג, ב): וְאֵתָא מִרְבַּבְתִּי קֹדֶשׁ, וְאוֹת הוּא בְּתוֹךְ רַבְבוֹת קֹדֶשׁ.

א (יא) רֵאשׁוּ כְּתָם פְּזוּ, רֵאשׁוּ זֹו הַתּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר (מְשַׁלֵּי ח, כב): ה' קִנְנִי רֵאשִׁית דְּרַכּוֹ. רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רִישׁ לְקִישׁ שְׁנֵי אֲלָפִים שָׁנָה קִדְּמָה הַתּוֹרָה לְבְרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֵהַ טַעַם (מְשַׁלֵּי ח, ט): וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֲמוֹן וְאֶהְיָ שְׁעִשׂוּעִים יוֹם יוֹם, וַיּוֹמוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶלְפֵי שָׁנִים, שְׁנֵאָמַר (תְּהִלִּים ז, ט): כִּי אֶלְפֵי שָׁנִים בְּעֵינֵיךְ כִּיּוֹם אֶתְמוּל כִּי יַעֲבֹר. כְּתָם פְּזוּ, אֵלּוּ דְּבָרֵי תּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר (תְּהִלִּים יט, יא): הַנְּחַמְדִּים מְזֶהָב וּמְפֹזָר, קְנוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים, זֶה הַסְּרָגוּל. שְׁחָרוֹת כְּעוֹרֵב, אֵלּוּ הָאוֹתִיּוֹת.

דְּבַר אַחַר קְנוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים, תִּלְּי תִּלְּי.

דְּבַר אַחַר, רַבִּי עֲזַרְיָה אוֹמַר אֶפְלוּ דְּבָרִים שְׁאַתָּה רוּאָה אוֹתָם שֶׁהֵם קוֹצִים בְּתוֹרָה, הוּן קוֹצֵי קוֹצִים. רַבִּי אֶלְיָעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמְרִים תִּלְּי תִּלְּי.

דְּבַר אַחַר, רַבִּי עֲזַרְיָה אוֹמַר אֶפְלוּ דְּבָרִים שְׁאַתָּה רוּאָה אוֹתָם שֶׁהוּן קוֹצִין בְּתוֹרָה, תִּלְּי תִּלְּי הוּן. בְּמִי הוּן מְתַקִּימוֹת, שְׁחָרוֹת כְּעוֹרֵב, בְּמִי שֶׁהוּא מְשַׁכֵּים וּמְעַרִיב בְּהוּן. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן לְקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵין גְּרָנָה שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בְּלִילָה, מֵהַ טַעַם (מְשַׁלֵּי לא, טו): וְתַקַּם בְּעוֹד לִילָה, וְכַתִּיב (אִיכָה ב, ט): קוֹמִי רְנִי בְּלִילָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר בֵּיּוֹם וּבְלִילָה, עַל שֵׁם שְׁנֵאָמַר (יְהוֹשֻׁעַ א, ח): וְהִגִּיתְ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה.

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ יָפָה לְמַדְנֵי רַבִּי יוֹחָנָן שְׁאֵין גְּרָנָה שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בְּלִילָה.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן לְקִישׁ כִּד הוּינָא לְעֵי בְּאוֹרֵי תָא בִּימָמָא, בְּלִילָה הוּהוּ מְנַהֵרָא לִי, דְּכַתִּיב: וְהִגִּיתְ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה.

ב רבי יוחנן דצפרין פתר קרא בתלוליות של עפר, מי שהוא טפס מהו אומר מי יכול לקצות את זה, מי שהוא פקח מהו אומר, הריני קוצה שתי משפלות ביום ושתי משפלות בלילה ולמחר בן, עד שאני קוצה את כלה. כך מי שהוא טפס אומר מי הוא יכול ללמד כל התורה, נזיקין שלשים פרקים, כלים שלשים פרקים. והחכם אומר הריני לומד שתי הלכות היום ושתיים למחר עד שאני לומדה כלה.

אמר רבי ינאי (משלי כד, ז): ראמות לאויל חכמות, לכפר נקוב שתלוי באוירו של בית, הטפס אומר מי יכול להוריד לזה, והפקח אומר ולא אחר תלאו, אלא הריני מביא שני קנים ומחברן זה עם זה עד שאני מורידו. כך הטפס אומר מי יכול ללמד התורה שבלב רבי, והפקח אומר והוא לא מאחר למדה, הריני לומד היום שתי הלכות ושתיים למחר, עד שאני לומד התורה של חכם זה.

אמר רבי לוי לקרסטל נקוב ששכרו בעליו פועלים למלאותו מים, אומר הטפס מה אני מועיל, מכניס בזו ומוציא בזו, והפקח אומר ולא שכרי אני נוטל, ולא שכר כל חבית וחבית אני נוטל מבעל הבית. כך הטפס אומר הריני לומד תורה ומשפחה מה אני מועיל, והפקח אומר ולא שכר יגיעה נותן לי הקדוש ברוך הוא. דאמר רבי לוי אפלו דברים שאת רואה קוצין בתורה, תלי תלים הן, יכולות הן להחריב את העולם ולעשותו תל, האיך מה דאת אמר (דברים יג, יז): תל עולם. כתיב (דברים ו, ז): שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אם תעשה מן הדליות רי"ש, תחריב לכל העולם, (שמות לד, יד): לא תשתחוה לאל אחר, אם תחליף רי"ש בדליות, תחריב העולם. כתיב (ויקרא כב, ב): ולא יחללו את שם קדשי, אם תחליף חיית לה"א תחריב העולם, כתיב (ישעיה ח, יז): וחפיתי לה', אם תחליף חיית לה"א תחריב העולם, כתיב (תהלים קנ, ו): כל הנשמה תהלל זה, אם תחליף ה"א לחיית תחריב העולם, כתיב (ירמיה ה, יב): כחשו בה', אם תחליף ביית לכ"ף תחריב העולם, כתיב (הושע ה, ז): בה' בגדו כי בנים זרים ילדו, אם תחליף ביית, לכ"ף תחריב העולם, כתיב (שמואל א ב, ב): אין קדוש בה' כי אין בלתד, אמר רבי אבהו בר כהנא הכל בלה ואת לא בלה, כי אין בלתד, אין לבלותיך.

ג שחרות פעורב. רבי אלכסנדר בר הדרין ורבי אלכסנדר קרובה אומר, אפלו אם מתכנשין כל באי עולם להלבין כנף אחד מן העורב אינן יכולין, כך אם מתכנשין כל באי עולם לעקר יו"ד שהוא קטן האותיות שבתורה, אינן יכולין, ממי את למד משלמה המלך, שעל ידי שבקש לעקר יו"ד מן התורה עלה קטיגורו, ומי קטרג, רבי הושע בן לוי אמר יו"ד שבירבה קטרג. רבי שמעון בן יוחאי אומר ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו, רבוננו של עולם כתבת בתורתך דיתיקי שמקצתה בטלה כלה בטלה, שלמה המלך מבקש לעקר יו"ד שבתורה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, לך, הרי שלמה בטל ומאה פיוצא בו ויו"ד שבד אינו בטל לעולם.

ד רבי יהושע בן קרחה אומר יו"ד שבשרי עלי ונשתטח לפני הקדוש ברוך הוא, ואמר, רבונו של עולם עקרתני משמה של צדקת זו. אשת צדיק זה אברהם אבינו, וקראת שמה שרה. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לך, מתחלה היית בסופן של אותיות ובשם נקבה, עכשו אני נותנך בשמו של זכר ובראשון של אותיות, בצדיק שבעולמים, הדיא הוא דכתיב [\(במדבר יג, טז\)](#): ויקרא משה להושע בן נון יהושע. רבי אלעזר בר אבונה בשם רבי אחא, לעשרים וששה דורות היה אלי"ף קורא תגר לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם נתתני בראש האותיות ולא בראת בי העולם אלא בביות, שנאמר [\(בראשית א, א\)](#): בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, אמר לו הקדוש ברוך הוא עולמי ומלואו לא נבראו אלא בזכות התורה, שנאמר [\(משלי ג, טז\)](#): ה' בחכמה יסד ארץ, למחר אני נגלה ונותן התורה לישראל ואני נותנך בראשון של דברות, ובך אפתח תחלה, שנאמר [\(שמות כ, ב\)](#): אנכי ה' אלהיך. בר חוטא אמר למה נקרא שמו אלי"ף, שהוא מסכים מאלף דור, שנאמר [\(תהלים קה, ח\)](#): דבר צנה לאלף דור.

ה רבי יהודה פתר קרא בתלמידי חכמים, תלתלים שחרות כעורב, אלו תלמידי חכמים, שאף על פי שנראין כעורין ושחרין בעולם הזה, לעתיד לבוא [\(נחום ב, ה\)](#): מראהו כלפידי כפרקים ירוצו. רבי שמואל בר יצחק פתר קרא בפרשיות התורה, תלתלים שחרות כעורב, אלו תלמודות של תורה, שנראות כעורות ושחרות מלאמרון ברבים, אמר הקדוש ברוך הוא ערבות הן עלי, האידך מה דאת אמר [\(מלאכי ג, ד\)](#): וערבה לה' מנחת יהודה. תדע לך שהוא בן הדבר, שהרי פרשת זב וזבה לא נאמרו שתיהן כאחד, אלא זו בפני עצמה וזו בפני עצמה, שנאמר [\(ויקרא טו, ב כה\)](#): איש איש כי יהיה זב מבשרו וגוי ואשה כי זוב זוב דמה.

ו אמר רבי שמעון בן לקיש, תורה שנתן הקדוש ברוך הוא היתה עורה של אש לבנה, וכתובה באש שחורה, היא אש וחצובה מאש, והיא מוכלת באש, ונתונה באש, הדיא הוא דכתיב [\(דברים לג, ב\)](#): מימינו אש דת למו.

א **(יב)** עיניו כיונים, עיניו אלו סנהדרין, שהם עינים לעדה, שנאמר [\(במדבר טו, כד\)](#): והיה אם מעיני העדה, מאתים ארבעים ושמונה אברים יש בו באדם וכלן הולכין אחר העינים, כך ישראל אין יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהן. על אפיקי מים, שהם אפיקים על מימיה של תורה, דאמר רבי חמא בר עוקבא דברי תורה מגבירין הם לכל מי שהוא עוסק בהם כל צרכן. רחצות בחלב, אלו ההלכות שהן רוחצין אותן בשנים, עד שעושים אותה נקיים בחלב. ישבות על מלאת, מלאתה של תורה.

ב דבר אחר, ישבות על מלאת, על מלאתה של ירושלים, היאך מה דאת אמר [\(ישעיה א, כא\)](#): מלאתי משפט. רבי פנחס בשם רבי הושעיא רבה ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלים, מנן מלאתי.

אמר רבי תנחומא על מלאות, זה ממלא מקצת דבר, וזה ממלא מקצת דבר, עד שתהא הלכה יוצאה כמין לבנון. דאמר רבי תנחומא זה מלחים מקצת דבר, וזה מלחים מקצת דבר עד שתהא הלכה יוצאה כמין לחיים.

א (יג) לחיו פירוטת הבשם, אמר רבי ינאי ביומוי דזמננין תרתין חבורן והוינו נפקין ולעין באורייתא בהדא אסטורין, ולא כטעם שהיתה זו אומרת זו אומרת. מגדלות מרקחים, אמר רבי תנחומא מה מגדלות הרקח הזה יש בו מכל מיני בשמים, כך תלמיד חכם צריך להיות מלא מקרא משנה ותלמוד והלכות ואגדות כהנה ולויה מייעקב. שפתותיו שושנים, זה תלמיד חכם הרגיל במשנתו, שפתותיו שושנים נטפות מור עבר, זה תלמיד שאינו רגיל במשנתו, ששפתותיו נטפות מור, אף על פי כן, עובר הוא, וחוזר ומברר תלמודו.

א (יד) ידיו גלילי זהב, אלו לחות הברית, שנאמר (שמות לב, טז): והלחת מעשה אלהים המה, גלילי זהב, אלו דברי תורה, שנאמר (תהלים יט, יא): הנחמדים מזקב ומפז, אמר רבי יהושע בר נחמיה, מעשה נסים היו נגללין היו של סנפירינון היו והיו נגללין. רבי מנחמא בשם רבי אבון אמר ונחובין מגלגל חמה היו. כיצד היו כתובין, חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה, על שם שנאמר: ידיו גלילי זהב, כדברי רבי חנינא בן גמליאל, הדא הוא דכתיב (דברים ד, יג): ויכתבם על שני לחות אבנים. ורבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה, שנאמר (דברים ד, יג): ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם עשרת הדברים ויכתבם על שני לחות אבנים. רבי שמעון בן יוחאי אמר עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה, שנאמר: ויכתבם על שני לחות אבנים, עשרים על לוח זה ועשרים על לוח זה. רבי סימאי אומר ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה, שנאמר (שמות לב, טז): לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה, טטרוגא.

ב חנניה בן אחי רבי יהושע אמר בין כל דבור ודבור, פרשיותיה ודקדוקיה של תורה היו כתובין. רבי יוחנן כד הוה פשיט קריה והוה מטי בדיו פסוקא ממלאים בתרשיש, הוה אמר יפה למדני בן אחי רבי יהושע, מה גלים הללו בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים, כך בין כל דבור ודבור פרשיותיה ודקדוקיה של תורה היו כתובים. ממלאים בתרשיש, זה התלמוד, שהוא פים הגדול, הדא דאת אמר (יונה א, ג): תרשישה, הדא מה דאת אמר (קהלת א, ז): כל הנחלים הלכים אל הים. מעיו עשת שן, זו תורת כהנים, מה הכרס הזה הלב מכאן והכרעים מכאן והוא בתוך, כך תורת כהנים, שני ספרים מכאן ושנים מכאן והוא באמצע. עשת שן, מה עשת שן זה את עושה ממנה כמה יתדות, כמה רמחים, כך תורת כהנים יש בה כמה מצוות, כמה דקדוקין, כמה קלים ונחמורים, כמה פגולים, כמה נותרות, כתובים בתורת כהנים.

ג מעלפת ספירים, מעולפת כחן של בני אדם, שהיא קשה כספיר הזה. רבי יודן ורבי פנחס, רבי יודן אמר אי תימר שהספיר הזה רך הוא, בוא וראה מעשה שהיה באדם אחד שהביא ספיר אחד ברומי למכרו, אמר הלוקח על מנת לבדק אותו נבחין אותו לשבר ממנו חתיכה קטנה, נתנו על הסדן, התחיל מכה עליו בפטיש, נבקע הסדן ונחלק הפטיש והספיר במקומו ולא חסר, הדא הוא דכתיב: מעלפת ספירים.

אמר רבי אבא בר ממל אם נתעלף אדם בדברי תורה והלכה, סוף שנעשה בהם קסם. ורבנן אמרין כל מי שנעשה קסם בדברי תורה, סוף שהוא נעשה בהם מלך, היאך מה דאת אמר [\(משלי טו, ט\)](#): קסם על שפתי מלך. רבי אלעזר בר רבי שמעון אתוי חמרייא גבי אבוי למזבן עבור מן קרייתא המונגא, יתיב גבי תנורא, אמיה נסחא והוא אכיל, אמיה נסחא והוא אכיל, עד דאכיל כל אצוותא, אמרין ווי חיווא בישא שריא במיעני דהדין, דומה שזה מביא רעבון לעולם, שמע קלהון, מדנפקון למזבן טעניהון, נסב חמריהון ואסיקון לאגרא. אתון תבעון חמריהון ולא אשכחון יתהון, תלוו עיניהון וחמוון יתהון יהיבין באגרא, אזילו גבי אבוי תנוון ליה עובדא. אמר לון דלמא מלה בישא אשמעתוניה, אמרין ליה לא מרי אלא בן וכן הוה עובדא, אמר לון ולמה הכנסתם בו עין רעה וצרה, איפשר דמן דדכון הוה אכיל, או עליכון אינון מזונוי, לא, ההוא דברייה ברא ליה מזוני, אף על פי בן, אזילו ואמרון ליה מן שמי והוא מחית לכון. הנס האחרון היה קשה מן הראשון, מן מסקן להון הוה מסיק להון חד חד, מן נחית להון הוה מחית להון תרי תרי, וכיון שנתעסק בתורה, אפלו טליתו לא היה יכול לסבל, לקים מה שנאמר: מעלפת ספירים. בן בית אחד היה לו לרבן גמליאל והיה למוד להיות נוטל קפה של ארבעים סאה ומוליכה אצל הנחתום, אמר ליה כל הדין חילא טבא אית בך ולית את עסיק באורייתא, כיון שנתעסק בתורה התחיל להיות נוטל של שלשים, של עשרים, של שנים עשר, של שמונה סאים, כיון דגמר ספרא, אפלו קפה של סאה לא היה יכול לסבל, ואית דאמרי אפלו סבגיה לא הוה יכול למסבל, אלא אחרנין מעברין ליה מעלווי, דהוא לא היה יכול, לקים מה שנאמר: מעלפת ספירים.

א (טו) שוקיו עמודי שש, שוקיו זה העולם, עמודי שש, שהוא מיסד לששה ימים, דכתיב [\(שמות לא, יז\)](#): כי ששת ימים עשה ה' וגו'. מיסדים על אדני פז, אלו פרשיותיה של תורה, שנדרשות לפנייהם ולאחרייהם, ולמה הם דומות לעמוד זה שיש לו בסיס מלמטן וקיפלורוסים מלמעלן, כך פרשיות התורה נדרשות לפנייהם ולאחרייהם. לפנייהם מנין, שנאמר [\(ויקרא יט, כ\)](#): ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע, מה כתיב בתריה: וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וכי מה ענין זה לזה, אלא משהוא מנכיש הוא אזיל ומתעביד ברביי, מתוך שהוא נכנס ויוצא לתוך ביתו הוא נחשד על שפחתו, אמר לא חטאת אני חייב ולא אשם אני חייב, חטאת אני מביא אשם אני מביא. רבי יודן אמר בשם רבי לוי אלו שנוהגין התר בשפחות בעולם הזה, עתידים הן להתלות בקדקדי ראשיהן לעתיד לבוא, הדא הוא

דְּכָתִיב (תהלים סח, כב) : אַךְ אֱלֹהִים יִמְחַץ רֹאשׁ אֵיבֵיו קִדְקֵד שַׁעַר מִתְהַלֵּךְ בְּאֲשָׁמָיו, מֵהוּ מִתְהַלֵּךְ בְּאֲשָׁמָיו, עֲמִיָּה חוּבוּי, אָמַר יִזִּיל הָאִי גִבְרָא בְּחוּבוּי. וְנִדְרָשׁוֹת לְאַחֲרֵיהֶן פִּיצַד, דְּכָתִיב (ויקרא יט, כג) : שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרָלִים לֹא יֵאָכֵל, מֵה פְּתִיב בְּתַרְיָה : לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם לֹא תִנְחָשׁוּ וְגו', אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַרְלָה אֲתָה מִמֶּתִין שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְלֹא שְׁתֵּדָּ אִי אֲתָה מִמֶּתִין עַד שֶׁהִיא מְטַהֶרֶת מִנְדָּתָה. לְעַרְלָה אֲתָה מִמֶּתִין שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְלִבְהַמֶּתֵדָּ אִי אֲתָה מִמֶּתִין שְׁיִתְמַצָּה דְמָה. וּמִי קָיָם מִצְוֹת הַדָּם, שְׂאוּל הַתַּחֲוִיל לְקָיָם מִצְוֹת הַדָּם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (שמואל א יד, לג) : וַיִּגִּידוּ לְשְׂאוּל לֵאמֹר הִנֵּה הָעַם חֹטְאִים לָהּ לֶאֱכֹל עַל הַדָּם (שמואל א יד, לג) : וַיֹּאמֶר שְׂאוּל פָּצוּ בָעַם וְאַמְרַתֶם לָהֶם הִגִּישׁוּ אֵלַי אִישׁ שׁוֹרוֹ וְאִישׁ שִׁיָּהוּ וְשַׁחֲטֶתֶם בְּזֶה וְאַכְלֶתֶם, מֵהוּ בְּזֶה, רַבְּנָן אָמְרִין סַכִּין בַּר אַרְבַּע עָשָׂרָה הָרָאָה לָהֶם, הַבִּי"ת תַּרְתִּי, זִי"ן שְׁבַעָה, ה"א חֲמִשָּׁה, הָרִי אַרְבַּעָה עָשָׂר. אָמַר לָהֶם פְּסָדֵר הִזָּה הָיוּ שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִים, וְאִימְתִי פָרְעוּ לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּמִלְחָמַת פְּלִשְׁתִּים, דְּכָתִיב (שמואל א יג, כב) : וְהָיָה בְּיוֹם מִלְחָמַת וְלֹא נִמְצָא חֶרֶב וְחַנִּית בְּיַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֶת שְׂאוּל וְאֶת יוֹנָתָן וְתַמְצָא לְשְׂאוּל, וְגו', וְלֹא נִמְצָא, וְאֶת אֲמַרְתָּ וְתַמְצָא, וּמִי הִמְצִיאָהּ לוֹ, רַבִּי חַגִּי בָשֵׁם רַבִּי יַצְחָק מִלְאָדָּה הִמְצִיאָהּ לוֹ, וְרַבְּנָן אָמְרִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִמְצִיאָהּ לוֹ. פְּתִיב (שמואל א יד, לה) : וַיָּבֹן שְׂאוּל מִזְבֵּחַ לַה' אֹתוֹ הַחֵל לְבָנוֹת וְגו', וְכַמָּה מִזְבְּחוֹת בְּנוֹ רֵאשׁוֹנִים, נֹחַ בְּנֵה מִזְבֵּחַ, אַבְרָהָם בְּנֵה מִזְבֵּחַ, יַצְחָק בְּנֵה מִזְבֵּחַ, יַעֲקֹב בְּנֵה מִזְבֵּחַ, מֹשֶׁה בְּנֵה מִזְבֵּחַ, יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵה מִזְבֵּחַ, וְאֶת אָמַר אֹתוֹ הַחֵל לְבָנוֹת, אֶלָּא אֹתוֹ הַחֵל לְהִיּוֹת רֹאשׁ לְמַלְכִים, אָמַר רַבִּי יוֹדָן לְפִי שְׁנַתָּן נִפְשׁוּ עַל הַדָּבָר הַזֶּה, הֵעֲלָה עֲלֵיו הַפְתּוּב כְּאֵלוֹ אֹתוֹ הַחֵל לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ לַה'.

ב רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי יוֹסִי בַר לְקוֹנִיָּא לְפִי שְׁפַעוּלָם הִזָּה אָדָם בּוֹנֵה בְּנִין וְאַחַר מְכַלָּה אוֹתוֹ. אָדָם נוֹטֵעַ נְטִיעָה, וְאַחַר יֹאכֵל אוֹתָהּ. אֲבָל לְעֵתִיד לְבוֹא מֵה פְּתִיב (ישעיה סה, כב) : לֹא יִבְנוּ וְאַחַר יֵשֵׁב לֹא יִטְעוּ וְאַחַר יֹאכֵל וְגו' לֹא יִגְעוּ לְרִיק וְלֹא יִלְדוּ לְבִהָלָה כִּי זָרַע בְּרוּכִי ה' הִמָּה וְגו', (ישעיה סא, ט) : וְנוֹדַע בְּגוֹיִם זָרָעִם וְצִאֲצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל רֵאִיָּהֶם וּפְיָרוּם כִּי הֵם זָרַע בְּרָךְ ה'.

פרשה ו

א (טז) חֲכוּ מִמֶּתִקִּים, פְּתִיב (עמוס ה, ד) : כִּי כֹה אָמַר ה' לְבַיִת יִשְׂרָאֵל דְּרִשׁוּנִי וְחִיו, יֵשׁ לָךְ חֵךְ גְּדוֹל מִתּוֹק מְזָה, פְּתִיב (יחזקאל לג, יא) : חִי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֲחַפֵּץ בְּמוֹת הָרֶשַׁע וְגו', יֵשׁ לָךְ חֵךְ גְּדוֹל מִתּוֹק מְזָה. (יחזקאל יח, לב) : כִּי לֹא אֲחַפֵּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם ה' אֱלֹהִים וְהִשִּׁיבוּ וְחִיו, יֵשׁ לָךְ חֵךְ

גדול מתוק מזה. [\(יחזקאל, כז\)](#) : ובשוב רשע מרשעתו ויעש משפט ויזדקה הוא את נפשו יחיה, יש לך חף גדול מתוק מזה.

אמר ריש לקיש ובלבד בתורה על הראשונות, הא כיצד, תני רבי שמעון בן יוחאי הרי שהיה אדם רשע גמור כל ימיו ובסוף נעשה צדיק גמור, עליו הכתוב אומר [\(יחזקאל לג, יב\)](#) : ורשעת הרשע לא יפשל בה ביום שיבו מרשעו וגו'.

אמר רבי יוחנן ולא עוד אלא שכל עברות שעשה הקדוש ברוך הוא מונה אותן לו זכות, הדין הוא דכתיב [\(תהלים מה, ט\)](#) : מר ואהלות קציעות כל בגדתיך, כל הבגידות שבגדת בי, הרי הן כמור ואהלות לפני. תני בן כמה שנים הפיר אברהם את בוראו, רבי חנינא ורבי יוחנן תרויהוון אמרין בן ארבעים ושמונה שנה הפיר אברהם את בוראו. רבי שמעון בן לקיש אמר בן שלש שנים היה, שנאמר [\(בראשית כו, ה\)](#) : עקב אשר שמע אברהם בקלי, מנין עקב.

אמר רבי לוי כד אתא מיתלי עקבא מן ארעא.

ב אמר רבי שמואל בר נחמן, בשלשה מקומות נתנפח הקדוש ברוך הוא עם ישראל ושמחו אמות העולם שמחה גדולה, ולבסוף יצאו בבשת פנים, בשעה שאמר להם הנביא [\(ישעיה א, יח\)](#) : לכו נא ונוכחתי יאמר ה', שמחו אמות העולם, אמרו היאך יכולין להתנפח עם בוראן, ומי יוכל לנפח עם בוראו, עכשו הוא מכלה אותם מן העולם, כיון שראה הקדוש ברוך הוא שאמות העולם שמחים, הפכה להם לטובה, שנאמר [\(ישעיה א, ח\)](#) : אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו, תמהו אמות העולם ואמרו זו תשובה וזו תוכחה, אלא לא אתא אלא להתפוגגה עם בניו. בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא [\(מיכה ו, ב\)](#) : שמעו הרים את ריב ה' והאתנים מסדי ארץ וגו' ועם ישראל יתנפח, שמחו אמות העולם, אמרו היאך הן יכולין להתנפח עם בוראן, ומי יוכל לנפח עם בוראו, עכשו הוא מכלה אותם מן העולם, כיון שראה הקדוש ברוך הוא שמחתן של אמות העולם, הפכה להם לטובה, הדין הוא דכתיב [\(מיכה ו, א\)](#) : עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה בי, [\(מיכה ו, ה\)](#) : עמי זכר נא מה יעץ וגו', תמהו האמות ואמרו היאך הוא זה לא אתא אלא להתפוגגה עם בניו. ובשעה שאמר הנביא [\(הושע יב, א\)](#) : וריב לה' עם יהודה ולפקד על יעקב וגו' שמחו אמות העולם, אמרו היאך הן יכולין לעמד בפני בוראן, ומי יוכל לריב עם בוראו, עכשו הוא מכלה אותם מן העולם, כיון שראה הקדוש ברוך הוא שמחתן של אמות העולם, הפך להם לטובה, שנאמר [\(הושע יב, א\)](#) : בבטן יעקב את אחיו וגו'.

אמר רבי יודן לאשה אלמנה שהיתה קובלת על בנה לדין, כיון דחמא דדינא דהוא דאין בגור ובזפת בדיניו ומגלביו, אמרה אין אנא מודע ליה לדינא סורחניו דברי קטיל ליה, כיון דאחסל אמר לה איינוי בריך, אמר לה מה סרח עליך הדין בריך, אמרה ליה מרי כד הוה במעיי הוה בעט בי,

אמר לה לאו דינא הוא, הָדָא הוּא דְכָתִיב: בְּבֶטֶן עֶקֶב אֶת אָחִיו. רַבִּי אֱלֶעָזָר בַּר רַבִּי סִימוֹן אָמַר אֱלוֹהֵי שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ חָלַק לוֹ כְּבוֹד.

ג חֲכוּ מִמֵּתִיקִים, רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ בְּשַׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּסִינַי אֲנֹכִי, פָּרַחָה נִשְׁמָתוֹ, הָדָא הוּא דְכָתִיב (דְּבָרִים ה, כב): אִם יִסְפִּים אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעָה, הָדָא הוּא דְכָתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ו): נִפְשֵׁי יִצְאָה בְּדַבְרוֹ, חֲזַר הַדְּבֹר לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָמַר רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה חַי וְקַיִם וְתוֹרַתְךָ חַיָּה וְקַיִמָת וְשִׁלַּחְתָּנִי אֶצֶל מֵתִים, כָּלֵם מֵתִים, בְּאוֹתָהּ שַׁעָה חֲזַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהִמְתִּיק לָהֶם אֶת הַדְּבֹר, הָדָא הוּא דְכָתִיב (תְּהִלִּים כט, ד): קוֹל ה' בְּפֶתַח קוֹל ה' בְּהֶדֶר, אָמַר רַבִּי חֲמָא בַּר רַבִּי חֲנִינָא, קוֹל ה' בְּפֶתַח לְבַחוּרִים, קוֹל ה' בְּהֶדֶר לְתַשְׁיָשִׁין. תִּנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי תוֹרָה שֶׁנָּתַן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הַחֲזִירָה לָהֶם נִפְשוּתֵיהוֹן, הָדָא הוּא דְכָתִיב (תְּהִלִּים יט, ח): תוֹרַת ה' תִּמְיָמָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ.

דָּבַר אַחַר, חֲכוּ מִמֵּתִיקִים, לְמַלְךְ שֶׁדָּבַר כְּנֶגְדַּ בְּנוֹ, וְנִתְיָרָא וְנִשְׁמָטָה נִפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ, כִּינּוֹן שֶׁרָאָה הַמֶּלֶךְ כֶּךָ שֶׁנִּשְׁמָטָה נִפְשׁוֹ, הִתְחִיל מְגַפֵּף וּמִנְשֵׁק אוֹתוֹ וּמִפִּתְחוֹ וְאוֹמֵר לוֹ, מַה לָּךְ לֹא בְנִי יַחֲדִי אַתָּה, לֹא אָנִי אָבִיךָ. כֶּךָ כְּשֶׁדָּבַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, מִיָּד פָּרַחָה נִשְׁמָתוֹ, כִּינּוֹן שֶׁמֵתוֹ הִתְחִילוּ הַמְּלָאכִים מְגַפִּין וּמִנְשֵׁקִין אוֹתָם וְאוֹמְרִין לָהֶם מַה לָּכֶם, אֵל תִּירָאוּ, (דְּבָרִים יד, א): בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמֵּתִיק בְּחֲכוּ הַדְּבֹר וְאוֹמֵר לָהֶם לֹא בְנֵי אַתֶּם, אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, עִמִּי אַתֶּם, חֲבִיבִין אַתֶּם לִפְנֵי, וְהִתְחִיל מִפְתָּה אוֹתוֹן עַד שֶׁחֲזָרָה נִשְׁמָתוֹ וְהִתְחִילוּ מִבְּקָשִׁין מִלְּפָנָיו, הֵנּוּ: חֲכוּ מִמֵּתִיקִים. הִתְחִילָה הַתוֹרָה מִבְּקָשֶׁת רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל מִן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָמַרָה לִפְנֵינוּ רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם יֵשׁ מֶלֶךְ מְשִׁיא בֵּיתוֹ וְהוֹרֵג אֶת בֶּן בֵּיתוֹ, כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ שְׁמַח בְּשִׁבְלֵי וּבְנִיָּד מֵתִים, מִיָּד חֲזָרָה נִשְׁמָתוֹ, הָדָא הוּא דְכָתִיב (תְּהִלִּים יט, ח): תוֹרַת ה' תִּמְיָמָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ.

ד רַבִּי אַחָא וְרַבִּי תַנְחוּם בַּר רַבִּי חֲזָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן (יִחוּזְקָאֵל כ, ב): וְאֶת שְׁבִתוֹתֵי קִדְשׁוֹ, בְּמָה אֶת מְקִדְשׁוֹ, קִדְשֵׁהוּ בְּמֵאֲכָל וּבְמִשְׁתֵּה וּבְכִסּוֹת נִקְיָה, דְכָתִיב (שְׁמוֹת לא, יג): כִּי אוֹת הִיא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדַעַת כִּי אָנִי ה' וְגו', אָנִי ה' נֶאֱמָן לְשֵׁלִם שְׁכָר טוֹב לָכֶם.

אָמַר רַבִּי חֲזָא בַּר אַבָּא בְּנֵהֵג שֶׁבְּעוֹלָם אָדָם עוֹשֶׂה מְלָאכָה עִם בַּעַל הַבַּיִת וְעַל יָדֵי שֶׁהוּא מְנַבֵּל אֶת עֲצָמוֹ בְּטִיט הוּא נוֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ, אֲבָל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא מִזְּהִיר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם אֵל תִּנְבְּלוּ עֲצָמְכֶם בְּדָבַר רָע וְאֵנִי נוֹתֵן לָכֶם שְׁכָר טוֹב, הָדָא הוּא דְכָתִיב (וַיִּקְרָא יא, מג): אֵל תִּשְׁקְצוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם, (וַיִּקְרָא יט, כח): וְשָׂרֵט לְנַפְשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרֹכְכֶם וְגו' אָנִי ה'. אָנִי ה' נֶאֱמָן לְשֵׁלִם לָכֶם שְׁכָר טוֹב לְעוֹלָם הַבָּא.

ה רַבִּי יוֹדָן בְּשֵׁם רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבְהוֹ כְּתִיב (וַיִּקְרָא כ, כו): וְאֲבָדַל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְגו', אֵלוֹ נֶאֱמַר וְאֲבָדִיל אֶת הָעַמִּים מִכֶּם, לֹא הִיָּתָה תְּקוּמָה לְשׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא וְאֲבָדִיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים,

כִּזָּה שֶׁהוּא מְבַרֵר הַרְעָה מֵהִיפָּה שׁוֹב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבַרֵר, אֲבָל הַמְּבַרֵר הִיפָּה מִן הַרְעָה, שׁוֹב חוֹזֵר וּמְבַרֵר. כִּדְּ אֵלּוּ נֹאמַר וְאֲבָדִיל אֶת הָעַמִּים מִכֶּם, לֹא הִיָּתָה תִּקּוּמָה לְשׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא נֹאמַר וְאֲבָדִיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי לְשָׁמַי לְעוֹלָם.

אָמַר רַבִּי אַחָא מִכָּאן שְׁאָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאֲמוֹת הָעוֹלָם שְׂיַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וּיקָרְבֶם תַּחַת כְּנָפָיו.

אָמַר רַבִּי לׁוֹי, כָּל מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִשְׁנֵינן מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם, בְּחַרִּישְׁתָּן, בְּזָרִיעָתָן, בְּנִטְיַעָתָן, בְּקִצְרִיתָן, בְּעַמּוּרָן, בְּדִישׁוֹן, בְּגִרְנִיָּהוּ, בְּיִקְבִיָּהוּ, בְּגִגּוֹתֵיהֶן, בְּבַכּוֹרוֹתֵיהֶן, בְּבִשְׂרוֹן, בְּתַגְלַחְתָּן, בְּמִיָּנֵן. בְּחַרִּישְׁתָּן, שְׁנֹאמַר (דְּבָרִים כב, ט): לֹא תִחַרֵּשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר. בְּזָרִיעָתָן, שְׁנֹאמַר (דְּבָרִים כב, ט): לֹא תִזְרַע כְּרִמָּה כְּלֵאִים. בְּנִטְיַעָתָן, שְׁנֹאמַר (וַיִּקְרָא יט, כג): וְעַרְלָתְךָ עָרְלָתוֹ אֶת פְּרִיּוֹ. בְּקִצְרִיתָן, שְׁנֹאמַר (וַיִּקְרָא יט, ט): וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם. בְּעַמּוּרָן, שְׁנֹאמַר (דְּבָרִים כד, יט): וְשִׁכַחְתָּ לַעֲמֹר בְּשָׂדֶה. בְּדִישׁוֹן, שְׁנֹאמַר (דְּבָרִים כה, ד): לֹא תַחֲסֹס שׂוֹר בְּדִישׁוֹ. בְּגִרְנִיָּהֶם בְּיִקְבִיָּהֶם, שְׁנֹאמַר (שְׁמוֹת כב, כח): מְלֹאֲתָדָ וְדַמְעָדָ לֹא תֵאָחֵר, וּכְתִיב (בַּמִּדְבָר יח, ל): כְּתַבּוּאָת גֵּרָן וּכְתַבּוּאָת יָקָב. בְּגִגּוֹתֵיהֶן, שְׁנֹאמַר (דְּבָרִים כב, ח): וְעֲשִׂיתָ מַעַקָה לְגִגָּדָ. בְּתַגְלַחְתֵּיהֶן, שְׁנֹאמַר (וַיִּקְרָא יט, כז): וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פְּאֵת זִקְנָדָ. בְּמִיָּנֵם, שְׁנֹאמַר (שְׁמוֹת ל, יב): כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּגּוֹי. יִשְׂרָאֵל מוֹנִין לְלִבְנָה וְאֲמוֹת הָעוֹלָם לַחֲמָה.

1 רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר תִּרְתִּי, חֲדָא בְּשֵׁם כְּהֵנָּא, וְחֲדָא בְּשֵׁם רַבִּי לׁוֹי. חֲדָא בְּשֵׁם כְּהֵנָּא, הִיא קְלִסְתָּו, וְהוּא קְלִסָּה. הִיא קְלִסְתָּו מְלַמְעָלָה לְמַטָּה, וְהוּא קְלִסָּה מְלַמְעָלָה לְמַעְלָה. הִיא קְלִסְתָּו מְלַמְעָלָה לְמַטָּה, שְׁהִיָּה בְּעֵלְיוֹנִים וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בְּתַחְתּוֹנִים, וְהוּא קְלִסָּה מְלַמְעָלָה לְמַעְלָה, שְׁהִיא בְּמַדְרָגָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְהוּא עֲתִיד לְהַעֲלוֹתָהּ, שְׁנֹאמַר (דְּבָרִים כח, א): וּנְתַנְדָּ הִ' אֶלְהִידָ עֲלִיוֹן. וְחֲדָא בְּשֵׁם רַבִּי לׁוֹי לְמִלְדָּ שְׁקִדְשׁ אֶת מִטְרוֹנָה וְאָמַר מְבַקֵּשׁ אֲנִי לְרֵאוֹתָהּ, כִּיּוֹן שְׁרָאָה אוֹתָהּ הַתַּחֲחִיל מִשְׁבַּחָה וּמְקַלְסָה, הֲדָא הוּא דְכְתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ח): זֹאת קוֹמְתָדָ דְמַתָּה לְתַמָּר, גַּם הִיא אֲמָרָה רוֹצָה אֲנִי לְרֵאוֹתוֹ, כִּיּוֹן שְׁרָאָתָה אוֹתוֹ הַתַּחֲחִילָה בְּקִלוֹס, שְׁקַלְסְתָּו חִכּוֹ מִמַּתְקִים וְכָלוּ מִחַמְדִּים.

א (א) אָנָּה הִלְדָּ דְדוּדָדָ הִיפָּה בְּנָשִׁים, אֲמוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל, אָנָּה הִלְדָּ דְדוּדָדָ, מִמְצָרִים לַיָּם, לְסִינִי, אָנָּה פָּנָה דְדוּדָדָ. מַה כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל מְשִׁיבָה לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, מַה טִּיבְכֶם שׁוֹאֲלִים עֲלֵיו וְאִין לְכֶם חֶלֶק בּוֹ, מֵאַחַר שְׁנַדְבְּקַתִּי בּוֹ יְכוּלָה אֲנִי לְפָרֵשׁ מִמֶּנּוּ, מֵאַחַר שְׁנַדְבְּקָ בִּי יְכוּל הוּא לְפָרֵשׁ מִמֶּנִּי, כָּל הֵן דְּהוּא לְגַבִּי הוּא אֶתִּי לִיָּהּ.

ב (ב) דוּדִי גֵרָד לְגֵנוּ לְעֵרְגוֹת הַבְּשָׂם, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר רַבִּי חֲנִינָא הַפְּסוּק הִזָּה לֹא רֵאשׁוֹ סוּפּוֹ וְלֹא סוּפּוֹ רֵאשׁוֹ, לֹא הִזָּה צְרִידָ קָרָא לְמִימַר אֲלֵא דוּדִי יָרַד לְרַעוֹת בְּגֵנוּ, וְאֶת אָמַר לְרַעוֹת בְּגֵנִים. אֲלֵא דוּדִי, זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. לְגֵנוּ, זֶה הָעוֹלָם. לְעֵרְגוֹת הַבְּשָׂם, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. לְרַעוֹת בְּגֵנִים, אֵלּוּ בְּתִי

כְּנִסְיוֹת וּבִתֵּי מְדַרְשׁוֹת. וְלִלְקֹט שׁוֹשְׁנִים, לְסַלֵּק אֶת הַצְּדִיקִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. מִה בֵּין מֵיתֵת זְקֵנִים לְמֵיתֵת נְעָרִים, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֲבָהוּ, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר הֵנָּה הַזֶּה בְּזִמְנָן שֶׁהוּא כָּבֵה מֵאֱלֹו, יָפָה לוֹ וַיִּפֶּה לְפִתִּילָהּ, וּבְזִמְנָן שֶׁאִינוּ כָּבֵה מֵאֱלֹו, רַע לוֹ וְרַע לְפִתִּילָהּ. רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר הִתְאַנָּה הִזּוֹ בְּזִמְנָן שֶׁנִּלְקָטָת בְּעוֹנָתָהּ, יָפָה לָּהּ וַיִּפֶּה לְתֵאנָּה, וּבְזִמְנָן שֶׁאִינָּה נִלְקָטָת בְּעוֹנָתָהּ, רַע לָּהּ וְרַע לְתֵאנָּה.

ב דִּילְמָא רַבִּי חֲנִיָּא בְּרַ אֲבָא וְתַלְמִידֵיו, וְאֵית דְּאֲמַרֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידֵיו, וְאֵית דְּאֲמַרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְתַלְמִידֵיו, הוּוּ נְהִיגִין יְתִבִין פְּשֻׁטִין תַּחוֹת חֲדָא תֵּאנָּה, וּבְכָל יוֹם וַיּוֹם הָיָה מְשַׁפְּכִים בְּעַל הִתְאַנָּה וּמְלַקֵּט תֵּאנָּתוֹ, אָמְרוּן נְשִׁנָּה אֶת מְקוֹמֵנוּ שֶׁמָּא חוֹשְׁדֵנוּ, מָה עָשׂוּ הֲלָכוּ וַיִּשְׁבּוּ לָהֶם בְּמְקוֹם אַחַר, הַשְּׁפִים בְּעַל הִתְאַנָּה וְלֹא מִצָּאָן, הֲלָךְ וְחָזַר אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁמִּצָּאָן, אָמַר לָהֶם רַבּוֹתֵי מִצָּוָה אַחַת הֵייתֶם עוֹשִׂין לִי וְאַתֶּם מְבַקְשִׁין לְמִנְעָה מִמֶּנִּי, אָמְרוּ לֵיהּ חֶסֶד וְשָׁלוֹם, וּמִפְּנֵי מָה הִנַּחְתֶּם מְקוֹמְכֶם וַיִּשְׁבַּתֶּם בְּמְקוֹם אַחַר, אָמְרִינוּ שֶׁמָּא אַתָּה חוֹשְׁדֵנוּ, אָמַר לָהֶם חֶסֶד וְשָׁלוֹם, אֵלָּא אִמַּר לְכֶם מִפְּנֵי מָה אָנִי מְשַׁפְּכִים לְלִקֵּט תֵּאנָּתִי, שְׁפִינוּן שֶׁהַחֲמָה זֹרַחַת עַל הַתֵּאנָּים הֵן מִתְלִיעוֹת, מִיָּד חָזְרוּ לְתַמּוֹן, הֵהוּא יוֹמָא אֲשַׁכְּחוּן דְּלֹא לִקֵּט, נִטְלוּ מֵהוֹן וּפְצְעוּ אוֹתָם וּמִצָּאוּם מִתְלַעוֹת, אָמְרוּ יָפָה אָמַר בְּעַל הִתְאַנָּה, וְאִם הוּא יוֹדֵעַ עוֹנָתָהּ שֶׁל תֵּאנָּתוֹ וְהוּא לּוֹקֵטָהּ, כִּדְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ אֵימַתִּי עוֹנָתוֹ שֶׁל צְדִיקִים לְסַלֵּקוֹ וְהוּא מְסַלֵּקוֹ.

ג אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ נַחֲמָן לְמַלְךְ שֶׁהָיָה לוֹ פְּרָדָס וְנִטְע בּוֹ שׁוֹרוֹת שֶׁל אֲגוּזִין, וְשֶׁל תְּפוּחִין, וְשֶׁל רְמוּנִים, וּמִסְרוּ בְּיַד בְּנוֹ, בְּזִמְנָן שֶׁבְּנוּ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ הָיָה הַמֶּלֶךְ מְחֻזָּר וְרוֹאֵה אֵיזוֹ נְטִיעָה יָפָה בְּעוֹלָם, וְהָיָה עוֹקְרָהּ וּמְבִיאָהּ וְשׁוֹתֵלָהּ בְּתוֹךְ אוֹתוֹ הַפְּרָדָס, וּבְזִמְנָן שֶׁלֹּא הָיָה בְּנוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, הָיָה הַמֶּלֶךְ רוֹאֵה אֵיזוֹ נְטִיעָה יָפָה בְּתוֹךְ הַפְּרָדָס וְעוֹקְרָהּ. כִּדְ כָּל זִמְנָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, רוֹאֵה אֵיזוֹ צְדִיק יֵשׁ בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם, כְּגוֹן, יִתְרוֹ וְרַחֲב, מְבִיאוֹ וּמְדַבְּקוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, וּבְזִמְנָן שֶׁאִין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רוֹאֵה אֵיזוֹ צְדִיק וְיִשָּׁר וְכִשָּׁר וִירָא שְׁמַיִם יֵשׁ בְּהֶם, וּמְסַלֵּקוֹ מִתּוֹכָן.

ד כִּד דְּמַדְּ חֲנִיָּא בְּרַ אֲוִיָּא בְּרַ אַחְתִּיָּה דְּבַר קַפְרָא, אָמְרִין לְרַבִּי יוֹחָנָן עוֹל וְאַפְטָר עֲלוּי, אָמַר לוֹן יִיעוֹל רִישׁ לְקִישׁ דְּהוּא תַּלְמִידֵיהּ וְהוּא יָדַע חֲטִילֵיהּ. עָאֵל רַבִּי שְׁמַעוֹן וְאַפְטָר עֲלוּי, דּוֹדֵי יָרַד לְגַנּוּ, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ בְּמַעֲשָׂיו שֶׁל רַבִּי חֲנִיָּא בְּרַ אֲוִיָּא וְסַלְקוֹ מִן הָעוֹלָם.

ה כִּד דְּמַדְּ רַבִּי סִימּוֹן בְּרַ זְבִדִּי, עָאֵל רַבִּי אֵילָא וְאַפְטָר עֲלוּי (אֵיבּוּב כַּח, יב) (אֵיבּוּב כַּח, ט): וְהַחֲכָמָה מֵאִין תִּמְצָא וְאִי זֶה מְקוֹם בִּינָה, תְּהוּם אָמַר לֹא בִי הִיא וְיָם אָמַר אִין עַמְדִּי, וְנַעֲלָמָה מַעֲיִנִי כָּל חֵי וּמַעוֹף הַשְּׁמַיִם נִסְתַּרְהּ. אַרְבַּעַה דְּבָרִים שֶׁהֵם תִּשְׁמִישׁוּ שֶׁל עוֹלָם, וְאִם אָבְדוּ יֵשׁ לָהֶן חֲלִיפִין, וְאֵלּוּ הֵן: (אֵיבּוּב כַּח, א ט): כִּי יֵשׁ לְכַסֵּף מוֹצָא וּמְקוֹם לְזָהָב יְזָקוּ, בְּרַזָּל מַעֲפָר יִקַּח וְאָבּוֹן יִצּוּק

נחושה, תלמיד חכם אם מת מי מביא לנו תמונתו, אנו שאבדנו את רבי סימון, מהיכן נמצא כמוהו.

אמר רבי לוי שבטים מציאה מצאו, וכתוב [\(בראשית מב, כח\)](#): ויצא לבס ויחרדו, אנו שאבדנו את רבי סימון בר זבדי מאיכן אנו מוצאים תמונתו, הוי: והחכמה מאין תמצא.

1 כד דמך רבי בון ברבי חי, עאל רבי זירא ואפטר עלוי [\(קהלת ה, יא\)](#): מתוקה שנת העבד, נימר לכון למה רבי בון דומה למלך שהיה לו פרום ושכר עליו פועלים, והיה שם פועל אחד מתפטר במלאכתו יותר מכלן, כיון שראהו המלך פטר במלאכתו יותר מדאי, אחזו בידו והתחיל מטיל עמו ארכות וקצרות, לעתותי ערב באו הפועלים לטל שכרן, ובא אותו פועל לטל שכרו עמהם, ונתן לו המלך שכרו כמותן, התחילו הפועלים מצרים, אמרו לו אדוננו המלך, אנו שיגענו כל היום וזה לא יגע אלא שתים או שלש שעות ביום, והוא נוטל שכרו כמותנו. אמר להם המלך מה אתם מצרין, יגע זה בשתים או בשלש שעות מה שא יגעתם אתם כל היום כלו, כך יגע רבי בון בר חיאה לעשרים ושמונה שנה בתורה, מה שא יגע תלמיד ותיק למאה שנה.

אמר רבי יוחנן, כל מי שהוא עוסק בתורה בעולם הזה אף לעתיד לבוא אין מניחין אותו לישן, אלא מוליכין אותו לבית מדרשו של שם ועבר ושם אברהם יצחק ויעקב, ושם משה ואהרן, ועד היכן עד [\(שמואל ב ז, ט\)](#): ועשיתי לך שם גדול כשם הגדלים אשר בארץ.

א (ד) יפה את רעיתי כתרצה, רבי יהודה בר סימון פתר קריה בקרבנות, יפה את רעיתי כתרצה, אלו הקרבנות, שאתם מתרצים בקרבנות, היאך מה דאת אמר [\(ויקרא א, ט\)](#): ותרצה לו לכפר עליו. נאנה פירושלים, אלו הקדשים שפירושלים היאך מה דאת אמר [\(יחזקאל לו, לח\)](#): כצאן קדשים כצאן ירושלים.

דבר אחר, יפה את רעיתי כתרצה, אלו נשי תירעו, דאמר רבי נשי תירעו כשרות היו, עמדו ומחו על עצמן ולא נתנו מנזמיהם למעשה העגל, אמרו מה ליסטטירין הקשה שברו הקדוש ברוך הוא, ליסטטירין הרך על אחת כמה וכמה. נאנה פירושלים, שכל מי שהיה רוצה ומבקש טפוסים של פעור, היה הולך ומוצאה פירושלים, הדא הוא דכתוב [\(ישעיה י, ט\)](#): ופסיליהם מירושלים ומשמרון.

ב דבר אחר, יפה את רעיתי כתרצה, כשאת רוצה, כד את בעיית לית את צריכה בעיית מכלום מילף מכלום, מי אמר להם להביא עגלות ובקר לטעון המשכן, לא מהן ובהן הביאו אותן, הדא הוא דכתוב [\(במדבר ז, ג\)](#): וביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלת צב, כנגד ששה רקיעים, ולא שבעה הם, אמר רבי אבון הו דמלכא שרי טמיקון, שש כנגד שש ארצות, ארץ,

אַרְקָא, אֲדָמָה, גֵּיא, צִיָּה, נְשִׂיָּה, תִּבְל, וּכְתִיב (תהלים צח, ט) : וְהוּא יִשְׁפֹּט תִּבְל בְּצִדְקָה. שֶׁשׁ כִּנְגַד שֶׁשָּׂה עֲרֵכֵי מִשְׁנָה. שֶׁשׁ כִּנְגַד שֶׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית. שֶׁשׁ כִּנְגַד שֶׁשׁ אֲמָהוּת, שָׂרָה, רַבְקָה, רַחֵל, לָאָה, זֵלְפָה, בִּלְהָה. צָב, דּוּמּוֹת לְקוֹלֵינוֹן. צָב, מְצִינּוֹת. צָב, מְטַפְסוֹת. צָב, שֶׁצָּבָא הַלּוּיִם עוֹמְדִים עֲלֵיהֶם. תִּנִּי בְּשֵׁם נְחֻמְיָה כְּמִין קְמְרוּטִין הָיוּ, שֶׁלֹּא יֵהִיוּ כְּלֵי שָׂרֵת מִתְבַּקְעִין. וְשִׁנֵּי עֶשֶׂר בְּקָר, כִּנְגַד שְׁנַיִם עֶשֶׂר נְשִׂאִים, עֲגָלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׂוֹר לְאַחַד, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא לְקַחוּם בְּדָמִים, אֲלֵא זֶה הֵבִיא שׂוֹר וְזֶה הֵבִיא שׂוֹר, זֶה הֵבִיא עֲגָלָה וְזֶה הֵבִיא עֲגָלָה. וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן, מְלַמֵּד שֶׁמִּסְרֻם לְצַבּוֹר. (במדבר ז, ט) : וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר, מֵהוּ לֵאמֹר, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא צֶא וְאָמַר לָהֶם דְּבָרֵי שְׂבַח וְנְחֻמוֹת.

אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעֲיָא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאֵלוֹ כֶּבֶר הֵייתִי צָרִיךְ לְסַבֵּל בּוֹ אֶת עוֹלָמִי וְהִבְאַתֶּם לִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְיָרָא מִשָּׂה, אָמַר בְּלָבוֹ תֵּאמַר רוּחַ הַקְּדוֹשׁ נִסְתַּלְקָה מִמֶּנִּי וְשָׂרֵת עַל הַנְּשִׂאִים, אוֹ שְׂמָא נָבִיא אַחֵר עָמַד וְחִדַּשׁ אֶת הַהֲלָכָה. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִשָּׂה, אֵלוֹ לָהֶם הֵייתִי אוֹמֵר שְׂיָבִיאוּ, הֵייתִי אוֹמֵר לָךְ שְׂתֵּאמַר לָהֶם, אֲלֵא (במדבר ז, ט) : קַח מֵאֲתָם וְהָיוּ, מֵהוּ קַח מֵאֲתָם, מֵאֲתָם הָיוּ הַדְּבָרִים, וּמִי נָתַן לָהֶם אֶת הָעֶצֶה, אָמַר רַבִּי סִימוֹן שְׁבִטוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר אָמַר לָהֶם הַמִּשְׁכָּן הִזָּה שְׂאֲתָם עוֹשִׂים פּוֹרַח הוּא בְּאֹוִיר, עָשׂוּ לוֹ עֲגָלוֹת כְּדֵי שְׂיֵהָא נְטַעֵן בָּהֶם, הוּא שְׂהַכְתוּב מִשְׂבַּח שְׁבִט יִשְׁשַׁכָּר, שְׁנֵאמַר (דברי הימים א יב, לג) : וּמִבְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִּינָה לְעֵתִים, מֵהוּ לְעֵתִים, רַבִּי תַנְחוּמָא אָמַר לְקִירְסִין, רַבִּי יוֹסִי בַר קִסְרִי אָמַר לְעֵבּוֹרִין. (דברי הימים א יב, לג) : לְדַעַת מַה יַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, שְׂהָיוּ יוֹדְעִים לְרַפְּאוֹת אֶת הַקִּירוֹס. רֵאשִׁיָּה מֵאֲתָם, אֵלוֹ מֵאֲתָם רֵאשִׁי סִנְהֶדְרָאוֹת שְׂהָיָה שְׁבִטוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר מַעֲמִיד. וְכָל אַחִיָּהֶם עַל פִּיהֶם, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אַחִיָּהֶם הָיוּ מְסַפְּיִין הַהֲלָכָה עַל פִּיהֶם כְּהֲלָכָה לְמִשָּׂה מְסִינִי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מִשָּׂה לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שְׂמָא תַמּוֹת אַחַת מִן הַפְּרוֹת וַיִּשְׁבֵּר אַחַד מִן הַגְּלָגְלִים, וְנִמְצָא קָרְבָּן שֶׁל נְשִׂאִים פְּסוּל, וְנִמְצָא עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן בְּטֵלָה. מִיָּד (במדבר ז, ט) : וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר קַח מֵאֲתָם וְהָיוּ לְעֵבֶד וְגו', וְהָיוּ נָתַן לָהֶם הַוָּיָה שְׂיֵהוּ חֵיוֹת וְקִימוֹת בְּעוֹלָם לְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, עַד אֵיכָן הָיוּ קִימוֹת, רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם בַר קַפְרָא עַד הַגְּלָגֶל, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב בְּהוֹשַׁע (הושע יב, יב) : בְּגִלְגָל שְׁוֹרִים זָבָחוּ גַם מִזְבְּחוֹתָם כְּגִלְגִים עַל תַּלְמֵי שְׂדֵי. וְאֵיכָן הַקְּרִיבוּ אוֹתָן, רַבִּי אֲבוּן אָמַר בְּנוֹב הַקְּרִיבוּ אוֹתָן, רַבִּי אֲבָא אָמַר בְּגִבְעוֹן הַקְּרִיבוּ אוֹתָן, לְוִי אָמַר בְּשִׂילָה הַקְּרִיבוּם, וְרַבִּין אָמַר בְּבֵית הָעוֹלָמִים הַקְּרִיבוּם. רַבִּי חֲמָא אָמַר טַעֲמָא דְרַבָּן דְכְּתִיב (דברי הימים ב ז, ה) : וַיִּזְבַּח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אֶת זֶבַח הַבָּקָר, זָבַח בְּקָר לֹא נֵאמַר, אֲלֵא זָבַח הַבָּקָר, אִי זֶה בְּקָר, הָוִי אוֹמֵר (במדבר ז, ז) : אֶת שְׂתֵי הָעֲגָלוֹת וְאֶת אַרְבַּעַת הַבָּקָר, וּכְתִיב (במדבר ז, ז) : וְאֶת אַרְבַּע הָעֲגָלוֹת וְאֶת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר עֲכָשׁוּ הֵן קִימוֹת וְלֹא הוּמְמוּ וְלֹא הִזְקִינוּ וְלֹא הִטְרִיפוּ, אֲלֵא הֵן חֵיוֹת וְקִימוֹת, וְהָרִי דְבָרִים קַל וְחֹמֶר, וּמַה הַפְּרוֹת שְׂנֵדְבָקוּ עַל יְדֵי אָדָם בְּמִלְאֲכַת הַמִּשְׁכָּן נָתַן לָהֶם הַוָּיָה שְׂיֵהוּ הֵן חֵיוֹת וְקִימוֹת לְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, יִשְׂרָאֵל שְׂדִבְקִים בְּחֵי הָעוֹלָמִים, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, שְׁנֵאמַר (דברים ז, ז) : וְאֲתָם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם.

א (ה) הַסְבִּי עֵינֵינוּ, רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוּן לְמַלְךְ שֶׁכַּעַס עַל מִטְרוֹנָה וּדְחָפָה וְהוֹצִיאָהּ מִפְּלִטוֹן בַּחוּץ. מָה עֲשִׂתָּהּ, הֲלֹכָה וְצִמְצָמָה פְּנֵיהָ אַחַר הַעֲמוּד חוּץ לְפְלִטוֹן, לְכַשְׁעֵבֶר הַמְּלָךְ אָמַר הַמְּלָךְ הַעֲבִירוּהָ מִנֶּגֶד פְּנֵי, שְׂאִינִי יָכוֹל לְסַבֵּל. כִּד בְּשַׁעָה שְׂבִית דִּין יוֹשְׁבֵינָן וְגוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת וְהִיחִידִים מִתַּעֲנִים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר אֵינִי יָכוֹל לְסַבֵּל, שֶׁהֵם הִרְהִיבֵנִי, הֵן גְּרָמוּ לִי לְפֶשֶׁט יָדֵי בַּעוֹלָמִי. וּבְשַׁעָה שְׂבִית דִּין גּוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת וְתִינוּקוֹת מִתַּעֲנִים, אֹמֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵינִי יָכוֹל לְסַבֵּל, שֶׁהֵם הִרְהִיבֵנִי, הֵם הַמְּלִיכוֹנֵי עֲלֵיהֶם וְאָמְרוּ (שְׁמוֹת טו, יח): הִי יִמְלֹךְ לְעַלְמָא וְעַד. וּבְשַׁעָה שְׁגוֹזְרִין תַּעֲנִיּוֹת וְזִקְנִים מִתַּעֲנִים, אֹמֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינִי יָכוֹל לְסַבֵּל, שֶׁהֵם הִרְהִיבֵנִי, הֵם קִבְּלוּ מִלְכוּתֵי עֲלֵיהֶם בְּסִינֵי וְאָמְרוּ (שְׁמוֹת כז, ז): כֹּל אֲשֶׁר דָּבַר הִי נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, וְכָתִיב (תְּהִלִּים פו, ד): אֲזַכִּיר רַהֲב וּבָבֶל לְיַדְעֵי וְגוֹי. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חֲמָא בַּר חֲנִינָא בַּר פֶּפְאָ כְּתִיב (תְּהִלִּים סח, יט): וְאַף סוֹרְרִים לְשָׂכֹן יְהִי אֱלֹהִים, וְאַף סוֹרְרִים וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁרְהָ שְׂכִינְתוֹ בִּינֵיהֶם, בָּאֵי זֹזוֹת, בְּזֹכוֹת כֹּל אֲשֶׁר דָּבַר הִי נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע. שְׁעָרָךְ כְּעֵדֶר הָעֵזִים, מָה עֵז זֹזוֹת בְּזוּיָהּ, כִּד יִשְׂרָאֵל בְּזוּיִין בְּשִׁטִּים, שְׁנֵאֲמַר (בְּמִדְבָר כה, א): וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים וְגוֹי.

א (ו) שְׁנֵיךָ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים, מָה רָחֵל זֹזוֹת, כִּד הִיוּ יִשְׂרָאֵל צְנוּעִים וְכֹשְׁרִים בְּמִלְחָמַת מִדְּבָר, רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר שְׁלֵא הַקְּדִים אֶחָד מִהֶן תִּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ לְתַפְלִין שֶׁל יָד, שְׁאֵלוּ הַקְּדִים אֶחָד מִהֶן תִּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ לְתַפְלִין שֶׁל יָד, לֹא הָיָה מְשָׁה מְשַׁבְּחָם, וְלֹא הִיוּ עוֹלִין מִשֵּׁם בְּשִׁלוּם, הָיוּ אֹמְרֵי שֶׁהִיוּ צְדִיקִים בְּיוֹתֵר. שְׁכָלָם מִתְאַיְמוֹת, בְּשַׁעָה שֶׁהִיוּ נִכְנָסִים זוּגוֹת זוּגוֹת אֶצֶל הָאִשָּׁה, הָיָה אֶחָד מֵהֶם מִפְּחָם פְּנֵיהָ, וְאֶחָד מֵהֶם מִפְּרָק נְזָמִיָּה, וְהִיוּ אֹמְרוֹת לָהֶם אֵין אָנוּ מִבְּרִיּוֹתֵינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁתַּעֲשׂוּ לָנוּ כִּד, וְהִיוּ יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים לָהֶן לֹא דֵיכֶם שְׁנִטְלָנוּ שְׁלָנוּ מִתַּחַת יְדֵיכֶם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (בְּמִדְבָר כה, ד): וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רְאִשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם. וְשִׁכְּלָה אֵין בָּהֶם, שָׂא נַחֲשָׁד מֵהֶם אֶחָד בַּעֲבָרָה.

א (ז) כְּפִלַח הַרְמוֹן רִקְתָּךְ, בְּאוֹתָהּ שַׁעָה כְּשֶׁחֲזְרוּ מִמִּלְחָמַת מִדְּבָר הַתְּחִיל מְשָׁה לְשַׁבְּחוֹ, אֶפְלוּ רִיקְנִין שְׁבָכְם רְצוּפִים מְצוּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּרָמוֹן הָזֶה, שְׁכָל מִי שֶׁבָּא עֲבָרָה לִידוֹ וְנִצַּל מִמֶּנָּה וְלֹא עָשָׂה אוֹתָהּ, מְצוּה גְּדוּלָה עָשָׂה, וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר לְצַמְתָּךְ, עַל הַצְּנוּעִין וְעַל הַמְּצַמְתִּים שְׁבָכְם.

א (ח) שְׁשִׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, רַבִּי חֲזִיא צִיפּוֹרָאָה וְרַבִּי לְוִי פְּתָרִי קָרָהּ בְּאִמּוֹת הָעוֹלָם, רַבִּי חֲזִיא אָמַר, שְׁשִׁים וּשְׁמוֹנִים, הָרִי מָאָה וְאַרְבָּעִים, אַרְבָּעִים מֵהֶם יֵשׁ לָהֶם לְשׁוֹן וְאֵין לָהֶם כְּתָב, וְאַרְבָּעִים מֵהֶם אֵין לָהֶם לְשׁוֹן וְיֵשׁ לָהֶם כְּתָב. וְעֵלְמוֹת אֵין מִסְפָּר, הַשְּׂאָר מֵהֶם שְׂאֵין לָהֶם לֹא כְּתָב וְלֹא לְשׁוֹן, יָכוֹל אֵף יִשְׂרָאֵל כּוֹן, תְּלָמוּד לוֹמַר (אֶסְתֵּר ח, ט): וְאֵל הַיְהוּדִים כְּכָתְבָם וְכִלְשׁוֹנָם. רַבִּי לְוִי אָמַר שְׁשִׁים וּשְׁמוֹנִים הָרִי מָאָה וְאַרְבָּעִים, שְׁבַעִים מֵהֶם מִפִּירִים אֲבוֹתֵיהֶם וְאֵין מִפִּירִים אֲמוֹתֵיהֶם, וְשְׁבַעִים מֵהֶם מִפִּירִין אֲמוֹתֵיהֶם וְאֵין מִפִּירִין אֲבוֹתֵיהֶם, וְעֵלְמוֹת אֵין מִסְפָּר, שְׂאֵין מִפִּירִין

אבותיהם ואמותיהם. יכול אף ישראל כן, תלמוד לומר (במדבר א, יח):
ויתלדו על משפחתם לבית אבתם.

א (ט) אחת היא יונתי תמתי, אחת זה אברהם, שנאמר (יחזקאל לג, כד):
אחד היה אברהם. אחת היא לאמה, זה יצחק, שהיה יחיד לאמו. ברה
היא לילדתה, זה יעקב אבינו, שהיה ברור לילדתו שהיה צדיק גמור.
ראוה בנות ויאשרוה, אלו השבטים, שנאמר (בראשית מה, טז): והקל נשמע
בית פרעה לאמר באו אחי יוסף.

דבר אחר, ראוה בנות ויאשרוה, זו לאה, שנאמר (בראשית ל, ג): באשרי פי
אשרוני בנות. מלכות ופילגשים ויהללוה, זה יוסף, שנאמר (בראשית מא, לח):
ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה, אם אנו מהלכין מסוף העולם ועד
סופו אין אנו מוצאין כזה, שנאמר (בראשית מא, לח): אחרי הודיע אלהים
אותך כל זאת וגו'.

ב רבי יצחק פתר קריה בפרשיותיה של תורה, ששים המה מלכות, אלו
ששים מסכתות של הלכות. ושמונים פילגשים, אלו שמונים פרשיות
שבתורת כהנים. ועלמות אין מספר, אין קץ לתוספות. אחת היא, הן
חולקים אלו עם אלו, וכלהון דורשין מטעם אחד, מהלכה אחת, מגזרה
שנה, מקל וחמר. רבי יודן ברבי אלעאי פתר קריה בעץ חיים ובגן עדן,
ששים המה מלכות, אלו ששים חבורות של צדיקים שישבות בגן עדן
תחת עץ החיים ועוסקות בתורה. תני עץ חיים מהלך חמש מאות שנה,
וכל מימי בראשית מתפלגין ויוצאין מתחתיו.

ג רבי יהודה ברבי אלעאי אמר לא סוף דבר גופו, אלא אפלו קורתו מהלך
חמש מאות שנה. תני תמצית כור תרקב שותה, ותמצית כוש מצרים
שותה, ומצרים מהלך ארבעים יום, והיא ארבע מאות פרסה על ארבע
מאות פרסה, והיא אחד מששים בכוש, וכוש מהלך שבע שנים ועוד, והיא
אחד מששים בעולם, וארכו של עולם חמש מאות שנה מהלך, ורחבו
מהלך חמש מאות שנה, והוא אחד מארבע מאות שנה לגיהנם, ומוצא
הלוכה של גיהנם שני אלפים מאה שנה, מצינו שכל העולם פלו ככסוי
קדרה לגיהנם, ועולם אחד מששים בעדן, ועדן אין לה שעור. ושמונים
פילגשים, אלו שמונים חבורות בינוניות שישבות ועוסקות בתורה חוץ
לעץ החיים. ועלמות אין מספר, אין קץ לתלמידים, יכול שהן חלוקין זה
עם זה, תלמוד לומר אחת היא יונתי תמתי, כלן דורשין מטעם אחד,
מהלכה אחת, מגזרה שנה אחת, מקל וחמר.

ד רבנו פתרי קריה ביוצאי מצרים, ששים המה מלכות, ששים, אלו
ששים רבוא שיצאו מבן עשרים שנה ומעלה. ושמונים פילגשים, אלו
שמונים רבוא שיצאו ישראל ממצרים מבן עשרים שנה ולמטה. ועלמות
אין מספר, אין קץ ואין סכום לגרים. רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר,

אמות העולם יש להם מנין ואין להם סכום, יש להם מנין (בראשית י, ב) : בני יפת גמר ומגוג, אבל ישראל יש להם מנין ויש להם סכום, הדא הוא דכתיב (במדבר ג, כב) : פקדיהם במספר כל זכר, פקדיהם, זה המנין, במספר, זה הסכום. ודכוותיה (שמואל ב כד, ט) : ויתן יואב את מספר מפקד העם אל המלך וגו', מספר זה המנין, מפקד זה הסכום. אין תימר שאנו מעידין על עצמנו, והלא בלעם הרשע העיד בנו, דכתיב (במדבר כג, י) : מי מנה עפר יעקב זה מנין, ומספר את רבע ישראל זה הסכום.

ה דבר אחר, אחת היא יונתי תמתי, זו כנסת ישראל, שנאמר (שמואל ב ז, כג) : ומי כעמד כישראל גוי אחד בארץ. אחת היא לאמה, שנאמר (ישעיה נא, ז) : הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו, לאמי כתיב, ברה היא לילדתה, תרגם רבי יעקב בר אבונה קומי רבי יצחק, בר מינה לית לילדתה. ראיה בנות ויאשריה, היאך מה דאת אמר (מלאכי ג, יב) : ואשרו אתכם כל הגוים. מלכות ופילגשים ויהללוה, היאך מה דאת אמר (ישעיה מט, כג) : והיו מלכים אמניך.

א (י) מי זאת הנשקפה כמו שחר, דילמא רבי חייא ורבי שמעון בר חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה, וראו אילת השחר שפקעה אורה, אמר לו רבי חייא רבה לרבי שמעון בר חלפתא כך תהיה גאלתן של ישראל מצפצפת, דכתיב (מכה ז, ח) : כי אשב בחשך ה' אור לי, בתחלה היא באה קימעה קימעה, ואחר כך היא מנצנצת ובאה, ואחר כך פרה ורבה, ואחר כך מרטבת והולכת. כך בתחלה (אסתר ב, כא) : בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך, ואחר כך (אסתר ח, טו) : ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות. ואחר כך (אסתר ח, טו) : ליהודים היתה אורה ושמחה וגו'. כמו שחר, אי מה שחר זה שאין לו צל, יכול אף ישראל כן, תלמוד לומר : יפה כלבנה. אי מה הלבנה הזו אין אורה ברור כך ישראל, תלמוד לומר : ברה פחמה, הדא הוא דכתיב (שופטים ה, לא) : ואהביו כצאת השמש בגברתו, אי מה הפחמה קופחת, יכול אף ישראל כן, תלמוד לומר : יפה כלבנה, הדא הוא דכתיב (תהלים לו, ח) : מה יקר חסדך אלהים. אי מה לבנה זו פעמים חסרה פעמים יתרה, יכול אף ישראל כן, תלמוד לומר : ברה פחמה. אי מה חמה זו משמשת ביום ואינה משמשת בלילה, יכול אף ישראל כן, תלמוד לומר : יפה כלבנה, מה לבנה זו משמשת ביום ובלילה, דכתיב בה (בראשית א, יח) : ולמשל ביום ובלילה, כך ישראל הן הן בעולם הזה, הן הן לעולם הבא. אי מה חמה ולבנה אין להם אימה, יכול אף ישראל כן, תלמוד לומר : אימה פנדגלות, כדגליו של מעלן, כגון מיכאל ודגלו, גבריאל ודגלו. ומנין שיש להם אימה, שנאמר (יחזקאל א, יח) : וגביהו וגבה להם ויראה להם. רבי יהושע אמר אימה שלמה, כגון דכסין ואפרכין ואיסטרטילטין, ומנין שיש להם אימה, שנאמר (דניאל ז, ז) : דחילה ואימתני ותקיפא. רבי יודן ורבי הונא, רבי יודן בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ורבי הונא בשם רבי אלעזר המודעי, כדגלים אין כתיב כאן אלא פנדגלות, כדור שנתנדנד לגלות, איזה זה, זה דורו של חזקיהו, שנאמר (ישעיה לו, ג) : יום צרה ותוכחה. ומנין שיש להם אימה, שנאמר (דברי הימים ב

לב, כג : וינשא לעיני כל הגוים. רבי הונא בשם רבי אלעזר המודעי כדגלים אין כתיב כאן, אלא כפנדגלות, כדור שנתנדנד לגלות ולא גלה, ואיזה זה, זה דורו של מלך המשיח, הדא הוא דכתיב [\(זכריה יד, ב\)](#) : ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה. ומנן שיש לו אימה, שנאמר [\(ישעיה יא, ד\)](#) : והכה ארץ בשבט פיו. רבי אלעזר בשם רבי יוסי בר ירמיה, בשעה שהיא יהיו ישראל מתנדנדים ממסע למסע. רבי יהושע דסכנין אומר אמרה כנסת ישראל, הביאני הקדוש ברוך הוא למרתף של יין זה סיני, שם מיכאל ודגלו, גבריאל ודגלו, אמרה הלואי נסע פטכסיס הזה של מעלן, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא הואיל ונתאו בני להיות כדגלים, יחנו בדגלים, שנאמר [\(במדבר ב, ב\)](#) : איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל.

יא **א** אל גנת אגוז ירדתי, אמר רבי יהושע בן לוי נמשלו ישראל באגוזה, מה האגוזה נגזזת ונחלפת לטובתה היא נגזזת, למה שהיא מחלפת פשע הזה שנגזז ונחלף, וכצפרננים הללו שנגזזין ונחלפין, כך כל מה שישאל נגזזין מעמלן ונותנין לעמלי תורה בעולם הזה, לטובתן הן נגזזין ונחלפין להם, ומרבין להם עשר בעולם הזה ושכר טוב לעולם הבא. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר, מה הנטיעות הללו אם את מכסה שרשיהם בשעת נטיעתן הן מצליחות, ואם לאו אין מצליחות, אבל האגוז הזה, אם את מכסה שרשיו בשעת נטיעתו, אינו מצליח. כך ישראל [\(משלי כח, יג\)](#) : מכסה פשעיו לא יצליח.

אמר רבי אלעשה, לא היה צריך קרא למימר אלא אל גנת ירק, ואמר אל גנת אגוז, אלא מלמד שנתן להם כחן של נטיעות וזיון של ירק. רבי עזריה אמר תרתי, מה אגוז זה עצו משמר פריו, כך עמי הארץ שבישראל מחזיקין בדברי תורה, הדא הוא דכתיב [\(משלי ג, יח\)](#) : עץ חיים היא למחזיקים בה. אמר חורי מה אגוז זה אם נופל לתוך הטנפת את נוטלו ומורקו ושוטפו ומדיחו והוא חוזר כתחלתו, והוא יפה לאכילה, כך כל מה שישאל מתלכלכין בעונות כל ימות השנה, בא יום הכפורים ומכפר עליהם, הדא הוא דכתיב [\(ויקרא טז, ב\)](#) : כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם. רבי יהודה ברבי סימון אומר מה אגוז זה יש לו שתי קלפות, כך ישראל יש להם שתי מצוות, מילה ופריעה.

דבר אחר אל גנת אגוז, אמר ריש לקיש מה אגוז זה חלק, דתנינן רבי שמעון אומר אף בחליקי אגוזים, וכל מי שעולה לראשו ואינו נותן דעתו היאך יעלה הוא נופל ומת, ונוטל שלו מן האגוז, כך כל מי שהוא מנהיג שררה על הצבור בישראל ואינו נותן דעתו היאך הוא מנהיג את ישראל, סוף שהוא נופל ונוטל שלו מתחת ידיהם, הדא הוא דכתיב [\(ירמיה ב, ג\)](#) : קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו וגו'.

דבר אחר אל גנת אגוז ירדתי, מה אגוז זה שחוק לתינוקות ושעשוע למלכים, כך הן ישראל בעולם הזה על ידי עונות, דכתיב [\(איכה ג, ד\)](#) : הייתי שחוק לכל עמי וגו', אבל לעתיד לבוא [\(ישעיה מט, כג\)](#) : והיו מלכים אמניך.

דָּבַר אַחַר אֵל גִּנַּת אֶגְוֹז יִרְדְּתִי, מָה אֶגְוֹז הִזָּה יֵשׁ בּוֹ אֶגְוֹזֵי פָּרָד, אֶגְוֹזִים בֵּינוֹנִים, וְאֶגְוֹזִים קִנְטָרִינִין, כִּדְּ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ מֵהֵן עוֹשִׂין צְדָקָה מֵאֲלֵיהֶן, וְיֵשׁ שָׂאם אֶתְּהָ תוֹבְעֵן הֵם נוֹתְנִים, וְיֵשׁ שְׂאֵת תוֹבְעֵן וְאִין עוֹשִׂין.

אָמַר רַבִּי לְוִי מִתְּלָא אָמַר תַּרְעָא דְלָא פְּתִיחַ לְמַצְוֹתָהּ יֵהָא פְּתִיחַ לְאַסְיָא.

דָּבַר אַחַר אֵל גִּנַּת אֶגְוֹז יִרְדְּתִי, מָה אֶגְוֹז זֶה הָאָבֹן שׁוֹבְרוֹ, כִּדְּ הַתּוֹרָה קְרוּיָה אָבֹן, וְיִצְרַר הָרַע קְרוּי אָבֹן. הַתּוֹרָה קְרוּיָה אָבֹן, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת כד, יב): וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לַחַת הָאָבֹן, וְיִצְרַר הָרַע קְרוּי אָבֹן, שְׁנֵאמַר (יחזקאל לו, כב): וְהִסְרֹתִי אֶת לֵב הָאָבֹן מִבְּשָׂרְכֶם.

אָמַר רַבִּי לְוִי לְמָקוֹם אֲרִימוֹן שֶׁהוּא מְשַׁבֵּשׁ בְּגִיסוֹת, מָה עָשָׂה הַמְּלִדָּה הוֹשִׁיב בּוֹ כּוֹסְטָרִינִים בְּשָׁבִיל לְשִׁמְרוֹ, כִּדְּ יִשְׂרָאֵל יִקְפָּחוּ לְעוֹבְרִים וְלְשָׁבִים. כִּדְּ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תּוֹרָה קְרוּיָה אָבֹן וְיִצְרַר הָרַע קְרוּי אָבֹן, תִּהְיֶה הָאָבֹן מְשִׁמֵּר הָאָבֹן.

דָּבַר אַחַר אֵל גִּנַּת אֶגְוֹז יִרְדְּתִי, מָה אֶגְוֹז זֶה אֵינּוּ יָכוֹל לְגַנוֹב הַמָּכֶס שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא נִשְׁמַע וְנִכָּר, כִּדְּ הֵם יִשְׂרָאֵל כֹּל מָקוֹם שֶׁאֶחָד מֵהֶם הוֹלֵךְ אֵינּוּ יָכוֹל לֹאמַר שְׂאֵינּוּ יְהוּדִי, לָמָּה, שֶׁהוּא נִכָּר, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (ישעיה סא, ט): כֹּל רְאִיֵּהם יִפְּרֹסוּ כִּי הֵם זָרַע בְּרַדְּ הִי'.

דָּבַר אַחַר אֵל גִּנַּת אֶגְוֹז יִרְדְּתִי, מָה אֶגְוֹז זֶה הַשֶּׁק מְלֵא אֶגְוֹזִים בְּיַדְךָ, אֶתְּ נוֹתֵן לְתוֹכּוֹ כַּמָּה שְׁמִשְׁמִים, כַּמָּה חֲרָדְלִים, וְהוּן מְחִזְקִין. כִּדְּ כַּמָּה גְרִים בָּאוּ וְנִתְּוֹסְפוּ בְּיִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (במדבר כג, ז): מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב.

דָּבַר אַחַר אֵל גִּנַּת אֶגְוֹז יִרְדְּתִי, מָה אֶגְוֹז זֶה אֶתְּ נוֹטֵל אֶחָד מֵהַכָּרִי וְכָלְוֹן מִדְּרָדְרִין וּמִתְּגַלְגָּלִים זֶה אַחַר זֶה, כִּדְּ הוּן יִשְׂרָאֵל לָקָה אֶחָד מֵהוּן כָּלְוֹן מִרְגִּישִׁין, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (במדבר טז, כב): הָאִישׁ אֶחָד יַחֲטֵא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה מָה אֶגְוֹז זֶה עָשׂוּי אַרְבַּע מְגוּרוֹת וְהִסְיָרָה בְּאֶמְצַע, כִּדְּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׂרוּיִין בְּמִדְבָּר, אַרְבַּעָה דְגָלִים, אַרְבַּעָה מַחֲנוֹת, וְאֵהֵל מוֹעֵד בְּאֶמְצַע, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (במדבר ב, יז): וְנָסַע אֵהֵל מוֹעֵד, דָּבַר אַחַר אֵל גִּנַּת אֶגְוֹז יִרְדְּתִי, זֶה הָעוֹלָם. לְרֵאוֹת בְּאֶפֶי הַנַּחַל, אֵלוּ יִשְׂרָאֵל. לְרֵאוֹת הַפְּרָחָה הַגָּפֹן, אֵלוּ בְּתֵי כְּנִסְיוֹת וּבְתֵי מְדַרְשׁוֹת. הַנְּצוֹ הַרְמָנִים, אֵלוּ הַתִּינוּקוֹת שְׂיוֹשְׁבֵין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה,, וְיוֹשְׁבֵין שׁוֹרֹת שׁוֹרֹת כְּגִרְעִינֵי רְמוֹנִים.

א (יב) לֹא יִדְעֵתִי נִפְשֵׁי שְׁמִתְנִי, תִּנְיִ רַבִּי חִיָּא מְשַׁל לְבַת מְלָכִים שֶׁהִיָּתָה מְלַקְטָת בְּשִׁלְפִים, נִמְצָא הַמְּלִדָּה עוֹבֵר וְהַפִּיר שֶׁהִיא בְּתוֹ, שְׁלַח אוֹהֲבוֹ נְטִלָּה וְהוֹשִׁיבָה עִמּוֹ בְּקִרוּנִין, וְהָיוּ חֲבָרוֹתֶיהָ תִּמְהוֹת עֲלֶיהָ וְאוֹמְרוֹת, אֶתְמוֹל הִיָּתָה מְלַקְטָת בְּשִׁלְפִים וְהָיוּ יוֹשְׁבֵת בְּקִרוּנִין עִם הַמְּלִדָּה, אֶמְרָה לָהֶם כְּשֵׁם שֶׁאֲתֶם תִּמְהוֹת עָלַי כִּדְּ אֲנִי תִמְהָה עַל עֲצָמִי, וְקָרָאת עַל עֲצָמָה; לֹא יִדְעֵתִי נִפְשֵׁי שְׁמִתְנִי. כִּדְּ כִּשְׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם מְשַׁעֲבָדִין בְּטִיט וּלְבָנִים

וְהָיוּ מְאוּסִין וּבְזוּיִין בְּעֵינֵי הַמְצַרִּים, וְכִשְׁנַעֲשׂוּ בְּנֵי חוּרִין וְנִגְאָלוּ וְנַעֲשׂוּ סִגְנִים עַל כָּל בְּאֵי עוֹלָם, וְהָיוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם תְּמַהוֹת וְאוֹמְרוֹת אֶתְמוֹל הֵייתֶם עוֹבְדִים בְּטִיט וּלְבָנִים וְהָיוּ נַעֲשִׂיתֶם בְּנֵי חוּרִין וְסִגְנִים עַל כָּל הָעוֹלָם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם, כַּשֵּׁם שְׁאַתֶּם תְּמַהִים עָלֵינוּ כִּדְ אָנוּ תְּמַהִים עַל עַצְמוֹנוּ, וְקִרְאוּ עַל עַצְמוֹן: לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי.

דָּבָר אַחֵר, לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי, בְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק הַפְּתוּב מְדַבֵּר, אֶתְמוֹל [\(תְּהִלִּים קַה, יח\)](#): עָנוּ בְּכַבֵּל רַגְלוֹ בְּרִזָּל בְּאֶה נַפְשׁוֹ, וְהָיוּ [\(בְּרֵאשִׁית מַב, ו\)](#): וְיוֹסֵף הוּא הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ, וְקִרְאָה עַל עַצְמוֹ: לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי.

דָּבָר אַחֵר, לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי, הַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּדוֹד, אֶתְמוֹל הִיָּה בּוֹרַח מִפְּנֵי שְׂאוּל, וְהָיוּ וְיָהִי דוֹד מְלֶךְ, וְקִרְאָה עַל עַצְמוֹ: לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי.

דָּבָר אַחֵר, לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי, הַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּמֶרְדֵּכִי, אֶתְמוֹל [\(אֶסְתֵּר ד, א\)](#): וְיִלְבֹּשׁ שֵׁק וְאַפֵּר, וְהָיוּ [\(אֶסְתֵּר ח, טו\)](#): וּמֶרְדֵּכִי יֵצֵא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מְלָכוֹת תְּכֵלֶת וְחוּר וְגוֹ', וְקִרְאָה עַל עַצְמוֹ: לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי.

דָּבָר אַחֵר, לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי, הַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל, כְּנִסֵּת יִשְׂרָאֵל אוֹמְרֵת לְאֲמוֹת הָעוֹלָם [\(מִיכָה ו, ח\)](#): אֵל תִּשְׁמָחִי אֵיבָתִי לִי כִי נִפְלָתִי קִמַּתִּי, שְׁבַשְׁעָה שֶׁהֵייתִי יוֹשֶׁבֶת בַּחֲשֵׁךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הוֹצִיאֲנִי לְאוֹר, שְׁנֵאֲמַר [\(מִיכָה ו, ח\)](#): כִּי אֵשֶׁב בַּחֲשֵׁךְ הִי אוֹר לִי, וְקִרְאָה עַל עַצְמָה: לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי. יוֹסֵטָא חֵיטָא דְצַפּוֹרִין, סֵלֶק לְמַלְכוּתָא וְאִיתְקַבֵּל לְמַלְכָא, אֲמַר לִיה מַלְכָא שְׂאֵל שְׂאֵלָה וְאֶתְרוּ לָךְ, אֲמַר לִיה הֵב דְּיוֹכְסוּתָא דְגָבּוֹן, יְהֵב לִיה מַלְכָא, כִּד נִסְב דְּיוֹכְסוּתָא נְחַת מִינָהּ, הוּוּ אֵילִין דְּחַכְמִין לִיה אֲמַרִין הוּא הוּא, וּמְנַהוֹן אֲמַרִין לִית הוּא הוּא. אֲמַר לִוֹן חַד כְּדוֹן הוּא עֵבֶר בְּשׁוּקָא, אִין הוּא מְסַתְפֵּל לְהַהוּא מְסַטוּבִיתָא דְהָוָה נְהִיג יְתִיב וּמְחִיט עֲלָה הוּא הוּא, וְאִין לֹא לִית הוּא. עֵבֶר בְּשׁוּקָא וְשָׂרִי מְסַתְפֵּל לְהַהוּא מְסַטוּבִיתָא דְהָוָה נְהִיג יְתִיב וּמְחִיט עֲלָה, וְחַכְמוּנִיָּה דְהוּא הוּא. אֲמַר לִוֹן אֶתְרוּן תְּמַחִין עָלֵי וְאֶנָּא תְּמַה עָלֵי יוֹתֵר מְנַכּוֹן, וְקִרְוֹן עָלֵיה: לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי וְגוֹ'. עַמִּי נְדִיב, עַמִּי הָוָה מְהֻלָּךְ נְדִיב חֵי הָעוֹלָמִים.

פרשה ז

א [\(א\)](#) שׁוּבֵי שׁוּבֵי הַשׁוּלְמִית, רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ חִזְקִיָּה בְּרַ יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, אַרְבַּע פְּעָמִים כְּתִיב כָּאן שׁוּבֵי שׁוּבֵי, כְּנֶגֶד אַרְבַּע מְלַכּוּת שְׁשׁוּלְטִין בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין תּוֹךְ יְדִיהֶן בְּשָׁלוֹם וְיוֹצְאִין לְשָׁלוֹם, הַשׁוּלְמִית,

אָמַח שְׁשָׁלוֹם חַי הָעוֹלָמִים מִתְנַהֵג בָּהּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (שְׁמוּאֵל ב ז, ו) :
וְאַהֲיָה מִתְהַלֵּךְ בְּאַהֲלֵי וּבְמִשְׁכָּן.

דְּבַר אַחַר, הַשּׁוֹלְמִית, אָמַח שְׁמִסְיָמִים לָהּ שְׁלוֹם בְּכָל יוֹם, הִיאֵד מָה דְאָתָּ
אָמַר (בְּמַדְבַּר ו, כו) : וַיֵּשֶׁם לָהּ שְׁלוֹם.

דְּבַר אַחַר, הַשּׁוֹלְמִית, אָמַח שְׁאֲנִי עֲתִיד לְהוֹשִׁיבָהּ בְּנוֹה שְׁלוֹם, הִדָּא הוּא
דְכָתִיב (יִשְׁעִיָה לֵב, יח) : וַיֵּשֶׁב עַמִּי בְּנוֹה שְׁלוֹם וְגו'.

דְּבַר אַחַר, הַשּׁוֹלְמִית, אָמַח שְׁאֲנִי נוֹטָה עָלֶיָה שְׁלוֹם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (יִשְׁעִיָה
סו, יב) : הִנְנִי נוֹטָה אֵלֶיָה כְּנֶהֱרַ שְׁלוֹם. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי מְרוּן אָמַר אָמַח
שְׁמִשְׁלָמַת אִיסְטִטְיוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוּן בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּן בְּעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי אָמַר, אָמַח שְׁכָל טוֹבוֹת שְׁבַע עוֹלָם אֵינָן בְּאוֹת
אֶלָּא בְּזְכוּתָהּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (בְּרַאשִׁית כז, כח) : וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹהִים מִטַּל
הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, לָהּ בְּזְכוּתָהּ וּבִדְבַר תְּלוּי, דְכָתִיב (דְּבָרִים כח, יב) :
יִפְתַּח ה' לָהּ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב, בְּזְכוּתָהּ וּבִדְבַר תְּלוּי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
תַּנְחוּם וְרַבִּי חֲנַן בְּרִיָה דְרַבִּי בְּרַכְיָה בּוֹצְרִיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְרֵמְיָה אָמַח שְׁעִשְׂתָּה
שְׁלוֹם בִּינִי וּבִין עוֹלָמִי, שְׁאֵלוּ לֹא קִבְּלָה תוֹרַתִּי הֵייתִי מַחְזִיר עוֹלָמִי לְתַהוּ
וְבַהוּ, דְאָמַר הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא כְּתִיב (תְּהִלִּים עה, ד) : נְמוּגִים אָרֶץ וְכָל
יִשְׁבֵּיהָ, אֱלוּלֵי שְׁעֲמָדוֹ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי וְאָמְרוּ (שְׁמוֹת כד, ז) : כָּל אֲשֶׁר
דְּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, כְּבָר הָיָה הָעוֹלָם מִתְגַּמְּגֵם וְהוֹלֵךְ, וּמִי בְּסֵם הָעוֹלָם,
אֲנֹכִי, שְׁנֵאֲמַר (תְּהִלִּים עה, ד) : אֲנֹכִי תִכְנֶנְתִּי עַמּוּדִיָה סֶלָה, בְּזְכוּת (שְׁמוֹת כ, ב) :
אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיָהּ, תִּכְנֶנְתִּי עַמּוּדִיָה.

ב וְנַחֲזָה בָּד, אֲמוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרוֹת לְיִשְׂרָאֵל עַד מָתִי אַתֶּם מִתִּים עַל
אֱלֹהֵיכֶם וּמִשְׁלָמִין לוֹ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ג) : עַל כֵּן עֲלַמּוֹת
אֶהְבּוּדָ, וְעַד מָתִי אַתֶּם נִהְרָגִין עָלַי, כְּדְכָתִיב (תְּהִלִּים מד, כג) : כִּי עָלִיָה הִרְגָנוּ
כָּל הַיּוֹם. וְעַד מָתִי אַתֶּם גּוֹמְלִין טוֹבוֹת עָלַי וְלוֹ לַעֲצָמוֹ, וְהוּא גּוֹמֵל לְכֶם
רְעוֹת, בְּאוֹ לְכֶם אֶצְלָנוּ וְאָנוּ מְמַנִּין אַתְכֶם דְּכָסִין אִפְרָכִין וְאִיטְרָטְלִין.
וְנַחֲזָה בָּד וְאֵתוֹן אֵינּוֹן מַחְזִיתִיָה דְעֵלְמָא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (שְׁמוֹת יח, כא) :
וְאַתָּה תִּתְחַזֶּה מִכָּל הָעָם. וְיִשְׂרָאֵל מְשִׁיבִין לָהֶם : מַה תִּתְחַזֶּוּ בַשּׁוֹלְמִית
כְּמַחֲלַת הַמַּחְנִים, שְׁמַעְתֶּם מִימֵיכֶם אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב עֲבָדוּ עֲבוּדַת
כוֹכְבִּים, שְׁיַעֲבָדוּ בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם, וְלֹא אֲבוֹתֵינוּ עֲבָדוּ עֲבוּדַת כּוֹכְבִּים וְלֹא
אָנוּ נַעֲבֹד עֲבוּדַת כּוֹכְבִּים אַחֲרֵיהֶם, אֶלָּא מַה אַתֶּם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ,
כְּחוֹלָה שְׁנַעֲשֶׂה לְיַעֲקֹב אֲבִינוּ כְּשִׁיִּצָא מִבֵּית לָבָן. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי
אָמַר שְׁשִׁים רְבוּא מְלָאָכִים הָיוּ חָלִין וּמְרַקְדִים לִפְנֵי יַעֲקֹב אֲבִינוּ בְּצֵאתוֹ
מִבֵּית לָבָן, וְרַבְּנָן אָמְרִי מֵאָה וְעֶשְׂרִים רְבוּא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (בְּרַאשִׁית לֵב,
ג) : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כְּאֲשֶׁר רָאָם מַחְנֵה אֱלֹהִים זֶה, הֲרִי שְׁשִׁים רְבוּא, (בְּרַאשִׁית
לֵב, ג) : וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחְנֵה אֱלֹהִים, הֲרִי מֵאָה וְעֶשְׂרִים רְבוּא. אוֹ שְׁמָא
אַתֶּם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ כְּחוֹלָה שְׁנַעֲשֶׂה לְאֲבוֹתֵינוּ עַל הַיָּם, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת יד,
ט) : וַיִּסַּע מִלֵּאֵד הָאֱלֹהִים. אוֹ שְׁמָא יְכוֹלִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת לָנוּ כְּחוֹלָה שְׁנַעֲשֶׂה
לְאַלְיִשַׁע, שְׁנֵאֲמַר (מְלַכִּים ב ו, טו) : וַיִּשְׁכֵּם מִשְׁרַת אִישׁ הָאֱלֹהִים לְקוֹם וַיִּצָא
וְהָיָה חֵיל סוּבָב אֶת הָעִיר וְסוּס וְרֶכֶב וַיֹּאמֶר נַעֲרוּ אֲלֵיו אָהָה אֲדַנִּי אֵיכָה

נעשה, וכתוב (מלכים ב, טז): ויאמר אל תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אותם. מיד (מלכים ב, יז): ויתפלל אלישע ויאמר ה' פקח נא את עיניו ויראה ויפקח ה' את עיני הנער וירא והנה החר מלא סוסים ורכב אש סביבת אלישע. או שמא יכולין אתם לעשות לנו כחולה שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות לצדיקים לעתיד לבוא. רבי ברכיה ורבי חלבו ועולא ביראה ורבי אלעזר בשם רבי חנינא אמרו, עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר (תהלים מט, יד): שיתו לבכם לחילה, לחולה כתיב, ומראין לו באצבע, שנאמר (תהלים מט, יד): כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ונהגנו על-מות, כעלמות, כמחולות של צדיקים.

א (ב) מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, אמר רבי יודן אפלו הדיוט מקלס בלשון זה גנאי הוא לו, ואת אמר: מה יפו פעמיך, אלא אינו מדבר אלא פעמי רגלים. והלא פעמים הללו פעמים מגליו פעמים מכסין, אלא מה יאיון עקיבך במסאנא ברתיה דרחמי.

אמר רבי ברכיה כך דרשו שני הרי עולם, רבי אליעזר ורבי יהושע אמרו: מה יפו פעמיך בנעלים, מה היה יפן לפעמיך, שהיו נועלין בעד כל הצרות. מעשה באחד ששכח לנעול דלתו ביתו ועלה לפעמי רגלים, וכשבא מצא הנחש קשור בטבעות דלתותיו. שוב מעשה באחד ששכח ולא הכניס תרנגולתו לתוך ביתו ועלה לפעמי רגלים, ובא ומצא החתולות מקורעות לפניהם. שוב מעשה באחד ששכח ולא הכניס כרי של חטים לתוך ביתו ועלה לרגל, וכשבא מצא אריות מקיפין לחטים.

אמר רבי פנחס מעשה בשני אחים עשירים שהיו באשקלון והיו להם שכנים רעים מאמות העולם, והוון אמרין אימתי אילין יהודאין סלקין למצלייה בירושלם ואנן עלין מקפחין ביתיהון ומחרבין להון. מטא זמנא וסלקין, זמן להם הקדוש ברוך הוא מלאכים כדמותן והוון נכנסין ויוצאין בתוך בתיהם. מן דאתגין מן ירושלם פלגין מן מה דאיתון עמהון לכל מגיריהון, אמרון לון אן הויתון, אמרון לון בירושלם, אימת סליקתון, ביום פלן, ואימת אתיתון, ביום פלן, אמרין בריך אלההון דיהודאין דלא שבקון ולא שבק יתהון, אינון גבריא סבירין אימת יסקון אילין יהודאין למצלייה בירושלם דאינון עלין ומקפחין לביתיהון ומחרבין להון, ושלח אלההון מלאכים כדמותהון דהוון נפקין ועללין בגו בתיהון בגין דאתרחיצו ביה, לקים מה שנאמר: מה יפו פעמיך.

ב דבר אחר, מה יפו פעמיך בנעלים, בשני נעלים, אמר רבי חמא ברבי חנינא לשני פרגמטיטין שנכנסו למדינה, ענה אחד מהם ואמר לחברו אם פותחין אנו שנינו כאחד במדינה, אנו עושין אפרגייס במדינה, אלא פתח אתה שבתך ואני שבת. רבי חנינא בריה דרבי איבי אמר מה יפו פעמיך בנעל, אין כתיב כאן, אלא בנעלים, שתי נעלים, נעילה בפסח ונעילה בחג, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם נועלים לפני בחג ואני נועל לפניכם בפסח. אתם נועלים לפני בחג, ואני פותח ומשיב רוחות ומעלה

עֲנִיִּים וּמִזְרִיד גְּשָׁמִים וּמִזְרִיחַ חֲמָה וּמִגִּדְל צְמָחִים וּמִדְּשֵׁן פְּרוֹת וְעוֹרֵךְ שְׁלַחַן לִפְנֵי כָל אֶחָד וְאֶחָד צָרְכָיו, וְלִכְל גּוֹיָה וְגוֹיָה כְּדֵי מַחְסוֹרָה, וְאֲנִי נוֹעַל לִפְנֵיכֶם בְּפֶסֶח, וְאַתֶּם יוֹצְאִים וְקוֹצְרִים וְדָשִׁין וְזוֹרִים וְעוֹשִׂים כָּל צָרְכֵיכֶם בְּשֻׁדָּה וּמוֹצָאִין אוֹתָהּ מִלֵּאָה בְּרָכוֹת.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי רֵאשִׁיטָה הֵיטָה הַעֲצָרַת שֶׁל חַג שֶׁתְּהֵא רְחוּקָה חֲמִשִּׁים יוֹם כְּנֶגֶד הַעֲצָרַת שֶׁל פֶּסַח, אֲלָא עֲצָרַת שֶׁל חַג עַל יְדֵי שֶׁהוּ יוֹצְאִים מִן הַקִּיץ לַחֲרֹף לִית בְּיוֹמֵיהוּ דִּיזְלוּן וְיִיתוּן, מְשַׁל לְמָה הַדְּבָר דּוֹמָה לְמַלְךְ שֶׁהוּ לֹו בְּנוֹת הַרְבֵּה, מֵהוּ נִשְׂוֹאוֹת בְּמָקוֹם קְרוֹב, וּמֵהוּ נִשְׂוֹאוֹת לְמָקוֹם רְחוֹק, יוֹם אֶחָד בָּאוּ כָּלֶם לִשְׂאֵל שְׁלוֹם הַמְּלָךְ אֲבֵיהֶם, אָמַר הַמְּלָךְ אֵלוּ שְׁנִשְׂוֹאוֹת בְּמָקוֹם קְרוֹב אֵית בְּעוֹנְתָהּ לְמִיזַל וּלְמִיתִי, וְאֵלִין שְׁנִשְׂוֹאוֹת בְּמָקוֹם רְחוֹק לִית בְּעוֹנְתָהּ לְיִזַּל וּלְמִיתִי, אֲלָא עַד דְּאֵינוּן כְּלָהוּן אֲצַלִּי הֵכָא נַעֲבַד כְּלוֹן חַד יוֹם טַב וְנִחְדִי עִמָּן. כִּךְ עֲצָרַת שֶׁל פֶּסַח עַד דְּאֵינוּן נִפְקִין מִהַחֲרֹף לְקִיץ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵית בְּיוֹמָא לְמִיזַל וּלְמִיתִי, אֲבָל עֲצָרַת שֶׁל חַג עַל יְדֵי שֶׁהוּ יוֹצְאִין מִהַקִּיץ לַחֲרֹף, וְאֲבָק דְּרָכִים קֶשָׁה, וְיָדוֹת דְּרָכִים קֶשׁוֹת, לְפִיכֻךְ אֵינָה רְחוּקָה חֲמִשִּׁים יוֹם, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִית בְּיוֹמֵיָא לְמִיזַל וּלְמִיתִי, אֲלָא עַד דְּאֵינוּן הֵכָא נַעֲבַד כְּלוֹן חַד יוֹם טַב וְנִחְדִי, לְכֻךְ מִשָּׁה מְזַהִיר לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמַר לָהֶם [\(במדבר כט, לה\)](#): בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרַת תִּהְיֶה לָכֶם, הַיּוֹי אוֹמַר: מָה יָפוּ פְעָמֵיךְ בְּנַעֲלִים.

א בת נדיב, בתו של אברהם שנקרא נדיב, היא מה דאת אמר [\(תהלים מז\)](#). **ב**: נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם וגוי. חמוקי ירכיך, אמר רבי יוחנן כל חטטין ופרניקין שישראל מחטין ומתפרנקין בעולם הזה, בזכות מילה שנתנה בין ירכים.

אָמַר רַבִּי חֵיָא מָה רָאוּ חֲכָמִים לְקַבֵּעַ רוּפָא בְּבִרְכָה שְׁמִינִית, כְּנֶגֶד הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בְּשְׁמִינִי, הַדָּא הוּא דְכִתִּיב [\(מלאכי ב, ה\)](#): בְּרִיתִי הֵיטָה אִתּוֹ חֲחִיִּים וְהַשְׁלוֹם וְגוֹ'. כְּמוֹ חֲלָאִים, כְּמָה חֲלָיִים מִתַּחַת יְדֵיהָ, כְּמָה תִּינוּקוֹת הַנְּמוּלִים וּמִתִּים תַּחַת יְדֵיהָ, אָמַר רַבִּי נֶתָן מַעֲשָׂה שְׁבָאֲתִי לְמַדִּינַת קְפוּטְקִיא וְהֵיטָה שֵׁם אִשָּׁה אַחַת וְהֵיטָה יוֹלְדַת בְּנִים זְכָרִים וְנְמוּלִים וּמִתִּים, מְלָה רֵאשׁוֹן וּמִת, שְׁנִי וּמִת, שְׁלִישִׁי וּמִת, רְבִיעִי הֵבִיאֲתוּ לִפְנֵי וְרֵאֲתִי בְּשָׂרוֹ יְרוּק, נִסְתַּפְלְתִי בּוֹ וְלֹא מְצָאֲתִי בּוֹ דָם בְּרִית, אָמְרוּ לִי מָה אָנוּ מוֹלִין אוֹתוֹ, אָמַרְתִּי לָהֶם הַמְּתִינּוּ וְהִנִּיחוּ אוֹתוֹ עַד שְׁיָבוֹא לוֹ דָם בְּרִית, דְּתַנִּינּוּ תַמָּן הַקִּטּוֹן הַחוּלָה אֵין מוֹלִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִבְרִיא, וְהִנִּיחוּ אוֹתוֹ, מְלוֹ אוֹתוֹ וְנִמְצָא הֵבֵן שֶׁל חִיִּים, וְהוֹצִיאוּ שְׁמוֹ נֶתָן כְּשָׁמִי, הַיּוֹי: כְּמוֹ חֲלָאִים.

דָּבָר אַחַר כְּמוֹ חֲלָאִים, לְמָה חֲלָאִים הִיָּה דוֹמָה, רַבִּי חוּנְיָא וְרַבְּנָן, רַבִּי חוּנְיָא אָמַר לְחוּלְיָא שֶׁל עַמּוּד, וְרַבְּנָן אָמְרִין לְחוּלְיָא שֶׁל מְרַגְלִית. וּמִי עֲשָׂאָה, רַבִּי מְנַחֲמָא אָמַר מַעֲשָׂה יְדֵי אָמָן, מַעֲשָׂה יְדֵי אוּמְנוֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָם.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל לְמַלְךְ שֶׁהִיָּה לוֹ פְּרָדָס וְנוֹטַע בּוֹ שׁוֹרוֹת שֶׁל אֶגּוֹזִין וְתַפּוּחִים וְרַמּוֹנִים וּמְסָרָן לְבָנוּ, אָמַר לוֹ, בְּנִי, אֵינִי תוֹבַע מִמָּךְ דָּבָר, אֲלָא

בְּשָׁעָה שֶׁהִנְטִיעוֹת הַלְלוּ מִבְּכָרוֹת, תִּהְיֶה מְבִיא לְפָנַי מִהֵן וּמִטַּעֲמֵי כָּדִי שְׂאֲרָאָה מַעֲשֶׂה יְדֵי וְאֶשְׁמַח בָּךְ. כֵּן אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בְּנִי, אֵינִי תוֹבֵעַ מִכֶּם דָּבָר, אֲלֵא כְּשֵׁינִילֵד לְאַחַד מִכֶּם בֶּן בְּכוֹר יֵהָא מִקְדִּישׁוֹ לְשָׁמַי, הֵדָא הוּא דְכָתִיב (שְׁמוֹת יג, ב): קָדַשׁ לִי כָּל בְּכוֹר. וְכִשְׂאֲתֶם עוֹלִין לְפַעֲמֵי רַגְלִים תִּהְיוּ מַעֲלִין אוֹתוֹ וְכָל זְכָרִים שְׁלָכְם לְהִרְאוֹת לְפָנַי, לְפִיכָד הִזְהִיר מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל (שְׁמוֹת כג, יז): שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בְּשָׁנָה.

א (ג) שְׂרָרָד אֲגוֹן הַסְּהַר, שְׂרָרָד אֵלּוֹ סִנְהֶדְרִין, מֵה תִּינּוֹק זֶה כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּמַעֲי אֲמוֹ אֵינּוֹ חֵי אֲלֵא מִטְּבוּרוֹ, כֵּן אֵין יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דְּבָר חוּץ מִסִּנְהֶדְרִין שְׁלָהֶם, אֲגוֹן הַסְּהַר, אֲדָרָא דְאַזְהָרָה, אָבוֹן בַּר חֲסָדִי אָמַר אֵית אֲתָרִין דְּקָרְיִין וְצוּוּחִין לְזִהְרָא סִהְרָא. אֵל יַחְסֵר הַמְּזֹג, אֵל תַּחְסֵר סִנְהֶדְרִין מַעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.

דְּבָר אַחַר, אֵל יַחְסֵר הַמְּזֹג, אֵל תַּחְסֵר סִנְהֶדְרִין מוּפְלָא שְׁלָה.

דְּבָר אַחַר, אֵל יַחְסֵר הַמְּזֹג, אֵל תַּחְסֵר סִנְהֶדְרִין זֶה שֶׁהוּא מְמַזְג לָהּ אֶת הַהֶלְכָה, כִּהֵיָא דְתַנְיֵנּוּ תַמְּן מְזֹג שְׁנֵי חֻלְקִים מִים וְאַחַד יִין מִיִּין הַשְּׂרוּנִי.

דְּבָר אַחַר, אֵל יַחְסֵר הַמְּזֹג, לֹא נַחְסֵר מְזֹגָא דְעֻלְמָא, הֵיאָדָּ מָה דְאַתְּ אָמַר (תַּהֲלִים כג, א): ה' רָעִי לֹא אֶחְסֵר.

ב בְּטַנְדָּ עֲרַמַת חֲטָיִים, זֶה תוֹרַת כְּהֻנִּים, מֵה כָּרַס זֶה הַלֵּב מִכָּאן וְהַכָּרְעִים מִכָּאן וְהוּא בְּאַמְצַע, כֵּן תוֹרַת כְּהֻנִּים, שְׁנֵי סְפָרִים מִכָּאן וּשְׁנֵי סְפָרִים מִכָּאן וְהוּא בְּאַמְצַע. עֲרַמַת חֲטָיִים, עֲרַמָּה שֶׁל חֲטָאִים. סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים, אֵלּוֹ דְבָרֵי תוֹרָה, שְׁהוּן רַבִּים כְּשׁוֹשְׁנִים, כִּמָּה מְצוּוֹת וְדְקָדוּקִים יֵשׁ בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים, כִּמָּה קָלִין וְחֲמוּרִין פְּגוּלִין וְנוֹתְרוֹת יֵשׁ בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים.

אָמַר רַבִּי לִוִּי בְּנֵהֵג שְׁבַע עוֹלָם אָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה בֶּן שְׁלֹשִׁים וּבֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה, מִשְׁמוֹצִיא יְצִיאוֹתָיו הוּא בָּא לְזָקֵק לָהּ, וְהֵיא אוֹמֶרֶת לוֹ כְּשׁוֹשְׁנָה אֲדַמָּה רְאִיתִי, וּפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה מִיָּד, מִי גָרַם לוֹ שְׁלֹא יִקְרַב לָהּ, אֵיזָה כְּתוּל בְּרָזֵל יֵשׁ בִּינֵיהֶם, וְאֵיזָה עֲמוּד בְּרָזֵל בֵּינֵיהֶם, אֵי זֶה נָחַשׁ נִשְׁכּוֹ, אֵיזָה עֲקָרָב עֲקָצוֹ שְׁלֹא יִקְרַב לָהּ, דְּבָרֵי תוֹרָה שְׂרַכְפִּין כְּשׁוֹשְׁנָה, שְׁנַאֲמַר בָּהּ (וַיִּקְרָא ית, יט): וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדַת טַמְאָתָה לֹא תִקְרַב. וְכֵן מִי שֶׁהִבִּיאוּ לוֹ תַמְחוּי שֶׁל חֲתִיכוֹת, אָמְרוּ לוֹ חֵלֶב נֶפֶל שָׁם, וּמִשָּׁדָּ יָדוֹ וְלֹא טַעֲמוּ, מִי גָרַם לוֹ שְׁלֹא לְטַעַם, אֵיזָה נָחַשׁ נִשְׁכּוֹ שְׁלֹא יְטַעַם, וְאֵיזָה עֲקָרָב עֲקָצוֹ שְׁלֹא יִקְרַב וְיִטַעַם אוֹתוֹ, דְּבָרֵי תוֹרָה שְׂרַכְפִּין כְּשׁוֹשְׁנָה שְׁכַתּוּבָה בָּהּ (וַיִּקְרָא ג, יז): כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ.

ג דְּבָר אַחַר, בְּטַנְדָּ עֲרַמַת חֲטָיִים, וְהֵלֵא שֶׁל אֵיסְטְרוֹבִילִין יָפָה מִשָּׁל חֲטָיִים, אֲלֵא אֶפְשָׁר לְעוֹלָם לְהִיּוֹת בְּלֹא אֵיסְטְרוֹבִילִין וְאֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם לְהִיּוֹת בְּלֹא חֲטָיִים.

אמר רבי אידי מה חטה זו סדוקה, כך ישראל סדוקה מילתו. רבי יוסי בר חנניה אמר מה חטה זו סופגת כך ישראל סופגין נכסיהם של אמות העולם, הדין הוא דכתיב [\(דברים ז, טז\)](#): ואכלת את כל העמים וגו', וכתיב [\(ישעיה סא, ו\)](#): חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו, אמר רבי שמעון בן לקיש מה חטים הללו פסלת שלהם נמדדות עמהם, כך ישראל [\(דברים כט, ו\)](#): מחטב עציף עד שאב מימיד.

אמר רבי יצחק מה חטים הללו כשהו יוצאין לזרע אינן יוצאין אלא במנן, וכשנכנסין מהגרון נכנסין במנן, כך כשירדו ישראל למצרים ירדו במנן, שנאמר [\(דברים ז, כב\)](#): בשבעים נפש ירדו אבותי מצרימה, וכשעלו עליו במנן, שנאמר [\(שמות יב, לו\)](#): כשש מאות אלף רגלי. רבי חנניה אמר על הדין דרבי יצחק כשם שאין בעל הבית משגיח לא על משפלות של זבל ולא על משפלות של תבן ולא על הקש ולא על המוץ, למה, שאין נחשבים לכולם, כך אין הקדוש ברוך הוא משגיח על אמות העולם, למה, שאינן כלום, שנאמר [\(ישעיה מ, יז\)](#): כל הגוים כאין נגדו וגו', ועל מי הוא משגיח על ישראל, שנאמר [\(שמות ל, יב\)](#): כי תשא את ראש בני ישראל וגו', [\(במדבר א, ב\)](#): שאו את ראש כל עדת בני ישראל. רבי נחמיה בשם רבי אבון אמות העולם אין להם נטיעה, אין להם זריעה, אין להם שרש, ושלשתם בפסוק אחד [\(ישעיה מ, כד\)](#): אף בל נטעו אף בל זרעו אף בל שרש בארץ גזעם וגו', אבל ישראל יש להם נטיעה, שנאמר [\(ירמיה לב, מא\)](#): ונטעתים בארץ הזאת וגו', וכתיב [\(עמוס ט, טו\)](#): ונטעתים על אדמתם וגו', יש להם זריעה, שנאמר [\(הושע ב, כה\)](#): וזרעתיה לי בארץ. יש להם שרש, שנאמר [\(ישעיה כז, ו\)](#): הבאים ישרש יעקב. משל למה הדבר דומה, התבן והמוץ והקש היו מדינין זה עם זה, זה אומר בשבילי נזרעה הארץ, וזה אומר בשבילי נזרעה השדה, אמר להן החטים המתינו לי עד שתבוא הגרון ואנו יודעין בשל מי נזרעה השדה. בא הגרון, וכשנכנסים אל הגרון יצא בעל הבית לזרותה, הלך לו המוץ לרוח, נטל התבן והשליכו לארץ, נטל הקש ושרפו, נטל את החטין ועשה אותן כרי, היו עוברים הבריות כל מי שרואהו מנשקו, היאך מה דאת אמר [\(תהלים ב, יב\)](#): נשקו בר, כך אמות העולם, הללו אומרים אנו ישראל ובשבילנו נברא העולם, והללו אומרים אנו ישראל ובשבילנו נברא העולם, אמר להם ישראל המתינו עד שיבוא היום של הקדוש ברוך הוא ואנו יודעין בשביל מי נברא העולם, הדין הוא דכתיב [\(מלאכי ג, יט\)](#): כי הנה היום בא בער פתנור וגו', וכתיב [\(ישעיה מא, טז\)](#): תזרם ורוח תשאם, אבל ישראל נאמר עליהם [\(ישעיה מא, טז\)](#): ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל.

א (ה) צוארף כמגדל השן, כתיב [\(בראשית לג, ד\)](#): וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צוארו וישקהו, פלו נקוד, אמר רבי שמעון בן אלעזר כל מקום שאת מוצא הכתב רבה על הנקודה את תפיש את הכתב ומניח הנקודה, נקודה רבה על הכתב את תפיש הנקודה ומניח את הכתב, ברם הכא לא כתב רבה על הנקודה ולא נקודה רבה על הכתב, אלא פלו וישקהו נקוד עליו, אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו, ונעשה צוארו של יעקב אבינו של שיש וקהו שניו של אותו רשע ונמסו פדונג, ומה תלמוד

לומר ויבכו, אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שניו. רבי אבהו בשם רבי אלעזר מיייתי לה מן הדא: צוארך כמגדל השן, כתיב (שמות ב, ט): וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח משה, וכי יש אדם יכול לברוח מן המלך, אלא מלמד שהיה עומד ונדון באותו היום וחיבו להתיו את ראשו, אמר רבי אביתר נתזה החרב מצוארו של משה והתיו צוארו של קוסטנר הרשע, הדא הוא דכתיב (שמות יח, ד): כי אלהי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה, אותי הציל ולקוסטנר לא הציל. רבי בון הוי קרי עליה (משלי יא, ח): צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתי.

אמר ר' ברכיה (משלי כא, יח): כפר לצדיק רשע. בר קפרא אמר מלמד שירד מלאך בדמותו של משה ותפשו את המלאך והניחו את משה וברח. רבי אבא בריה דרב פפי ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי כל איסקולין של פרעה נעשו באותה שעה מהן אלמין, מהן חרשין, מהן סמין, מהן חגרין, אומרין לאלמין איכן הוא משה, ולא היו מדברים, ולסמין ולא היו רואים, ולחרשין ולא היו שומעים, ולחגרין ולא היו מהלכין, שנאמר (שמות ד, יא): ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אדם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה', הלא אנא הוא דעבד כל אילין, (שמות ג, ט): ועתה לכה ואשלחך אל פרעה.

ב עיניך ברכות בחשבון, עיניך אלו סנהדרין שהם עינים לעדה, היאך מה דאת אמר (במדבר טו, כד): והיה אם מעיני העדה, מאתים ארבעים ושמונה איברים יש בו באדם וכלן הולכין אחר העינים, כך הן ישראל אין יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהן. ברכות בחשבון, מילי דחושבון, שלשים וששה מזבין שלשים וחמשה מחיבין, על שער בת רבים, זו ההלכה שיוצאה מבית שער ומרוחת לרבים. רבי יהודה ברבי אומר שכן (שמות כג, א): לנטת אחרי רבים.

ג אפך כמגדל הלבנון, זה בית המקדש, מה האף הזה נתון בגבהו של אדם, כך בית המקדש נתון בגבהו של עולם. מה האף הזה רב תכשיטין ותלויין עליו, כך כהנה ולויה ומלכות מיצקב. כמגדל הלבנון, שנאמר (דברים ג, כח): הקר הטוב הזה והלבנון. רבי טביומי אמר שמלפין עונותיהם של ישראל כשגלג, שנאמר (ישעיה א, יח): אם יהיו חטאיכם כשנים כשגלג ילבינו. רבי שמעון בן יוחאי אומר שכל הלבבות שמחות בו, שנאמר (תהלים מח, א): יפה נוף משוש כל הארץ. ורבנן אמרי על שם (מלכים א ט, א): והיו עיני ולבי שם כל הימים. צופה פני דמשק, אמר רבי יוחנן עתידה ירושלים שתהא מגעת עד שערי דמשק, שנאמר (זכריה ט, א): משא דבר ה' בארץ חדרך, מהו חדרך, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אמר מקום הוא שנקרא חדרך, אמר לו רבי יוסי בן דורמסקית, העבודה שאני מדמשק ויש שם מקום ששמו חדרך. רבי נחמיה אמר זה מלך המשיח שהוא חד וחד, חד לאמות וחד לישראל.

דבר אחר, חדרך, זה מלך המשיח שעתיד להדרוך כל באי העולם בתשובה לפני הקדוש ברוך הוא, ודמשק מנחתו, וכי דמשק מנחתו, והלא אין מנוחתו אלא בית המקדש, שנאמר (תהלים קלב, יד): זאת מנוחתי עדי עד, אמר לו עתידה ירושלים להיות מתרחבת בכל צדדיה עד שתהא מגעת לשערי דמשק, וגליות באות וננוחות תחתיה, לקיים מה שנאמר: ודמשק מנחתו, עד דמשק מנוחתו, מה מקיים רבי יוחנן (ירמיה ל, יח): ונבנתה עיר על תלה, כתאנה זו שקצרה מלמטה ורחבה מלמעלה, כך עתידה ירושלים להיות מתרחבת בכל צדדיה וגליות באות וננוחות תחתיה, לקיים מה שנאמר (ישעיה נד, ג): כי ימין ושמאל תפרכי, הרי לארץ, לרחב מנין, תלמוד לומר (זכריה יד, ו): ומגדל חננאל עד יקבי המלך. רבי זכאי רבה אמר עד שיחיה ריפע עד היקבין שיקבן מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. הרי לארצה ולרחבה, ולמעלה מנין, תלמוד לומר (יחזקאל מא, ג): ורחבה ונסבה למעלה למעלה לצלעות, תני עתידה ירושלים להתרחב ולעלות ולהיות מגעת עד כסא הכבוד, עד שתאמר (ישעיה מט, כ): צר לי המקום. רבי יוסי ברבי ירמיה אמר עדין לא למדנו שבח ירושלים, מהיכן את למד שבחה, מחומותי, שנאמר (זכריה ב, ט): ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב.

א (ו) ראשך עליך כפרמל, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, ראשך עליך כפרמל, הרשים שבכם חביבים עלי כאליהו שעלה להר הפרמל, שנאמר (מלכים א יח, מב): ואליהו עלה אל ראש הפרמל וישם פניו בין ברכו, ולמה שם פניו בין ברכו, אלא אמר לפני הקדוש ברוך הוא אין לנו זכות הבט לברית. ודלת ראשך כארגמן, אמר הקדוש ברוך הוא הנדלים והרשים שבישראל חביבין עלי כדוד, שנאמר (זכריה יב, ח): והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד, ויש אומרים כדניאל, דכתיב ביה (דניאל ה, כט): והלבשו לדניאל ארגונא. מלך אסור ברהטים, זה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, דכתיב ביה (תהלים צג, א): ה' מלך גאות לבש. אסור ברהטים, שאסר עצמו בשבועה שהוא משרה שכירתו בתוך ישראל. ברהטים של יעקב אבינו, בזכות מי, רבי אבא בר כהנא ורבי לוי, חד אמר בזכותו של אברהם אבינו, שנאמר (בראשית יח, ז): ואל הבקר רץ אברהם. וחד אמר בזכות יעקב אבינו, שכתוב בו (בראשית ל, לח): ויצג את המקלות.

אמר רבי ברכיה, מלך, זה משה, שנאמר (דברים לג, ה): ויהי בישרון מלך. ברהטים, שנגזר עליו שלא יכנס לארץ ישראל, בשביל מה, ברהטים של מי מריבה, הדא הוא דכתיב (במדבר כ, ג): הפה מי מריבה. רבי נחמיה אמר מלך, זה משה, שנאמר (דברים לג, ה): ויהי בישרון מלך, אמר הקדוש ברוך הוא למשה מניתיך מלך על ישראל ודרךך של מלך להיות גוזר ואחרים מקימין, כך תהא גוזר על ישראל והו מקימין, הדא הוא דכתיב (ויקרא כד, ג): צו את בני ישראל.

א (ז) מה יפית ומה נעמית. מה יפית במצוות, ומה נעמית בגמילות חסדים, מה יפית במצוות עשה, ומה נעמית במצוות לא תעשה. מה יפית במצוות הבית, בחלוק תרומה ומעשרות, ומה נעמית במצוות השדה,

בְּלִקּוּט שְׂכַחָה וּפְאָה, וּמַעֲשֵׂר עֲנִי, וְהַהֲפָקָר. מֵה יִפִּית בְּכֹלֵאִים, וּמֵה נְעֻמָּת בְּסֻדִּין בְּצִיצִית. מֵה יִפִּית בְּנִטְיָעָה, וּמֵה נְעֻמָּת בְּעֶרְלָה. מֵה יִפִּית בְּנִטְע רְבִיעִי, וּמֵה נְעֻמָּת בְּמִילָה. מֵה יִפִּית בְּפָרִיעָה, וּמֵה נְעֻמָּת בְּתַפְלָה. מֵה יִפִּית בְּקָרִיאת שְׁמַע, וּמֵה נְעֻמָּת בְּמִזְוָזָה. מֵה יִפִּית בְּתַפְלִין, וּמֵה נְעֻמָּת בְּסֻכָּה. מֵה יִפִּית בְּלוּלָב, וּמֵה נְעֻמָּת בְּתִשׁוּבָה. מֵה יִפִּית בְּמַעֲשֵׂים טוֹבִים, וּמֵה נְעֻמָּת בְּעוֹלָם הַזֶּה. מֵה יִפִּית בְּעוֹלָם הַבָּא, וּמֵה נְעֻמָּת לִימוֹת הַמְּשִׁיחַ. אֲהָבָה בְּתַעֲנוּגִים, זֶה אֲהָבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה מִתְחַטֵּא עַל מִלְךְ סָדוֹם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(בראשית יד, כב כג\)](#): וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סָדָם הֲרַמְתִּי יָדִי אֶל ה' אִם מַחוּט וְעַד שְׂרוּף נָעַל.

דְּבַר אַחֵר, אֲהָבָה בְּתַעֲנוּגִים, זֶה אֲהָבָתוֹ שֶׁל דְּנִיָּאל, שֶׁהָיָה מִתְחַטֵּא עַל בְּלִשְׁצַר, שֶׁנֶּאֱמָר [\(דניאל ה, יז\)](#): מִתְנַתֵּף לָךְ לְהוֹיָן וּנְבֻזַבְיַתָּךְ לְאַחֲרֵן הַב, רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָא אָמַר נְבוֹז נְבוֹז רַאשָׁה תַמָּן הֵינּוּן צְוֹחִין לִיה לְאַיְפָרְכָא נְבוֹזַבְיַתָּךְ. רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר בְּזַבְיַתָּךְ בְּזַיְזִין בְּנִי בְזַיְזִין אֲתוּן, מִתְלָא אָמַר מִן דְּיִירוּת וְלֹא מִן דְּבְזִין לִיה.

א (ח) זֹאת קוֹמְתָךְ דְּמַתָּה לְתַמָּר, רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי דוּסָא בַר טַבַּת שְׁנֵי יְצָרִים בְּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יְצָר עֲבוּדַת כּוֹכָבִים וַיְצָר זְנוּת, יְצָר עֲבוּדַת כּוֹכָבִים כְּבָר נַעֲקָר, וַיְצָר זְנוּת הוּא קַיִם, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל מִי שֶׁהוּא יְכוּל לַעֲמֹד בְּזְנוּת מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאֵלוֹ עוֹמֵד בְּשִׁתְיָהוּ.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְחַבְר שֶׁהָיוּ לוֹ חֲכִינִים חֶבֶר אֶת הַגְּדוּלָה וְהַנִּיחַ אֶת הַקְּטָנָה, אָמַר כָּל מִי שֶׁהוּא יְכוּל לַעֲמֹד בְּזוֹ מַעֲלִין עָלָיו כְּאֵלוֹ עוֹמֵד בְּשִׁתְיָהוּ, כִּי עֵקֶר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יְצָר עֲבוּדַת כּוֹכָבִים וְהַנִּיחַ שֶׁל זְנוּת, אָמַר כָּל מִי שֶׁעוֹמֵד בְּיְצָר זְנוּת מַעֲלִין לוֹ כְּאֵלוֹ עֹמֵד בְּשִׁתְיָהוּ. אֵימַתִּי נַעֲקָר יְצָר עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, רַבִּי בְּנִיָּה אָמַר אֵלוֹ מְרַדְּכִי וְאַסְתֵּר, וְרַבֵּן אֲמַרִי אֵלוֹ חֲנַנְיָה מִיִּשְׂאֵל וְעִזְרָיָה, מִיִּתִּיבִין רַבֵּן לְרַבִּי בְּנִיָּה וְכִי עַל יְדֵי יְחִידֵי הָיָה נַעֲקָר, מִיִּתִּיב רַבִּי בְּנִיָּה לְרַבֵּן וְכִי מְרַדְּכִי וְאַסְתֵּר יְחִידִים הָיוּ, הִדָּא מְסִייעָא לְרַבִּי בְּנִיָּה.

אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא וְרַבִּי מִיִּאשָׁא וְרַבִּי יְרֵמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר כְּהֵנָא, כְּתִיב [\(אסתר ד, ג\)](#): שֶׁק וְאַפֵּר יִצַּע לְרַבִּים, רַבֵּן שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר צְדִיקִים הָיוּ, וְדָא מְסִייעָא לְרַבֵּן, רַבִּי פְּנַחֵס וְרַבִּי חֲלֻקְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל כְּתִיב [\(יחזקאל ו, ט\)](#): וְזָכְרוּ פְּלִיטִיכֶם אוֹתִי בְּגוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ שָׁם וְגו', פְּלִיטִיכֶם אֵלוֹ חֲנַנְיָה מִיִּשְׂאֵל וְעִזְרָיָה שֶׁהָיוּ פְּלִטִים מִכַּבְּשׁוֹן הָאֵשׁ, בְּגוֹיִם אֲשֶׁר שָׁבוּ שָׁם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא בְּגוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ שָׁם, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל [\(הושע יד, ט\)](#): אֲפָרִים מֵה לִי עוֹד לְעַצְבִּים, מֵה לִי לְיִצְרָה שֶׁל עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, אֲנִי עֲנִיתִי, אֲנִי עֲנִיתִי לוֹ, לֹא אֲשׁוּרְנוֹ, לֹא אֲמַרְנוֹ שִׁירָה לְפָנֶיךָ, הוּי אוֹמֵר אֲנִי הוּא שְׁכַפְפָּתִי יְצָרָה שֶׁל עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, אִם כֵּן לָמָּה בָּאוּ יִשְׂרָאֵל בְּסַפְק בֵּימֵי הָמֶן, רַבֵּן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, רַבֵּן אֲמַרִי עַל שְׁעַבְדוֹ יִשְׂרָאֵל עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר עַל שְׁאֲכָלוֹ מִתְבַּשִּׁיל הַגּוֹיִם. אָמְרוּ לוֹ וְהִלָּא לֹא אָכְלוּ סְעוּדָה אֶלָּא אֲנָשִׁי שׁוֹשֵׁן הַבִּירָה בְּלֶבֶד, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(אסתר א, ה\)](#): וּבְמִלּוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה, אָמַר לָהֶם וְהִלָּא כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרַבִין אֵלִין בְּאֵלִין,

דְּכַתִּיב (ויקרא כו, לז) : וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו, אִישׁ בְּעוּוֹן אָחִיו, אָמַר לָהֶם אִם כְּדַעְתְּכֶם אַתֶּם חִיבֵיתֶם אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל כְּלִיָּה, דְּכַתִּיב (שמות כב, יט) : זָבַח לְאֱלֹהִים יַחֲרָם, אָמְרוּ לוֹ אֵף עַל פִּי כֹן לֹא עָבְדוּ אוֹתָהּ בְּכָל לֵבָם, שְׁנֵאמַר (איכה ג, לג) : כִּי לֹא עָנָה מִלְּבוֹ, אֵף עַל פִּי כֹן (איכה ג, לג) : וַיִּגַּה בְּנֵי אִישׁ, הֵעֲמִיד עֲלֵיהֶם אָדָם קָשָׁה בְּיוֹתֵר לְנִסּוֹתָן, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, וְעָמַד וְהִגָּה אֶת מִכְתָּן. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי אָמַר בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת פָּעְלוּ יִשְׂרָאֵל עִם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּסִינֵי פָעְלוּ בְּפִיָּהֶם וְלֹא פָעְלוּ בְּלִבָּם, שְׁנֵאמַר (תהלים עח, לו לז) : וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיָּהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִכְזָבוּ לוֹ וּלְבָם לֹא נָכוֹן עָמוּ. בְּבָבֶל פָּעְלוּ בְּלִבָּם וְלֹא פָעְלוּ בְּפִיָּהֶם, שְׁנֵאמַר : כִּי לֹא עָנָה מִלְּבוֹ, אֵף עַל פִּי כֹן וַיִּגַּה בְּנֵי אִישׁ, הִבִּיא עֲלֵיהֶם אִישׁ, שְׁנֵאמַר (אסתר ז, ו) : אִישׁ צָר וְאוֹיֵב הָמֹן הָרַע הַזֶּה, וְהִגָּה אֶת מִכְתָּן, עַל דַּעַת רַבָּנָן עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיָמֵי נְבוּכַדְנֶצַּר, עַל דַּעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי לֹא עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיָמֵי נְבוּכַדְנֶצַּר. עַל דַּעַת רַבָּנָן עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כִּיצַד, נְבוּכַדְנֶצַּר הֵעֲמִיד צָלָם וְהִפְרִישׁ עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה מִכָּל אֲמָה וְאֲמָה, וְעֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה מִכָּל יִשְׂרָאֵל. עַל דַּעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן לֹא עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הָא כִּיצַד, נְבוּכַדְנֶצַּר הֵעֲמִיד צָלָם וְהִפְרִישׁ מִכָּל אֲמָה וְאֲמָה שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וּשְׁלֹשָׁה מִכָּל יִשְׂרָאֵל, וְחֲנַנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָה שֶׁהָיוּ הַשְּׁלֹשָׁה מִיִּשְׂרָאֵל עָמְדוּ וּמָחוּ עַל עֲצָמָן וְלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲלָכוּ לָהֶם אֶצֶל דְּנִיָּאל, אָמְרוּ לוֹ רַבְּנוּ דְּנִיָּאל נְבוּכַדְנֶצַּר הֵעֲמִיד צָלָם וְהִפְרִישׁ מִכָּל אֲמָה וְאֲמָה שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וְלָנוּ הִפְרִישׁ מִכָּל יִשְׂרָאֵל מָה אַתָּה אוֹמֵר לָנוּ נִסְגּוֹד לִיָּה אוֹ לֹא, אָמַר לָהֶם הִנֵּה הִנְבִּיא לְפָנֵיכֶם לָכוּ אֶצְלוֹ, הֲלָכוּ לָהֶם מִיָּד אֶצֶל יַחֲזַקְאֵל, אָמְרוּ לוֹ כִּמוֹ שְׁאָמְרוּ לְדְנִיָּאל נִסְגּוֹד לִיָּה אוֹ לֹא, אָמַר לָהֶם כָּבֵר מְקַבֵּל אֲנִי מִיִּשְׁעֵיהָ רַבִּי (ישעיה כו, ב) : חֲבִי כִמְעַט רָגַע עַד יַעֲבֹר זָעַם. אָמְרוּ לִיָּה מָה אַתָּה בָּעֵי דִיְהוֹן אָמְרִין הַדִּין צִלְמָא סְגִדִין לִיָּה כָּל אֲמִיָּא, אָמַר לוֹן וּמָה אַתּוֹן אָמְרִין, אָמְרוּ לִיָּה אֲנִן בְּעֵינָן נִתְּן בֵּיהּ פָּגָם דְּנִיָּהוּי תַּמְּן וְלֹא נִסְגּוֹד לִיָּה, בְּגִין דִּיְהוֹן אָמְרִין הַדִּין צִלְמָא כָּל אֲמִיָּא סְגִדִי לִיָּה לְבַר מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶם אִם כְּדַעְתְּכֶם הִמְתִּינוּ לִי עַד שְׁאִמְלִדְךָ בְּגַבְוָרָה, הַדָּא הוּא דְּכַתִּיב (יחזקאל כ, א) : בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזְּקַנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַרְשׁ אֶת ה' וַיִּשְׁבוּ לְפָנָי, וּמִי הָיוּ, אֵלֹו חֲנַנְיָהּ וְעֲזַרְיָה, אָמַר לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם חֲנַנְיָהּ מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָה מְבַקְשִׁים לְתוֹן נִפְשָׁם עַל קְדֻשַׁת שְׁמֵךְ, מִתְּקִים אֶתְּ עֲלֵיהוֹן אוֹ לֹא, אָמַר לוֹ אֵינִי מִתְּקִים עֲלֵיהֶם, הַדָּא הוּא דְּכַתִּיב (יחזקאל כ, ג) : בֶּן אָדָם דַּבֵּר אֶת זְקַנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וּגְוִי הַלְּדַרְשׁ אֶתִּי אַתֶּם בָּאִים, מֵאַחַר שְׁגַרְמַתְּם לִי לְהַחְרִיב בֵּיתִי וּלְשַׂרְף הַיְכָלִי וּלְהַגְלוֹת בְּנֵי לְבָיִן הָאֲמוֹת וְאַחַר כֵּן אַתֶּם בָּאִים לְדַרְשָׁנִי, (יחזקאל כ, ג) : חִי אֲנִי אִם אֲדַרְשׁ לָכֶם. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בָּכָה יַחֲזַקְאֵל וְקוֹנָן וְהִלְלִיל בְּעֲצָמוֹ וְאָמַר וַיִּלְשׁוֹנָאֵי יִשְׂרָאֵל אֲבָדָה שְׁאַרִית יְהוּדָה, שְׁלֹא נִשְׁתַּיֵּר מִיְהוּדָה אֶלָּא אֵלֹו בְּלָבָד, שְׁנֵאמַר (דניאל א, ו) : וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דְּנִיָּאל חֲנַנְיָהּ מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָה, וְזוֹ תְּשׁוּבָה בָּאָה לָהֶם, וְהוּא בְּכִי וְאַזִּיל, כִּיּוֹן דְּאַתָּא אָמְרוּ לִיָּה מָה אָמַר לָךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶם אֵינִנוּ מִתְּקִים עֲלֵיכֶם, אָמְרוּ לוֹ בֶּין מִתְּקִים בֶּין שְׂאִין מִתְּקִים אֲנוּ נוֹתְנִין נִפְשׁוֹתֵינוּ עַל קְדֻשַׁת שְׁמוֹ, תַּדַּע לָךְ שְׁהוּא כּוֹן, שְׁעַד שְׁלֹא בָּאוּ אֶצֶל יַחֲזַקְאֵל מָה אָמְרוּ לוֹ לְנְבוּכַדְנֶצַּר (דניאל ג, טז) : לֹא חֲשַׁחִין אֲנַחְנָא עַל דְּנָה פְתַגְסָא לְהַתְּבוּתָךְ הֵן אֵיתִי אֶלְהָנָא דִּי אֲנַחְנָא פְלַחִין יְכָל לְשִׁיזְבוּתָנָא. לְאַחַר שְׁבָאוּ אֶל יַחֲזַקְאֵל וְשָׁמְעוּ הַתְּשׁוּבָה, אָמְרוּ

לְנִבּוּכְדָנְצָר (דניאל ג, יח) : וְהוּן לֹא יָדִיעַ לְהוּא לָךְ מַלְכָא, בֵּין מַצִּיל בֵּין לֹא מַצִּיל יָדִיעַ לְהוּא לָךְ מַלְכָא דִּי לֹא־לְהֵךְ לֹא אִיתְנָא פְּלַחִין וּלְצֻלָּם דְּהִבָּא דִּי הִקְיִמְתָּ לֹא נִסְגָּד. מִן דְּנִפְקִין מִן גְּבִיּה דִּיחֻזְקָא לִנְגְלָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ יְחֻזְקָא לְמָה אֶת סְבוּר שְׂאִינִי מִתְקִים עֲלֵיהֶם, מִתְקִים אֲנִי עֲלֵיהֶם בְּוֹדָא, הִדָּא הוּא דְכְתִיב (יחזקאל לו, לו) : כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים עוֹד זֹאת אֲדַרְשׁ לְבֵית יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא שְׂבִיק לְהוּן וְלֹא תִימַר לְהוּן מִיָּדִי, אֲשַׁבּוּק לְהוּן מְהֻלְכִין עַל תְּמָם, הִדָּא הוּא דְכְתִיב (משלי י, ט) : הוֹלֵךְ בֵּתָם יִלְךְ בְּטַח וְגו', מָה עָשׂוּ הִלְכוּ וּפְזָרוּ עֲצָמוֹן בֵּין הָאֲכֻלוּסִין וְהוּוֹן אָמְרִין וְהוּן לֹא מַצִּיל יָדִיעַ לְהוּא לָךְ, הִדָּא הִיא דְבְרֵייתָא מִשְׁתַּבְּעִין וְאָמְרִין בְּמֵאן דְּאָקִים עַלְמָא עַל תְּלַתָּא עֲמוּדִים, אִית דְּאָמְרֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֵינוֹן, וְאִית דְּאָמְרִין אֱלוֹ הוּן חֲנֻנְיָה מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה. זֹאת קוֹמְתָךְ דְּמַתָּה לְתַמָּר, מָה תַמָּר נִגְזְרָה עֲלֵיהָ שְׂרָפָה וְלֹא נִשְׂרָפָה, אָף אֱלוֹ נִגְזָר עֲלֵיהֶם שְׂרָפָה וְלֹא נִשְׂרָפוּ, כִּיצַד נַעֲשֶׂה לְהֶם הָאוּר, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַי נַחֲמִיָּה, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר כְּמִין טְלָנְס, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר כְּמִין אֲוִקִי.

א (ט) אָמְרֵי אֶעֱלֶה בְּתַמָּר, אָמְרֵי שְׂאִנִּי מִתְעַלָּה בְּכָל הָאָמָה כְּלָה וְלֹא נִתְעַלִּיתִי אֶלָּא בְּכֶם. אַחְזָה בְּסִנְסַנְיִין, בְּסִנְסַנְיָה הִדָּא תַמָּרְתָּא כְּדָלָא עֲבָדָה כְּלוּם לֹא פְּחִיתָא דְּהִיא עֲבָדָה מִן תְּלַת אֵילָנִין אֶלְבָּנִין, אָבוּן בְּרַחֲסֵי אָמַר בְּאַתְרֵין צְוּוּחִין לְאֶלְבָּנִיָּה סִנְסַנְיָה, הִדָּא הוּא דְכְתִיב (דניאל ג, כא) : בְּאֲדִין גְּבַרְיָא אֶלְךָ כְּפַתּוּ בְּסַרְבְּלֵיהוֹן, רַבִּי יוֹדָן וְרַבִּי הוּנָא, רַבִּי יוֹדָן אָמַר בְּגוּלֵיהוֹן, וְרַבִּי הוּנָא אָמַר, בְּמוֹקְסִיָּהוֹן.

אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי דְּמִן חִיפָה, [שלשה] [ששה] נְסִים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, צָף הַכְּבָשׂוֹן, וְנִפְרָץ הַכְּבָשׂוֹן, וְנִשְׂרָפוּ אַרְבַּע מַלְכֵיּוֹת, וְנַעֲשֶׂה נְבוּכְדָנְצָר אִימוֹס שִׁירוּף, וְהַפִּילָה הָרוּחַ אֶת הַצֶּלֶם, וְהַחֲיָה יְחֻזְקָא לְהַמְתִּים בְּבִקְעַת דּוּרָא. צָף הַכְּבָשׂוֹן מִנִּין, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִן הִדָּא קָרָא (דניאל ג, כד כה) : אֲדִין נְבוּכְדָנְצָר מַלְכָּא תְּוָה וְקָם בְּהַתְּבַהֲלָה עֲנָה וְאָמַר וְגו' הָא אֲנָה חֲזָה גְּבַרִין אַרְבַּעָה שְׂרִין מְהֻלְכִין בְּגוּא נוּרָא וְגו' וְרוּה דִּי רַבִּיעָאָה דְּמָה לְבַר אֶלְהִין. רַבִּי פְּנַחֲס בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן אָמַר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה יִרַד מִיְכָאֵל הַמַּלְאָךְ וְיִסְטְרוּ עַל פִּיו, אָמַר לוֹ אִי רְשַׁע לְחָה סְרוּחָה בְּרַ אִית לֵיה, חֲזוֹר וְיִתִּיב מִלְךְךָ, חֲזוֹר וְיִתִּיב מִלוּי, (דניאל ג, כח) : עֲנָה נְבוּכְדָנְצָר וְאָמַר בְּרִיךְ אֱלֹהֵהוֹן דִּי שְׁלַח בְּרִיָּה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא דִּי שְׁלַח מַלְאָכָה וְשִׁיזַב לְעַבְדוּהִי דִּי הִתְרַחְצוּ עֲלוּהִי, אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן פְּרִיטִין מִשְׁלוּ הִיוּ. נִפְרָץ הַכְּבָשׂוֹן מִנִּין, דְכְתִיב (דניאל ג, כו) : בְּאֲדִין קָרַב נְבוּכְדָנְצָר לְתַרַע אֲתוּן נוּרָא יְקַדְתָּא עֲנָה וְאָמַר שְׁדַרְךָ מִישְׁךָ וְעַבְדָּ נְגוּ עַבְדוּהִי דִּי אֶלְהָא עֲלָאָה, פְּרָקוּ וְאַתּוּ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא פְּקוּ וְאַתּוּ, מְכָאן שְׁנִפְרָץ הַכְּבָשׂוֹן. נִשְׂרָפוּ אַרְבַּעָה מַלְכֵיּוֹת מִנִּין, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְכְתִיב (דניאל ג, ב) : שְׁלַח לְמַכְנַשׁ לְאַחַשְׁדַּרְפַּנְיָא סַגְנִיָּא וּפְחֻתָּא אֲדַרְגְּזָרְיָא גְּדַבְרִיָּא דְתַבְרִיָּא תַפְתִּיָּא, אֲדַרְגְּזָרְיָא אִיפְרַכְיָא, גְּדַבְרִיָּא אִיסְטְרֻטְטָיָא, דְתַבְרִיָּא אִיסְכְּלוּסְקוּקִי, הוּא קוּרָא לְהֶם דְתַבְרִיָּא, שְׁהֶם שׁוּבְרִים אֶת הַדְּבָרִים, תַפְתִּיָּא, מִימָרְס, וְלָמָה הוּא קוּרָאן כִּן תַפְתִּיָּא, שְׁמַפְתִּין יִצַר הָרַע עַל זְנוּת, אֵין לִי אֶלָּא אֱלוֹ, מִנִּין לְרַבּוֹת דְּכַסִּין וְאַנְדִּיקִין וְהַגְּמוּנִין, תְּלַמוּד לּוּמַר (דניאל ג, ב) : וְכָל שְׁלֹטְנֵי מְדִינָתָא, אֵין לִי אֶלָּא אֱלוֹ בִּירִידָתּוֹ, בְּעֲלִיתּוֹ

מנין, דכתיב [\(דניאל ג, כז\)](#) : ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא והדברי מלכא, אחשדרפניא, רבי אחא ורבנן, רבי אחא אמר אלו הארפונות שהן נחשדין ופונין דין לכל צד, ורבנן אמרי שמהדרין פנים ופונים דין. סגניא סכולוסטיקי, ופחותא קתאליקי, והדברי מלכא קשישי ואיטרולוגיסי, [\(דניאל ג, כז\)](#) : חזון לגבריא אלד. ונעשה נבוכדנצר אימוס שירוף מנין, אמר רבי יצחק מן הדא דהוא אמרה בפומיה [\(דניאל ג, לב\)](#) : אתיא ותמהיא די עבד עמי אלהא עלאה שפר קדמי להחוייה, עמי עבד בגופי עבד. הפילה הרוח את הצלם מנין, אמר רבי יצחק מן הדא קרא [\(ישעיה מו, א\)](#) : פרע בל קרס נבו. החיה יחזקאל את המתים מנין, אמר רבי יצחק מן הדא קרא [\(יחזקאל לו, ט\)](#) : מארבע רוחות באי הרוח.

אמר רבי פנחס אותה הרוח שהפילה את הצלם, הרוח ההוא החיה המתים.

אמר רבי אלעזר אותו היום שבת ויום הכפורים היה. ורבנן אומרים כמה הוה נבוכדנצר מפתהו לדניאל ואומר לו לית את סגיד לצלמא דרידא ליה ואית ליה ממשא, אמר ליה תא חמי מהו עביד ואת מן גרמך את סגיד ליה, מה עשה אותו רשע נטל ציצו של כהן גדול ונתנו לתוך פיו, וכנס כל זני זמרא והוה מקלסין קדמוהי והוא אומר אנכי ה' אלהיך, כיון דחמא דניאל כן אמר ליה לית את יחיב לי רשותא למסק ולמנשק הדין צלמא דידך על פומיה, אמר ליה ולמה על פומיה, אמר ליה דהוא טעים משתעי, מיך נתן ליה רשות וסלק מיסלק, אישתבע לציצא ואמר ליה בשר ודם אני ושלוחו של הקדוש ברוך הוא אני אלא הזהר שלא יתחלל בך שם שמים וגו' אני עליך שתבוא אחרי, בא לנשקו והוציא בלעו מתוך פיו, מן דנחת מתכנשין כל זני זמרא והוה מקלסין קדמוהי ולא הוה עביד כלום, באותה שעה הפיל הרוח את הצלם. כיון שראו אמות העולם נסים וגבורות שעשה הקדוש ברוך הוא עם חנניה וחבריו, הוה נסבין ית טעותהון ומתברין יתהון ועבדין יתהון זוגין פעמונין, ותלו יתהון בכלביהון ובחמוריהון, והוה מקרקשין בהון ואמרו אתון חמון למה הוינן סגדין, לקים מה שניאמר : פרע בל קרס נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה. ויהיו נא שדיך כאשכלות הגפן, זה פרח וזרח, מה פרח וזרח נגזרה עליהם שרפה ולא נשרפו, אף אלו נגזרה עליהם שרפה ולא נשרפו. וריח אפך פתפוחים, אמר רבי אלעזר מאחר שכתב בהן [\(דניאל ג, כז\)](#) : וריח נור לא עדת בהון, ואת אמר : וריח אפך פתפוחים, ולמה היה דומה ריחן לריח שדה של תפוחים.

א (י) וחכך כיון הטוב, אמר רבי יוחנן באותה שעה קרא הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת כלן ואמר להם רדו ונשקו שפתותיהן של אבותיהם של אלו, שכשם שפעלו הם לפני באש, כך פעלו לפני בניהם באש. רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון באותה שעה קרא הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת ואמר להם רדו ונשקו שפתותיהן של אלו, שאלו לא קבלו תורתו ומלכותו בסיני, היתיה נעשה בעל דבב לאלו שהם ישנים

במערת המכפלה. דוֹבב שפתי ישנים, אִמַר רבי יוחנן בן תורתה, אף על פי שמת שפתותיו רוחשות עליו בקבר, מאי טעמא, דוֹבב שפתי ישנים. שמואל אִמַר כְּכֹמֶר זֶה שֶׁל עֲנָבִים שֶׁהוּא זָב מֵאֲלִיו. רבי חנינא בר פפא ורבי סימון, חד אִמַר כִּהְדִּין דְּשִׁתִּי קוֹנְדִיטוֹן, וְחַד אִמַר כִּהְדִּין דְּשִׁתִּי חִמַר עֲתִיק, אף על גב דהוא שתי ליה, טעמא וריחא בפומיה.

א (יא) אֲנִי לְדוֹדֵי וְעָלִי תְּשׁוּקָתוֹ, שְׁלֹשָׁה שׁוּקִין הוּן, אֵין שׁוּקוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲלֵא בְּאֲבִיהֶם שְׁבַשְׁמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲנִי לְדוֹדֵי וְעָלִי תְּשׁוּקָתוֹ, אֵין שׁוּקָה שֶׁל אִשָּׁה אֲלֵא בְּבַעְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית ג, טז\)](#): וְאֵל אִישׁוֹ תְּשׁוּקָתְךָ. אֵין שׁוּקוֹן שֶׁל יָצָר הָרַע אֲלֵא בְּקִין וְחִבּוּרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית ד, ז\)](#): וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּישׁם רַבִּי אַחָא אֵין שׁוּקוֹן שֶׁל גִּשְׁמִים אֲלֵא בְּאֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים סה, ז\)](#): פְּקֻדֹתַי הָאֶרֶץ וְתִשְׁקָקָהּ רַבַּת תַּעֲשִׂרְנָה, אִם זְכִיתֶם תַּעֲשִׂרְנָה, וְאִם לֹא תַעֲשִׂרְנָה, שְׁתַּעֲשֶׂה לְכֶם אַחַד מֵעֲשָׂרָה.

דָּבָר אַחֵר, וְעָלִי תְּשׁוּקָתוֹ, תְּשִׁים אָנוּ, אִף עַל פִּי שְׁאָנוּ תְּשִׁים, אָנוּ מְצַפִּים וּמְקוּיִם לִישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל יוֹם וַיּוֹם, וּמִיַּחְדִּים שָׁמוֹ שְׁתֵּי פְעָמִים, וְאוֹמְרִים [\(דברים ו, ד\)](#): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.

א (יב) לָכֶה דוֹדֵי נִצָּא הַשָּׂדֶה, רוּחַ הַקְּדֹשׁ צוֹנַחַת וְאוֹמְרַת נִצָּא וַיִּטְיִיל בְּדִימוּסִין שֶׁל עוֹלָם, נְלִינָה בְּכַפְרִים, בְּכּוֹפְרִים בּוּ, אֵלוֹ כְּרַכִּי אַמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁכִּפְרוּ בְּהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

אִמַר רַבִּי אַבָּא בַר כַּהֲנָא אִף עַל פִּי כּוֹן לְשַׁעָה.

א (יג) נִשְׁפִּימָה לְכַרְמִים, אֵלוֹ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר [\(ישעיה ה, ז\)](#): כִּי כָרַם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. נִרְאָה אִם פָּרַחַה הַגֶּפֶן, זֹו קָרִיאת שְׁמַע. פִּתַח הַסְּמֶדֶר, אֵלוֹ בְּתֵי כְּנָסִיּוֹת וּבְתֵי מְדַרְשׁוֹת. הַנִּצּוֹ הַרְמוֹנִים, תִּינּוּקוֹת שְׁיֹשְׁבֵים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. שָׁם אֶתֶן אֶת דְּדִי, שָׁם אֲנִי נוֹתֵנת הַצְּדִיקִים וְהַצְּדִיקוֹת וְהַנְּבִיאִים וְהַנְּבִיאוֹת שֶׁעָמְדוּ מִמֶּנּוּ.

א (יד) הַדּוֹדָאִים נָתַנוּ רִיחַ, אֵלוֹ עוֹלָמִי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹא טָעַמוּ טַעַם חֶטָּא. וְעַל פְּתַחֲנוּ כָּל מְגָדִים, אֵלוֹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁדָּבְקוּ בְּבַעְלֵיהֶן וְאֵינָן מְכִירוֹת אָדָם אַחֵר.

דָּבָר אַחֵר, הַדּוֹדָאִים נָתַנוּ רִיחַ, רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי לּוֹי, רַבִּי יוֹדֵן אִמַר בּוֹא וּרְאֵה כֶּמָּה הֵם חִבִּיבִין הַדּוֹדָאִים לְפָנַי מִי שֶׁאִמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם, שֶׁבִשְׂכַר הַדּוֹדָאִים הִלְלוּ עָמְדוֹ שְׁנֵי שְׁבָטִים גְּדוֹלִים מְסִימִים, וְאֵלוֹ הֵם, שְׁבָטוֹ שֶׁל יִשְׂשָׁכָר וְשְׁבָטוֹ שֶׁל זְבוּלוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית ל, טז\)](#): וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בְּעָרֵב. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמַר זֹו הַפְּסִידָה וְזֹו הַפְּסִידָה, זֹו נִשְׁתַּכְּרָה וְזֹו נִשְׁתַּכְּרָה, לֵאמֹר הַפְּסִידָה דּוֹדָאִים וְנִשְׁתַּכְּרָה שְׁבָטִים וְקַבּוּרָה, רַחַל נִשְׁתַּכְּרָה דּוֹדָאִים וְהַפְּסִידָה שְׁבָטִים וְקַבּוּרָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל

אמר זו הפסידה וזו הפסידה, זו נשתכרה וזו נשתכרה. לאה הפסידה דודאים ונשתכרה שבטים והפסידה הבכורה, רחל נשתכרה דודאים ונשתכרה בכורה והפסידה שבטים.

אמר רבי לוי, כתיב [\(ירמיה כד, א ב\)](#): הראני ה' והנה שני דודאי תאניס וגוי הדוד אחד תאניס טבות מאד, זו גלותו של יכניה, והדוד אחד תאניס רעות מאד, זו גלותו של צדקיה. אין תימר גלותו של יכניה עשת תשובה וגלותו של צדקיה לא עשת תשובה, תלמוד לומר: הדודאים נתנו ריח, שני הדודאים, הטובים והרעים, נתנו ריח. ועל פתחינו כל מגדים, דבית רבי שילא ורבנן, דבית רבי שילא אמרין לאשה כשרה שהניח לה בעלה מעט חפצים ומעט יציאות, כיון שבא בעלה אמרה לו ראה מה הנחת לי ומה סגלתי לך, וגם הוספתי לך עליהם. ורבנן אמרי למלך שהיה לו פרדס ונתנו לאריס, מה עשה אותו האריס, מלא כלכלות של תאנים מפרותיו של פרדס, ונתנן על פתח הפרדס, כשהיה המלך עובר רואה כל השבח הזה, אמר כל השבח הזה בפתח הפרדס, בפרדס כלו על אחת כמה וכמה. כך בדורות הראשונים אנשי כנסת הגדולה, הלל ושמיאי ורבן גמליאל הזקן. בדורות האחרונים רבן יוחנן בן זכאי ורבי אליעזר ורבי יהושע ורבי מאיר ורבי עקיבא ותלמידיהון על אחת כמה וכמה, ועליהם הוא אומר: חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך.

אמר רבי אבא בר כהנא, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם צופנים לי ואני צופן לכם, אתם צופנים במצוות ומעשים טובים, ואני צופן לכם באוצרות מלאים יותר מכל הטובות שבעולם.

אמר רבי אבא בר כהנא בר יודן, אלא דדידיה הינון סגין מן דידן, הדא הוא דכתיב [\(תהלים לא, כ\)](#): מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים וגוי. בד

פרשה ח

א (א) מי יתנדף כאח לי, באי זה אח, כקין להבל, קין הרג להבל, שנאמר [\(בראשית ד, ח\)](#): ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו. אלא כישמעאל ליצחק, ישמעאל שונא ליצחק. אלא כעשו ליעקב, הרי נאמר [\(בראשית כז, מא\)](#): וישטם עשו את יעקב. אלא כאחי יוסף ליוסף, שונאין היו אותו, שנאמר [\(בראשית לז, יא\)](#): ויקנאו בו אחיו. באי זה אח, יונק שדי אמי, הוי אומר כיוסף לבנימין שאהבו בלבם, שנאמר [\(בראשית מג, טז\)](#): וירא יוסף אתם את בנימין. אמצאך בחוץ אשקך, חוץ זה המדבר, שהוא חוץ לשוב. אשקך,

בְּשָׁנֵי אַחִים שָׁנְשָׁקוּ זֶה לָזֶה, וְאֵלוּ הוּן, מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן, שָׁנְאָמַר (שמות ד, כז):
וַיִּלְדָּו וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשָּׁק לוֹ. לֹא יָבִיזוּ לִי, אָמַר רַבִּי פְּנַחֵס מַעֲשֵׂה
בְּשָׁנֵי אַחִים שֶׁהָיָה אֶחָד בְּמִירוֹן וְאֶחָד בְּגוֹשׁ חֶלֶב, נִפְלָה דְלִיקָה בְּבֵית זֶה
שֶׁהָיָה בְּמִירוֹן וּבָאת אַחֲוֹתָיו מְגוֹשׁ חֶלֶב הַתְּחִילָה מְגַפְּפֹתוֹ מְחַבְּקֹתוֹ
וּמְנַשְׁקֹתוֹ וְאוֹמְרֵת לֵית דָּא מְבַדָּה לִי, דְהָוָה אַחֵי בְּאַנְנִיקֵי וְנִתְפַּלֵּט מִמֶּנָּה.

א (ב) אָנְהָגָד אַבִּיאָד, אָנְהָגָד מְהַעֲלִינִים לַתְּחִתּוֹנִים. אַבִּיאָד אֶל בֵּית אַמִּי,
זֶה סִינֵי.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, לָמָּה קוֹרְאִין לְסִינֵי בֵּית אַמִּי, שְׁמִשָּׁם נַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל
כְּתִינוּק בֶּן יוֹמוֹ. תִּלְמִדְנִי, מַצּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. אֲשַׁקָּד מִיַּן הַרְקַח, אֵלוּ
מְשֻׁנְיֹת גְּדוּלוֹת, כְּגוֹן מְשֻׁנְתוֹ שֶׁל רַבִּי חִזְיָא רַבָּה, וּמְשֻׁנְתוֹ שֶׁל רַבִּי הוֹשַׁעֲיָא
וְשֶׁל בַּר קַפְרָא וּמְשֻׁנְת רַבִּי עֲקִיבָא. מַעֲסִיס רַמְנִי, אֵלוּ הַהַגְדוֹת שֶׁטַעֲמוֹן
כְּרַמּוֹן.

דָּבַר אַחַר, אֲשַׁקָּד מִיַּן הַרְקַח, זֶה הַתְּלָמוּד שֶׁמִּפְּטָם בְּמְשֻׁנְיֹת כְּרַקַח.
מַעֲסִיס רַמְנִי, אֵלוּ בְּגָדֵי כְּהֵנָה גְּדוּלָּה, הֵיאָד מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות כח, לד):
פַּעֲמוֹן זָהָב וְרַמּוֹן.

א (ה) מִי זֹאת עֵלָה מִן הַמְּדַבֵּר, עֵלוּיָה מִהַמְּדַבֵּר, סְלוּקָה מִן הַמְּדַבֵּר,
מִיתְתָּה מִן הַמְּדַבֵּר, הֵדָא מָה דְאַתְּ אָמַר (במדבר יד, לה): בְּמַדְבַּר הַזֶּה יִתְמוּ
וְשָׁם יָמָתוּ. מִתְרַפְּקַת עַל דּוֹדָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהִיא מִנְחַת פְּרָקִי תוֹרָה
וּפְרָקִי מַלְכוּת לַעֲתִיד לָבוֹא. תַּחַת הַתְּפוּחַ עוֹרְרֵתִיד, דָּרַשׁ פְּלִטְיוֹן אִישׁ רוֹמִי
וְאָמַר, נִתְלַשׁ הָרַם סִינֵי וְנִצַּב בְּשָׁמַי מְרוֹם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְתוּנִים תַּחְתּוֹ,
שָׁנְאָמַר (דברים ד, יא): וַתִּקְרְבוּן וַתַּעֲמְדוּן תַּחַת הָהָר.

דָּבַר אַחַר, תַּחַת הַתְּפוּחַ עוֹרְרֵתִיד, זֶה סִינֵי, וְלָמָּה נִמְשַׁל בְּתַפוּחַ, אֶלָּא מָה
תַּפוּחַ זֶה עוֹשֶׂה פְּרוֹת בְּחֻדְשׁ סִינּוֹ, כֶּף הַתּוֹרָה נִתְנָה בְּסִינּוֹ.

דָּבַר אַחַר, תַּחַת הַתְּפוּחַ עוֹרְרֵתִיד, לָמָּה לֹא בְּאַגוֹז וְאֵילָן אַחַר, אֶלָּא כָּל
אֵילָן דְּרַכּוֹ מוֹצִיא עָלָיו תְּחִלָּה וְאַחַר כֶּף פְּרוֹתִיו, וְתַפוּחַ זֶה מוֹצִיא פְּרוֹתִיו
תַּחֲלָה וְאַחַר כֶּף מוֹצִיא עָלָיו, כֶּף הַקְּדִימוֹ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיָה לְשִׁמְיעָה, שָׁנְאָמַר
(שמות כד, ז): נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים
עָלֵיכֶם תּוֹרָתִי מוֹטָב וְאִם לֹא הֲרִינִי כּוֹבֵשׁ עָלֵיכֶם הָהָר הַזֶּה וְהוֹרֵג אֶתְכֶם.
שְׁמָה חֲבַלְתָּד אַמָּד, וְכִי שְׁמָה חֲבַלָּה, אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה לְאַחַד שֶׁהִלְדָּד בְּמִקּוֹם
סַכְנָה וְנִצַּל, פָּגַע בֵּיהַ חֲבַרְיָה אָמַר לִיהַ בְּהַוָּא אַתְרָא דְסַכְנָתָא עֲבַרְתָּ, כַּמָּה
סַכְנָתָא עֲבַרְתָּ, כַּדִּין יִלְדָּד אַמָּד, כַּמָּה צַעֲרָה עֲבַרְתָּ עָלֶיךָ, וּכְדִין אַתְבַּרְתָּ
בְּרִיָּה חֲדָתָא.

אָמַר רַבִּי אַבְיָא בַּר כְּהֵנָא שְׁמָה חֲבַלָּה, וְשְׁמָה חֲבַלָּה, חֲבַלָּה, בְּשַׁעָה שְׁאָמְרוּ
(שמות כד, ז): כָּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע. שְׁמָה חֲבַלָּה, בְּשַׁעָה שְׁאָמְרוּ לַעֲגֹל
(שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל. וְחַבְלוֹ, נִתְמַשְׁכְּנוּ. תַּנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי

זין שנתן לישראל בחורב שם המפרש היה חקוק עליו, וכשחטאו נטל מהם. רבי איבו ורבנן, רבי איבו אמר מאליו היה נקלף, ורבנן אמרי מלאף היה יורד ומקלפו.

אמר רבי שמעון בן חלפתא עלובה היא הפלה שמקלקלת בתוך חפתה.

אמר רבי יוחנן אבדו עצה טובה שנתנה להם בסיני, שנאמר (משלי א, כה): ותפרעו כל עצתי, ואין עצה אלא תורה, שנאמר (משלי ח, יד): לי עצה ותושיה. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי כתיב (דברים ט, ח): ובחרב הקצפתם את ה', אמר הקדוש ברוך הוא באתי לברך אתכם ומצאתי חפכם נקוב שאינו מחזיק ברכה, שנאמר (שמות לב, כה): וירא משה את העם כי פרע הוא, ואין פרוע אלא נקוב, האיך מה דאת אמר: ותפרעו כל עצתי. רבי לוי אמר עשיתם להקדוש ברוך הוא כאלו מתאבל עליכם, אית אתרין צווחין לבית אבלה בית קצופה.

א (ו) שימני כחותם. אמר רבי מאיר אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם מה שחשבת בלבך לעשות לנו עשה, דאמר רבי יוחנן בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני ואמרו נעשה ונשמע, באותה שעה קרא הקדוש ברוך הוא למלאך המות ואמר לו אף על פי שמניתיך קפוקליטור קוזמוקרטור על בריותי, אין לך עסק באמה זו, הדיא הוא דכתיב (דברים ה, כ): ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך, וכי יש חשך למעלה, והא כתיב (דניאל ב, כב): ונהורא עמה שרא, ומהו מתוך החשך, זה מלאך המות שקרוי חשך, שנאמר (שמות לב, טז): והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת, אל תקרי חרות אלא חרות, רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, רבי יהודה אומר חרות ממלאך המות, רבי נחמיה אמר חרות מן המלכיות, ורבנן אמרי חרות מן היסורין.

ב דבר אחר, שימני כחותם, רבי ברכיה אמר זה קריאת שמע, שנאמר (דברים ו, ו): והיו הדברים האלה וגוי על לבבך, כחותם על זרועך, אלו התפלין, היאך מה דאת אמר (דברים ו, ח): וקשרתם לאות על ידך.

אמר רבי מאיר שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כיהויכין, דאמר רבי מאיר נשבע הקדוש ברוך הוא שבועה שהוא נותק מלכות בית דוד מידו, הדיא הוא דכתיב (ירמיה כב, כד): חי אני נאם ה' כי אם יהיה פניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני כי משם אתקנד, אמר רבי חנינא בר יצחק משם אני נותק מלכות בית דוד.

דבר אחר, אנתקף אין כתיב כאן, אלא אתקנד, אתקנד בתשובה ממקום שנתיקתף שם תהיה תקנתך.

אמר רבי זעירא אנא שמעית קליה דרבי יצחק יתיב דריש הדא מלה ולית
אנא דע מה היא, אמר ליה רבי אחא אריכא תימר הדא הוא דכתיב [\(נרמיה
כב, ל\)](#): כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו, בימיו אינו מצליח
אבל בימי בנו מצליח, דכתיב [\(תגי ב, כג\)](#): ביום ההוא נאם ה' צבאות אקח
זרבל בן שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתיך פחותם וגו', רבי אחא בר רבי
אבון בר בנימין בשם רבי אחא בריה דרב פפי אמר גדול כחה של תשובה
שמבטלת הגזרה ומבטלת את השבועה, מבטלת הגזרה מנין, שנאמר:
כתבו את האיש הזה ערירי, וכתיב: ביום ההוא נאם ה' צבאות אקח
זרבל בן שאלתיאל עבדי וגו'. מבטלת את השבועה מנין, שנאמר: חי אני
נאם ה' כי אם יהיה פניהו בן יהוקים מלך יהודה חותם על יד ימיני,
וכתיב [\(דברי הימים א ג, יז\)](#): ובני יכניה אשר שאלתיאל בנו וגו'. רבי תנחום
ברבי ירמיה אמר אסיר, שהיה חבוש בבית האסורין, שאלתיאל שממנו
השתלה מלכות בית דוד.

דבר אחר, אסיר שאסר הקדוש ברוך הוא בשבועה את עצמו, שאלתיאל
ששאל לבית דין של מעלה והתירו לו נדרו.

א אמר רבי איבו שני דברים שאלו ישראל מלפני הקדוש ברוך הוא ולא
שאלו כהגון, עמדו הנביאים ותקנו על ידיהם, ישראל אמרו [\(הושע ו, א\)](#):
ויבוא כגשם לנו, אמרו להן הנביאים לא שאלתם כהגון, שהגשמים הללו
סימן טרחות הן לעולם, יוצאי דרכים מצרין בהם, מפרישי ימים מצרין
בהם, טחי גגות מצרין בהם, דורכי גתות מצרין בהם, עומסי גרנות מצרין
בהם, מי שבורו מלא מים וגתו מלא יין מצרין בהם, ואתם אומרים ויבוא
כגשם לנו, ועמדו הנביאים ותקנו [\(הושע יד, ה\)](#): אהיה כטל לישראל. ועוד
אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: שימני כחותם על לבך פחותם על
זרועך, אמרו להם הנביאים לא שאלתם כהגון, הלב פעמים נראה ופעמים
אינו נראה, ואין חותמו נגלה, ואיזהו כהגון [\(ישעיה סב, ג\)](#): והיית עטרת
תפארת ביד ה'. רבי סימון בן קוזיית אמר בשם רבי לוי, אמר להם הקדוש
ברוך הוא, לא אתם ולא נביאכם שאלתם כהגון וכראוי, שמלך בשר ודם
עובר ועטרה נופלת מעל ראשו וצניף מלוכה מעליה, ואיזה כהגון, הדא
הוא דכתיב [\(ישעיה מט, טז\)](#): הן על כפיים חקתיך חומתיך נגדי תמיד, בשם
שאי אפשר לו לאדם לשכח כפות ידיו, כך [\(ישעיה מט, טו\)](#): גם אלה תשכחנה
ואנכי לא אשכחך.

ד כי עזה כמות אהבה, עזה אהבה כמות, שהקדוש ברוך הוא אוהב
אתכם, הדא הוא דכתיב [\(מלאכי א, ב\)](#): אהבתי אתכם אמר ה' וגו'. קשה
כשאול קנאה, בשעה שמקנאים אותו בעבודת כוכבים שלהם, שנאמר
[\(דברים לב, טז\)](#): יקנאהו בזרים.

דבר אחר, פי עזה כמות אהבה, אהבה שאהב יצחק את עשו, הדא הוא
דכתיב [\(בראשית כה, כח\)](#): ויאהב יצחק את עשו. קשה כשאול קנאה, שקנא
עשו ליעקב, שנאמר [\(בראשית כז, מא\)](#): וישטם עשו את יעקב.

דָּבַר אַחַר, כִּי עָזָה כַּמּוֹת אֶהְבֶּה, אֶהְבֶּה שְׂאֵהֵב יַעֲקֹב לְיוֹסֵף, שְׁנֵאֲמַר (בְּרֵאשִׁית לז, א): וַיִּשְׂרָאֵל אָהֵב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו. קָשָׁה כִּשְׂאוֹל קִנְיָה, שְׁקִנְאוּ בּוֹ אַחִיו, שְׁנֵאֲמַר (בְּרֵאשִׁית לז, יא): וַיִּקְנְאוּ בּוֹ אַחִיו.

דָּבַר אַחַר, כִּי עָזָה כַּמּוֹת אֶהְבֶּה, אֶהְבֶּה שְׂאֵהֵב יְהוֹנָתָן לְדָוִד, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוּאֵל א יח, א): וַיִּאֶהְבֶּהוּ יְהוֹנָתָן כְּנַפְשׁוֹ. קָשָׁה כִּשְׂאוֹל קִנְיָה, שְׁקִנְיָה שְׂאוֹל לְדָוִד, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוּאֵל א יח, ט): וַיְהִי שְׂאוֹל עֹוִן אֶת דָּוִד.

דָּבַר אַחַר, כִּי עָזָה כַּמּוֹת אֶהְבֶּה, אֶהְבֶּה שְׂאוֹהֵב הָאִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שְׁנֵאֲמַר (סֵפְרֵי ט, ט): רָאָה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אֶהְבֶּת. קָשָׁה כִּשְׂאוֹל קִנְיָה, קִנְיָה שְׁמִקְנֵא לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ אֵל תִּדְבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְהִלְכָה וְדִבְרָה עִמוֹ, מִיָּד (בְּמִדְבַר ה, יד): וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְיָה וְקִנְיָה אֶת אִשְׁתּוֹ.

דָּבַר אַחַר, כִּי עָזָה כַּמּוֹת אֶהְבֶּה, אֶהְבֶּה שְׂאֵהֵבּוּ דָוִד שֶׁל שְׂמֵד לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאֲמַר (תְּהִלִּים מד, כג): כִּי עָלִידָה הִרְגֵנוּ כָּל הַיּוֹם. קָשָׁה כִּשְׂאוֹל קִנְיָה, שְׁעֵתִיד הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְקַנֵּא לְצִיּוֹן קִנְיָה גְדוֹלָה, הַדָּא הוּא דְכָתִיב (זְכוּרִיה ח, ב): כֹּה אָמַר ה' קִנְיָתִי לְצִיּוֹן קִנְיָה גְדוֹלָה. רְשָׁפִיהָ רְשָׁפִי אִשׁ שְׁלֵהֶבֶת-יָהּ, רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר כָּאִשׁ שֶׁל מַעֲלָה, לֹא הָאִשׁ מְכַבֶּה לְמִים וְלֹא הַמִּים מְכַבִּין לְאִשׁ.

א (ז) מִים רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֶהְבֶּה. מִים רַבִּים, אֵלוֹ אַמּוֹת הָעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר (ישעיה יז, יב): הוּי הַמּוֹן עַמִּים רַבִּים. לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֶהְבֶּה, אֶהְבֶּה שְׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹהֵב לְיִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאֲמַר (מְלַאכֵי א, ב): אֶהְבֶּתִי אֶתְכֶם אָמַר ה'. וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטַפּוּהָ, אֵלוֹ אַמּוֹת הָעוֹלָם, הַיֵּאָדָּ מַה דָּאֵת אָמַר (ישעיה ז, כ): בַּיּוֹם הַהוּא יִגְלַח ה' בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה בְּעֵבְרֵי נֶהָר וְגוֹ' (ישעיה ח, י): וְלָכֵן הִנֵּה ה' מַעֲלָה גּוֹי מִי הַנְּהָר. אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאֶהְבֶּה, אִם פּוֹתַחֲחִין הוּן כָּל אַמּוֹת הָעוֹלָם אֶת כָּל תְּסַבְּרִיּוֹת שְׁלֵהוֹן וְנוֹתַנְיִים מְמוֹנִים בְּדָבָר אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, אֵינּוּ מִתְּכַפֵּר בְּיָדָם לְעוֹלָם.

דָּבַר אַחַר, אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאֶהְבֶּה, אִם פּוֹתַחֲחִין אַמּוֹת הָעוֹלָם כָּל תְּסַבְּרִיּוֹת שְׁלֵהוֹן בְּדָבָר אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, וְנוֹתַנְיִין כָּל מְמוֹנִים בְּדַמְיוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִי, אֵין מִתְּכַפֵּר לָהֶם לְעוֹלָם. בּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן הָהוּא מְטִיל וְסָלִיק מְטַבְּרִיָּה לְצַפּוֹרִין, וְהָהוּא רַבִּי חִזְיָ בַר אַבָּא סַמּוּד לִיָּה, מְטוֹן חַד בֵּית חַקְלָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַדִּין בֵּית חַקְלָא הָנוּת דִּידִי וְזַבִּינְתִּיהָ בְּגִין מְלַעֵי בְּאוּרִיתָא. מְטוֹן חַד בֵּית כָּרִם, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַדִּין בֵּית כָּרִם דִּידִי הָהוּא וְזַבִּינְתִּיהָ בְּגִין מְלַעֵי בְּאוּרִיתָא. מְטוֹן חַד בֵּית זֵיתָא, וְאָמַר כָּמוֹ כֵּן, שְׂרִי רַבִּי חִזְיָ בַר אַבָּא בְּכִי, אָמַר לִיָּה מַה אֶתְּ בְּכִי, אָמַר לִיָּה בְּכִי אֲנָא דְלֵא שְׁבִקְתָּ לְסִיבּוֹתֶיךָ כָּלוּם. אָמַר לוֹ, חִזְיָ בְּנִי, וְנִקְלָה זֹו בְּעֵינֶיךָ מַה שְׁעֵשִׂיתִי, שְׁמַכְרִיתִי דָּבָר שְׁנֵתָן לְשֵׁשֶׁה יָמִים, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת כ, יא): כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה', אָבֵל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת לד, כח): וַיְהִי שֵׁשׁ עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם, וְכָתִיב (דְּבָרִים ט, ט): וְאֲשַׁב בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם. כֵּד דְּמַדְּ רַבִּי יוֹחָנָן הָיָה דָּוִד קוֹרָא עָלָיו: אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאֶהְבֶּה שְׂאֵהֵב רַבִּי יוֹחָנָן אֶת הַתּוֹרָה, בּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ. כֵּד דְּמַדְּ רַבִּי אוֹשַׁעֲיָא אִישׁ טְרִיָּה רָאוּ

מטתו פורחת באויר, הנה דורו קורין עליו: אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב הקדוש ברוך הוא לרבי אושעיא איש טריה, בוז יבוזו לו.

א (ח) אחות לנו קטנה, אלו ישראל, רבי עזריה בשם רבי יהודה בר רבי סימון, לעתיד לבוא עתידין כל שרי אמות העולם באין ומקטרגין את ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, ואומרין רבוננו של עולם אלו עבדו עבודת כוכבים ואלו עבדו עבודת כוכבים, אלו גלו עריות ואלו גלו עריות, אלו שפכו דמים ואלו שפכו דמים, מפני מה אלו יורדין לגיהנם ואלו אינן יורדין, אמר להם הקדוש ברוך הוא אחות לנו קטנה, מה קטן זה כל מה שהוא עושה אין ממחין על ידו, למה, שהוא קטן, כך כל מה שישארל מתלכלכין כל ימות השנה בעוונותיהן, בא יום הכפורים ומכפר עליהם, שנאמר (ויקרא טז): כי ביום הזה יכפר עליכם.

ב רבי ברכיה פתר קרא באברהם אבינו, אחות לנו קטנה, זה אברהם, שנאמר (יחזקאל לג, כד): אחד הנה אברהם ויירש את הארץ, ואחה את כל באי העולם לפני הקדוש ברוך הוא. בר קפרא אמר כהן שיהא מאחה הקרע, עד שהוא קטן הנה עסוק במצוות ומעשים טובים. ושדים אין לה, שעדין לא בא לכלל מצוות ומעשים טובים. מה נעשה לאחותינו ביום שידבר בה, ביום שגזר נמרוד הרשע ואמר לירד לכבשן האש.

א (ט) אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, אם חומה היא, זה אברהם, אמר הקדוש ברוך הוא אם מעמיד הוא דברים בחומה, נבנה עליה טירת כסף, נצילנו ונבנה אותו בעולם. ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז, אם דל הוא ממצוות ומטלטל מעשיו כדלת, נצור עליה לוח ארז, מה צורה זו אינה מתקיימת אלא לשעה אחת, כך איני מתקיים עליו אלא לשעה אחת. אני חומה, אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא: אני חומה, ואעמיד מעשים טובים בחומה, ושדי כמגדלות, שאני עתידה להעמיד פתים פתים וחבורות של צדיקים פיוצא בי בעולמך. אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום, אמר לו הקדוש ברוך הוא, בשם שירדת לכבשן האש כך אני מוציאך בשלום, הלא הוא דכתיב (בראשית טו, ז): אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים.

ב רבי יוחנן פתר קראי בסדום ובישראל, אחות לנו, זו סדום, הלא הוא דכתיב (יחזקאל טו, מו): ואחותך הגדולה שמרון. ושדים אין לה, שא הנניקה מצוות ומעשים טובים. מה נעשה לאחותנו ביום שגזר בית דין של מעלה שתשרף באש, שנאמר (בראשית יט, כד): והי המטיר על סדם ועל עמרה גפרית ואש. אם חומה היא נבנה עליה, אלו ישראל, אמר הקדוש ברוך הוא אם מעמידין ישראל מעשיהן בחומה, נבנה עליהם ונצילים. ואם דלת היא, אם מטלטלין הן דבריהם כדלת זו, נצור עליה לוח ארז, מה צורה זו אינה מתקיימת אלא לשעה אחת, כך איני מתקיים עליו אלא לשעה אחת. אני חומה, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם אנו חומה

וְנַעֲמִיד מִצּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כַּחֲמוֹה. וְשָׂדִי כַּמְגִדְלוֹת, שְׁאֲנוּ עֲתִידִים לְהַעֲמִיד כְּתוֹת כְּתוֹת שֶׁל צְדִיקִים כִּיּוֹצֵא בְּנוּ בְּעוֹלָמָה. אִזְ הִיִּתִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שְׁלוֹם, לָמָּה, שֶׁהָיוּ כָּל אַמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים לָהֶם, אִם כֵּן, לָמָּה הִגְלָה אֶתְכֶם מֵאַרְצוֹ, וְלָמָּה הִחְרִיב לְמִקְדָּשׁוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ מְשִׁיבִין לָהֶם אָנוּ דוֹמִין לְבֵת מְלָכִים שֶׁהִלְכָה לַעֲשׂוֹת רִגְלֵ רְדוּפִים בְּבֵית אַבְיָה, סוֹף שְׁחוֹזְרֵת לְבֵיתָה בְּשְׁלוֹם.

דָּבָר אַחֵר, אִם חוֹמָה הִיא, זֶה חֲנֻנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזָרְיָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם מַעֲמִידִין הֵן חֲנֻנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזָרְיָה מַעֲשִׂיהֶם, נִבְנָה עֲלֵיהֶם הָעוֹלָם וְנִצְיָלִים. וְאִם דָּלֵת, וְאִם מְטֻלְטֵלִין הֵן מַעֲשִׂיהֶן כְּדֹלֵת זֶה, נִצְוֹר עָלֶיהָ לֹחַ אֶרֶז, מָה צוּרָה זֶה אֵינָה מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא לְשַׁעֲהָ אַחַת, כִּדְ אֵינִי מִתְקַיֶּמֶת עֲלֵיהֶן אֶלָּא לְשַׁעֲהָ אַחַת. אֲנִי חוֹמָה, אָמְרוּ לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָנוּ חוֹמָה וְאָנוּ מַעֲמִידִין מִצּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כַּחֲמוֹה. וְשָׂדִי כַּמְגִדְלוֹת, אָנוּ עֲתִידִין לְהַעֲמִיד בְּעוֹלָמָה כְּתוֹת שֶׁל צְדִיקִים כִּיּוֹצֵא בְּנוּ. אִזְ הִיִּתִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שְׁלוֹם, אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּשֶׁם שֶׁיִּרְדְּתֶם לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ בְּשְׁלוֹם, כִּדְ אוֹצִיא אֶתְכֶם מִשָּׁם בְּשְׁלוֹם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(דניאל ג, כו\)](#) : בְּאִדִּין נִפְקִין שְׂדֵרָה מִיִּשְׂדָּה וְעֵבֶד נָגוּ.

ג רַבְּנָן פְּתַרִי קָרָא בְּעוֹלֵי גוֹלָה, אַחוֹת לָנוּ קִטְנָה, אֵלּוּ עוֹלֵי גוֹלָה. קִטְנָה, שֶׁהָיוּ דְלִים בְּאֶכְלוּסִין. וְשָׂדִים אֵין לָהּ, אֵלּוּ חֲמֻשָּׁה דְּבָרִים שֶׁהָיָה בֵּית אַחֲרוֹן חֲסֵר מִן הִרְאָשׁוֹן, וְאֵלּוּ הֵן : אֵשׁ שֶׁל מַעֲלָה, וְשָׁמֶן הַמְּשֻׁחָה, אֶרֶוֹן, רוּחַ הַקְּדֻשׁ, וְאוֹרִים וְתוֹמִים, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(חגי א, ח\)](#) : וְאַרְצָה בּוֹ וְאֶכְפֹּד וְאֶכְפֹּד כְּתִיב חֲסֵר ה, מָה נַעֲשֶׂה לְאַחוֹתֵינוּ, מָה נַעֲשֶׂה בַּיּוֹם שֶׁנִּגְזַר דִּי עֵבֶר פָּרַת עֵבֶר דִּי לֹא עֵבֶר לֹא יַעֲבֵר. אִם חוֹמָה הִיא, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל הָעֵלּוּ חוֹמָה מִבְּבֵל, לֹא חֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּהִיא שְׁעֵתָא פַּעַם שְׁנִית. רַבִּי זְעִירָא נִפְיֵק לִיהָ לְשׁוּקָא לְמִזְבֵּן מְקַמָּא, אָמַר לִיהָ לְדִין דְּהָוָא תְּקִיל תְּקִיל יָאוֹת, וְאָמַר לִיהָ לִית אֵת אֲזִיל לָן מִן הָכָא בְּבִלְיָא דִּי חֲרַבּוֹן אֶבְהִתִּיהָ, בְּהִיא עֲנָתָה אָמַר רַבִּי זְעִירָא לִית אֶבְהִתִּי כְּאֶבְהִתְהוֹן דְּהָדִין, עַל לְבֵית וְעָדָא וְשָׁמַע קְלִיהָ דְּרַבִּי שִׁילָא יְתִיב דְּרִישׁ, אִם חוֹמָה הִיא, אֵלּוּ עָלוּ יִשְׂרָאֵל חוֹמָה מִן הַגּוֹלָה, לֹא חֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה, אָמַר יְפָה לְמִדְּנִי עִם הָאֶרֶץ. וְאִם דָּלֵת הִיא נִצְוֹר עָלֶיהָ לֹחַ אֶרֶז, מָה צוּרָה זֶה אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מִטְשֻׁטְשֵׁת, מְקוֹמָה נֶפֶר, כִּדְ אֵף עַל פִּי שֶׁחֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא בְּטָלוּ יִשְׂרָאֵל פְּעַמֵּי רְגָלִים שְׁלָהֶם שְׁלֹשׁ פְּעַמִּים בְּשָׁנָה. אֲנִי חוֹמָה, אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲתִיד אֲנִי לַעֲשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל סְנִיגוֹר בֵּין אַמּוֹת הָעוֹלָם, אֵי זֶה זֶה, זֶה בֵּת קוֹל, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ישעיה א, ט\)](#) : לוֹלִי ה' צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד.

תֵּנָא מִשְׁמַתּוֹ נְבִיאִים אַחֲרוֹנִים, חֲנִי, זְכַרְיָה וּמִלְאָכִי, פְּסָקָה רוּחַ הַקְּדֻשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי כֵּן הָיוּ מְשֻׁמְשִׁין בְּבֵת קוֹל, מַעֲשֶׂה שֶׁנִּמְנוּ חֲכָמִים בְּעֵלִית בֵּית גְּדִיָּא בִּירִיחוֹ, יְצַתָּה בֵּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם, יֵשׁ בֵּינֵיכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁהוּא רְאוּי לְרוּחַ הַקְּדֻשׁ אֶלָּא שְׁאֵין דּוֹרוֹ כְּדִי לְכַד, נִתְּנוּ עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַזְּקוֹן, כְּשִׁמַּת הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו הָא עָנּוּ הָא חֲסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֲזָרָא. שׁוֹב מַעֲשֶׂה שֶׁנִּמְנוּ בְּכָרִם בִּבְנָה חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִי בְּכָרִם הָיוּ, אֶלָּא זֶה סְנֵהֲדָרִין

שְׁעֲשׂוּיָהּ שׁוּרוֹת דְּגָלִים דְּגָלִים כְּמִטְעַת שֶׁל כָּרֶם. יִצְתָה בַת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם, יֵשׁ בְּנֵיכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁהוּא רָאוּי לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אֲלֵא שְׂאִין דּוֹרוֹ כְּדִי לְכַד, נָתַנוּ עֵינֵיהֶם בְּשִׁמוּאֵל הַקָּטָן, וּכְשִׁמַּת אָמְרוּ עָלָיו הֵא עָנּוּ הָא חֲסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל הַלֵּל הַזֶּקֶן. אַף הוּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, שְׁמַעוֹן וַיִּשְׁמַעְאֵל, לְחַרְבָּא וּשְׂאָר חַבְרוּהִי לְקַטְלָא, וּשְׂאָר עֲמָא לְבִיזָא, וְעָקוֹן סְגִיָּאן עֲתִידִין לְמִיתִי בְּעֵלְמָא, וּבְאַרְמֵי אֲמֶרֶן. וְאַף עַל יְהוּדָה בֶּן בְּבָא הִתְקִינוּ שְׂיֵהוּ אוֹמְרִין עָלָיו הֵא עָנּוּ הֵא חֲסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, אֲלֵא שְׁנַטְרָפָה לוֹ שַׁעָה, שְׂאִין מְסַפִּידִין הַרוּגֵי מַלְכוּת. מַעֲשֵׂה שְׁשֻׁמַּע יוֹחֲנָן כְּהוֹן גְּדוֹל בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִקְדָּשׁ הַקְּדוּשִׁים וְאָמְרָה נִצְחוּ טַלְפָּא דְאַזִּיל לְאַגְחָא קָרְבָּא בְּאַנְטוֹכְיָא, וְכָתְבוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם וְאוֹתָהּ שַׁעָה וְהָיָה כֵּן, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם נִצְחוּ. מַעֲשֵׂה שְׁשֻׁמַּע שְׁמַעוֹן הַצְּדִיק בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים וְאָמְרָת בְּטִילַת עֲבִידְתָּא דִּי אֲמַר סְנָאָה לְמִיחַרְבָּא הֵיכְלָא וְנִהְרַג גִּיּוֹסְלוֹקִין וּבְטָלוּ גְזָרוֹתָיו, וּבְלָשׁוֹן אֲרַמֵי שְׁמַעוֹן. רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי רַאוּבֵן, מְלֻדָּ בְּמַדְיָנָה צוֹעֲקִים לוֹ וְהוּא עוֹשֶׂה, אִם אֵין מְלֻדָּ בְּמַדְיָנָה, אֵיקוֹנִין שְׁלוֹ שָׁם, אֲלֵא שְׂאִין אֵיקוֹנִין עוֹשֶׂה מַה שְׁהַמְלֻדָּ עוֹשֶׂה. רַבִּי יוֹחֲנָן וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַחֲמֵי, רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר כְּתִיב (דְּבָרִים כַּח. ט. ח): וְנָתַן ה' לָךְ שֵׁם לֵב רָגֹז, כִּיּוֹן שְׁעָלוּ רָגֹז נָתַן וְעָלָה עִמָּהֶם. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר שְׁמָה לֵב רָגֹז, כִּיּוֹן שְׁעָלוּ נִתְרַפְּאוּ. רִישׁ לְקִישׁ כַּד הָוָה חָמִי לְהוֹן מְצַמְתִּין בְּשׁוּקָא הָוָה אָמַר לְהוֹן בְּדָרוֹ גְרַמִּיכוֹן, אָמַר לוֹ בְּעֵלְיִתְכֶם לֹא נַעֲשִׂיתֶם חוֹמָה וְכֹאן בְּאַתֶּם לַעֲשׂוֹת חוֹמָה. רַבִּי יוֹחֲנָן כַּד הָוָה חָמִי לְהוֹן הָוָה מְקַנְתֵּר לְהוֹן, אָמַר מַה נְבִיא מְקַנְתֵּר לְהוֹן, שְׁנַאֲמַר (חֻשַׁע ט. יז): יְמַאֲסִם אֱלֹהִים כִּי לֹא שְׁמַעוּ לוֹ, וְאַנָּא לִית אֲנָא מְקַנְתֵּר לְהוֹן.

אָמַר רַבִּי אֲבָא בְרַחֲמֵי, אִם רְאִיתָ סַפְסָלִין מְלֵאִין בְּבַלְיִין בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, צַפָּה לְרַגְלֵי מְלֻדָּ הַמְּשִׁיחַ, מַה טַּעַם (אֵיכָה א. יג): פֶּרֶשׁ רֶשֶׁת לְרַגְלֵי. תְּנִי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אִם רְאִיתָ סוּס פְּרָסִי קָשׁוּר בְּקַבְרֵי אֲרָץ יִשְׂרָאֵל, צַפָּה לְרַגְלֵי שֶׁל מְשִׁיחַ, מַה טַּעַם (מִיכָה ה. ד): וְהָיָה זֶה שְׁלוֹם אֲשׁוּר כִּי יָבוֹא בְּאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וְהִקְמֵנוּ עָלָיו שְׁבַעַה רַעִים וְגו', וְאֵלוֹ הֵן שְׁבַעַה רוּעִים, דְּוֹד בְּאַמְצַע, אָדָם, שֵׁת, מִתּוֹשְׁלַח מִימִינוֹ, אֲבָרְהָם וַיַּעֲקֹב וּמֹשֶׁה מִשְׁמַאלוֹ, וַיִּצְחַק לְהִיכֹן הַלֵּד, הַלֵּד וַיֵּשֶׁב עַל פְּתַחָה שֶׁל גִּיהֶנֶם לְהַצִּיל בְּנָיו מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם, (מִיכָה ה. ד): וּשְׁמַנָּה נְסִיכֵי אָדָם, אֵלוֹ הֵן שְׁמוֹנָה נְסִיכִים, יְשִׁי, שְׁאוּל וּשְׁמוּאֵל, עֲמוּס, צַפְנִיָּה, חִזְקִיָּה, אֵלִיָּהוּ וּמְלֻדָּ הַמְּשִׁיחַ.

א (יא) כָּרֶם הָיָה לְשִׁלְמָה, אֵלוֹ יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר (ישעיה ה. ז): כִּי כָרֶם הִי צְבָאוֹת בַּיִת יִשְׂרָאֵל. הָיָה לְשִׁלְמָה, לְמְלֻדָּ שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ. בְּבַעַל הַמּוֹן, הַמּוֹן בְּעַל, שְׁהֵמוֹ אַחֲרֵי הַבְּעַל, הִיךְ מָה דָּאֵת אָמַר (שׁוֹפְטִים י. ו): וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הַעֲשֻׁתָּרוֹת, לְפִיכָד בָּאוּ עֲלֵיהֶן הַמּוֹנוֹת, הָעֵמִיד עֲלֵיהֶם מִשְׁמָרוֹת. אִישׁ יָבֵא בְּפָרְיוֹ אֶלְף כֶּסֶף, הַבִּיא אִישׁ עַל פָּרְיוֹ וּמִצָּא בּוֹ אֶלְף צְדִיקִים שְׁלָמִים בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים.

דְּבַר אַחַר, כָּרֶם, אֵלוֹ יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר (ירמיה ב. ז): וְאַבִּיא אֶתְכֶם אֶל אֲרָץ הַכְּרָמִל, (דְּבָרִים יא. יב): אֲרָץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֶתְהָ. הָיָה לְשִׁלְמָה, לְמְלֻדָּ

שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ. בְּבַעַל הַמּוֹן, שֶׁהֵמוּ אַחֲרֵי הַמוֹנֵי הַמוֹנִיּוֹת דְּמַלְכוּתָהּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(יהושע ז, כא\)](#): וְאַרְא בְּשָׁלַל אֲדָרַת שְׁנַעַר אַחַת טוֹבָה. רַבִּי חֲנִינָא בַר יֶצְחָק אָמַר פּוֹרְפִירָא בְּבַלְיָה, מַה בְּבַל עֲבָדָה הָכָא, תֵּנָא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי מְלָךְ בְּבַל הָיָה וְקָנָה בִּירִיחוֹ, וְהָיָה זֶה מְשַׁלַּח לָזֶה כּוֹתְבוֹת וְזֶה מְשַׁלַּח לָזֶה דּוֹרוֹנִיּוֹת, הִדָּא אָמַר כָּל מְלָךְ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ קָצִין בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה תּוֹפֵשׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא מְלָךְ. נָתַן אֶת הַפָּרֶס לְנִטְרִים, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. אִישׁ יָבֵא בְּפָרְיוֹ אֶלְף כֶּסֶף, הֵבִיא אִישׁ עַל פָּרְיוֹ וְלִקְטַ מֵהוּן אֶלְף צְדִיקִים שְׁלֵמִים בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשֵׂים טוֹבִים, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(מלכים ב כד, טז\)](#): וְהַחֲרַשׁ וְהַמְסַגֵּר אֶלְף, הַחֲרַשׁ אֶלְף וְהַמְסַגֵּר אֶלְף, וְרַבְּנָא אָמְרֵי זֶה וְזֶה אֶלְף.

ב דְּבַר אַחַר, פָּרֶס, זֶה סְנֵהֲדָרִין, דְּתַנִּינָן תַּמָּן שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַעִיד רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל לְפָנֵי חֲכָמִים בְּכָרֶם בְּיַבְנָה וְקִבְלוּ דְּבָרָיו, וְכִי בְּכָרֶם הָיוּ יוֹשְׁבֵינָן, אֲלֵא זֶה סְנֵהֲדָרִין שְׁעִשְׂוִיָּה שׁוֹרוֹת שׁוֹרוֹת כְּכָרֶם. הָיָה לְשַׁלְמָה, לְמְלָךְ שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ. בְּבַעַל הַמּוֹן, שֶׁהֵמוּ אַחֲרֵי הַבַּעַל, לְפִיכָךְ בָּאוּ עֲלֵיהֶם הַמוֹנִים, שֶׁהֵמוּ אַחֲרֵיהֶם הַמוֹנֵי מַלְאָכִים, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים סח, ג\)](#): מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדְדוּן יִדְדוּן, רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי אֵיבּוֹ מְלָאכֵי צְבָאוֹת אֵין כְּתִיב כָּאֵן אֲלֵא מַלְכֵי, הֵן מַלְכֵיהוֹן דְּמַלְאכֵי, אֲפֵלוּ מִיכָאֵל וְאֲפֵלוּ גְבַרְיָאֵל יִדְדוּן יִדְדוּן. רַבִּי יוֹדֵן אָמַר יִדְדוּן, בְּהֵם מְמַדְדִין פִּיטְקִין, הִיאֲךָ מַה דְּאֲתָא אָמַר [\(יואל ד, ג\)](#): וְאֵל עַמִּי יָדוּ גוֹרָל. רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר יִדְדוּן בְּהַלִּיכָהּ יִדְדוּן בְּחִזְרָה. רַבִּי אֲחִינוּא בְּרִיָּה דְרַבִּי זְעִירָא אָמַר עֲשָׂאֵן מְרוֹצִין, הִיאֲךָ מַה דְּאֲתָא אָמַר [\(שמואל ב יח, כב\)](#): לָמָּה זֶה אֲתָה רָץ בְּנֵי וְגוֹ', מַהוּ וּנְוֹת בֵּית תַּחֲלֵק שָׁלַל, הַנְּוָה שְׁבַבִּית זֶה הַתּוֹרָה, וְאֲתָא נּוֹתְנָה לּוֹ וְהִיא מְחַלְקַת שָׁלַל.

דְּבַר אַחַר, וּנְוֹת בֵּית, הַנְּוָה שְׁבַבִּית אֶת מְחַלְקַת שָׁלַל לְמַטָּה, הַנְּוָה שְׁבַבִּית זֶה מֹשֶׁה, שְׁנֵאמַר [\(במדבר יב, ז\)](#): בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמַן הוּא, וְאֲתָא נּוֹתְנָה לּוֹ וְהוּא מְחַלְקָה שָׁלַל לְתַחֲתוֹנִים. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְכָסְנַדְרִי כְּתִיב [\(תהלים ח, ב\)](#): ה' אֲדַנִּינוּ מַה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּנְּנָה הוֹדָךְ עַל הַשְּׁמַיִם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי תִּנְּנָה הוֹדָךְ אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֲלֵא אֲשֶׁר תִּנְּנָה הוֹדָךְ, הוֹדָכָה בָּהּ, אִישׁוֹרְךָ הוּא שְׁתֵּהָא תּוֹרְתָךְ בְּשַׁמַּיִם, אָמַר לּוֹן לֵית שׁוּקָא נְפִיק מִן גְּבִיכּוֹן.

אָמַר רַבִּי יוֹדֵן לְאַחַד שֶׁהָיָה לּוֹ בֶּן גִּדָּם אֲצַבְעִים, מַה עָשָׂה הוֹלִיכּוֹ אֲצַל סְדָקָאֵרִיס לְלַמְדּוֹ אֲמִנּוֹת, הַתְּחִיל מְסַתְּפַל בְּאַצְבָּעוֹתָיו, אָמַר כָּל עַצְמָה שָׁל אֲמִנּוֹת זֶה אֵינָה נְקִינִית אֲלֵא בְּאַצְבָּעִים הִיאֲךָ זֶה שְׁיַלְמַד, הָוִי לֵית שׁוּקָא נְפִיק מִן גְּבִיכּוֹן, כָּךְ בְּשַׁעָה שְׁבַקְשׁ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הָיוּ מַלְאָכֵי הַשָּׁרַת מְדַדִין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ מְדַדִין לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים, רַבּוֹנוּ שָׁל עוֹלָם אֲשׁוּרְךָ הוּא, הוֹדָךְ הוּא, כְּבוֹדָךְ הוּא, שְׁתֵּהָיָה תּוֹרְתָךְ בְּשַׁמַּיִם, אָמַר לּוֹן לֵית שׁוּקָה נְפִיק מִן גְּבִיכּוֹן, כְּתִיב בָּהּ [\(ויקרא טו, כה\)](#): וְאֲשֶׁה כִּי יָזוּב זֹבַב דְּמָה יָמִים רַבִּים, וְכִי יֵשׁ אֲשֶׁה בִּינִיכֶם, הָוִי לֵית שׁוּקָה נְפִיק מִן גְּבִיכּוֹן, וְעוֹד כְּתִיב בָּהּ [\(במדבר יט, יז\)](#): אָדָם כִּי יָמוֹת בְּאַהֶל, וְכִי יֵשׁ מִיתָה בִּינִיכֶם, הָוִי לֵית שׁוּקָה נְפִיק מִן גְּבִיכּוֹן, הוּא שְׁהַכְּתוּב מְשַׁבְּחוֹ [\(תהלים סח, יט\)](#): עֲלִיתָ לְמָרוֹם שְׁבִיתָ שְׁבִי, אָמַר רַבִּי אַחָא אֵלוֹ הַלְכוֹת

שְׁנוּהֲגוֹת בְּבְנֵי אָדָם, כְּגוֹן זָבִין וְזָבוֹת נְדוֹת וְיוֹלְדוֹת, הָיָה לִית שׁוֹקָה נְפִיק מִן גְּבִיכוֹן. וְרַבֵּן אָמַר לְמַלְךְ שְׁמַשִּׂיא בְּתוֹ חוּץ לְמַדִּינָה, אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי הַמַּדִּינָה אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ שְׂבַחְךָ הוּא וּבְדִין הוּא שְׂתֵּהָא בְּתָךְ אֲצִלְךָ בְּמַדִּינָה, אָמַר לָהֶם וְכִי מָה אֲכַפֵּת לָכֶם, אָמְרוּ לוֹ שְׂמָא לְמַחַר אַתָּה הוֹלֵךְ אֵלַיָּה וְדַר אֲצִלָּה וְעַמָּה בְּשִׁבִיל אֶהְבֵּתָה. אָמַר לָהֶם בְּתֵי אֲשִׂיא חוּץ לְמַדִּינָה, אָבֵל אֲנִי דַר עִמָּכֶם בְּמַדִּינָה. כִּךְ בְּשַׁעָה שְׂאֲמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לוֹ מִלְּאֲכֵי הַשָּׂרֵת לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם אֲשֶׁר תִּנָּה הוֹדַךְ עַל הַשָּׁמַיִם, אֲשׁוּרְךָ הוּא, הוֹדַךְ הוּא, שְׂבַחְךָ הוּא שְׂתֵּהִיָּה תּוֹרָה בְּשָׁמַיִם. אָמַר לָהֶם וְכִי מָה אֲכַפֵּת לָכֶם, אָמְרוּ לוֹ שְׂמָא לְמַחַר אַתָּה מְשַׁרְה שְׂכִינְתָךְ בְּתַחְתּוֹנִים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תּוֹרְתִי אֲנִי נוֹתֵן בְּתַחְתּוֹנִים, אָבֵל אֲנִי דַר בְּעֲלִיוֹנִים, אֲנִי נוֹתֵן אֶת בְּתֵי בְּכַתּוּבְתָהּ בְּמַדִּינָה אַחֲרֵת שְׂתַתְּכַבֵּד עִם בַּעֲלָהּ בְּיַפְיָהּ וּבְחֻמְדָּתָהּ שֶׁהִיא בֵּת מְלָךְ וְיִכְבְּדוּהָ, אָבֵל אֲנִי דַר עִמָּכֶם בְּעֲלִיוֹנִים. וּמִי פִּרַשׁ זֶה חֲבִיקוּק, שְׂנַאֲמַר (חֲבִיקוּק ג. ג.) : כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוּ וְתִהְלֹתוּ מִלְּאֵה הָאָרֶץ, רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִי אָמַר כָּל מְקוֹם שֶׁהַשָּׂרָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תּוֹרְתוֹ הַשָּׂרָה שְׂכִינְתּוֹ, וּמִי פִּרַשׁ זֶה דָּוִד, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (תְּהִלִּים קמ"ג.) : יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם ה' כִּי נִשְׁגָב שְׁמוֹ לְבָדוֹ הוֹדוּ עַל אָרֶץ וְשָׁמַיִם, קִדְּם עַל הָאָרֶץ וְאַחַר כִּךְ עַל הַשָּׁמַיִם.

א (יב) כְּרַמִּי שְׁלִי לְפָנַי, תְּנִי רַבִּי חֵיָּא לְמַלְךְ שְׂכַעַס עַל בְּנוֹ וּמְסָרוֹ בְּיַד עֲבָדוֹ, מָה עָשָׂה הַתַּחֲמִיל חוֹבֵט עָלָיו בְּמַקָּל, אָמַר לוֹ אֵל תִּשְׁמַע לְאַבְיָךְ, אָמַר לוֹ שׁוּטָה שְׂבַעוֹלָם, כָּל עֲצָמוֹ שֶׁל אָבָא לֹא מְסָרְנִי לְיָדְךָ אֶלָּא עַל יָדִי שְׂלָא הֵייתִי שׁוּמַע לוֹ, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי אֵל תִּשְׁמַע לְאַבְיָךְ. כִּךְ פִּינּוֹן שְׂגָרְמוֹ הַעֲוֹנוֹת וְחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְגָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֵל, אָמַר לָהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר אֵל תִּשְׁמַעוּ לְתוֹרַת אָבִיכֶם שְׂבַשְׂמִים, אֶלָּא (דְּנִיאל ג. טו.) : תִּפְלוּן וְתִסְגְּדוּן לְצִלְמָא דִּי עֲבַדְת. אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל, שׁוּטָה שְׂבַעוֹלָם, כָּל עֲצָמֵנוּ לֹא מְסָרְנֵנוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיָדְךָ אֶלָּא שֶׁהֵינּוּ מְשִׁתְּחוּיִם לְצִלָּם, הִיאֲךָ מָה דָּאֲתָ אָמַר (יחזקאל כג. יד.) : צִלְמֵי כְּשָׂדִים חֲקֻקִים בְּשִׁשֶׁר, וְאַתָּה אָמַר לָן תִּפְלוּן וְתִסְגְּדוּן לְצִלְמָא דִּי עֲבַדְת, וַיִּלִּיָּה לְהַהוּא גְּבָרָא, בְּאוֹתָהּ שַׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא : כְּרַמִּי שְׁלִי לְפָנַי, אָמַר לְפָנָיו אוֹתוֹ רָשַׁע אֶלְף הָיוּ וְנִתְמַעְטוּ כָּאֵן וְנִעְשׂוּ מְאֵתִים אִישׁ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אוֹי לוֹ לְאוֹתוֹ רָשַׁע לְחָה סְרוּחָה, אֶלְף הָיוּ וְנִתְרַבּוּ כָּאֵן וְנִעְשׂוּ מְאֵתִים אֶלְף. הָאֶלְף לָךְ שְׂלֵמָה. רַבִּי הִלֵּל בְּרִיָּה דְרַבִּי שְׂמוּאֵל בַּר נַחֲמָן הָרַב נוֹטֵל אֶלְף, וְתִלְמִיד נוֹטֵל שְׂכָר מְאֵתִים, מָה טַעַם, הָאֶלְף לָךְ שְׂלֵמָה. רַבִּי אֶלְפָסֶנְדָּרִי אָמַר אֵין הָרַב נוֹטֵל שְׂכָר עַל תִּלְמוּדוֹ עַד שִׁישְׁלִימְנוּ לְאַחֲרִים, מָה טַעַם, הָאֶלְף לָךְ שְׂלֵמָה, רַבִּי חֵיָּא בְּרִיָּה דְרַבִּי אָבָא דִּיפּוֹ אָמַר, הַלּוּמֵד תּוֹרָה בְּצַעַר נוֹטֵל אֶלְף, שְׂלָא בְּצַעַר מְאֵתִים נוֹטֵל בְּשִׂכְרוֹ, מִמֵּי אֲתָ לְמַד מְשִׁבְטוֹ שֶׁל יִשְׁשֹׁכָר וּמְשִׁבְטוֹ שֶׁל נִפְתָּלִי, שְׂבִטוֹ שֶׁל נִפְתָּלִי עַל יָדִי שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים וְלוֹמְדִים תּוֹרָה בְּצַעַר, נְטָלוּ שְׂכָר אֶלְף, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (דְּבָרֵי הַיָּמִים א יב, לה.) : וּמִנְפֹתְלֵי שָׂרִים אֶלְף. אָבֵל שְׂבִטוֹ שֶׁל יִשְׁשֹׁכָר עַל יָדִי שֶׁהָיוּ לְמַדִּין תּוֹרָה שְׂלָא בְּצַעַר, נְטָלוּ שְׂכָר מְאֵתִים, שְׂנַאֲמַר (דְּבָרֵי הַיָּמִים א יב, לג.) : רֵא שִׁיָּהֶם מְאֵתִים וְכָל אַחֲיָהֶם עַל פִּיָּהֶם. רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי בּוֹן אָמַר, הַלּוּמֵד תּוֹרָה שְׂלָא בְּמִקּוּמוֹ נוֹטֵל שְׂכָר אֶלְף, וּבְמִקּוּמוֹ נוֹטֵל שְׂכָר מְאֵתִים, וּמִמֵּי אֲתָ לְמַד מְשִׁבְטוֹ שֶׁל יִשְׁשֹׁכָר וּמְשִׁבְטוֹ שֶׁל נִפְתָּלִי, שְׂבִטוֹ שֶׁל נִפְתָּלִי עַל יָדִי שֶׁהָיוּ

לְמִדּוֹן תּוֹרָה שְׁלֵא בְּמִקּוֹמוֹן נָטְלוּ שְׂכָר אֶלֶף, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: וּמִנִּפְתְּלֵי שָׂרִים אֶלֶף, אֲבָל שְׁבִטּוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכָר עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ לְמִדּוֹן תּוֹרָה בְּמִקּוֹמוֹן, נָטְלוּ שְׂכָר מֵאֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: רְאִישֵׁיהֶם מֵאֵתִים וְכָל אַחֵיהֶם עַל פִּיהֶם.

א (יג) הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגַנְיִים חֲבָרִים מְקַשְׁיָבִים לְקוֹלֶדָּה הַשְּׂמִיעֵנִי, רַבִּי נִתָּן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר לְמַלְדָּה שְׂכָעַס עַל עֲבָדָיו וְחִבְשָׁן בְּבֵית קוֹלִין, מָה עָשָׂה הַמְּלֶדֶת נָטַל כָּל קְצָרְקֻטִין שָׁלוּ וְעֲבָדָיו וְהֶלְדָּה לְשִׁמְעָה מָה הָיוּ, מִן הֵן אֹמְרִים, שְׁמַע שֶׁהָיוּ אֹמְרִים אֲדוֹנֵינוּ הַמְּלֶדֶת הוּא שְׂבַחְנוּ, הוּא חֵינְנוּ, אֵל נַחְסֵר לְאֲדוֹנֵינוּ הַמְּלֶדֶת לְעוֹלָם, אָמַר לָהֶם בְּנֵי הַגְּבִיּוֹת קוֹלְכֶם כְּדֵי שִׁישְׁמְעוּ חֲבָרִים שְׁעַל גְּבֻכְכֶם. כֶּד אַף עַל פִּי שִׁישְׁרָאֵל עֲסוּקִין בְּמִלְאכְתָּן כָּל שְׁשֵׁת יָמִים וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת מְשַׁכְּיָמִים וּבָאִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע וְעוֹבְרִין לְפָנֵי הַתִּבְּה וְקוֹרִין בְּתוֹרָה וּמִפְטִירִין בְּנִבְיָא, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר לָהֶם, בְּנֵי הַגְּבִיּוֹת קוֹלְכֶם כְּדֵי שִׁישְׁמְעוּ חֲבָרִים שְׁעַל גְּבֻכְכֶם, וְאִין חֲבָרִים אֶלְא מְלַאכֵי הַשָּׂרָת, וְתַנּוּ דְעַתְכֶם שְׁלֵא תִשְׁנְאוּ זֶה אֶת זֶה, וְלֹא תִקְנְאוּ זֶה אֶת זֶה, וְלֹא תִתְּרָחוּ זֶה עִם זֶה, וְלֹא תִבְיָשׁוּ זֶה לְזֶה, שְׁלֵא יֵאמְרוּ מְלַאכֵי הַשָּׂרָת לְפָנֵי רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֵינָן עוֹסְקִין בָּהּ, וְהָרִי אֵיבָה וְקִנְיָה וְשִׁנְיָה וְתִתְּרוּת בֵּינֵיהֶם, וְאַתֶּם מְקַיְמִים אוֹתָהּ בְּשָׁלוֹם. בַּר קַפְרָא אָמַר לְמָה קָרָא לְמְלַאכֵי הַשָּׂרָת חֲבָרִים, לְפִי שֶׁאִין בֵּינֵיהֶם אֵיבָה וְקִנְיָה וְשִׁנְיָה וְתִתְּרוּת וּמִינּוּת וּפְלִגְתָּ דְבָרִים.

ב דְּבַר אַחַר, הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגַנְיִים חֲבָרִים מְקַשְׁיָבִים, כְּשִׁישְׁרָאֵל נִכְנָסִין לְבֵיתִי כְּנִסְיוֹת וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע בְּכוּוּן הַדְּעַת בְּקוֹל אֶחָד בְּדַעָה וְטַעַם אֶחָד, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר לָהֶם: הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגַנְיִים, כְּשִׁישְׁרָאֵל קוֹרִין חֲבָרִים אֲנִי וּפְמַלְיָא שְׁלֵי מְקַשְׁיָבִים לְקוֹלֶדָּה הַשְּׂמִיעֵנִי, אֲבָל כְּשִׁישְׁרָאֵל קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע בְּטִרוּף הַדְּעַת, זֶה מְקַדִּים וְזֶה מְאַחַר וְאִינָם מְכוּנִין דְּעַתֶּם בְּקְרִיאַת שְׁמַע, רוּחַ הַקְּדֹשׁ צוֹנַחַת וְאוֹמְרָת.

א (יד) בְּרַח דּוּדֵי וּדְמָה לָדָּה לְצָבִי, לְצָבָא שֶׁל מַעְלָה, הַדּוּמִים לְכַבּוּדָּה בְּקוֹל אֶחָד, בְּנַעֲיָמָה אַחַת. עַל הָרִי בְּשָׂמִים, בְּשָׂמֵי שָׁמַיִם הַעֲלִיּוֹנִים.

דְּבַר אַחַר, בְּרַח דּוּדֵי מִן גְּלוּת שְׁאֲנוּ בָּהּ וּמִתְלַכְלְכִין בְּעוֹנוֹת. וּדְמָה לָדָּה לְצָבִי, טְהַרְיָנוּ כְּצָבִי. אוֹ לְעַפְרָה הָאֵילִים, שֶׁתְּקַבֵּל אֶת תְּפִלַּתֵינוּ כְּקַרְבָּן גְּדִיִּים וְאֵילִים. עַל הָרִי בְּשָׂמִים, אֵיתָא לָדָּה לְרִיחָא טְבָא בְּזָכוֹת אֲבוֹתֵינוּ שְׁרִיחוֹן עוֹלָה לְפָנֵיהֶם כְּבִשְׂמִים, זֹו גַּן עֵדֶן שְׁכַלְהָ בְּשָׂמִים, לְכַד נֶאֱמַר: עַל הָרִי בְּשָׂמִים.

דְּבַר אַחַר, הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגַנְיִים חֲבָרִים, רַבִּי יְרֵמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִזְיָא רַבָּה שְׁנֵי חֲבָרִים שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּדַבְרֵי הַלְכָה וְנִכְבְּשִׁין זֶה לְזֶה בְּהַלְכָה, עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אֹמֵר (מְלַאכֵי ג, טו): אִז נִדְּבְרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע, וְאִין דְּבוּר אֶלְא לְשׁוֹן נַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים מו, ד): יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתִּינוּ. וְלֹא עוֹד אֶלְא שְׁאֵם טַעוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַחְזִיר לָהֶם טַעוּתָן, מָה טַעַם וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכָרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, וַיִּשְׁמַע לָהֶם וַיִּכְתֹּב,

שהוא כותב על לבם, היאך מה דאת אמר (ירמיה לא, לב) : ועל לבם אכתבנה. ספר זכרון לפניו, שהוא מזכירה להם, למאן ליראי ה' ולחשבי שמו.

אמר רבי יודן בשעה שישראל קורין בתורה בחבורות, קולך השמיעני, ואם לאו ברח דודי, אמר רבי זירא בשעה שישראל קורין את שמע בפה אחד, בקול אחד, בנעימה אחת, קולך השמיעני, ואם לאו ברח דודי. ברח דודי, אמר רבי לוי למלך שעשה סעודה וזמן האורחין, מהם אוכלין ושותין ומברכים למלך, ומהן אוכלין ושותין ומקללין למלך, הרגיש המלך ובקש להכניס בהם מהומה בסעודתו ולערבבה, נכנסה מטרונה ולמדה עליהם סניגוריא, אמרה לו אדוני המלך עד שאתה מביט באלו שאוכלין ושותין ומקללין אותך, הבט באלו שאוכלים ושותים ומברכים אותך ומשבחים לשמך. כך כשישראל אוכלים ושותים ומברכין ומשבחין ומקלסין להקדוש ברוך הוא, מקשיב לקולם ומתרצה, ובשעה שאמות העולם אוכלין ושותין ומחרפין ומנאצין להקדוש ברוך הוא בעריות שמזכירים, אותה שעה חושב הקדוש ברוך הוא אפלו להחריב לעולמו, והתורה נכנסה ומלמדת סניגוריא ואומרת רבונו של עולם עד שאתה מביט באלו שמחרפין ומכעיסים לפניך, הביטה בישראל עמך שמברכים ומשבחים ומקלסים לשמך הגדול בתורה ובזמירות ובשבחות, ורוח הקדש צונחת ברח דודי, ברח מאמות העולם והדבק בהם בישראל. ודמה לך לצבי, מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה, כך בשעה שישראל עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא, מביט אליהם בשתי עיניו, הדיא הוא דכתיב (תהלים לד, טו) : עיני ה' אל צדיקים, ובשעה שאין עושים רצון הקדוש ברוך הוא, הוא מביט להם בעינו אחת, שנאמר (תהלים לג, יח) : הנה עין ה' אל יראיו. על הרי בשמים, אמר רבי סימון אמר הקדוש ברוך הוא, המתינו לי עד שאשב בדין על הריהם, שהם שריהם, שנתונות אצלי בשמים, הדיא הוא דכתיב : על הרי בשמים, אמר רבי יצחק פי הדיא (שמות ל, כג) : ואתה קח לך בשמים ראש, ראש, גמלים נושאים זהב ובשמים זהב וסמים. רבי חונניא על הדיא דרבי יצחק, אין הקדוש ברוך הוא פורע מאמה למטה עד שמשפיל שריה מלמעלה, ואית ליה חמשה קרין, חד דכתיב (ישעיה כד, כא) : והיה ביום ההוא יפקד ה' על צבא המרום במרום, ואחר כך על מלכי האדמה. תרין, (ישעיה יד, יב) : איך נפלת משמים הילל בן שחר, ואחר כך נגדעת לארץ. תלתא (ישעיה לד, ה) : כי רותה בשמים חרבי, ואחר כך הנה על אדום תרד. ארבעה (תהלים קמט, ח) : לאסר מלכיהם בזקים, ואחר כך ונכבדיהם בכבלי ברזל.

אמר רבי תנחומא לאסר מלכיהם בזקים, אלו שרים של מעלה, ונכבדיהם בכבלי ברזל, אלו שרים של מטה. חמשה (תהלים קמט, ט) : לעשות בהם משפט כתוב, ואחר כך הדר הוא לכל חסידיו הללויה. בארבעה דברים נמשלה גאותן של ישראל, בקציר, ובבציר, בבשמים, וביולדה. בקציר, הדיא חקלא כד היא מחצדא בלא ענתה, אפלו תבנא לית הוא טב, בענתה, הוא טב, הדיא הוא דכתיב (נואל ד, יג) : שלחו מגל כי בשל קציר. נמשלה בבציר, הדין פרמא כד מקטיף בלא ענתיה, אפלו בסמיה לית הוא טב, בענתיה הוא טב. כך (ישעיה כז, ב) : כרם חמר ענו לה, איתעביד פרמא

חמר זמר לה. נמשלה בפשמים, מה בשמים הללו כשהו נלקטין כשהו רפין לחים אין ריחם נודף, כשהו יבשים ונלקטין ריחן נודף. נמשלה כיולדה, הדא אתתא פד ילדה בלא ענתה, לא חייא ולדא, פד ילדת בענתה, חיי, פד כתיב [\(מיכה ה, ב\)](#): לכן יתנם עד עת יולדה ילדה. רבי אחא בשם רבי יהושע בן לוי אמר [\(ישעיה ס, כב\)](#): אני ה' בעתה אחישנה, לא זכיתם, בעתה. זכיתם, אחישנה. בן יהי רצון במהרה בגמינו אמן.